భారతి

సచిత్ర
మాసపత్రిక

సంపాదకుడు
కా. నాగేశ్వరరావు

సంవుటము ౧౫, సంచిక 3

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము,
మద్రాసు.
౧౯౩౮

వి ష య సూ చి క

చి త్ర ము లు

భారతి చందాదార్లకు హెచ్చరిక

ఈ క్రింది కనబరచిన నెంబర్ల వారికి ఈ నెల (1938 సం. మార్చి నెల)తో ఇదివరకు చెల్లించిన చందా పూర్తి యగుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమునకు చందా మాకు చేరునట్లు ఈ నెలాఖరులోగా మనియార్డరు చేసినచో తెంపులేకుండ పత్రికను పంపుచుందుము. అట్లు తమయొద్దనుండి 30-వ తేది లోపుగ సొమ్ము రానిచో సహజభాషాభిమానులగు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరము వఱకు చందా దారులుగ నుందురను నమ్మకముతో 1938 సం. ఏప్రిల్ 10-వ తేదిని రూ 6-4-0 లకు వి.పి. పంపుచున్నాము. గావున తా మెప్పటివలెనే పత్రికయందభిమాన ముంచి సొమ్ము చెల్లించి వి. పి. ని గైకొన ప్రార్థితులు. ఒకవేళ తమకీ పత్రిక ప్రస్తుత మనవసరముగ దోచినచో మా కావిషయము వెంటనే తెలియజేసినయెడల వి. పి. పంపుట నాపుదుము.

A 2. B 1, 12. C 3. D 1, 3. H 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 36. K 1, 2. L 3, 5, 7. M 1, 2, 9. N 1, 2. P 2, 4. R 3, 4, 5, 17, 28. S 1, 6, 7, 9, 10, 12, 76. V 3, 4, 3, 5. 23, 25. W 1.

సంపు. ౧౫ ఈశ్వర, ఫాల్గునమాసము (మార్చి 1938) సంఖ్య 3

'తృణకంకణవిమర్శన'-పరామర్శ

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి

*

౧. ఉపక్రమవాక్యపరామర్శ

నామిత్రులు బ్రహ్మశ్రీ శిరోమణి సన్నిధానం సూర్యనారాయణ శాస్త్రులుగారు ఈశ్వర ఉగాదిసంచికలో, తృణకంకణ విమర్శనం ప్రకటించారు. నేను కొద్దిరోజులక్రిందటివఱకూ దాన్ని చూడలేదు. వారివిమర్శకు జవాబు చెప్పవలసిన బాధ్యత ఆగ్రంథకర్తదే. కాని వారు ఉపేక్షించినట్లు ఉంది

నిజం చెప్పవలసివస్తే నాకు ఆగ్రంథంతో కానీ, ఈవిమర్శనంతో కానీ ఎట్టి సంబంధమూ లేదు. అయితే నాకు నవ్యసాహిత్యం పైనీ ఆసాహితీపరుల యెడలా కొంత అభిమానం- ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యం పైనా, తన్నిర్మాతలయెడలా వున్నట్టుగానే వున్నది. ఇది ముమ్మాటికీ నిజం.

ఈపరామర్శ వ్రాయడానికి ఈఅభిమానం వకకారణం. రెండోది శ్రీ శాస్త్రులుగారు తమ విమర్శనవ్యాసం వ్రాయడానికి ఇచ్చిన కారణాలు చదవడం మూలాన ఏర్పడ్డ ఉద్వేగం. ఈరెండు కారణాలచాతానూ నేను ఈ పరామర్శ చేయవలసి వచ్చింది.

శ్రీ సూర్యనారాయణ శాస్త్రులుగారు తమ విమర్శన వ్యాసం వ్రాయడానికి- (౧) పాశ్చాత్య సభ్యతా భూకంపం మూలాన ఏర్పడ్డ తారాత్మ్యలు సరిచేయడం అనేది ఒకటిన్నీ, (౨) ఇప్పటి యువకులకు (అనగా నవ్యసాహిత్య పరులకు) భావకవిత్వజ్వరం ఏర్పడి ముదిరి ప్రలాపంలోకి (Delirium) దింపడం అనేది సంభవించడం అనేది రెండున్నూ కారణాలుగా చెప్పారు.

ఇంకా ఈవ్యాధికి చికిత్స చేయడానికి ఏమి మార్గం- అనేవిషయంలో కూడా చికిత్సను వారే చెప్పారు. ఏమని అంటే తృణకంకణ కర్తలు భావకవులలో (నవ్యకవులలో) అందె వేసినచేయి అనీ, వారే ఆంధ్రసారస్వత సౌధ రాజానికి మహాశిల్పులనీ వారు నవీనాంధ్ర యువకులకు కవితాభిక్ష పెట్టినారనీ ఆచార్యపీఠమనీ- ఇత్యాదిగా వారికెవరో చెప్పి వుండడంచాత, వారిగ్రంథాలను అందులోనూ మకుటాయమాన మని (ఎవరో) అన్న తృణకంకణం విమర్శించి తద్ద్వారా పై లోపాలను సరిజేస్తాం అని శాస్త్రులుగారు ఉపోద్ఘాతం చెప్పారు.

శాస్త్రులుగారు చెప్పిన ఈఉపోద్ఘాతాన్ని పరిశీలించి చూస్తే- వీరు ప్రతిఘటింప దలచినది నవ్యసాహిత్యమునే కాని తృణకంకణ గ్రంథకర్త గ్రంథాలను కాదని స్పష్టమేకదా! ఇందువల్లనే వీరిలాగా నేనున్నూ ఈతృణకంకణ విమర్శను ఆధారంగా చేసికొని నవ్యసాహిత్యమును విమర్శించేవారికి మఱొక్కమారు జవాబుగా ఈపరామర్శ వ్రాస్తున్నాను. సహృదయులు క్షమించాలె శ్రీ శాస్త్రులుగారూ సహృదయులే కదా! వేఱే క్షమించండని అనవలెనా ?

లోకంలో—తత్రాపి ఆంధ్రలోకంలో విమర్శ అంటేనూ, అందులో నవ్యసాహిత్య విమర్శ అంటేనూ పోటీకిపిదీర దూషించడం- అని అర్థం ఏర్పడ్డది. నవ్యసాహిత్యము అంకురింప సాగిన యీపాతికేండ్లలోనూ దీన్ని గుఱించిన విమర్శనములు హెచ్చుగానే వస్తూ వున్నవి. ఇందులో కొత్త ఏదిన్నీ లేదు ఎవరి ఇష్టంవచ్చిన పేర్లు వారు పెడుతూ బీభత్సం చేస్తూనే వున్నారు. సహించడం అలవాటైనది.

కాని శాస్త్రులుగారిలాగా విమర్శనము నంతా ఏదో వక గ్రంథంమీద కేంద్రీకరించి

చేసినవా రెవ్వరూ లేరు. శాస్త్రులుగారు ఈ పంథాను త్రొక్కి వర్తించడం ఒక్కటే క్రొత్త. విమర్శనలోని తక్కినవేళాకోళాలూ వెక్కిరింతలు వగైరాలూ ఒకవైపునకు తోసి వేసి ఈ ఒక్క విషయానికిన్నీ వీరిని అభినందిస్తున్నాను.

ప్రస్తుత విషయమైన తృణకంకణ విమర్శనము ఎనిమిది శీర్షికల క్రింద విభక్తం అయినది. అవి ఇవీ:-(౧) అపశబ్దములు, (౨) అన్వయదోషాలు, (౩) అలంకార దోషాలు, (౪) పునరుక్తులు, (౫) అర్థదోషాలు, (౬) దుష్టసమాసాలు, (౭) వ్యాకరణదోషాలు, (౮) ప్రకృతి విరోధాలు- అని; కాని వారిచ్చిన శీర్షికల అంశాలు కొన్నికొన్ని ఒకదానితో వకటి కలసిపోయేవిగా వున్నా- సౌలభ్యాన్ని కోరి ఆయా శీర్షికలతోనే పరామర్శ చేస్తాను. కనుక ఒక్కొక్కదాన్నీ ఉదాహరిస్తాను.

౨. అపశబ్దాలపరామర్శ

దీన్ని చర్చించడానికి ముందుగా వకమాట వ్రాయవలసి వున్నది. తెలుగు వాఙ్మయంలోని శబ్దరాశిని అంతా సాకల్యంగా విచారణ చేసి- సంస్కృతంలో వున్న పాణినీయాదులలాగా- అనుశాసించగల సంపూర్ణ వ్యాకరణం అంటూ ఇంతవఱకూ ఒక్కటీ లేదు. ఉన్నవైనా వాఙ్మయాన్ని అంతా శోధించి నిర్దేశించేవి కావు. అనేకమతభేదాలూ అనిర్దిష్ట వాఙ్మయ స్వరూపాలూ అయివున్నవి. ఈస్థితిలో సాధుత్వ సాధుత్వవిచారణ ఆంధ్రవాఙ్మయంలో చేయవలసివస్తే పూర్వులయిన మహాకవుల ప్రయోగాలే శరణంగా ఏర్పడుతుంది.

అయితే శాస్త్రులుగారు అంటారూ- వీరు భావకవులూ. పూర్వకవులమార్గం ఏల త్రొక్కవలె? వారి ప్రయోగాలు వీరికి శరణమేల?- అని. నిజం చెప్పవలసివస్తే నేటి నవ్యకవితా మార్గంవారు ఎవ్వరూ తాము భావకవులం అని చెప్పుకోనూ లేదు పూర్వకవుల మార్గం అనుసరించమనీ అనాలేదు. తమకు ఉపాదేయంగానూ రసవంతంగానూ ఉన్నవని తోచినంత వఱకూ ఈనవ్యకవులు ఏకవుల మార్గాలైనా సరే స్వీకరిస్తారు. అల్లా లేకుంటే వాటిని స్వీకరించరు. ఇంతే సంగతి.

మాటవరుసకు అడుగుతాను-ఈశాస్త్రులుగారూ వీరివంటివారున్నూ ఈనవ్యులకృతులు విమర్శించేటప్పుడు ప్రాచీనకవుల లక్షణాలూ నియమాలూ వీరు అంగీకరించరని దృఢంగా తమకు నమ్మకమున్నప్పుడు నవ్యకవులు అంగీకరించరని తామనుకొనే లక్షణ[illegible] తలు వీళ్ళ ఉపయోగించి విమర్శిస్తారు? ఇలా చేయడానికి తమకు ఏశాస్త్రాలు అధికారం ఇచ్చినవీ?-అని అంటాను.

ఇక ప్రస్తుతానికి వద్దాము. అపశబ్దాలుగా పేర్కొన్నవాటిలో యౌవనుడు మొదటిది. 'అని స్వగతవిలాపములన్... యొక్క యౌవనుడు' అని తృణకంకణంలో వున్నది. ఇచ్చట యౌవనమనే ధర్మవాచకాన్ని ధర్మిగా చెప్పారనేది ఆక్షేపణసారం.

పాణినీయంప్రకారమే ఈ శబ్దము సాధువు కావడానికి అర్శాదిగణాలు సాయపడేవి చాలా వున్నవి. అయినా ధర్మవాచకాన్ని ధర్మిగా చెప్పడం తెలుగుకవులలో ఆచారం కద్దు.

ఉదాహరణం చూడండి:—పాండురంగ మాహాత్మ్యంలో-

మ. వనితామానసహూ నసాయకుడు...
నూనూగుమీసాలకే
గొనబుం బ్రాయపుఁ దేజమూన
యతడుత్కోచుండువాచాలతన్.

ఇచ్చట వాచాలతలో అతడు సిగ్గూబిడియమూ లేనితెంపరి అని దీనిభావము. సంకోచంలాగానే ఉత్కోచం కూడా ధర్మవాచకమే. అయినా ధర్మిగా వాడారు కాదా? ఇట్టిదే—

'వాక్, స్ఫురణంబై విలసిల్లగా నుడువ నొప్పున్ గావ్య డెంతేనియున్.'

ఇక్కడసైతం కావ్యుడంటే కావ్యకర్త కదా. ఇది ధర్మవాచకాన్ని ధర్మిగా చెప్పడం కాదా? మఱోవిశేషం కూడా ఉన్నది. లోకంలో పాణినీయంచేత సాధింపబడని శబ్దరూపాలు అనేకంగా కవులు ప్రయోగిస్తూ వచ్చారు. శాస్త్రులుగారు దీన్ని వప్పుకోరేమో!

'బాహూబాహవి కేశాకేశి ముష్టాముష్టి అద్భుతం తథా'—అనే శ్లోకంలో ముష్టీముష్టి (కేశాకేశిలాగా) కావలసినదాన్ని నడిమింటి వారు ముష్టాముష్టి అని అపాణినీయంగానే ప్రయోగించారు. నన్నయభట్టుగారు శబ్దశాసన[illegible]ధారులు అయి వుండిన్నీ-తాము శబ్దానుశాసనత (ఆంధ్రశబ్దచింతామణి) ఆరంభిస్తూ ఉండిన్నీ-హరిఃఓం-అని, 'విశ్వశ్రేయః కావ్యం తదదోషా పరిష్కృతా చ వాగర్థా' అని సెలవిచ్చి, 'సంపరిభాష్యం కరోతా భూషనే' అనే అనుశాసనంవల్ల నిత్యంగా రాదగ్గ సుడాగమానికి సున్నచుట్టారు కాదా?

పైన పేర్కొన్న కవులకు మనపాటి వ్యాకరణం రాదని అనలేముగదా!-అయితే ఏమని సమాధానం చేసికోవాలె?-అంటే వారి వారి కాలాలకు ఆయాపదాలు శిష్టులయిన కవులు సుశబ్దాలుగా వాడుక చేస్తూ వుండే వారు అనుకోవలసి వున్నది. ప్రకృతం నేటి ఆంధ్రలోకంలో శిష్టులు యౌవనుడు-అని యువకుడికి బదులుగా వాడుతూన్నారు. అంతేగాక ఉత్కోచుడు, కావ్యుడులాంటి ప్రయోగాలు సయితం ఉన్నవి. అందుచేత-ఈయౌవనుడు ఒప్పు అవుతుందే గాని తప్పు ఏలాగు అవుతుందీ?

అపశబ్దంగా విమర్శకులు ఉదాహరించిన రెండోమాట- 'పాణిబంధము' అనేది. గ్రంథకర్త—

'చిటికెనవ్రేల...పాణిబంధమున బూన్చిన పచ్చనిపట్టుతోరముల్'—అనివాడినారు.

విమర్శకులు మణిబంధ మనే అర్థంలో పాణిబంధం వుపయోగించారు అనిన్నీ, పాణిబంధమునకు పెండ్లి అర్థమనిన్నీ ఆక్షేపించారు. పెండ్లి అనే అర్థంలో పాణిగ్రహణ పాణిపీడనాదులే రూఢాలని నాకు తెలుసు. కాని పాణిబంధం ఆ అర్థంలో రూఢం అయినట్లు ఎరగను. దీన్ని వీరు ఇంకా చక్కగా నిరూపిస్తే బాగుగా వుండేది.

పూర్వాపరముల్లో వున్న సన్నివేశంవల్ల పాణిబంధ మనగా మణిబంధం అనే అర్థం స్ఫురిస్తూనే వున్నది. పాణి-అనగా [చాచిన వ్రేళ్లు గల]చేయి. పాణిబంధము అనగా మణిబంధము. అంటే మణికట్టు అని అర్థం. దీనిలోనే సాబసులో-అరసున్న లేదంటారు. ఇది భాషా తత్వసంశోధకులు నిర్ణయింపవలసినవిషయం. కనుక దీన్ని వారికే వదలివేస్తాము.

మూడో అపశబ్దంగా తమిని గ్రహించారు విమర్శకులు. గ్రంథకర్త—తృణకంకణంలో-'తమి విదారించు నవచంద్రధవళరోచిరుదయములు పోనిమాపులు' అన్నారట. తమి అనగా రాత్రి అనిన్నీ, తమము అనగా చీకటి అనిన్నీ రాత్రి అనే అర్థంగల తమిని విదారించేవి సూర్యకిరణాలే కాని చంద్రకిరణాలు కావనే-ఆక్షేపణ వకటిన్నీ, తమికిన్నీ తమమునకున్నూ నవ్యకవులు భేదం పాటింపకపోయేరు-సల-చీకటిలేనప్పుడు చీకటిని హరించేచూపులనడం అనుచితం అవుతుందనే ఆక్షేపణ రెండోదిన్నీ విమర్శకులు చేశారు.

సరే!—బాగున్నది. ఈ రెండాక్షేపణాలున్నూ తమిశబ్దానికి చీకటి-అనే అర్థం లేకపోతే అప్పుడు నిలుస్తవి. లేకుంటే నిలువవు కదా! తమిశబ్దానికి చీకటి-అనే అర్థంకూడా శబ్దరత్నాకరకర్త ఇస్తున్నాడు. చూడండి-పుట ౮౬౩ లో-తమి=సం. స్త్రీ. ఇ. ఈ. రాతిరి. ౨ చీకటి. ౧-అని అర్థం వ్రాశారు.

ఇచ్చట అసలు గ్రంథకర్త-ఆమెచూపులు చీకటిని చీల్చుచంద్రకిరణములవలె వున్నవి అని రమ్యంగా వ్రాశారు. కమలాక్షి-అంటారు కవులు అక్షిగతమైన అందాన్ని ఇంపునూ భావించి. మరి అల్లాంటిస్థలంలో అంతటా-అక్షిధర్మమైన దర్శనక్రియ కమలంలో ఉందా? అనగా కమలం చూస్తుందా? కమలం చూడలేదుగాబట్టి చూడడమనేధర్మం తత్సాదృశ్యంచాత అక్షికికూడా లేదు. అంచేత గుడ్డికన్నో కాయకన్నో అయి ఉంటుంది-అని ఆక్షేపించవచ్చునా? ఇది సాహిత్యవేత్తల సంప్రదాయమా?

కాబట్టి ఇచ్చట-అంటే తమిశబ్దంలోని దోషం నిరూపించేసందర్భం యావత్తూ నిరాధారమైన కల్పన. మరీన్ని ఈ సందర్భంలో నవ్యకవులకు లేనిదోషాన్ని ఆరోపించడం కూడా అంత ఉచితంగా లేదు. పైన చెప్పిన రెండు ఆక్షేపణలూ గాక ప్రకృతివిరోధదోషం అనేది మరొకటి వుందనిన్నీ దానిని ఆ శీర్షిక క్రిందనే వివరిస్తామనీ అంటారు శాస్త్రిలుగారు. సరే అలాగే చేయవచ్చు. తొందర ఏల? దానికి అక్కడే జవాబు చెబుదాం.

తర్వాత—'క. సఖులమన ప్రియబంధము, లఖండము లటించుచుండు'—అనే పద్యంలోని ప్రియబంధము—అనే శబ్దాన్ని తీసికొన్నారు. కాని ఇందులో ఏ అపశబ్దదోషాన్నీ వారు చూపలేదు. అయినా రసపరతంత్రులై ప్రియబంధం-అనడంకంటే ప్రణయబంధం-అనడం లెస్స అని సలహా ఇచ్చారు. ఇది మంచిదే కదా!

తఱుచుగా పెద్దలు ఇల్లాంటి సలహాలు ఇచ్చేటప్పుడు—ముందు ఉన్న ప్రయోగంలో కల అస్వారస్యమును ఉద్ఘాటిస్తారు. ఆ పిమ్మట తమసలహా సంగీకరిస్తే రాగల స్వారస్యం వెల్లడిస్తారు. ఇది శాస్త్రిలుగారిలాంటి ఆలంకారికులూ వైయాకరణులూ అవలంబించే శిష్టసంప్రదాయం. ప్రకృతసందర్భంలో అట్టిదేదీ వారు చెయ్యలేదు.

వారు చేయకున్నా మనం అల్లాంటి స్వారస్యం ఏదేనా వుందేమో చూతాము. మన పూర్వకవులు తఱుచుగా వర్ణించునట్టిది సంభోగావధికమైన-శృంగారరసాలంబనం కల-ప్రణయబంధము. నవ్యకవులు వర్ణించునట్టిది అల్లాంటిది కాదు. అందులోనూ ప్రకృతగ్రంథకర్త వుద్దేశించినది సుతరామూ కాదు. అందుచేతనే ఇక్కడ సంభోగావధికమైన శృంగారరసాన్ని ఆశ్రయించిన నాయికానాయకుల విషయంలో ఇంతవఱకూ రూఢమైవున్న ప్రణయబంధమును ఈకవి వాడలేదు. కనుకనే ఇచ్చట ఈ మిత్రులబంధమును ప్రియబంధముగా రూపించినారు. ఈ కారణంవల్ల నవ్యకవుల ఆదర్శానికి అనురూపంగా ప్రణయబంధంకంటే—ప్రియబంధమే చాలా వుచితంగా కనిపిస్తూంది.

పిమ్మట—సుకృతిశబ్దాన్ని గురించినచర్చ. సుకృతిశబ్దానికి పుణ్యాత్ముడనే అర్థం వున్నమాట నిజమే. అయినా ఇక్కడ అపతితం కాడగ్గ ప్రత్యవాయం ఏమీ లేదు. సు + కృతిణ—అని సమాసం చేస్తే సరిపోవచ్చు. అప్పుడు—దైవికంబగు సుకృతినిదక్క=దైవికమగు మంచికారణము లేక, దంపతులయందు ప్రేమోదయంబు కాదు—అని సులువుగా అర్థం ఏర్పడుతూ వున్నది.

దీని తర్వాత మిగిలింది-ఆత్మ తన్మయమందవచ్చు-అనే దానిలో వున్న 'తన్మయ' శబ్దప్రయోగం. దీనిని తన్మయత్వ మనవలెనంటారు శాస్త్రిలుగారు. అపశబ్దాలుగా వారు చూపినవాటిలో వున్న యావచ్ఛబ్దం దగ్గరే మనవి చేశాను. ఏమని అంటే—తెలుగుకవులు ధర్మిని ధర్మవాచకంగానూ ధర్మమును ధర్మివాచకంగాను చెప్పే మర్యాద ఉన్నదని. కనుక తన్మయంలాంటి ప్రయోగాలు దీన్ని సమర్థించడంకోసం వున్నవేమో చూతాము.

మహాభారతంలోనే నన్నయ్యగారి రచనలోనే—'నీకారణమున వంశము నాకులమై' అని వకచోటనున్నూ, 'దీనికి సాదృశ్యముగా నేనేమి యొనర్తు నీకు' అని మరోచోటనున్నూ కనిపిస్తూ వున్నవి రెండు ప్రయోగాలు. ఇక్కడ సదృశముగా అనడానికి బదులుగా సాదృశ్యముగా అని ప్రయోగింపబడ్డది. ఇల్లే—'ఉద్ధవుడు వచ్చె నీతికి నుచిత మెఱిగి'—అనేచోట ఔచిత్యానికి బదులుగా ఉచిత మని ప్రయోగించారు. శాస్త్రిలుగారు ప్రమాణంగా ఎన్నికొన్న-శ. ర. లోనే ఈశబ్దం విశేష్య మనిన్ని కద్దు.

పూజ్యులూ కవిత్వంలో ప్రాజ్ఞతలో వయస్సులో కూడా- వృద్ధులనిపించుకొన్న వ. సు. రాయలు- 'లోకం బాకుల మందు'- అని (వేణిలో) ప్రయోగించారు. కనుక ఇది ఆంధ్రకవుల సత్సంప్రదాయానుసారంగానే వుందని మనవిచేస్తాను. అపశబ్దాలనే శీర్షిక క్రింద ఇచ్చిన వాటి కన్నిటికి సమాధానం చెప్పాను. శాస్త్రిలుగారు అపశబ్దము లనడం

వక్క-టే- అపశబ్దంగా మిగిలిపోయింది. ఇది అపశబ్దాల పరామర్శ.

౩. అన్వయదోషాల పరామర్శ

ఇక అన్వయదోషాలు అన్నవాటిని పరామర్శింతాము. తృణకంకణంలో కవి—

'క. ఆమోహనహరిణంబును ముద్దిడి
కొనియెను దృణపరిమళము బుసల్కొ-న
మొగమున్.'

అని ప్రయోగించారు. విమర్శకులు ముద్దిడుకొనడాన్ని పట్టకొని ఈ క్రియాపదానికి 'కర్మయేమి? హరిణమా? మొగమా? రెండునా?' అని ఇత్యాదిగా సాగదీసి-చివఱకు శాస్త్రప్రపంచంలోకి ఎక్కి- దేహళీదత్తదీపన్యాయందాకా దృష్టిసారించి 'అన్యాయంశాస్త్రి'లకే చెల్లుతుంది. తృణకంకణం శాస్త్రమా?'— అని అధిక్షేపంతో విరమించారు.

దీపకాలంకారాన్ని ప్రదర్శించేటప్పుడు- కవులందరూ మధ్యదీపకం అనే అలంకారాన్ని తమకృతులకు అలంకారంగా చేసికోవడం వున్నది. అయితే ఆ కవులు తమ కావ్యాలను శాస్త్రాలుగా భావించారో లేదో అనేది శాస్త్రులుగారు చెప్పదగ్గవిషయం అని మనవిచేస్తాను. ప్రకృతం ఈ పద్యందగ్గర చేసిందంతా అకాండతాండవం.

ఏమంటే—ఆంధ్రకవుల భాషాప్రయోగరీతుల్లో 'ఉండి' పరంగా వుంటే ద్వితీయా కారకంగానీ సప్తమీకారకం గాని చేయడం రివాజు. అందుచేతనే బాలవ్యాకరణకర్త 'ఉండిపరంబగునపుడు ద్వితీయాసప్తము లగు'—అని సూత్రించాడు.

'క. కలి కర్కో-టకవిషంబు గ్రక్కు-చు
నొడలన్ వెలువడి'—(భారతము.)
'కుసుమాసారంబులు కబరిఁదొరఁగ'
—(వసుచరిత్ర.)

ఈ రెండు స్థలాల్లోనూ "ఒడలన్ వెలువడి=ఒడలినుండి వెలువడి"—అనిన్నీ, "కబరి దొరగ=కొప్పునుండి తొరగగా," అనిన్నీ అర్థం స్పష్టంగా అవుతున్నది. అల్లాగే ప్రకృతస్థలంలో ఆమె (కర్త) - తృణపరిమళము, మొగమున్=మొగమునుండి, బుసల్కొ-నన్= వ్యాపింపగా, ఆమోహనహరిణమును ముద్దిడికొనియెను.—అని సాఫీగా (అడ్డుకోకుండా) అర్థం ఏర్పడుతూ వున్నదికదా! ఇట్టి స్థితిలో—ఈఘృతపాత్రాధారచర్చ యెందుకూ? దేహళీదత్తదీపన్యాయం యెందుకూ?

అన్వయదోషాలుగా చూపినవాటిలో - రెండోది 'సృష్టిమర్మములసరణి-'ని గురించినది. 'ఈసరణి దేనితో అన్వయించును? ఎఱుగవో - అన్నక్రియ మాఱుటతో నన్వయించెను గదా'—అని శంకిస్తారు శాస్త్రులుగారు. ఇక్కడ సృష్టిమర్మములసరణి-అనేది ప్రథమ కాదు; సప్తమీకారకం. సరణిన్-అనేది దాని అసలురూపం. అయితే ద్రుతం ఏమైందీ?—అనే ప్రశ్న రావచ్చు. పాదాంతంలో గానీ, అథవా పద్యాంతంలో గానీ వచ్చే ద్రుతం లోపిస్తుంది. ఇది శాస్త్రులుగారు ఎఱిగినసంగతే. అయినా చూడండి ఈ ప్రయోగాలను మచ్చుకుగాను:—

'ఏల యున్నదాన శోకతంబ, విజనశైల విషమవిపినభూమి' —(భారతము.)
విరులు విలుతురు పువ్వులావికలు పేట —(వసుచరిత్ర.)

అపశబ్దాలలో లాగానే అన్వయదోషాల్లో కూడా ఒక్కటీ నిలువజాలక పోయినది. ఇదీ తేలినఫలితం.

ఇది అన్వయదోషాల పరామర్శ.

౪. అలంకారదోషాల పరామర్శ.

'గీ. భావభరమైన హృదయబింబంబునందు,
రక్తి లిఖియించుకొంటివే రమణిరూపు,
అదియొసుదమీయకలఁతికాస్పదమయయ్యె,
గ్రహణగతయైన చంద్రుని కళవిధాన.'

శాస్త్రులుగారు అలంకార దోషాలకు ఇచ్చిన అయిదుదోషాలలో ఇది మొదటిది. దీనిలో హృదయాన్ని ఫలకంగా రూపించడమే హృద్యం అనీ, బింబంగా రూపించడం బింబంలో చిత్రించడం- కొత్తవిషయం అనీ వక ఆక్షేపణ. గ్రహణగతమైన చంద్రునికళ విధాన- అన్న ఉపమానం అన్వయించడం లేదన్నది రెండో ఆక్షేపణ. ఉపమానస్వారస్యం శూన్యం అనేది మూడో ఆక్షేపణ. గ్రహణగత చంద్రకళ ఎందుకు ముదం ఇవ్వదు? పోతే అలత యెందుకు ముదం ఇవ్వకపోవడమే అలత- అనేటట్టయితే ఆమాట వ్యర్థం- అని నాలుగో ఆక్షేపణ. పూర్ణిమనాడే గ్రహణం వస్తుందిగనుక ఆనాడు పూర్ణచంద్రుడు వుంటాడేగాని చంద్రకళ వుండదని అయిదో ఆక్షేపణ. ప్రియురాలినేగాని ఆమెరూపును చంద్రకళతో పోల్చరాదని ఆరో ఆక్షేపణ. ఏతావతా వీటి అన్నిటివల్లా లింగాచిత్యం నష్టమైందనీ భావసౌందర్యం తరిగిందనీ ఏడో ఆక్షేపణ.

ఇల్లాగా ఆక్షేపణలసప్తకం ఏర్పాటు అయింది. ఇక పరామర్శిస్తాను. హృదయాన్ని ఫలకంగా రూపించడం హృద్యంగా వుంటే వుండవచ్చు బింబంగా రూపించడంమాత్రం కొత్తవిషయం కాదు. బింబంఅంటే శాస్త్రులుగారు ఏమిగా అర్థం చేసికొన్నారో తెలియడంలేదు. కాని కవి ఇక్కడ—'బింబస్తు మండలే స్యాత్' అన్న నైఘంటికుల నిర్వచనాన్నీ చంద్రబింబము నితంబబింబము-లాంటి మండలార్థబోధకాలయిన వాడుకలనూ అనుసరించి- హృదయమండలం అనేఅర్థంలో హృదయబింబం వాడారు అని అనుకొంటాను. కాబట్టే భావభరం- అనేవిశేషణం అందగించింది.

తర్వాత రమణిరూపు-అంటే ప్రియాసౌందర్యం అనిఅర్థం.అంతేగాని ప్రియురాలు (అనగా రమణి) కాదు. ఈ సౌందర్యానికి ఉపమానం చంద్రునికళ. అంటే- చంద్రుని శోభ అని అర్థము. కళకు—శోభ, లావణ్యం అనే అర్థంకూడా వున్నదికదా! ఈవిధంగానే రూపు అనగా అందమని అర్థం. (శ. ర. చూడండి.)కళకు పైనచెప్పిన అర్థద్వయంవుండడం మాత్రమేకాదు. వాడుకకూడా వున్నది (పెండ్లికళ, దేవీకళ, మొ.)

'కళాశాలిని చూచి దీవన లొసంగకపోరు' అనే వసుచరిత్రపద్యమూ, దానిపైని వ్యాఖ్యా చిత్తగించండి. కళాశాలిఅంటే లావణ్యవతి— అని అర్థం వ్రాస్తారు వారు. ఈ విధంగానే గ్రహణశబ్దానికి స్వీకారోపరాగాదులు చాలా

అర్థాలున్నవిగదా!- కాగా అన్వయం ఏమని ఏర్పడుతుందో చూచి ఆతర్వాత అలంకార దోషం వుందో లేదో చూతాము. అన్వయం ఈక్రిందివిధంగా ఏర్పడుతూవున్నది.

గ్రహణగతమైనక = స్వీకారము (అనగా-పెండ్లి) పొందినది కాగా, రమణీరూపు = చెలువయందము, ముద విూయక, అలతకు = శ్రమకు, ఆస్పదమైనది. ఎల్లాగంటే- గ్రహణ గతమైన=గ్రహణ సంభన్నమైన, చంద్రునికళ విధాన = చంద్రునికోభవలె—అని. ఇందులో వున్న గ్రహణగత మనేపదము శాశ్లిప్రాయంగా వుంటే ఉపమానోపమేయాలకు రెండింటికి అన్వయిస్తూ సొంపుకూరుస్తూ వున్నదికాదా? కాబట్టి ఈ ఉపమాలంకారమునందు ఎట్టి దోషం లేదని అనుకోవలసి వున్నది. విమర్శన వల్ల ఎర్పడ్డ భావసౌందర్యపు తళుకు చెఱిగి పోయిందికూడాను.

ఇక ఈ సందర్భంలో మిగిలిన ఆరోపణ లింగానౌచిత్యనష్టం - వచ్చిందనేది. చంద్రుని కళా-రమణీరూపూ రెండున్నూ కూడా, స్త్రీత్వర్యగ్జ్ఞవాచకాలు-అనే చిన్నయ్యగారి మాత్రం చొప్పున అమహత్తులయినా, లేదా స్త్రీసమాలయినా కావచ్చు; ప్రథమైకవచన ప్రత్యయం లేదుకాబట్టి. మఱి లింగానికి చలనం లేదు. మహోరాజాలాగా వుండవచ్చు.

రెండో అలంకారదోషం-'మిసమిసలాడు జవ్వనపు మేలిమి' అనే పద్యంలో ఇచ్చారు. ఇందులో వీరు చేసినఆక్షేపణలు ఆరు (౧) జవ్వనపు మేలిమికీన్నీ సొగసువాడిననళినికిన్నీ సాదృశ్యం అనుభవేతరవిషయం. (౨) అందులో సారస్యంలేదు. (౩) ఆతనిదేహము విరహవేదనచే కృశించి వాడిననళినివలె ఉన్నదనడం కవి ఆశయమైతే సొగసువాడినఅనడం తప్పు; అనౌచిత్యం. (౪) విరహవేదనవల్ల దేహం కృశించినా సౌందర్యం తగ్గదు అనడం. (౫) పురుష దేహాన్ని నళినితో పోల్చడం, అనౌచిత్యం అనడం. (౬) లింగానౌచిత్యనష్టం.

ఆక్షేపణపంచకం ఏర్పడడానికి ప్రధాన కారణం పద్యం అన్వయించుకోవడంలో కలిగిన దృష్టిభేదం అనుకొంటాము. దీనికి-అంటే ఈ పద్యానికి సర్వసాధారణంగా అన్వయం ఇల్లా అవుతుంది. మేనక = శరీరమునందు మిసమిసలాడుజవ్వనము మేలిమి-(ఇది ఉపమేయం) సొబగు లొలుకుతూ వున్నది. అయితే ఆసొగసు వాడినట్టి నళినిందలపించుచున్నది. ఉపమేయమైనసొగసు—స్త్రీసమం. ఉపమానమైన నళిని స్త్రీలింగమేకదా!—కాగా లింగానౌచిత్యనష్టం లేదు. నళినితో పోల్చింది పురుష దేహాన్ని కాదు గదా—కనుక అనౌచిత్యం లేదు. ౩-౪-ప్రశ్నల కిక్కడ చోటే లేదు.

మిగిలింది మొదటివిషయం. అంటే అనుభవేతరవిషయం—అనేది. దీన్ని చూతాం. సాధారణలోకదృష్టికి అనుభవేతరవిషయంగా వున్నా, కవి అసాధారణమైన భావనాబలం చేత తనసంస్కారాన్ని అనుసరించి అలౌకిక సౌందర్యాతిశయాన్ని రూపొందించుకోగలడు; దాన్ని వెల్లడించుకోనూ గలడు. అది కొత్తదనడం అందుచేత మంచిదికాదనడం చేయరాదు.

కాళిదాసమహాకవి 'చిత్రాచంద్రమసోరివ-' అని వక వుపమానం చెప్పాడు. నా అనుభవంలో అదికొత్తది అనుకొని తద్గతసౌందర్యం భావింపలేక మంచిదికాదనడం న్యాయంగా వుంటుందా? ప్రకృతపద్యంలో ఆశాభంగం వల్ల ఏర్పడిన విరహవేదనా ఆతపదోషమూ అనే రెండూకలిసి ఆయువకుని యౌవనసంపదకు క్లాంతినిస్తూన్నవనే విషయం ప్రధానం కదా. అందుచేత దాన్ని వాచ్యంగా చేయక ఉత్తమకీతిని ధ్వనింపచేశాడు కవి. కనుక ఇందు వైరస్యం లేకపోగా సారస్యమే కనిపిస్తూ ఉన్నది.

అలంకారదోషాల్లో మూడోదాన్ని 'నాయనాంగుం కెలీ'—అనేపద్యంలో విడతీసిన రేకులపూవుచందం ఏయుపమేయంతో సమన్వయించాలె? అన్నది ఒక్కటే ఆక్షేపణ. ఆక్షేపణకు ఇక్కడ తావేలేదు. ఇక్కడ—వారిమైత్రి విడదీసిన పూవులరేకుచందము అయిపోయింది—అనే లోకవువాడుకను అనుసరించి అన్వయించుకోవాలె. చందం అనే మాటకు విధం—అని అర్థం, పూనైతవ్యకరందమై — అనే ఇత్యాదిస్థలాల్లోలాగే పూవువిధమై అన్నట్టుగా విడదీసినపూవులరేకువిధమై అని అర్థంచేస్తే చాలు.

నాలుగో అలంకారదోషంగా 'కడిగిన మృగమదపాత్రిక' అనేపద్యంలో వారిప్రేమబంధాలు తెగవుఅనేచోట పరిమళం తెగుటఅనే దాన్ని తీసికొన్నారు. పరిమళం తెగడంకనీ వినీ ఎఱుగమనీ వకటిన్నీ, భిన్నవచనరూపము-అనే ఉపమాదోషం రెండున్నూ ఉన్నవంటారు ముఖ్యంగా ఇందులో. ఇట్టి అలంకారాలను గల యౌచిత్యములను పాటింపలేమో అనికూడా సోత్ప్రాసంగా అధిక్షేపిస్తారు.

నవ్యకవులకు*నా రెుఱిగినంతవఱకూ ఎవ్వరికీ-అలంకారాలనుగానీ అందలి యౌచిత్యలనుగానీ పాటింపకూడదనే దురాగ్రహం లేదు. రసోపస్కారాలుగా వున్నవని తాము నమ్మినంతవరకూ సందర్భానుసారంగా వాటిని వారు గ్రహిస్తారు. కాని అలంకారాలు కదా అని వాటిని సడ్డిగా నింపుకోవడానికి మాత్రం పూనుకోము. ఈమాట నిజం.

మఱి ఇటుపైన మృగమద పాత్రికలపద్యం చూతాము. ఇందులో శాస్త్రిలుగారు చూపించిన దోషాలు— (౧) పరిమళం తెగుట కనీ వినీ రెుఱగం. (౨) భిన్నవచనరూపం అయిన ఉపమానదోషం—అనేవి.

దండాన్వయరీత్యా చూచినా, దీనిఅర్థం ఇల్లా సాధారణంగానే అవుతున్నది:—కడిగిన మృగమదపాత్రికను పరిమళం విడువని పగిదిగా, విడుపొందియును వారి ప్రేమబంధాలు తెగవు—అని. పరిమళమూ విడువదు, మైత్రీ ప్రేమబంధాలూ తెగవు—అని వాక్యకతులు. విధినియమములక—అనేది ఈ రెంటికీ సమానంగా అన్వయిస్తుంది.

విధినియమములన్ = కాలవ్యవస్థలచొప్పున—అంటే ఆయా ఋతుధర్మాల ననుసరించి

* ఈపరామర్శలో శాస్త్రిలుగారు భావకవులని వాడినచోట్ల అంతటా నేను నవ్యకవులని తలుచు వాడుతూవున్నాను. ఈవ్యత్యయాన్ని గమనింపవలెను.

[పు. అ. శా.]

[ఇది మృగమదపాత్రికపక్షంలో,] పరిమళము విడదు. విధినియమములన్ =ఈశ్వర నియమన ముల చొప్పున, విడిపోయినప్పటికీన్నీ వారి ప్రేమబంధాలు తెగవు. ఇందులో తెనుటకు లాక్షణికార్థం చెప్పాలె. చెప్పితే, ప్రేమ బంధాలు ఉచ్ఛిన్నం కావు — అని అర్థం ఏర్పడుతుంది. చందనపాత్రికలలో— రసికులు నిదాఘకాలంలో ఘనసారచందనా దులున్నూ హేమంతాదుల్లో కస్తూరీలేపనా దులున్నూ ఉంచికొని అనుభవిస్తూ వుంటారు. ఆయా ఋతువులు మారడంతోటే ఆపాత్రల కడిగి ప్రకృత ఋతుధర్మానికి తగిన గంధ ద్రవ్యముల నుంచుతారు. ఇది సంప్రదాయం.

ఆలాగు వుంచినప్పుడు వెనుకటి గంధ ద్రవ్యముల పరిమళాలు ఆ పాత్రికలనుండీ పూర్తిగా ఉచ్ఛిన్నం కావు. ఈ అర్థం ఇచ్చట కవికి అభిప్రేతంగా వుండివుంటుంది. వుంటే అప్పుడు శాస్త్రిలుగారి యీ అధిక్షేపం ఏమని మనం అర్థం చేసికోవాలె ? ఇక ఇందులో వుండే భిన్నవచనరూపమైన ఉపమాదోషాన్ని మున్ముందు సమాధానిస్తాను.

ప్రాయమును గ్రసించు తాపవిషం తర్వాత పేర్కొన్న అలంకారదోషం. ఇందులో తాపాన్ని విషంగా రూపించారు గ్రంథకర్తలు. విమర్శకులు దాని ప్రయోజనం ఏమిటి? అంటారు. వడ్లగింజలోది బియ్యపుగింజలానున్నది ఇది. ఇక్కడ గ్రహించ డానికి లాక్షణికార్థం గ్రహిస్తే హరించడమే అవుతుంది. అయితే—కవి 'హరించు' అనే ప్రయోగించకూడదా ? అని ప్రశ్నింపవచ్చు. దానికి ఇది సమాధానం.

ఏమంటే—హరించు అనే క్రియకు— వాడుకను బట్టి క్రమక్రమంగా హరించుట అనే అర్థం కలుగవచ్చు. కర్పూరం హరించిపోయింది-అన్నప్పుడులాగా. ఇక గ్రహించు అనే క్రియతో ఆతాపం అనేది ఉత్కటమైనవిషం కాబట్టి ఉన్నట్టుగా మింగివేయడానికి ఉద్యుక్తమయింది అనే సరసమైన అర్థం సూచితం అవుతూ ఉన్నది. కాగా శాస్త్రిలుగారు సెలవిచ్చిన హరించుకంటేనూ గ్రసించే రమ్యమై నిర్దుష్టంగా వున్నది. దీనితో అలంకారదోష పరామర్శ దాదాపు అంతా ముగిసినట్లే ఎంచవచ్చు. కాని అలంకారదోషాలు విమర్శించే సందర్భంలో తఱుచు శాస్త్రిలుగారు అనౌచిత్యదోషాన్నీ ఉపమాదోషాన్నీ పేర్కొంటూ వచ్చారు.

శాస్త్రిలుగారు పరిశ్రమ చేసినంత క్షుణ్ణంగా నేను ఈశాస్త్రంలోనే గాదు-ఏశాస్త్రం లోనో కూడా పరిశ్రమ చెయ్యలేదు. అయినా డొక్కశుద్ధి అయినవాడనే కాబట్టి ఈఔచిత్య విషయంలోనూ ఉపమాదోషాల విషయంలోనూ కొన్నిమాటలు వ్రాసి ఈ అలంకారదోషాల పరామర్శ ఉపసంహరిస్తాను.

తెలుగునకు—అఱకొఱలుగానైనా ఏకో పేరునకు వ్యాకరణంఅనేది కొంత (చిన్నయ్యగార్మన) ఏర్పడ్డదేగాని అలంకారశాస్త్రం ఏర్పడేలేదు ఇంతదాకా; అలంకారానికి ఏపెద్దయ్యగ్రంథమో మచ్చుకు దొరికినా, వాటిలో ఆంధ్రవాఙ్మయాన్నంతా మూలంకషంగా గాకపోయినా దిగ్దర్శకంగానైనా పరామర్శించడ మనేది బొత్తుగా కానరాదు. కేవలంకృతిపతుల గుణకీర్తనం ఆనేపనిసీ- సంస్కృతాలంకార లక్షణాలకు తర్జుమానూ అందులో కనిపిస్తాయి, అంతేగాని ఆంధ్ర లక్ష్యాలు లేవని చెప్పినా తప్పకాదు.

పైగా మనపూర్వకవులు వ్యాకరణానికి చూపిన ప్రాముఖ్యమును అలంకార శాస్త్ర విషయాలపై—అనగా సాహిత్యవిషయాలపై చూపనూలేదు. పురాణాల తర్జుమాతో ఆరంభమైన వాఙ్మయం చంపూప్రబంధసృష్టి దగ్గరకు వచ్చేటప్పటికి దాదాపు వెయ్యేండ్లూ నిండాయి. కాబట్టి సంస్కృతాలంకార శాస్త్రాలలో వుండే లక్షణసామగ్రి నంతా తూచా తప్పకుండా సానబట్టుతాము అనే టట్టయితే- ఆంధ్రభారతం మొదలు ఈనాటి ప్రబంధ వాఙ్మయంవఱకూ ఒక్కటైనా నిలవబడగలది లేదని దృఢంగా చెప్పవచ్చు. మచ్చుకై కొన్ని చూడండి.

(౧)‖'గీ. వహ్ని మొదలైన నిఖిలదైవత గణంబు, తృప్తిఁ బొందుదు రీసుధాదీప్తి యందు, మహిత పుణ్యాత్మ కల్యాణ గృహమునందు, పాలతి; అభ్యాగతులు తృప్తిఁ బొందునట్లు.'— (శ్రీనాథుడు.)

ఇందు సుధాదీప్తి కల్యాణగృహము. అనేవి భిన్నలింగములూ అభ్యాగతులూ దైవగణంబు తృప్తినొందుదురు- అనేచోట భిన్నవచనమూ కలదుగదా !

(౨) 'తామరపాకు నీరువలె తల్లడమందిరి పౌరు లందఱున్.' —(హరి.)

నీరు- పౌరులు అనే ఉపమానోపమేయములు భిన్నలింగములును భిన్నవచనములును కావా ? కానిచో గతియేమి ?

(3) 'ప్రాసలలో దారంబుపగిది పతిమతి లోనన్, మెలఁగెడుపురుషుఁడు దొరకుట...' —(పారిజాత.)

ఇందు దారంబు-పురుషుడు (ఉపమానోపమేయాలు) నపుంసకంలో పుంలింగంలో వున్నవికావా ? కనుక అల్పాల్పదోషాలు అయిన భిన్నవచనభిన్నలింగత్వాదులు దోషాలుగా ఆంధ్రకవులు [అంటే కేవలం గ్రాంథికాంధ్రకవులే - నవ్యకవులు కారు -] ఏర్పఱచుకో లేదనీ, అదే ఆంధ్రకవిత్వసంప్రదాయం అనీ మనం అనుకోవలసి వస్తుందికానా ?

అయితే —'అనౌచిత్యాదృతే నాఽన్య ద్రసభంగస్య కారణం, ప్రసిద్ధౌచిత్యబంధ స్తు రసస్యోపనిషత్పరా'—అనేకారికవిషయం ఏమిటి అని ప్రశ్నించవచ్చు. నిజమే, ఈకారికలో పేర్కొన్న అనౌచిత్యం అనేది ప్రస్తుత తృణకంకణంలో వారు ఉద్ఘాటించిన ప్రదేశాలలో ఎక్కడా పట్టలేదు సరిగదా పైగా ఆంధ్రకవిలోకంలోనూ ఆంధ్రవాఙ్మయప్రపంచంలోనూ ప్రసిద్ధమైన ఔచిత్యబంధమే ఇందు కానవస్తూ ఉన్నది.

కేవలం ఇంతమాత్రమే కాదు. 'అనౌచిత్యాదృతే—అనేకారిక చెప్పిన ఆలంకారికులే— 'శ్లో. న లింగవచనే భిన్నే న హీనాధికతాఽపి వా, ఉపమాదూషణాయాఽలం యత్రోద్వేగో న ధీమతాం'—అని సహృదయహృదయాలకు ఉద్వేగం కలిగింపనంతవఱకూ లింగభిన్నత్వం గానీ వచనభిన్నత్వం గానీ హీనాపమ్యం గానీ అధికౌపమ్యం గానీ దోషాలు ఎంతమాత్రం కావు-అని చాటుతూవున్నారు.

ప్రస్తుత మీ తృణకంకణంలో—సుప్రసిద్ధాంధ్రకవుల సంప్రదాయాన్ని బట్టి చూచినా, లేదా మహాకవీ దండిపండితునూ పదలాలిత్యానికి భావసంపదకూ పేరెన్నికపొందినవాడూ 'త్రయోగ్నయస్త్రయోవేదాః'-అన్న సాహచర్యంతో 'త్రయోదండిప్రబంధాశ్చ'-అని శ్రోత్రియత్వానికీ పవిత్ర్యానికీకూడా ప్రసిద్ధి నార్జించినవాడూ అయిన దండికవి కావ్యసౌభాగ్యాన్ని విలపరించడాన్ని బట్టి చూచినా, —ఏ విధమైన అలంకారదోషాలూ లేవని చెప్పవలసి వస్తున్నది. ఇది అలంకారదోషాల పరామర్శ

౫. అర్థదోషాలు

ప్రకృత విమర్శనంలో శ్రీ శాస్త్రిలుగారు అర్థదోష. వ్యాకరణదోష. పునరుక్తిదోషాలను నాల్గింటినీ చేర్చి అర్థదోషాలు అనే శీర్షికతో ఉదాహరించి చర్చించారు. అయినా మధ్య మధ్య అన్వయదోషాలు శబ్దదోషాలు మొద లయినవి కూడా కలుపుతూనే వచ్చారు. వాటిని విడగొట్టి జవాబుచెప్పడానికి నాకు వీలు కాలేదు. కనుక నేనూ వారు నడచిన మార్గంలోనే నడుస్తూ ఈపరామర్శ సాగిస్తూ ఉన్నాను.

అర్థదోషాలు ఉపక్రమిస్తూ-ఈ గ్రంథంలో ముప్పాతిక మువ్వీసం ఈశీర్షిక క్రింద ఉదాహరించవచ్చునీ, గ్రంథవిస్తరభీతిచాత కొద్దిగా వ్రాస్తామనీ అంటారు. ఒక్క ఈగ్రంథాన్నే కాదు-ఏగ్రంథాన్నైనా సరే!—ముప్పాతిక మువ్వీసమేకాదు-పైగా ఇంకో మూడుకాళ్ల మూడు వీసాలదాకా - అంటే ముప్పాతికా మువ్వీసాల మూడుకాళ్ల మూడువీసాలవఅకూ కూడా, దోషజ్ఞులవడం మూలాన వారు ఉదాహరింపగలరు, దోషాలుగా నిరూపింపగలరు. అందు కేమీ సందేహం లేదు. నేను విశ్వసిస్తాను. ఆశక్తి వారి కున్నది.

వారు చేసిన ఈవిమర్శనాన్ని అంత సాకల్యంగా పరామర్శించేవోపికా శక్తీ నాకు లేనిమాట నిజమే. అయినా అడుగువేశాను గనుక ఎల్లాగో వోపిక తెచ్చుకొని పరామర్శిస్తాను. ఎక్కడైనా పరామర్శ సరిగా చేయలేకపోతే - అది నా దౌర్బల్యాన్ని సూచిస్తుందేగాని అన్యథా కాదు అని మనవిచేస్తూ 'హరిః ఓం' అంటాను.

ఆలంకారికులు—వాచక లక్షక వ్యంజక భేదాలచే త్రివిధమైన శబ్దజాతాన్నీ వాచ్య లక్ష్య వ్యంగ్యభేదాలచే త్రివిధమైన అర్థజాతాన్నీ వున్నటులు పేర్కొంటారు. తాత్పర్యార్థం-అని మరొకటివుందని కొందరంటారుట- కాని అదికూడా వ్యంగ్యార్థంలో అంతర్భూతమైనదేకాని మరొకటికాదనిఅంటారు. వ్యంగ్యమునకే నామాంతరం ధ్వని అని. ఈ వాచ్య లక్ష్య వ్యంగ్యములలో నియతార్థం వాచ్యమనీ, లక్షణయా ఉపపన్నమైన అర్థం లక్ష్యమనీ, వాచక లక్షకాల రెండింటివలనా గాక, వాక్యార్థోపసంస్కారార్థమై అర్థాంతరవిషయమైనట్టిది వ్యంగ్యమనీ అంటారు.

ఈమూడింటిలోనూ వాచ్యంకంటే లక్ష్యానికీ, లక్ష్యంకంటే వ్యంగ్యానికి కావ్యప్రపంచంలో ఉన్నతస్థానం అనేది పెద్దలు ఎఱుగనిది కాదు. కాబట్టే సరసకవితా చక్రవర్తులు అయిన పెద్దలు కావ్యప్రపంచంలో కావ్యార్థం అభిధావ్యాపరణలు దాటి లక్షణావ్యాపరణాలల్లో ఎంత విహరింపగలిగితే అంత—కావ్యార్థం మధురంగా వుంటుం దని సెలవిస్తారు.

నవ్యకవులు ఖండకావ్యాలనే హెచ్చుగా వ్రాస్తున్నారు. వాటిలో విలక్షణమైన పరిభాషతో- రసోపస్కారక మైనట్టీ ఉత్తమోత్తమమైనట్టీ-ధ్వనిమార్గాన్నే వారు అనుసరిస్తున్నారు. వారేర్పఱచుకొన్న రచనలోని పరిభాషాక్రమం ఒకరీతిగా చూస్తే పుతరాం కొత్తదిన్నీ ఇదివఱకు మనవారికి అలవడనట్టిదిన్నీ అనేమాట నిజం. నవ్యుల సంప్రదాయం ఏమిటో అవగాహనం చేసికొందామనే వోపిక నేటివిమర్శకులలో చాలామందికి లేదు. ఏమంటే- వారు- ముమ్మందుగానే ఏదో ఒక అభిప్రాయం స్వకపోలకల్పితంగా తయారుచేసికొని గానీ, లేదా తమకు పరిచయమైవున్న లక్షణశాస్త్రాలు నిఘంటువులు మొదలయిన కొలతబద్దలతో కొలిచిగానీ సరిపెట్ట చూనుకొంటారు.

సారస్వతీయుల దుర్భాగధేయఫలితంగా ఈ విమర్శనంకూడా ఆమార్గంలోనే నడిచిందనడానికి విచారపడుతూన్నాను. రసస్వరూపాన్నీ వ్యంగ్యస్వరూపాన్నీ దిగ్దర్శనప్రాయంగా సూచించడానికి సాధ్యమవుతుందే గాని 'అప్రేత్థంవర్తతే'-అని చేత్తో పట్టి తెచ్చి పరవేయడానికి ఎంతటివాడికీ సాధ్యంకాదు. ఈ కారణంచేతే తత్స్వరూపాన్ని ఆశాస్త్రకర్తలు సహృదయహృదయసంవేద్య మని వర్ణిస్తారు.

ఇప్పటికే ఈ ప్రస్తావన చాలా పెరిగిపోయింది కాబట్టి—అర్థదోషాలు అనే శీర్షిక క్రింద పేరిచ్చినవిమర్శనాన్నీ నాపరామర్శనూ చిత్తగించేవేళల్లో పాఠకులు సహృదయతకు భంగంకాని కటాక్షప్రసారం దయచేయింపవలెనని ప్రార్థిస్తాను.

పసినిమ్మపండు చాయల పద్యం — ఇందులో పసినిమ్మపండుచాయలతోనే గతార్థం అవుతూవుంటే కుందనపుపదం పునరుక్తి—అని ఆక్షేపణ. నిమ్మపండుచాయకుసుమిస్తూవున్న వయస్తారుణ్యాన్నిన్నీ, కుందనపుకాంతి ఆజన్మనిసర్గమైన లావణ్యాన్నిన్నీ సూచిస్తరి గనుక పునరుక్తిలేదని సమాధానం. ఇట్టిదే పెద్దన్నగారి- 'కమ్మనిపుందనంబు కసుగందనిమేను' అనేదికూడా. కవికులగురువు కాళిదాసుగారి-'పుష్పం ప్రవాళోపహితం యది స్యాన్ముక్తాఫలం వా స్ఫుటవిద్రుమస్థం-'అనేదిన్నీ.

కన్నె గేదంగిచెండు—

నాయికాస్వరూపసౌభాగ్యాన్నీ స్వభావసంపత్తినీ సామాన్యంగా కవులు వర్ణించుటకద్దు. ఈకవికూడా అట్టిదే చేయుచున్నాడు. పసినిమ్మపండుపద్యంలో— దేహచ్ఛాయావమోవికాసములూ, దీనిలో ఆకారమైలక్షణ్యమూ వివక్షితాలు అవుతున్నవి. బక్కపలచనికోలశరీరములతో కొందఱు అందము ఉంటుంది. మఱికొందఱు అందము తగిన అంగసౌష్ఠవం బొద్దుశరీరములతో ముద్దులు మూటగడుతూ వుంటుంది. ఈనాయిక రెండవరేఖకు చెందింది. గేదంగిచెండురేకులు ఒత్తుకొని బొద్దుగా వుండటంలో ఏ అందము కలదో అది

యే ఈ నాయికలో వున్నట్లు కవి చిత్రించాడు. సహృదయులు దీనిని భావిస్తే— ఈ రసాభాసా కు ఏమాత్రం అస్కారం వుండదు.

నగ లేవి లేక—

నగలు ఏవీ ఆమెకు లేవనే వాడుకలో— మిక్కిలీపరిమితంగా నగలున్నవనే అర్థం. అంతేగాని మంగళసూత్రంసహా తెంచివేసుకున్నదనే అర్థం రాదు, చెయ్యకూడదు. సొమ్ములు లేకున్నా అందంగానే వున్నదని చెప్పడం ఆలంకారికుల్లో మాధుర్యమనే గుణంగా ఎన్నుతారు. నగలేవీలేక అనేవాడుకను పరిమితాభరణతను అర్థంగా తీసికోకపోతే—ఈ కవిపద్యానికి ఏమిగాని ముద్దుపలుకుముచ్చట్లకు ప్రసిద్ధికెక్కిన ముక్కుతిమ్మన్నగారి పద్యానికి 'మాసినచీరగట్టుకొని మానముతోడ నిరస్తభూషయై' అనేదానికి కూడా ఈ ఆక్షేపణ వర్తింపజేయవలసి వస్తుంది. వర్తింపజేస్తామంటారా ?—తథాస్తు.

చెమ్మట ముత్యాలసరులు—

ఇవి కంఠమున పైటవేసికొని వుండగా ఎట్లు-కనిపించా యని జాణలవప్రశ్న. ఆమె ధరించింది జిలుగుకలంకారీచీరె. అనగా పల్చనిదికాబట్టి అని సమాధానం మృదువుగా. అంటే-మహాకవి కాళిదాసుగారికి'క్షామక్షామ కపోల మానన మురః కాఠిన్యముక్తస్తనం' అవగతమైనట్లే. నగలుధరింపదగినస్థానాలు- కర్ణములు కంఠము కరములు కాను నాసిక శిరము అనిన్నీ-ఇందులో ఒక్కకంఠంలో తప్ప తక్కినస్థానాలలో ముత్యాలసరులు ధరించడం వినలేదనీ అంటారు శాస్త్రులు)గారు.

నిజమనే వారిమాట నమ్మతాను. అయితే వాఙ్మయప్రపంచంలో —'పృథుల మాక్తిక శోభినాసాం' అని ఇత్యాదిగా బహుళా వర్ణనలు కనిపిస్తాయి. పోనీ కనీకనపడకుండా వుందేమో అనుకోవడానికి ఈ వర్ణనలో కవి పృథులమాక్తిక-మంటాడే. ఈనాటి దారిద్ర్యసంపన్నమైన మన యీ ప్రపంచంలో లేకుంటే లేకున్నవేమో! కవి-కావ్యం-వీరిప్రపంచంలో-ముద్దులు గురిసేటి ముత్యాల తాటంకాలూ ముత్యాల పాపటసరాలూ ముత్యాల భుజకీర్తులూ వున్నవి. వెదకిచూస్తే నాడు ముత్యాలకాలలుకూడా కనిపిస్తవి. వీటి అన్నింటికీ మఱి ఏందారీ ?

పదియునాల్గు వసంతాల పద్యం :–ఇందు ప్రధానమైన ఆక్షేపణ-పునరుక్తి దోషంకంటే సారస్యం వుందా అనేది. పదునాల్గుసంవత్సరాల యువతిని గూర్చి తద్వయస్సంసూచకాలయిన పదాలు వాడలేదనీ అనేది రెండో ఆక్షేపణ. పూర్వకవులు వాడారని సమాధానింపకుండా, భావకవులు కదా పూర్వకవుల మార్గం ఏల త్రొక్కవలె అనేది మూడోది. మోహన స్నిగ్ధప్రభృతిపదాలు భావకవులకు జిరాయితీకాబోలు—అనేది నాల్గో ఆక్షేపణ.

వీటిలో మూడోదానికి ఇదివఱకే సమాధానం చెప్పాను. లలి-సరవి ఇత్యాదులు పూర్వకవులు హెచ్చుగా వాడుతారు. నేటివారు మోహన స్నిగ్ధ ప్రభృతులను హెచ్చుగా వాడారు; వాడుతూవున్నారు. కాబట్టి జిరాయితీ అని ఆక్షేపింప నక్కఱలేదు. కాని కాస్త ఆలోచించి చూస్తే నుడికారపు సొంపూ భావగాంభీర్యమూ ఉన్నచోట ఉభయత్రా ఉన్నది. లేకుంటే అసలు లేదు

కవులు కావ్యాలలో స్ఫోరదిష్టమైన భావాతిశయం సిద్ధింపజేసికోనే నిమిత్తం లలిత లలితా లయినపదాలు ఏరి రచన చేస్తారు. దీనిని పాకము లనడం వాడుక. ద్రాక్షాపాక నారికేళపాకాదులు సహృదయు లందరూ ఎఱిగినవే. ఇంకా ఎక్కువ పాకాలు కావలసివస్తే రాజశేఖరకవి కావ్యమీమాంస చూడండి. అందులో సాధారణాలంకార గ్రంథాలలో లేనిపాకాలు చాలా వున్నవి. శృంగార రసమనేది చాలా సున్నితమైనది కావడం మూలాన – తఱచుగా ఆకవులు ఆరసవర్ణన సందర్భంలో అతిమృదువులు–అనగా కోమలము లయిన పదాలే వాడుతారు. విద్యానాథ మహాకవి ద్రాక్షాపాకోదాహరణంగా శృంగార రసమును చిప్పిలజేసే శ్లోకాన్ని ఒక దానిని వాడినాడు. ఆశ్లోకం ఇదీ.—

'శ్లో. స్మరస్మేరాన్ మందస్మిత మధుర సౌరభ్యసుభగాన్, మనాగ్వ్రీడాజాడ్యాన్ ప్రణయరసకల్లోలభరితాన్, కృతానేక స్కంధాన్ మనసిజ సహస్రాణి సృజతః కటాక్షాన్ వామాక్షీ కిరతి పరితో రుద్ర నృపతిం.'

వ్యాఖ్యాత భావప్రకాశమంటి ఇక్కడ స్మేరము, మధురము, స్నేహము, ప్రణయ రసకల్లోలాలు, కటాక్షాలు మొదలయినవాటికి చక్కని వివరణములు వ్రాశాడు. దర్పణాది గ్రంథాలలో కూడా వీటికి వైశిష్ట్యబోధకమైన పరిభాష ఉన్నది. దాన్ని వివరించడం ఇచ్చట ప్రధానం కాదు. స్థలమూ చాలదు అని మనవి చేస్తాను.

కాగా పదునాలుగేండ్ల యువతిని తెల్పేటప్పుడు సీమంతిని పడతి గరిత —లాంటి పదాలు ఉచితం కావనీ తరుణి యువతి కోమలి లాంటిపదాలు వాడవలె ననీ అంటారు. నిజమే ఎవరు కాదంటారు. ఆంధ్రకవుల్లో ప్రాయః—ఆదికవీ, ఆదికవిలాంటి ప్రశస్తిని గడించినవాడూ అయిన నన్నయ్యగారు — గరుడునిచేత, అతని తల్లిని సంబోధింపజేస్తూ—

'ఉ. ఆయతపక్ష సంహతి నక్కులశైలను
లెల్ల నుగ్గుగాఁ జేయు... నాకు నీపనిం
బాయక... వారికిం బనుల్, నేయను నేమి
కారణము ? చెప్పుము దీని బయోరుహా
ననా!' —— అని చెప్పారు.

నన్నయ్యగారి యీపయోరుహానన –పదునాలుగేండ్ల యువతిమాత్రమే కాదు సరిగదా కద్రువతో బాటు కశ్యపునికి సతియై ఆరాధించింది. పెద్దకొడుకు శాపంవల్ల ఏనూరేండ్లు సవతిదాస్యానికి పాల్పడి పంచశతవర్షాలూ నింకివపిమ్మటే గరుత్మంతుణ్ణి కన్న - మహాతల్లి! అట్టి యీయిల్లాలిని కొడుకేమని సంబోధించాలెనో ?

మఱి యీ చెక్కరింపులకేమిలెండి! ప్రతీ విషయంలోనూ - తాటిచెట్టెక్కే వాడిపైన తలదన్నేవాడు ఎవడో వుంటూనే వుంటాడు. ఈ విషయం ఇల్లా వుంచి దీనిలోని సారస్యం చూతాము. ఈపద్యంలో పూర్వార్థంలో నాయికయొక్క పరిపూర్ణ బాల్యసౌందర్యాన్నీ ఉత్తరార్థంలో అంకురితయౌవనశోభా

గ్యాన్నీ వర్ణిస్తూ వున్నాడు కవి. కాగా ఇది సౌందర్యసంధివికాసాలను వర్ణించే సందర్భం. నాయిక ప్రాయమునకు తగ్గ ఇంపుపెంపులు కల దని సారాంశం. ఇట్టివర్ణనలు - శ్రీహర్షాదులు పెక్కురు చేసి ఉన్నారని కూడా మనవి.

పిమ్మట జిలుగుపూలకలంకారి చీరపద్యం—

ఇందు చీర జాఱ అనుపదమును తీసికొని చీర ఊడుచుండగా - అని అర్థం చేసి కొంత గ్రంథం నడిపారు శాస్త్రిలుగారు. అంతటి అవసరం ఏమీ ఇందు కానరాదు. చీర జాఱ జిందుకుచ్చెళ్లు - అనగా జీఱాడుచున్న చీరకుచ్చెళ్లు - అనికానీ, చీర-జాఱగ అటు నిటు జరుగగా అని కాని అర్థం చేయవచ్చు.

పోతన్నగారి - పైనున్న పచ్చనిపటము జాఱుటయిట్టిదే. మఱిన్నీ ఇంకొకకవి తొలూపయానవేగమున బయ్యెదకొంగు సడలిన - అనేదిన్నీ ఇట్టిదే. స్రస్తమునకు శ.ర. జాఱినది అని అర్థం చెబుతుంది. జాఱుకు జఱుగు అర్థం చెబుతుంది. అందుచేత స్రస్తపుఅర్థమే జాఱు అని అనుకోవచ్చుకదా! అనుకొంటే -'స్రస్తాంసావతిమాత్రలోహితతలౌ' -అన్నప్పుడు ఘటోత్క్షేపణం [కుంప ఎత్తడం] వల్ల ఆమె బాహువులు ఊడిపడిపోయాయని అర్థం చెప్పవలసిరాదా? కనుక చీరకట్టులో ఆంధ్రస్త్రీలకుండే నేర్పునే ఈకవి పైమాటచే సూచించెనని తలుస్తాను. జాఱుకు ఊడిపోవడం అనే అర్థానికి గ్రంథప్రమాణం వీరు ఇచ్చారు కారు.

ఈ పద్యంలోనే - కాలికడియాలు మలపుకొనుచు - అనేచోట, పూర్వం నగలేవీ లేవన్నారనీ ఇక్కడ కడియాలు పెట్టారనీ- ఏ అవయవాలకూ నగలు లేకుండా కాళ్లకడియాలు ఉండడం సహజసౌందర్యమా ? అనీ, అట్లయిన నని కర్ణునకు కవచకుండలాల్లాగా సహజాలా? అనీ ఆక్షేపించారు. నగలేవిలేక అనడానికి పరిమితాభరణత కవిఉద్దేశమనీ, - అది సాధారణంగా ఇది - 'అధూషణేఽపి రమ్యత్వం' - అనే మాధుర్యాన్నీ వ్యక్తం చేస్తుందనీ మనవి చేస్తాము. కాళ్లకడియాలు మాత్రమే సహజసౌందర్యం అని ఈకవి అని వుంటే వీరు ఆక్షేపించవచ్చు. పోనీండి - కర్ణునికవచకుండలాలు సహజాభరణాలుగా అయితే కావచ్చుగాని సహజసౌందర్యం అవుతుందా ? శాబ్దికులూ ఆలంకారికులూ గదా చెప్పండి తాము అని వీరిని అడగవచ్చునా? ఊహాప్రపంచంలో తిరుగుతూ ఈ ఎకసక్కేలు ఎందుకూ ?

ఆనీలాలకయొక్క పోకనీడకు జనియెఁ.—

ఆనేపద్యంలో జాముప్రొద్దువేళ చల్లదనానికై పోకనీడను ఆశ్రయించువారుందురా?- అని ఆక్షేపణ చేశారు. ఇది సంఖ్యాపూరణార్థమై చేసిన ఆక్షేపణగా తోస్తున్నది. ఏమంటే- ఈపద్యం (౧౪) తర్వాతే కవి-

గీ. క్రిక్కిఱిసియుఁ గొమ్మలాకుల నెక్కి-చలువ,
లుట్టిపడు నీడ పందిళ్లు గట్టుచుండ-

అని వర్ణిస్తున్నాడు. విమర్శకు లూహించినట్టి 'జాముప్రొద్దువేళ చల్లదనానికై పోకనీడను ఆశ్రయించడమే'-ఇచ్చట కవికి అభిప్రేతంగా వుంటే- చలువ లుట్టిపడునీడ పందిళ్లు గట్టుచుండే వృద్ధవృక్షాన్ని వదలి ఈ పోకనీడకు ఎందుకు రావాలె? అలాంటి వృద్ధవృక్షగతమైన చలువ లుట్టిపడునీడను భావించేకవి- ఈపాటి- అంటే నిదాఘకాలంలో జాముప్రొద్దువేళ చల్లదనానికై పోకనీడనాశ్రయించేవారుంటారని భావింపజాలడా? కాగా-ఇక పెద్దన్నగారి మనుచోదలో ఏమంతగొప్ప సారస్యం ఉందని ఈకవిని దానిని చేర్పమంటారు విమర్శకులూ? తత్వం ఏమో బోధపడదు.

నాయిక తన అందెల రవళి విని వచ్చిన హారిణమును, ప్రేమార్ద్రమైన మనసుతో ముద్దాడి కేలిచ్చి పిలుచుకొనుచు వలవోకగా పోకనీడకు చనియెను- అని ఇట సందర్భము. అంతేకాని చల్లదనానికై పోలేదు. అట్టిసూచనైనా కవి చేయలేదు. ఈవిమర్శనలోని అర్థకల్పన అంతా శాస్త్రిలుగారి అచ్చం- (స్వ) ప్రతిభోన్నీతమే కాని వేఱుకాదు. అసలు పుస్తకంలో ఉన్న 'నీడకుజనియెఁ' అన్నదానికి నీడ నాశ్రయించె నని అర్థం చేస్తారు శాస్త్రిలుగారు.

బావికి చనియెఁ - అంటేకూడా బావినాశ్రయించెనూ- అని అర్థం చేస్తారా? ఒకవేళ చేస్తామనే అంటారా అప్పుడు చేసే దేముంది? చిత్తం-అని ఊరుకోవడమే నాలాంటివారిపని. నిజం చెప్పవలసివస్తే ఇచ్చట నీడసమీపమునకని అర్థం.కిఁ కుఁ-లు చిన్నయ్యగారి ఆదేశం ప్రకారం దిగ్దూరాంతిక వాచకపరములు కాగా సమీపమున కని. ఫలితార్థం ఏర్పడుతుంది.

స్కంధకూలంకషపద్యము—

ఇందులో స్కంధకూలంకష మన్నమాట తీసికొని ఇది నిదాఘకాలమునందలి నదులకు వర్తింపదనీ కూలపదం వ్యర్థమనీ అసార్థం ఇస్తుందనీ ఒక ఆక్షేపణ. స్కంధమును తాకి తాకక- అన్నజాలుననీ తాకితాకకలాంటి పదాలు ఈ కవిసంప్రదాయాలు కదా అని రెండో ఆక్షేపణ. పాదుపుపాన అన నర్థమేమి?- అని మూడో ఆక్షేపణ. పూలకొమ్మల నిండిన శాఖలేమి? పూలగుత్తులతో నిండిన- అంటే అంతకన్న సారస్యముకాదా? పునరుక్తి పోవునే- అనేది నాలుగో ఆక్షేపణ. ప్రాగభిముఖంకంటె -కేవలం అభిముఖం అనిగానీ లేదా ప్రాఙ్ముఖం అనడం గానీ ఉచితతరమని ఒకసవరణా వంతెనజాగిపోవు అనుచోట 'గా' ఉండడం లెస్స-అని మతోసవరణా ఉన్నవి.

మొదటి ఆక్షేపణగా వున్న- స్కంధకూలంకషం అనేచోట నదీప్రవాహాలను చెప్పే సందర్భంలోనే కూలశబ్దంగానీ,కూలంకషశబ్దంగానీ వాడవలెనేగాని ఇతరత్ర వాడగూడదూ-అనే శాస్త్రిలుగారి అభిప్రాయంగా వుంటే- ఈనియమాన్ని మహాకవులు చాలామంది ఉల్లంఘించినవారు అవుతారు. శ్రీహర్ష కవి-'కులాయకూలేషు విలుఠ్య తేషు తే-' అని నదీసందర్భంలో కాకుండానే ప్రయోగించాడు కూలశబ్దాన్ని.

వ్యాఖ్యాతలలో అగ్రేసరులని ఎన్నికగన్నవారొకరు తనవ్యాఖ్యానాలలో ఒకదానికి కూలంకష-అని పేరుపెట్టుకొన్నారు. లోకంలో కూలంకషపాండిత్యం అనే వాడుక కూడ వున్నది. కాబట్టి ఇది లక్షణార్థబోధక

శబ్దం; కాగా శాస్త్రిలుగారు సెలవిచ్చిన— సక్రంధకమనే అర్థమే వస్తుంది. అప్పుడు వ్యర్థమూ కాదు, అపార్థాన్నీ ఇవ్వదు. శాస్త్రిలుగారి తాకితాకకలు ఇక్కడ తాకవు. చేసీచేయక రోసీరోయక ఇత్యాదులు ఆయా సందర్భాలలో రసపుష్టికై ప్రాచీనులూ వాడారు, ఈ కవీ వాడాడు.

పొడుపుసాన—క్రిందనుండి నీరు పొడుచుకొనివచ్చునట్టిసానను పొడుపుసాన అంటారు. ఇట్టివి సాధారణముగా అంతర్వాహినులను ఇసుకనేలల్లో ఉంటవి. కాగా త్రవ్వినచోట కాలువసాన—అని అర్థము. శ. ర.—అర్థాలు ఇక్కడ పట్టవు. ఇది లోకవ్యవహారములోని పదము. కనుక ఇచట నామకరణమూ లేదు మహోత్సవమూ లేదు. ఆ ఆశ పెట్టుకోనూ అక్కఱలేదు.

పూలకొమ్మల నింపుసొంపులు వహించు శాఖ—శాఖ అంటే పెద్దకొమ్మ. కొమ్మ అంటే చిన్న రెబ్బ. పూలు పూచినచిన్న రెబ్బలతో కూడి ఇంపుసొంపులు వహించే పెద్ద కొమ్మ—అని సాధారణంగా ఏర్పడే అర్థం. పూలగుత్తులతో నిండినశాఖ అనకూడదా.—అంటే అనకూడదనే చెప్పవలసి వస్తుంది. పెద్దకొమ్మలకు పూలగుత్తులు పుట్టవు. రెబ్బలకే అవి అంకురిస్తవి. ఏమంటే—అవి లతాంతాలుకదా! పైగా శాఖాపదపు సాహచర్యం వల్ల పూలకొమ్మ లనేచోట పైనచెప్పిన—అర్థం వస్తుంది. ప్రాఙ్ముఖ-ప్రాగభిముఖశబ్దాలు రెండూ సాంప్రదాయికపదాలే. అందులో ఎట్టి తేడాకూడ లేనేలేదు. వంతెనజాగిపోవులో గా—ఉండటం లెస్సే. అది లేనందుచాత వచ్చే లోస్స—ఏమీ లేదు. క్రియా విధేయవిశేషణాలమీది అన్నంతమైన అనుధాతువుకు (అనగా గాక్,కు)లోపం విభాషగా వస్తుందని ప్రౌఢవ్యాకరణం చెబుతుంది. ఉదాహరణాలు ఆయనే చాలా ఇచ్చారు చూడండి. (ప్రౌ. క్రి. ప. ౨౨ సూ.) పైగా

సందెసాగినకొలది—ఇక్కడ సందెసాగిన కొలదికి సందె గడచిన కొలది—అని అర్థము చెప్పి మొత్తంమీద చీకటిపడినకొలది—అని అర్థం చేశారు. కథ చీకటిపడేదాకా రాలేదు గనుక సందెదాసిన కొలది అంటే సారస్యంగా ఉంటుందంటారు. సందె, సాగినకొలది-దీర్ఘమగుకొలది- అనికూడా అర్థం చేయవచ్చు. మిక్కుటమైన మనోభారముతో సమావేశమైన వారికి ఆసందె దీర్ఘమగుచున్నట్లు కానవచ్చెను—అన్న ధ్వనిఇందున్నది.

పొడుపు పేటిమెలపు-జారుప్రొద్దువలపు:- ఇందు పొడుపుపేటిమెలపులో మెలపూ జాఱుప్రొద్దువలపూ తీసివేసి-ప్రకోపపవనం- అనమంటారు. అట్లా అనకపోతే అది అర్థహీనమైన అనుప్రాస అవుతుందంటారు. ఇక్కడ-మెలపునకు భ్రమణము అర్థము. కాయంపువలపుకన్దోయి మెలపు - అన్నలాగా. తరంగిణీభ్రమణము అత్మభ్రమణానికి ఉపచారకము. కాఁగా ఆక్షేపణము నిరాధారమైనది.

లలితలావణ్య పూర్ణమాలలన చెలువము:— చెలువు అనగా అందమనీ లావణ్య మనగా కూడా అందమేననీ, కాగా-మొదటిపాదానికి చక్కనిచక్కదనంతో గూడిన స్త్రీయొక్క - చక్కదనమని-అర్థమనీ వెక్కిరిస్తారు. కాని దీనికి సమాధానం-పదియునాల్గవసంతాల పద్యందగ్గఱే చెప్పి వున్నది. అది ఇక్కడ కూడా అనుసంధించుకోవలె నని మనవి. ఏమంటే లావణ్యశబ్దానికి ఆలంకారికులిచ్చిన అర్థం శాస్త్రిలుగారికి తెలియంది కాదు. కాగా సర్వాంగీణసముజ్జ్వలమైన తారళ్యముతో నిండారుసౌందర్యం-అని అర్థం ఏర్పడుతుంది. అద్వితీయమో సద్వితీయమో కాని నా కిందులో తోచినసారస్యం ఇది.

రుచిరవేణునాళోదయశ్రుతులు — వేణునాళోదితశ్రుతు లనివలెనని విమర్శకుల సవరణ. అనకున్నందున రాగల ప్రత్యవాయం ఏమీ లేదు. వేణునాళములు, ఉదయముగా - ఉత్పత్తిస్థానముగా గలవి—వేణునాళోదయములు. వేణునాళోదయములైన శ్రుతులు అని అర్థంచేస్తే సరిపోతుంది. శ్రుతులు- అనే బహువచనసారస్యం ఏమిటనేది తర్వాత ప్రశ్న.

అల్లసాని పెద్దయ్యగారి 'అవతంస కుసుమంబునందున్న అలరేటిరుతి కించి దంచిత శ్రుతులనీన' అనేదానిలో ఏ సారస్యమో దీనిలో కూడ నదియే. ఇక్కడ పెద్దయ్యగారి పద్యంలో తేటి ఒక్కటే. శ్రుతులు బహువచనంలో ఉన్నవి కదా! ఇక అణఁగుట వున్నది. దీని కిట గౌణార్థం అభిప్రేతంగా వున్నది. గద్గదక్లాంతి అంటే— గద్గదస్వరముతో కూడిన అలసట అని అర్థము. అనుతాపశబ్దానికి ఇక్కడ పశ్చాత్తాపం అర్థం కాదు; వెన్నంటియుండు తాప మని అర్థం. కాబట్టి— సారస్యం కున్న — వైరస్యం మిన్న—అనేది విమర్శనకే ప్రాయః అన్వయిస్తుంది.

నయనములమూలరుచులు — మూల తెలుగనీ మూలరుచులంటే దుష్టసమాసం —అనీ అంటారు శాస్త్రిలుగారు. మూల తెలుగులోనే కాదు; సంస్కృతములోనూ వున్నది. (సం. ప్ర.) ప్రాచీ మూలే —అని ప్రయోగము. ఇట్లైతే పెద్దన్నగారి బాహుమూలరుచి కూడా చూడవచ్చు.

ఇక ఇక్కడ నయనమూలములనగా కనుగొలుకులు అర్థం. నయనకోణములందామా— అంటే కటాక్షాలు అర్థం కాబట్టి శాస్త్రిలుగారి కోణరుచులు వారికే చెల్లుబడి అవుతవి. కవులు ఆనందబాష్పాలను కనుగొలుకుల్లోను దుఃఖబాష్పాలు కడకన్నుల్లోనూ ఉదయించేట్లు చెప్పడం రివాజు. తనను పెంచిన తరుణిని చూడగానే హరిణానికి ఆనందబాష్పాలు కలిగినవని అర్థం చెయ్యవచ్చు. ఇది ఇల్లా ఉండగా—ఇచ్చట నాయిక—

గీ. నయనమూలాంచలములు స్విన్నంబు లయిన
 వేళ చెల్లెలా!—యీ ప్రాలుమాలికలకు
 కారణం బెయ్యది కళోరకంటకంపు
 వనులఁ దిరుగవుగద చిన్నతనపు చేష్ట.

అని నగవుం బలుకులఁ గనుగొనలను ఆనందరసము గురియగా—ఆ హరిణిని లాలన చేయుచున్నది. ఇందు గల— ప్రాలుమాలికలకు కారణం బేమి — అనడమున్న చిన్నతనపుచేష్టచే కళోరకంటకంపు వనుల దిరుగవు గదా!—అనడమున్నూ — సహృదయ హృదయసంవేద్య మగు నర్థవిశేషమును ధ్వనింప

చేస్తున్నవి. కాబట్టి ఇట దాన్ని ప్రస్తావించుట లేదు.

మఱిన్ని ఇచ్చట— కోణకాంతులు స్విన్నములగుట కొత్త అనిన్ని భావకవులదృష్టులకే ఆస్విన్నత గోచరిస్తుందనీ వెటకారము చేశారు. రుచు లంటే కాంతులే. కాని ఇక్కడ లక్షణయా కాంతుల కుపాదానము లగు స్థలము లని అర్థం చెయ్యవలసివుంటుంది. 'తెలుపేల కట్టితివి'—(పారి.) 'పందిదంపల దళల్ పాహోనివాదం బిడక్ ' (మను.) మొదలైన చోట్లలోవలె.

భగ్నమనోరథదోషి—దీనిలో భగ్నమనోరథత్వం దోషం అవుతుందా? దోషిపదంచాత కవి దోషికావడం లేదా—అనేది ప్రధానం. సరే కావచ్చు. అయితే దోషశబ్దానికి తప్పు అనే అర్థం ఒక్కటేనా? మఱి లేదా? లేకపోయ్యేట్లు గా వుంటే అప్పుడు 'కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః' (గీత), 'తత్కిమాతపదోషో వా?ఉత మదనదోషో వా' (శాకుం.) 'తా తే సుకా ద్విజవరే మమ భాగ్య దోషాత్' (వేణి.) 'ఈ వర్షపీడా దోషంబు మర్పితిర్ బోరయకుండ మానుపుఁగాత' (కళా.)- ఇత్యాది సందర్భాలు వచ్చినచోట్ల అంతటా - ఆ అర్థమే చెప్తితే రుచిరంగా వుంటుందా? వుంటే –'ఆతపదోషః'- ఆతపజనితసంతాప మని ఇత్యాదిగా వ్యాఖ్యాతలు అర్థాలు వ్రాస్తారేమి? వారందరూ దోషులు అగుట మూలాననేనా?– కాబట్టి భగ్నమనోరథదోషివగుచు – అంటే భగ్నమనోరథత్వం చేత ఏర్పడ్డ వికృతికలదానివై అని అర్థంచేస్తే చాలు ఇక్కడ.'దుష వైకృత్యే'-ఉన్నదికదా!

తావకీనలీలా సుధాదశ పుటంబు—దీనికి బుఱ్ఱబద్దలు గొట్టుకొన్నా అభిప్రాయం తెలియడం లేదంటారు శాస్త్రిలుగారు. అంతటి వాగాయిత్యం చూపవలసిన అవసరం లేదు ఇక్కడ. కావలసిందల్లా శాంతమే. "నీలీల అనే అమృతపుకొన్నె–నాసంబంధమైన ప్రణయపుకునుకలనే తేనెచుక్కలను వదలుచూ వున్నది ఈ విపరీతం చూడగా విరక్తియే కన్నీళ్లు వదలుచున్నట్లు ఉన్నది–అని దీనిభావం. స్త్రీప్రేమ సుధాతుల్యంగా చెప్పడంమూలాన తత్సాత్త్విక భావమున్నూ ప్రరుష ప్రణయం మధువుగా రూపించడంమూలాన తద్రాజసికస్వభావమున్నూ ఇందు సూచితము లవుతున్నవి. భంగ–కణ పదాలు రెండున్నూ సాభిప్రాయాలు.

దేశకాలపాత్రములు— ఇందు దేశకాలపాత్రము లంటే ఏమనీ దేనితో అన్వయం - అనీ అంటారు. ఇది చాలవాడుకలో ఉన్న పదమే. దీనికి – క్రమమని అక్రమంబని - అన్న వాటికి వలెనే తానుకొంటి – అనుదానితో అన్వయము అగుచునే ఉన్నది.

ఎదగృశించెకు నీయరుంతుదవియోగదహన దందహ్యమానము:— అరుంతుదవియోగమంటేనే చాలుఅనీ, దాన్ని దహనంగా రూపించడం అనుచితమనీ ఆక్షేపణ వకటిన్నీ, అరుంతుదవియోగశల్య మంటే అర్థపారస్యం మెండనీ వవరణ వకటిన్నీ దీనిలో చేశారు. దందహ్యమానమంటే మిక్కిలీ కాలిందనిన్నీ అల్లా కాలితే భస్మం అవుతుందనీ మూడో ఆక్షేపణ. కాగా అసమంజసం ప్రకృతివిరుద్ధం అని చివఱకు రెండుదోషాలు తేల్చారు.

'అరుంతుదస్తు మర్మస్పృక్'అని అమరమే వున్నది. ఆయములు సోకే మాటలువగైరాలన్నీ ఈ అరుంతుదముల్లో చేరతవి. శల్యాదులే కావలెననే నియమం లేదు. దందహ్యమాన - భృశార్థమున యఙ్ ప్రత్యయమట. (పాణినివ్యాచార్యులు గర్హార్థమంటాడులాగుంది.) అవహ్యంగా కాలిం దని నియతం. అవునుకాబోలును. ఒకవేళ అల్లాగే అర్థం అయినా - నీరసమైన వస్తువే కాలి బూడిద అవుతుందే కాని సరసమైనది కాదు. ఇచ్చటి ఎద సరసము. అయినా దోషమే అందురేని మహాకవి భవభూతి చెప్పిన—

'జ్వలయతి తనూ మంత ర్దాహః కరోతి న భస్మసాత్.'

అనేదిన్నీ, ముక్కుతిమ్మన్నగారు చెప్పిన 'శోకదవానలంబుచే గాసిలి యేడ్చె'—అన్నదిన్నీ ఈదోషంక్రిందికే రావలసి రాదా? కాబట్టి ఇక్కడ వృథాగా చేసిన ఆక్రోశపు ఆడంబరత్వం తప్ప అనౌచిత్యమూ లేదు; ప్రకృతివిరుద్ధతా లేదు.

సుణలతలపద్యం—ఇందులో లతలు శోభలను పూచునో లేక పువ్వులను పూచునో అనేది ప్రధాన ఆక్షేపణ. సుణాలయందులతాత్వాన్ని ఆరోపించినప్పుడు శోభలదగ్గఱ పుష్పత్వం ఆక్షిప్తం అవుతుంది[రూపకబలంవల్ల]. కాగా, తన సుణలతలు పూచినట్టి (పువ్వు) శోభలా–అనేలాగు, చిఱునవ్వు వెన్నెల =వెన్నెలవంటి మందహాసము చెండ్లు-విసరగా-అని అర్థంఏర్పడుతుంది. ఇట్టి రూపకమర్యాదలు శాస్త్రిలుగారు ఎరగనివికావు అని నమ్ముతూవున్నాను.

తనమనోలీల—మనోలీల=క్రీడాప్రాయమైన మనశ్చేష్ట. పలుకుబంతులు=మాటల వరుసలు, పూలపేలు = తేనె, (చెఱకుపాలవలె- వ్యావహారికము.) కాగా, ఇపు డర్థమేర్పడుతుంది.

విడిచి విడువని మౌగ్ధ్యము—అంటే–మౌగ్ధ్యము మెల మెల్ల గా విడుచుచున్నదనీ, లజ్జ పొడనుచున్నదనీ అర్థంచేసి- ముగ్ధాలక్షణం పేర్కొని పరిహసిస్తారు శాస్త్రిలుగారు. పైగా ప్రకృతివిరోధదోషం అంటారు. మౌగ్ధ్యానికి ఒక ముగ్ధాతాయికాత్వమేనా అర్థమూ? అల్లాగైతే ఈక్రింది సందర్భాలలో అంతటా ఆ అర్థమే చేయవచ్చా?-(౧)'అయమాచర త్యవినయం ముగ్ధాసు తపస్వికన్యాసు' (శాకుం.)'(౨).హరిరిహ ముగ్ధవధూనికరే విలాసిని విలసతి కేళిపరే', (3) 'వియోగో ముగ్ధాక్ష్యాః స ఖలు రిపుఘాతావధి రభూత్'— ఇత్యాదులు చాలా వున్న వింకానూ. కనుక మౌగ్ధ్యశబ్దానికి ఇక్కడ అమాయకత్వం అర్థం చేయాలె.

విశ్వాసబాష్పము — విశ్వాసబాష్పాలు కొత్తవి అనీ, పాశ్చాత్య దేశంనుండి దిగుమతి అయిన నేమో అనీ అంటారు. ఈ ఆక్షేపణ కేంగాని ఉవ్వటమహీధరుడి దేవీ స్తవంలో ఈ క్రిందిశ్లోకం చూడండి. ఈయన మాధవాచార్యులలాగానే వేదానికి భాష్యం చేశారు.

శ్లో. 'యస్త్వాం విద్రుమపల్లవద్రుమమయీం
రేఖా మివాలోకితాం, ఆత్మానం త్రిపుర
స్థితత్రివలయాం మాయా మభిధ్యాయతి,
తస్మై నిందితచందనేందుకదళీకాంతార
హీరస్రజో, విశ్వాసభ్రమబాష్పదాహ
గహనా మూర్ఛంతి తా స్త్రాశ్రియః.'

ఇందులోని విశ్వాసశబ్దాన్ని నిశ్వాసంగా మార్చవలె నంటారుకాబోలు!

కలసిన గాటపుం జెలిమి—అనేపద్యంలో* సఖికంఠమయట్లొదవెన్ - అనే దానిలో వున్న అవధారణార్థక ప్రయోజనం ఏమనిన్నీ ప్రదోషదోహలం అంటే అర్థం బ్రహ్మభేద్యంగా ఉందనీ వ్రాశారు.

సఖికంఠమయట్లొదవెన్ = సఖుని కంఠధ్వని కాదుసుమా- అనెడిధ్వనియే అవధారణార్థక ప్రయోజనం- అని మనవి. ఇట్లే - ప్రదోషదోహలమయి = ప్రదోషోల్లసితమై- అని అర్థము. ప్రదోషోల్లసితమై వినిపించింది కంఠము కాదు. కంఠధ్వని. కనుక ఆక్షేపమప్రాస్తము.

బాలా యేటికి మాటలెత్తి— ఇందులో, 'వ్యథాలీనుండనైతిన్ దుదిన్, జాలిన్ నెయ్యపు తీరుతీయములు, బాష్పజ్ఞాన విద్యార్థినై కాలంబున్ వయసున్ వ్రయించెదను-అనుచోట, బాష్పజ్ఞాన విద్యార్థి అనగా రోదనవిద్య నభ్యసించేవా డనియా యర్థము?- అని ప్రశ్నించారు. బాష్పసంస్కృతిని అభిలషించినవాడనై అని అర్థము. వ్రయించు వ్యయించుఅనే అర్థంలోనే శిష్టుల వాడుక వున్నది. చూడు శాబ్దికము.

వదలినకాంక్షమై - అనే పద్యము — సంయుక్త ప్రచురణములోని తృణకంకణమునందు కవియే దీనిని వదలనికాంక్షమై మొలకవాలిననెయ్యము తెంచుకొన్న - అని సవరించుకొన్నారు కావున ఆక్షేపకులు దానిని చూడదగును.

వస్తుసంప్రీణనమునన్—వస్తు = పదార్థముచేత, సంప్రీణనమునన్ = బాగుగా తృప్తి పొందించుటచేత అని అర్థమగుచున్నది. తన్మయోన్మీలనామోదసుఖము — తన్మయులయొక్క ప్రమోద మనే వాసనారూపమైన సుఖం- అని అర్థము.

మోహానవసంగసకు - అనేపద్యము— ఇందు కాలచపలున కేది నీతి- అనేచోట భావం దేవరహస్యం వలె ఉన్నదనిన్నీ కాలచపలుకు-తప్పుసమాసమనీ అంటారు. అందగాడైన వసంతునికి పసుపువన్నె కల మామిడి లేతాకు ఆనందమిస్తూన్నది. హేమంత మనే పిల్లకు కొత్తచీరగట్టుకొన్న తల్లికుఱువెక్కి- తొక్కి- ఆనందానికి కారణమైన ఆ అందాన్ని మాపువట్లు మాపునున్నాడని మనోహరమైన లోకదృశ్యాన్ని కవి ఇందు చిత్రించినాడు. కాలచపలుడు-అనేది 'కాలః చపల ఇవ' అని ఉపమితసమాసం చేస్తే సరిపోగలదు

నీ, మఱబోకింనుక — తీవితాంతమునం బ్రేమన్ బ్రేమబాష్పాంజలిన్-అని సంయుక్త ప్రచురణమున గ్రంథకర్త సవరించికొన్నారు. కాబట్టి- ఇచ్చట వీరుచేసికొన్న ద్విరుక్తి లేదు. ఇట్లే- మఱవంబోకుము ముగ్ధరాగ పరిణామజ్ఞాన సిద్ధాంతమున్ - అనికూడా సవరించినారు. ఈవిధంగానే 'బొందినటించు'- అనేపద్యంలో ఏకో వేదాంత మున్నదని విసిగికొంటారు. ఇం దెట్టి వేదాంతమున్నూ లేదు. శాంతం ఒక్కటి వుంటేఅంతా బోధపడును.

వైద్రుతో వచ్చు - పద్యము—ఇందులో- పడుచుదనంలో వున్న ప్రేమ వార్ధక్యంలో కృశించునట అనీ, అల్లాగైతే అది విశుద్ధ ప్రేమ అవుతుందా-అనీ ఆక్షేపిస్తారు. ఈ పద్యంలో వలపు ఉన్నదే గాని ప్రేమ లేదు. వలపు అంటే మోహము. ఈగ్రంథంలో అంతటా వలపూ ప్రేమా-వీటికిగల అంతర్యము స్పష్టంగా కవి పాటించేవున్నాడు. అందుచేత విమర్శకులు చూపిన ఆక్షేపంగానీ, తత్సమర్థనకై ఉద్ధరించిన శ్లోకంగానీ పటాటోపం అనే అనవలసివస్తుంది.

విమయసుఖేచ్ఛలం దొరయ—సంయుక్త గ్రంథ ప్రచురణములోని తృణకంకణమునందు వీరుద్ధరించిన పద్యభాగము, 'తన్మయమైన యార్ద్రిమానుమదశలే కృతార్థులమున్ బుధీవాణీ'అని ఉన్నది. కనుక 'అవధారణవాచకాల సారస్యము గగనకుసుమం' అన్నమాట ఒకమాటమాత్రమే.

తర్వాత ఆక్షేపణ- 'లేటవలపులు'- అనే పద్యంలో వలపును ప్రేమకు బర్యాయముగా కవి వాడెననిన్నీ, తర్వాత 'దాపనేటికి' అనే పద్యంలో వలపును మోహానికి పర్యాయంగా చెప్పాడనిన్నీ-కాబట్టి ప్రేమమోహాలకు కవి భేదం పాటింపలేదనిన్నీ కనుక పదప్రయోజనం లేదనిన్నీ శాస్త్రిలుగారు చెబుతారు.

నిజానికి ఈసందర్భంలో విమర్శకులు ఒక గడుసుఎత్తు ఎత్తినారు. చిత్తగించండి: లేటవలపులు అనేపద్యం ౩౭ డోది. వలపునిండిన-అనేది ౩౩ డోది. దాపనేటికి నింక నాధ్యాత్మికంబు-అనేది ౯౦ పద్యాలపైది. వివాహం కాక పూర్వం నాయకుకి రాగాళ్కురాలు స్వగతవిలాపంలో గ్రంథారంభంలో సూచింపబడ్డవి. వివాహం ముగిసిపోయినతర్వాత వారిద్దరూ కలసికొన్నారు. వలపు పోయినా, విశుద్ధమైన సుమానుమప్రేమ నిల్పుకోవలసిందని నాయిక అతనికి సాంత్వనసాధన సూచించింది. కాగా, పూర్వరాగ సూచకంగా వుండే పచ్చనిపట్టుతోరం విసర్జించడమున్నూ దానిస్థానంలో విశుద్ధప్రేమబంధంగా తృణకంకణం ధరించడమున్నూ ఏర్పడి అనునయ నిర్వాహకంగా కథ పరిణమించింది. అంటే ప్రణయభంగ ఫలితంగా స్వీకరితభంగాన్ని నిశ్చయించిన నాయకుని స్వగతం—కృతికి ఆదిగానూ, విశుద్ధప్రేమావధి కృతికి సమాప్తిగానూ ఉన్నదని స్పష్టంగా తెలుస్తూవున్నది. విమర్శకులు దీన్ని వ్యత్యస్తం చేసి తెంపుతో కవికి పైదోషాలు అంటగట్టిరి అనడం స్పష్టంగా కనిపిస్తూ వున్నది. ఇదే వీరు ఇందులో ఎత్తిన గడుసుఎత్తు. కాబట్టి పదప్రయోజనాన్ని పాటింపలేదనడం—అతిసాహసం అనవలసివున్నది.

నష్టమైనట్టి - అనే పద్యం— ప్రేమఖండములు = ప్రేమయనెడి కలకండముక్కలు. 'ఖండో౽స్త్రీ శకలే సేక్షువికారయోః'—అని నిఘంటువు. ఖండనఖండఖాద్యం - శాస్త్రిలుగారు రుచిచూచే వుంటారుగదా. కండచక్కెరముక్కలవలె మధురమైన ప్రేమ— అని ఫలితార్థం. ఇప్పుడు ఆలోచిస్తే సుకవి అక్షరజీవగీతిక— చిత్తానికివస్తుంది.

హస్తగదితము=హస్తమునందు చెప్పబడినది 'చేతిలో చేయివేసి నన్ జెప్పమనియో'—అని స్థలాంతరంలో ఈకవిదే ప్రయోగ మున్నది.

---

* నాదిగ్గఱున్న తృణకంకణంలో (ఇది కవితాంజలి అనేపేరుతో రా. సు. గారి గ్రంథాలు చేర్చి ముద్రించినప్రతి. ౧౯౩౩ సంవత్సరపుది.) సఖికంఠమటుల్ పెకలెన్- అని వున్నది. శాస్త్రిలుగారు విమర్శనలో ఉద్ఘాటించిన పద్యపాఠాలు ఈ ముద్రణంలో విభిన్నంగా ఉన్నవి. అయినా తెలుపుగా ఇందులో శాస్త్రిలుగారిచ్చిన పాఠాలనే చర్చిస్తున్నాను.

నిమ్మచెట్టుకొమ్మ పందిళ్లక్రిందగల పుస్తకాల పెట్టెలో హస్తగదితమైన చిత్రసూత్రం వున్నది. ఆసూత్రమును ఆధారముగా గొని ఇంతదాకా మనప్రేమ వున్నది—అని సరళ రీతిగా తాత్పర్యం అవుతూ వున్నది. ఇట్టి స్థితిలో, ఊహ్యతాధార పాఠాంతర్భావ చర్చల వల్ల ఏం లాభం వుంటుందో?

ఆమృదుశీలపాణి — శీలపదం అరోచకంగా వుందని విమర్శ. మృదుపాణి అనవచ్చునుగదా. సరే. మృదుపాణి—అంటే ఛందోభంగం కాదా? మృదుశీలయొక్క—పాణి—అని అర్థం చెయ్యవచ్చు కాదా? రాగసూత్ర మనేమాటకు రాగసం సూచకమైనసూత్రం—అని అర్థం. ‘శీ-చీమయమైన కాల్వవయిచెకా’ అని నాపుస్తకపు పాఠము. ఇందున్న అనిర్వాచ్యత ఏమిటో కదా!

పెంపుకుకొన=పెంపుకుతోట అనిఅర్థము. అనవిమాసే అక్కఱలేదు. వారలపెంపుకు మైత్రీప్రేమపాశములు = ప్రయత్న పూర్వకంగా సంవర్ధితాలయిన ప్రేమలని సాధారణంగా అర్థ్య అర్థము. ఉత్కటభరాస్తి= ఉత్కటమైన ప్రేమాతిశయముయొక్క పొందికచే, కలసిరి అని అన్వయము. ప్రకరణ వశమున ఇక్కడ ప్రేమ—ఆక్షిప్తం అవుతుంది. ‘క్రిక్కిరిసిన కొమ్మలాశల నెక్కిచలువ లుట్టిపడు నీడపందిళ్లు గట్టుచుండె’—అని నాపుస్తకములోని పాఠము. ఇది సంయుక్త ప్రచురణపు ప్రతి. చలువలుట్టిపడు—విశేషణములో కావలసినంత విశేషం కనిపిస్తూనే వున్నదికాదా!

ఇట్టి అర్థకోషాలు ఇంకా పెక్కులున్నవంటారు. ఇంతవరకూ వీరు చూపినవన్నీ అర్థదోషాలు కావని అనుకోవచ్చు మనం. దోషాలన్న వాటిలో ఏవీ నిలవబడనే లేదు. మిగిలిన పెక్కులున్నా ఇట్టివే కాబోలు. ఇది అర్థదోషాల పరామర్శ.

౬. ప్రకృతివిరోధదోషాలపరామర్శ

ఇక శాస్త్రిలుగారు ప్రకృతివిరోధదోషాలుగా చెప్పినవాటిని పరామర్శిస్తాను. ప్రకృతివిరోధం అంటే యేమిటో శాస్త్రిలుగారు ముందుగా చెప్పి, ఆపైన ఆక్షేపించడం న్యాయ్యంగా వున్నా వారు అల్లా చెయ్యలేదు. అయితే సంస్కృతాలంకారికులు లోకవిరుద్ధత— అనే ఒకదోషాన్ని చెప్పారు. శాస్త్రిలుగారి ఆక్షేపణరీతిని బట్టి అదేయికేమో చెప్పజాలకున్నాను. వారుద్దేశించింది ఏదైనా ఆశీర్షికక్రింద ఇచ్చినదోషాలు పరామర్శచేయడమే నాకు ముఖ్యం కాబట్టి ఆపనే చేస్తాను.

వలపుమొగ్గలు తొడిగిన పద్యం— ఇందులో అనటి మొగ్గలు తొడిగెందనరనీ, తొడిగినా ఒక్కటే పువ్వువేస్తుందనీ కాబట్టి ప్రకృతివిరోధమనీ అంటారు. కాని ఇక్కడ విమర్శకులు పొరపడ్డారు. వలపున్నూ మొగ్గయున్నూ—కలసి వలపుమొగ్గలు ద్వంద్వ సమాసం. అరటి ఇక్కడ ప్రధానం కాదు. పువ్వుకు పూర్వావస్థ మొగ్గే కాదా?

తమివిదారించు పద్యము— (౧) తమి= చీకటి, విదారించు = చీల్చునట్టి, నవ=క్రొత్తనైన, చంద్రునియొక్క ధవళరోచిరుదయములు= తెల్లనికాంతుల మొలకలెంపులవు, పోని=పోలునట్టి; (౨) తమి=ఉత్కంఠ, విదారించు= అలుగులుగట్టు- చూపులు; తమి విదారించుపదం రోచిర్నవోదయాలతోటే, చూపులతోటే అన్వయిస్తుంది. కాగా-చంద్రోదయానికి పూర్వం నల్లనిచీకట్లోనుండి తెల్లని కిరణచ్ఛాయలు రావడం సూచితం అవుతుంది. ఇట్టివృత్యములనిత్రించడంలోనే—‘సుఖాలంబి తమః—కుంతలనులు దీర్ఘగోను దంతపుదువ్వెనగా’-పెద్దన్నగారు చెప్పివారు. శూన్యమై అంధకారప్రాయంగా వున్న నాయకుని దృక్పథమునందు నాయికాసాంత్వనోపదేశా లనే నిర్మలచ్ఛాయాప్రసారాలు సూచితము లయినవి.

పోనీ వీరు ‘తమం అంటే చీకటి. తమి- అంటే రాత్రిని చీకటి అనేఅర్థంలో ప్రయోగించారని కదా ఇదివరకు ఆక్షేపించారు. ధర్మిని ధర్మవాచకంగా చెప్పడం మన కవుల సంప్రదాయంకాదా. కానియెడల—‘ఇందీవరంబుల నీమకాంగ్లన్నుల శరదిందుముఖులు చామరము లిడగ—అనేచోటా, ‘కర్పూర కస్తూరికా ప్రవాహంబులు ప్రవహింప లోచనప్రాంగణములో’—అనేచోటా ఎట్లు సమాధానింపడం? ధవళిమనీలిమలనే విషయములు ప్రయోజనాలుగా కర్పూరకస్తూరికలనే విషయులు ప్రయుక్తాలు కాబట్టి రూపకాతిశయోక్తి- అని అంటారే పర్యంకవ్యాఖ్యలో. మతి వారికి మనపాటి ఆలంకారికపరిచయం లేదా?

ఇక కన్నెగేదంగి, మిసమిసలాడు, ఎదగ్రించెడు—ఇత్యాదిస్థలాల్లో ఈప్రకృతి విరోధదోషం వుందంటారు. ఈమాటకు ఇదివరకే సమాధానం చెప్పాను. కాబట్టి ‘ప్రకృతి విరోధం కూడా రసోపస్కారకమేమో’— అనే ఉల్లసపుమాటకు తావు కానరాదు.

ఇది ప్రకృతివిరోధదోషాలపరామర్శ.

౭. దుష్టసమాసాల పరామర్శ

దుష్టసమాసాలుగా విమర్శించినచోటులందంతటా అన్వయించుకోవడంలో గల్గినవ్యుత్పత్తిభేదమే దుష్టంగా కనిపిస్తూ ఉన్న దనవలసి వచ్చినది. అయినా ఆక్షేపణకు సమాధానం చెప్పవలసినపూచీ పైని వేసికొన్న కారణం చాత వ్రాస్తున్నానే కాని వీటికి జవాబు ఇవ్వ నవసరమే లేదు.

ఆజనన బద్ధ బాంధవ పద్యం— ఇందలి సమేళనం సంస్కృతమే. (సహామేళన) సహార్థంలో సభావం చేసికోవాలె. ‘వారిద, సుఖసకర్పూర తాంబూలాది వాసనాసురభి నిశ్వాసములయు’ అని భారత ప్రయోగంలో లాసున, బలవదాశానిభిన్నతాపము-బలవంతమైన అశచాత, విభిన్న=విశేషముగా వికసించిన (అనగా విస్తరించిన) తాపము అని అర్థం. భిన్నశబ్దానికి వికసించిన—అనే అర్థం వుందా అంటే- ‘నవోషసాభిన్నమివైకపంకజం’- ఇత్యాదులు చూడ ప్రార్థన. సమయభరము=అతిశయమైన సమయము,-అనగా సమయవిశేషము. ఆవ్యక్తుల యందుగల అకుటిలమనుబుద్ధి-అని అర్థములు.

అస్ఖలితమను పద్యము — అస్ఖలితమైనది ప్రేమరహస్యమనెడితత్వము, దానియెడల-విశదతత్పరతతో =నిర్మలమైన ఆసక్తితో, అనగా ప్రేమతత్వము నెడల అకలుషమైన ఆసక్తితో- అని అర్థము.

సాంధ్యకాంతావియోగ బాష్పములు— సాంధ్య = సధ్యాకాలజన్యము లయిన,

కాంతా= కాంతలయొక్క-, వియోగభావ్యములు-అని అన్వయము. వియోగినులు, తమ కాంతులు దగ్గఱ లేకున్నందుచాత శయ్యామాత్ర సహాయలై గడపవలెనుకదా-అని నిశాసూచకాలయిన సంధ్యా సమయాలందు బాష్పోద్గమన మేర్పడునుకదా. ఇట్టిభావమే ఇందున్నది. కాబట్టి సంధ్యాకాంత అనే పవరణ తోసివేయడమైనది. ప్రేమసమేళనన్-అనేచోట చెప్పదగ్గదానిని ఇదివఱకే చెప్పాను.

పావనదీవనాచయము—దేశ్యమైనజీవనను సంస్కృతమునడుమ కవి వుంచాడని ఆక్షేపణ. ఇట్టివాటికి వుదాహరణా లున్నవి అనేకంగా మనవాఙ్మయంలో.

వకుళ సుకుమార తరుమతల్లికలనుంచి — ఇందులో సుకుమారపదం ఎందుకనీ విగ్రహవాక్యం ఎలాగనీ తరుమతల్లిక-అసత్కవి సంప్రదాయ మనీ అంటారు. విగ్రహవాక్యం మాటకేం లెండి. విమర్శనలో ఆద్యంతాలూ అర్థమో అనర్థమో విగ్రహమో- ప్రత్యక్షం అవుతూనే వున్నది. సమాధానించినా విమర్శకులు సమాధానపడేటట్టు లేరు. చిత్రం అయిన విషయం మఱొకటి వున్నది చూడండి వీరి విమర్శలో! అమర వ్యాఖ్యానంలో

మతల్లికామచర్చికా—అనే శ్లోకానికి వ్యాఖ్యవ్రాస్తూ వ్యాఖ్యాత ఇల్లా అన్నాడు. 'మతల్లికాదయః పంచ ప్రశస్తవాచకాః, అఖండపదానిచ. అశ్వమతల్లికా=ప్రశస్తోఽశ్వః, బ్రాహ్మణమచర్చికా= ప్రశస్తో బ్రాహ్మణః, కుమారీతల్లజః=ప్రశస్తా కుమారీ. తత్తల్లింగపరత్వేపి న స్వలింగత్యాగః'—అని.

మఱి సంప్రదాయం తెలిసినశాస్త్రిలుగారు పురుషమతల్లికా, కాంతాతల్లజాడు-అనమూడని మందలిస్తాం లేకూడా— ఆవ్యాఖ్యాత ఎందుకుగాను ఇల్లా చెప్పాడా?-అని ఆశ్చర్యం. తరుమతల్లికలలాంటివేసుమండీ అశ్వమతల్లికాదులు! ఇది దుష్టసమాసాల పరామర్శ.

౮. ఉపసంహారవాక్య పరామర్శ

ఏవో నాలుగుమాటలు అల్లితే కవిత్వం కానట్టే ఏవేవో లక్షణగ్రంథాలలోనిపేర్లు వ్రాస్తే అది విమర్శనం కాజాలదనడం సర్వ్యమైనవిషయం. కనుక ఇంతవఱకూ శాస్త్రిలుగారు చేసినవిమర్శనను పరామర్శించాము సాంతంగా. ఒక్కటైనా నిలవబడిగలదోషం అంటూ- వారెన్నినవాటిల్లో లేకపోయింది. విమర్శనం అంతా-ఏదో వ్యక్తిగతమైన ద్వేషమే అని స్పష్టపడింది. అంతే గానివిమర్శనం ఆరంభంలో వారిచ్చిన చికిత్సాపద్ధతి ఏమాత్రం పనికి రాలేదు. కాని నేటి నవ్యసాహిత్యవిమర్శకులంతా ఈపద్ధతివారే అనుకోవడానికి మాత్రం కొంతవీలు కల్పించారు. ఇదీ వీరి విమర్శవల్ల ఏర్పడ్డ-అల్పాల్పమైన ఫలితం.

మఱిఇటుపైన ఈపరామర్శకూడా ముగించవచ్చు. కాని శాస్త్రిలుగారు ఉపసంహారసూచకంగా చివఱ కొన్నిమాటలు వ్రాశారు. వాటినీ కాస్త పరామర్శ చేస్తాను. ఈక్రింది మాటలు చూడండి:

(౧) వీరిపదాలకు ఆలంకారికులు నిర్ణయించిన వాచ్య లక్ష్య వ్యంగ్యార్థాలు గాక క్రొత్తఅర్థంవున్నట్లున్నది.(౨)నవ్యకవికి భాషాలంకార వ్యాకరణాన్వయ సంప్రదాయాలు భిన్నాలు.(౩) వానిలో ఏకవిధముగానరాదు.

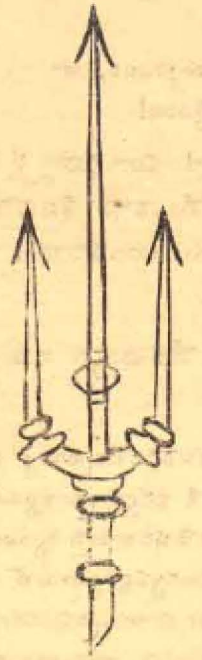
సమాధానం వీటికి ఇదీ: (౧) ఆలంకారికుల త్రివిధాలయిన అర్థాలూ నవ్యులు స్వీకరిస్తారు. కాని కావ్యజీవితమైనధ్వనికే హెచ్చుస్థానం వీరిస్తారు. ఇదీ వీరిసంప్రదాయం. (౨) నవ్యుల సంప్రదాయాలు కొంతవఱకూభిన్నాలే. వారి పరిభాషలూ సంప్రదాయాలూ విలక్షణమైనవి. వాటికొఱకుకూడా పండితులు ప్రాచీన సంప్రదాయాలకు చేసినట్లే కొంతకృషిచెయ్యాలి. (౩) ఏకవిధత్వము కానరాకపోవుటకు ఆసంప్రదాయములను తెలిసికోవడానికై ప్రయత్నింపకపోవడమే ప్రధానకారణం. నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు ఆపరిభాషలనూ సంప్రదాయాలనూ ఏకత్రకూర్చుటకై యత్నం చేస్తున్నది. కొంత ఓపికపట్టితే చిత్తగించవచ్చు.

మఱొకటికూడా. కవివ్రాసిన గ్రంథాలు ఒక్కతీరున నుండవనీ, పింగళి సూరన్న బాల్యంలో ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నం వ్రాశాడనీ, ఆతర్వాత వ్రాసినకళాపూర్ణోదయం రసవత్తరమనీ శాస్త్రిలుగారు అంటారు. అయితేఆసూరన్న గారేమన్నారంటే-'జనను లెమ్మెచ్చగ ముందు రచించితి మదంచద్వైఖరిన్ గారుడం, బున శ్రీరాఘవపాండవీయము కళాపూర్ణోదయంబున్'-అని ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నంలో తాను కళాపూర్ణోదయంతర్వాతే ప్రభావతీప్రద్యుమ్నం వ్రాసినట్లు చెబుతాడు. ఏది నిజం-? శాస్త్రిలుగారిమాటా? లేక సూరన్న గారిమాటా?

ఇక కవనవ్యక్తవులంతా ఈ విధంగానే వ్రాస్తారని అనుకోవద్దనిన్నీ పింగళి-కాటూరి తల్లావఝ్ఝల ప్రభృతులకావ్యాలు సుబ్బారావుగారి కావ్యాలకంటే రసవత్తరాలనీ, అందు ఇందులో వున్నన్నితప్పులు లేవనీ, రసభంజకాలు కానిదోషాలు తృణకంకణంలో వున్నా సహిస్తామనీ- సెలవిస్తారు.

కొంతనయమే. కొందరైనా రసవత్తరంగా వ్రాయగలవా రున్నారని తప్పకొన్నారు శాస్త్రిలుగారు. చాలాచాలా ధన్యవాదాలువారికిన్నీ, వీరికిన్నీకూడా. పైన చేసిన పరామర్శవల్ల సుబ్బారావుగారి కవితలోకూడా రసభంజకాలుగా తాము తలంచినవన్నీ రసరంజకాలే అని విధేయతతో సూచన చేస్తూన్నాను. కనుక వారన్నట్లు ఇంతటితో సహించి-ఈకాలాన్ని మఱో ఉపయోగకరమైన వ్యవసాయంలో వినియోగించవలసిందని వారిని ప్రార్థిస్తాను. నవ్యసాహిత్యాన్ని-(లేదా భావకవిత్వమే అనండి దాన్ని) ఒకరు భూషింపనూ అవసరం లేదు; మఱి ఒకరు దూషింపనూ అవసరం లేదు. అందులో స్వతహాగా ఏమైనా చేవ ఉంటే అది దూషణవల్ల నశింపానశించదు; లేకుంటే భూషణవల్ల నిలవా నిలవదు. ఇది పరమసత్యం.

కాబట్టి-ఇంతతో దానిమానాన దాన్ని వుండనీయండి. నందో రాజా భవిష్యతిః-అనుకొంటాను. ఇది ఉపసంహారవాక్య పరామర్శ.

త్రిశూలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

పంచమాంకము.

[ప్రవేశము:— బెజ్జదేవుఁడు, ఇతర మంత్రులు.]

బెజ్జ:—అమాత్యులారా! జగదేవుఁడు యుద్ధములోఁ బరాజితుఁడై తిరిగి వచ్చుచున్నాఁడు.

౧. మంత్రి:—జగదేవుఁడా? పరాజితుఁ డగుటయా?

౨. మంత్రి:—రాజు తనయాశ లన్నియు జగదేవుని విజయముపైఁ బెట్టుకొని యుండెనే, ఈవార్త రాజుగారికిఁ దెలిపిరా?

బెజ్జ:—ఈ వార్త రాజుగారి కెట్లు తెలుపవలయునా యనియే తమ్మందఱను బిలిపించితిని. జగదేవుఁడు వచ్చువఱ కీవార్త దాఁచి యుంచుదమా? రాజునకుఁ దెలియఁజేయుదమా? దాఁచియుంచినచో రాజు జగదేవుని మీఁదఁ బడును. ఇప్పుడే తెలియఁజేసినచో రాజకోపము మనమీఁదఁ గొంత పోవచ్చును.

౧. మంత్రి:—బెజ్జదేవా! ఎవరిమీఁదఁ బోయినను బిజ్జలదేవున కిది గొప్ప దెబ్బ. ఆయన నిర్మింపఁదలంచు కొన్న కాలచుర్య సామ్రాజ్య మహాసౌధమునకు మొదటి సోపానమే యిట్లు విఱిగిపోయినచో నాయనకోపమును మనము పట్టలేము. మహామాత్యునకుఁ గబురంపి వారి యుద్దేశానుసారముగాఁ గార్యము నెఱపవలయును.

బెజ్జ:—నేను వారికిని గబురంపితిని. వారు నిప్పుడే దయచేయుదురు.

౧. మంత్రి:—నాల్గుదినముల క్రిందటి వఱకును గెలుపాసతోడి యుత్తరములు వచ్చుచున్నవే. ఇంతలోఁ బరిస్థితులు తారుమా రెట్లయినవి?

బెజ్జ:—చిట్టచివర కేమైనదో తెలియదు గాని, కడచిన మూఁడు నాల్గునాళ్లలో శత్రు విజృంభణ మెక్కువగా నున్నదనియే లేఖలు వచ్చినవి. కోట ముట్టడివేసిన మనసైన్యము నర్ధరాత్రమునందు హఠాత్తుగా శత్రుసైన్యములు మీఁదఁబడి నురుమాడుచు వచ్చిరని మూనాళ్ళ క్రిందవచ్చిన లేఖలో నున్నది.

౨. మంత్రి:—బెజ్జదేవా! నాల్గు మాసముల క్రింద మాయింటి కొక పరదేశివిప్రుఁ డతిథిగా వచ్చెను. ఆయన వేదవేదాంగ పారంగతుఁడు. జ్యోతిశ్శాస్త్రమందు ఖని. ప్రసంగ వశమున హనుమ కొండమీఁద మనరాజు దండెత్తఁజూచుట నేను జెప్పితిని. మనరాజు గెలుపోటములు చెప్ప మంటిని. ఆయనయొద్ద మనదేశములోని సర్వభూపాలుర జాతకములు నున్నవి. ఆయన నాఁడే చెప్పినాఁడు మనము గెలువ మని. ఆ బ్రాహ్మణుని యొద్ద కాకతిప్రోలుని జాతకము కూడఁ గలదు. ప్రోలుఁడు గతించులోపుగాఁ బెద్ద యాంధ్రసామ్రాజ్యము నిర్మించి పోవునంత యుత్కృష్టజాతకమఁట.

బిజ్జ:—అమాత్యా! అట్లే కనిపించుచున్నది. జగ దేవు నోడించిన ప్రోలుని రాజనీతియుఁ బరాక్రమమును సామాన్యములైనవి కానేరవు.

౧. మంత్రి:—జగదేవుఁ డిది యొకపెద్ద పరాభవముగాఁ బరిగణించునేమో!

౨. మంత్రి:—జగదేవుఁ డెంత పరాక్రమశాలియో యంత భగవద్భక్తి పరాయణుఁడు. ఆయన కొంత నొచ్చుకొనునేమో కాని దీనివలన మతి చెడి పోఁడు.

బిజ్జ:—అవును. మంచి పరిపక్వమైనమనస్సు కలవాఁడు. అదిగో మహామాత్యులు వచ్చుచున్నారు.

(అంతట బసవేశ్వరుఁడు ప్రవేశించును. అందఱును లేచి నిలుచుందురు.)

బస:—అమాత్యులారా! నమస్కారము. దయచేసి యాసీనులు గండు. బిజ్జదేవా! జగదేవునియొద్ద నుండి యేమైన వార్త వచ్చెనా?

బిజ్జ:—ఆర్యా! వచ్చినది. జగదేవుఁడు యుద్ధమున నోడిపోయి సైన్యమును నష్టపడి కొలఁదిసైన్యముతోఁ దిరిగి వచ్చుచున్నాఁడు.

బస:—శివునియాజ్ఞ లేదు.

బిజ్జ:—మహారాజు మీ యాశీర్వాద బలము మీఁద రత్నప్రాసాదములు నిర్మించుకొనుచున్నాఁడు.

బస:—ఈ వార్త మహారాజునకుఁ దెలిసినదా?

బిజ్జ:—ఎట్లు తెలియఁజేయ వలయునో తెలియక యే మహామాత్యులకుఁ గబురంపితిమి.

బస:—బిజ్జదేవా! మీరును నేనునుబోయి చెప్పుదము రండు.

(పరిక్రమింపఁగాఁ దిక్కులను క్రమలు నివర్తింతురు. అంతట బిజ్జలుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—బసవా!

నాయింట శివనంది నాట్యమాడినదయ్యా కాలిముర్వలు ఘలంఘులలుపుట్ట
నాముంగిటను శివనంది యాడినదయ్యా కొమ్ముగంటలు నినాదమ్ముసేయ
వృషభేంద్రరాజ నావీట వచ్చెఁగదయ్యా తళుకుబంగరుజీను వెలుఁగుజిమ్మ
తొలికొమ్ము మొగసాల నిలచినదయ్యా నారాజసౌధము శివుశేజా మించ

నాగృహమ్ము ప్రమథశాఖాళిబస యయ్యె
నాదుతనువు భక్తనాథులకును
గానుకయ్యె నయ్య కమ్మనిబసవ, నా
పట్టిబసవ, నాదుపట్టిబసవ!

బస:—మహారాజా! మీ రిన్నాళ్లకు శివభక్తులైనందుకు నాకు సంతోషమే కాని శివభక్తులకు లోభక్రోధమాత్సర్యాదిదుర్గుణము లుండరాదు. అన్నింటిలో లోభము మఱియుఁ జెడ్డది.

బిజ్జ:—బసవా! నీ వేదిచెప్పిన నది యనుష్ఠింతును. నేను సిలెంకనయ్యా!

బసవనికనుసన్న పారాడినంతనే కనకాచలేంద్రమ్ము కదలివచ్చు
బసవఁడు కనుగీటు పాటించినంతనే సర్వసామ్రాజ్యమ్ము సాగుదెంచు
బసవఁడు పెదవింత కోపకుంచినంతనే పరరాజసైన్యముల్ పాఱుదెంచు
బసవనిచేకత్తి మిసలాడినంతనే పెలువృషపవ్యూహముల్ బీటువాఱు
బసవనికృపావిశేషసంభారమునకుఁ బాలసంద్రపుఁదరఁగలు పట్టిపోవు
శివునియెదలోనఁ గనుమాయఁ బట్టిబసివ, నాగృహమునందు మంత్రియై
[నాట్యమాడె.

బిజ్జ:— మహారాజా! జగదేవ దండనాయకుని యొద్దనుండి వార్త వచ్చినది.

బిజ్జ:— అతఁడు తిరిగి వచ్చుచున్నాఁడా?

బిజ్జ:— చిత్తము. మహాప్రభూ! తిరిగి వచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:— అట్లనా?

చ. బసవని ప్రీతిగాఁ బురము వాటికలెల్లను వీథులెల్లనా
కసవులు చిమ్మి నీర్చిలికి గందము లల్కి విచిత్రచిత్రభా
మసృణపురంగవల్లికలు మాలలు తీర్చి యలంకరింపుఁడీ
విస్మయకరశేఖరభాంకృతుల విన్నుమమున్నొకండుచేయుఁడీ.

బిజ్జదేవా! మనమందఱమును మూలబలముతో జగదేవదండనాథు నెదురుకొని తీసుకొనివత్తము.

బిజ్జ:— త్రిభువనమల్లా! జగదేవదండనాయకుఁ డొక్కఁడే వచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:— ఒక్కఁడే వచ్చుటయేల? సైన్యము త్రిపురాంతకునిఁ గొనిరమ్మని శుభవార్త మనకుఁ దెలుపుట కొక్కఁడే వచ్చుచుండెనా? ఔనౌను. జగదేవుఁ డెంతపరాక్రమశాలియో యంత సత్పురుషుఁడు.

రిపులకంఠము కత్తిరించినకత్తితోఁ గలఁచు నీదలబాధ తొలఁగఁజెట్టు
ఘూభారమెంతయు మోచినచేతితో నాశ్రితాళికి వరదయంబొసంగ
సమరధూర్వహతాప్రశస్తమా మేనితో వరపునిముందుసాష్టాంగమొందు
పరకీకరారుణప్రౌఢనేత్రములతో దీనులపై మంచు తేనెఁ జిలుకు

పతనికైన ప్రతీక్ష నాయాత్మయందు
నాఁడు నేఁ డెత్తేఁగిన దండనాథుఁ డవుట
బలమునకు మున్నుమున్నుగా వచ్చునుండె
ప్రచ్ఛన్నచేయఁగ గెల్పుమనువుఁ గరియ.

బస:— మహాప్రభూ! జగదేవుఁ డోడిపోయి వచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:— జగదేవుఁ డోడిపోయెనా! బసవా! నీ భక్తునితో నీవు పరాచకమాడవచ్చునా? జగదేవుఁ డోడిపోవుట యేమిటి?

అసలు జగదేవుహస్తమెత్తు యాధికశోష
భుగభుగాయితవిషవమన్బుజగా
బసవదేవువాశీర్వాదపటిమ యొకటి
యేకఘాస్యమ్మను సహస్రధారింపను.

బస:— మహాప్రభూ! జగదేవుఁడు నిజముగానే యోడిపోయెను.

బెజ్జ:— మహారాజా! ఇదిగో జగదేవుఁడు పంపించిన యుత్తరము.

బిజ్జ:— మీరు నిజముగానే జగదేవుఁ డోడిపోయె ననుచున్నారా?

బస:— చిత్తము. శివానుజ్ఞలేక యెవరు గెలువఁగలరు? జగదేవుఁ డోడిపోవుటయే నిజము.

బిజ్జ:— బసవా!

బస:— మనుష్యుఁ డొకకార్యము చేయును. దైవ మన్యథా తలఁచును.

బిజ్జ:— దైవము నీరూపమున మాయింటిలో నున్నాఁ డనుకొంటిని.

బస:— నేను దైవమును గాను. శివునిభక్తులకు దాసుఁడను; వారి యుచ్ఛిష్ట మారగించుచుఁ బొట్టపోసికొనుచున్న యొకయల్పజీవిని.

బిజ్జ:— బసవా! నన్ను నమ్మించి గొంతుకోయుచుంటివి.

మడివాలుమాచయ్యమాత్రమ్ము సేయవే శత్రుసైన్యములాశ సమునవిల్పు
మాదిగశివనాగమయ్యంత సేయవే నిఖిలకృపాక్షీరవృష్టిఁ గురియ
అల్ల జంగమువంగమయ్యంత సేయవే యడిగినపాలిపో కంత నిలువ
ఆ గల్లకళియంబయంతయుఁ జేయవే నేలజా రెకుకాలునిల్వ ద్రొక్క
నీమహాత్తులు చూపలేదా మహేశ!
భక్తజనపారిజాతంబ! బసవలింగ
వందితోత్తజనాశ్రయా! బసవలింగ!
భక్తిసేవకకృతసంగ! బసవలింగ!

బస:— మహాప్రభూ! అట్టిచిన్నచిన్న పనులు భక్తిపారవశ్యముచేతఁ జేయునవి. భగవంతుఁ డనుగ్రహించుటచేత నేను జేసిన ట్లగుపించుచున్నవి. ఈ మహాసృష్టిప్రయాణములో నేసామ్రాజ్యము నిలుచునో, యేసైన్యమోడునో, యేసముద్రము పొంగునో, యవి పరమశివుని యధీనమునందలి విషయములు.

బిజ్జ:— అమాత్యా! అబద్ధము లాడకుము. నన్ను నమ్మించి నమ్మించి వీరశైవమార్గమునకుఁ ద్రిప్పితివి. నీ వమాత్యుఁడవైనంతనే నేల యొడ్డఁగెడవై నావైపునకు వంగిన దనుకొంటిని. బసవా! స్వామిద్రోహము చేయకుము; రాజద్రోహ మెవ్వరికిని మంచిది కాదు.

బస:— నేను రాజద్రోహము చేయుట లేదు. దండు నే నడుపుకొని పోలేదు. దండు నడపినది జగదేవ దండనాయకుఁడు.

బిజ్జ:— నేను రాజ్యవ్యవహారము, యుద్ధనీతివిశారదత్వమును గూర్చి ప్రసంగించుట లేదు. నీవు భక్తుల ముఖమున బహుమహత్తులు ప్రకటించితివి. ఆమహత్తుప్రకటించి నాయుద్ధములు గెలిపింపుమంటిని. నారాజ్యము విస్తరింపఁజేయు మంటిని.

బస:— భక్తికిని రాజ్యనీతికిని సంబంధము లేదు. భక్తి శమదమాదిగుణసంపత్తితోడిది; అంతరింద్రియదోషనిష్కాసనముతోడిది. రాజనీతి లోభమదమాత్సర్యములతోడిది; ఆత్మజ్ఞానదూరమైనది.

బిజ్జ:— బసవా! అట్లయినచో మడివాలు మాచయ్య తనమోయువస్త్రముల నితరులఁ దాఁకనీయ ననుట, తాఁకినవారిని జంపుట యాంతరదోషనిష్కాసనవిషయమా? మదమాత్సర్యవిషయమా?

బస:— మహారాజా! శివుఁడు ప్రమాణముగాఁ జెప్పుచున్నాను. నీయుద్ధములు గెలిపించుటయందు, నీరాజ్యము విస్తరింపఁజేయుటయందు నారాజనీతికి మించి నాయొద్ద శక్తిలేదు. శత్రువులను బహుభంగుల నీతివాగురలఁ జిక్కించి పరస్పరద్వేషములు పెంచి నాశక్తివంచన లేకుండ నీరాజ్యమును విస్తరింపఁజేసెదను.

బిజ్జ:—బసవా! రాజనీతి నీవొక్కఁడవే యెఱుఁగవు. జగదేవ బెజ్జదేవులు నెఱుఁగుదురు. ఇతర మంత్రులు నెఱుఁగుదురు. వట్టి రాజనీతియే మైనచో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే మంత్రి కానక్కఱలేదు. బిజ్జలుఁడు స్వతంత్రముగా వ్యవహరించుకొనఁగలఁడు.

బస:— బలదేవదండ నాయకుఁడు వట్టి రాజనీతివేత్తయే.

బిజ్జ:—బసవా! ఈ పొడుపుమాటలు నాకును దెలియును. బలదేవునివంటివాఁడు కావలసి కాదు, నేను బసవేశ్వరున కమాత్యపదవి యిచ్చినది. అయినను బలదేవుఁ డమాత్యుఁడుగా నున్నపుడు జగదేవుఁ డే యుద్ధములోనను బరాజితుఁడై తిరిగి రాలేదు.

బస:—ప్రభువులు నావలన దోషము చూపించి నిందింపవలయును.

బిజ్జ:—నీవలన నొక్క దోష మేమి? అన్నియు దోషములే. మిండజంగముల నూరు పట్టించి బొక్కసము కొల్లపెట్టుచుంటివి. మాలమాదిగలతోఁ గలసి తినుచుఁ దిరుగుచు వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు పాడుచేయుచుంటివి. శివభక్తు లని ప్రతిచాకలివానికి మంగలివానికి నీ రాజుచేత సాష్టాంగములు చేయించుచుంటివి. కాలు జాఱు గొల్లవాండ్రను బట్టుకొనుమోయి బసవా! నీరాజుసైన్యము యుద్ధమునం దోడినపు డక్కఱకు రాకుము.

బస:—మహారాజా! తమరు కోపగ్రస్తులై యున్నారు.

(అంత జగదేవ దండనాథుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—భో భో హనుమకొండ దుర్గవప్రకుద్దాలన చాతురీబాహుదండ మండనాయమాన! కాకతి ప్రోల కంఠరక్తధారా పరిరమ్య కరాసి లలిత బసవేశ్వర పాదనీరజ ధారాయమాన హృదయాంబుజాత! బెజ్జదేవా! ఆరత్నహార మిటుతెమ్ము. భేరీ భాంకారములు మ్రోఁగింపుఁడనుము. విజయాభిరాముఁడైన జగదేవదండనాయకునకుఁ బుష్పాంజలి చల్లుము. జగదేవ దండనాథా! మీగెలుపునకు మీరాజు మిక్కిలి సంతోషించినాఁడు. మీసేవలకు సంతోషించి రాజలాంఛనమైన యీఖడ్గము మీకు బహుమానముగా నర్పించుచున్నాఁడు.

(ధిక్కారముతో నొసఁగఁబోవును.)

జగదేవుఁడు:— (సాష్టాంగపడి) మహాప్రభూ! క్షమింపవలయును.

బిజ్జ:—బెజ్జదేవా! జగదేవుఁడు గెలువలేదా యేమి? ఖడ్గమును బహుమానముగా స్వీకరింపఁడేమి? కాకతి ప్రోలునకు జగదేవుఁ డేల యోడవలయును? ప్రోలుఁడు జగదేవునకంటె వయసునఁ జిన్నవాఁడే. హనుమకొండదుర్గము చిన్నదే. చాళుక్యుల ప్రతిభ పెద్దదే. కాలచుర్యులు గొడ్డుపోలేదే! ఓహో! బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదబలము కాఁబోలును.

బస:—ప్రభూ! మీరెంతకు నన్నే యెత్తిపొడుచుచున్నారు. మఱల సైన్యములు సమకూర్చి హనుమకొండపై దాడి స్వయముగాఁ బోయెదను.

బిజ్జ:—బసవా! అట్లు చేయవలదు వలదు. నీవు వెడలిపోయినచో నీచూరి మిండజంగములకు దిక్కెవ్వరు? కటకములోని చాకలులు, మంగలులు, మాలలు, మాదిగలు పవిత్రు లెట్లగుదురు? చాకలివాండ్రు పరదేశివిప్రులను జంపవలదా? మాలవాండ్రు బ్రాహ్మణులకన్న నుత్తములు కావలదా?

జగ:—(లేచి), మహాప్రభూ! దోష మంతయు నాది. మీరు బసవేశ్వరుని నిందింపవలదు. హనుమకొండదుర్గము మనమనుకొన్నంత బలహీనముగా లేదు. ఆంధ్రసైనికులు దుర్గములోపలనుండియే కాక దూరపు రక్షకస్థానములనుండికూడ వచ్చి మనసైన్యములకు రెండుదెసల యుద్ధ మిచ్చినారు. ఆ దేశము తృణకాష్ఠజలసమృద్ధి కలిగియున్నది. పదియేండ్లముట్టడికి నిలువఁగలిగిన సంభారము లాకోటలో నున్నవి. దేశప్రజలు క్రమక్రమముగా జైనమతము వదలి సనాతనమత మవలంబించు క్రొత్తయావేశములో నున్నారు. ఆంధ్రసామ్రాజ్యవాంఛ యచ్చటి చీమలకుఁగూడఁ బట్టినది. వారిని మనుష్యుఁడు కాదుగదా, యిప్పుడు శివుఁడువచ్చినను గెలువలేఁడు.

బిజ్జ:—నిజము, జగదేవా! నిజము. శివుఁడువచ్చి యేమిచేయఁగలఁడు? అవును జగదేవుఁడే చేయలేనప్పుడు శివుఁ డేమిచేయును? శివుఁడు చేయలేఁడు. శివభక్తులు చేయలేరు.

బస:—మహారాజా! నేటినుండి నేనువట్టియమాత్యుఁడనే, శివభక్తుఁడను గాను.

మా దిన, వారపత్రిక, భారతీ చందాదార్ల కొరకు విజ్ఞప్తి

ప్రతిసంవత్సరమును మా ఆంధ్రపత్రిక తరఫున ప్రచురింపబడుచున్న ఉగాదిసంచికకు ఈ సంవత్సరమునుండి తపాలశాఖవారు కన్సెషన్ చార్జిని తొలగించియున్నారు. రాబోవు ఉగాది నాడు వెలువడనున్న "బహుధాన్య ఉగాదిసంచి"కకు (0-12-0) పోస్టుచార్జీ యగును.

ఇదివరలో పోస్టుఖర్చులతోసహా రు1-6-0లు అనుకొని పూర్తిసొమ్ముగాని, లేక కొంత అడ్వాన్సుగాని చెల్లించినవారు పైపోస్టుంపురేట్ల చొప్పున యివ్వవలసిన మిగతసొమ్మును పంపినచో సంచికలు పోస్టుద్వారా పంపబడును.

చందాదార్లందరును తమకు సమీపములోనుండు మా ఏజంట్లదగ్గరకు వెళ్లి కొనుక్కొనిన పోస్టుఖర్చులు భరింప నవసరముండదు గాన రు 1/ వెలకే దొరుకును. చందాదారులు కానివారు రు 2-0-0 లు చెల్లింపవలయును.

మేనేజరు.

శ్రీ భగవద్గీత

(సంస్కృతము— తెలుగులిపి)

శ్రీ బెల్లంకొండ రామారావుగారి గూఢార్థ ప్రకాశవ్యాఖ్యానముతో, నాలుగు సంపుటములు, దాదాపు 1420 పుటలు, రాయలు సైజు, చక్కని కాగితములు, ముచ్చటలొలుకు అచ్చు, అందమైన అట్టబైండు.

వెల సంపుటము ౧-కి రు. ౧-౮-౦.

గుంటూరుమండలములోని బమిడిపాడు గ్రామవాసులు శ్రీయుతులు కీ. శే. బెల్లంకొండ రామారావుగారు గూఢార్థప్రకాశమను వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నారు. ఈగూఢార్థప్రకాశము శంకరభాష్యమునకు మెరుగు పెట్టినదై యున్నది. వీరు, శంకరాచార్యులు వ్యాఖ్యానము చేయక వదలివేసిన భాగమునకు వ్యాఖ్యానమును, వారు వ్యాఖ్యానముచేసిన భాగమునకు పదాన్వయమును గావించిరి. సంస్కృతమున కొంచెము ప్రవేశముగలవారు గూడ సులభముగ నర్థముచేసికొనదగినంత సులభశైలిలో నీవ్యాఖ్యానము వ్రాయబడియున్నది. అందరును ఈ గ్రంథమును జదివి గీతల పరమార్థమును దెలిసికొని యానందింతురుగాక!

మేనేజరు, ఆంధ్ర గ్రంథమాల,

7, తంబుశెట్టి వీథి, మద్రాసు.

ఆంధ్ర వాఙ్మయ సూచిక

(ముద్రితాముద్రిత గ్రంథముల పట్టికలు)

ఈ పుస్తకమున ౧౯౩౪-వ సంవత్సరము చివరవరకు అచ్చయిన తెలుగుపుస్తకముల పట్టిక ఒకటి, ఆ పుస్తకములను వ్రాసినవారి పట్టిక ఒకటి, విషయమునుబట్టి విభాగించి ఆయా విభాగములక్రింద వచ్చిన పుస్తకముల పట్టికలు, ఇంకా కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు లైబ్రరిలోను, తంజావూరు సరస్వతీ లైబ్రరిలోను, చెన్నపురమున ఓరియంటల్ లైబ్రరిలోను ఉండే వ్రాతపుస్తకములలో ఇప్పటికి అచ్చుకాకుండ ఉన్న తెలుగుపుస్తకముల పట్టికలును, ప్రత్యేకము అకారాదిగా ఉన్నవి. ఆంధ్రవాఙ్మయవిమర్శనరూపమయిన ప్రకాశికలపీఠిక ౧౦౭ పుటల పరిమితి గలది యీపుస్తకమున ఉన్నది.

తెలుగుభాషలో పుట్టిన పుస్తకములను, వానిలో, ఈపుస్తకము ముగియునప్పటికి అచ్చయినవానిని, కానివానిని తెలిసికొనుటకు ఈ సూచిక చాల ఉపయోగకరము.

భారతిసైజు పుస్తకము, పుటలు ౬౨౦, మంచికాగితములు. వెల రు. ౧-౦-౦

బసవపురాణము

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి

పరిష్కర్త:—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు. వె॥ 2-8-0.

పండ్రెండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమత ప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము ఇందు శైవమతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు, తత్పూర్వులు తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసు కరగి తన్మయు లగునట్లుగను, కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురములగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులుగురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్న భిన్న మండలములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్ర మాతృకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచియించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు) ఇందు గలదు.

త్వరపడుడు! శ్రీ మల్లికార్జున త్వరపడుడు!!

పండితారాధ్య చరిత్ర

(శైవమత ప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము)

పాల్కురికి సోమనారాధ్యకవిరచితము

ప్రాచీన ముద్రితాముద్రిత పుస్తకములను సమగ్రముగ పరిశీలించి, లేఖక ప్రమాదాదిదోషరహితముగా సంస్కరించి, చక్కని పాఠములను సమకూర్చి, అనేక పాఠభేదములతో సహా ప్రకటించి యున్నాము. డా. చిలుకూరి నారాయణరావుగారు అనేకదినములు పాటుపడి దీని నిట్లు సంస్కరించినారు. క్రౌనుసైజున పెద్దయక్షరములతో గ్లేజుకాగితములపై ముద్దుగ ముద్రింపబడినది దాదాపు వేయి పుటల గ్రంథము. దీక్షా, పురాతన, వాద, మహిమ, పర్వతములను పంచప్రకరణములును ఒకే సంపుటమున గలవు. కొలదిరోజులలోనే అమ్మకమునకు సిద్ధమగును. ఇంత నిర్దుష్టముగ నీ గ్రంథము నిదివర కెవ్వరును ప్రకటించలేదు. చక్కనిబైండు.

వివరములకు వ్రాయుడు:—

ఆంధ్ర గ్రంథమాల, తపాలపెట్టె 212, మదరాసు

బిజ్జ:—బసవా! నీశివుఁడు దేవుఁడు కాదు. వాని భక్తు లందఱు వట్టిదొంగలు.

బస:—బిజ్జలా! ఏమంటివి! శివుని నీవు వేయి తిట్టుము. శివభక్తులు దొంగలా! హరహరమహాదేవ! శంభో! శంకర! ఇప్పుడే ప్రళయము చేసెదను. (కత్తి దూసి) బిజ్జలా! యేమంటివి? నీనాలుక కోసెదను. ఓరీ శివద్రోహీ! నీతల నేను నఱకుదునా. నీవు నారాజువైపోతివే. బడగరబ్రహ్మయ్యయో, మడవాలుమాచయ్యయో యున్నచో నీరాజ్యము నిర్ధూమధామము చేసెదరు. బిజ్జలా! నీకు రోజులు సమీపించినవి.

కాలాంతోజ్వల కాలభైరవ బలాత్కారోద్ధహుంకారగ
ర్వాలీఢప్రతిభాప్రకంపిత సమస్తాజాండ నిర్భేదనో
ద్వేల ప్రాభవరుద్రతాండవ మహావేశక్రియానిర్దహ
ద్గోళంబై చన సృష్టియంతయును వ్రేతుక జండహస్తంబునక.

శివభక్తులు దొంగలన్ననీయపరాధము సైరింపరాదు. పృథ్వియెల్ల నీరాజ్యముచేసి శివభక్తాపరాధముచేసిన నాలుకగల నీముండముతో శివునకు నీరాజన మెత్తెదను.

సర్వలోకసంఘట్టనపటుసమయకాలతాండవభీకరశివ
గర్వమత్తభూపాలకతనుఖండఖండదారణపటుశివ.
రుద్రరుద్ర శంభో శివశివక్షుద్రమనుజసంహార శివశివ
రుద్రకాలభైరవాగ్రేసర రూపరహిత నామరహిత-శంభో-శివశివ.

(కత్తి యెత్తును.)

జగదేవుఁడు:— [కత్తిపట్టుకొని] బసవేశ్వరా! రాజును జంపెదవా? ముందు నన్నుఁజంపి తరువాత రాజును జంపుము. యుద్ధమునందు మన మోడిపోతిమని భూపాలునకుఁ గోపమువచ్చుట న్యాయముకదా! రాజనీతిపారంగతుఁడవే! భూపాలునియం దుత్సాహశక్తి యెట్లుండును? త్రిభువన మల్ల బల్లహబిజ్జలుని యీయుత్సాహశక్తియేకదా మనరాజ్యమును సంరక్షించుచున్నది. బిజ్జలుఁడెవఁడో యల్పనృపాలుఁ డనుకొంటివా? సార్వభౌముని మహాగుణములు కలవాఁడు.

బెజ్జ:— బసవేశ్వరా! ఆకత్తి బల్లహునిమీఁదికి వ్రాలకముందుఁ బన్నిద్దఱమాత్యులపైఁ బన్నిద్దఱుదండనాథులపై వ్రాలవలయును. బసవా! నీవు మహామతిమంతుఁడ వనుకొంటిని. చివరి కిట్లా చేయుదువు?

జగ:—బసవా! నీకుఁగోప మెక్కించుటకు, నీకుత్సాహము కల్గుటకు నీవు నందియవతార మగుటవలన నీప్రసాదము మాయందుఁ గలుగుటకు రాజుచేసినప్రయత్నమును నీవన్యథాకరించితివి.

బెజ్జ:— బసవా! మౌనము వహించెదవేల? శివము దిగలేదా? రాజును చూడుము. మందహాసవదనారవిందుఁడై యెట్లు గూర్చుండెనో! బిజ్జలుఁడు కత్తిదూసినచో నీవును నీశివభక్తులును నిలువగలరా? కోపముతో లంది కత్తి నెత్తితివిగాని నిజముగా నాకత్తి వ్రాలినచో బిజ్జలుని ఖడ్గనైపుణ్యముముందు నీకత్తి తునుకలుతునుక లగునుగదా! మహారాజు కత్తిచివర నీకత్తిపిడిలో దూరినీయఱచేయి రక్తప్రవాహమై యుండును.

బస:— మహారాజా! ఈకత్తి నీపాదసన్నిధానమునం దుంచిపోవుచున్నాను.

(పోఁబోవును.)

బిజ్జ:— బసవా! నీవు రాజద్రోహము చేసితివి. నిన్ను మహామాత్యపదవినుండి తొలగించితిని.

జగ:— మహారాజా!

బిజ్జ:—ఇప్పు డెవ్వరును మాటాడరాదు. బసవా! నీకు గడియసేపు కదలకుండ నిలుచుండుశిక్ష వేసితిమి. నీవు నిలుచున్నచోటినుండి కదలరాదు, మాటాడరాదు.

(బసవఁడు తలవంచుకొని నిలుచుండును.)

బిజ్జ:—జగదేవా! నీవు తీసికొనిపోయిన సైన్యమంతయు నేమైనది.

జగ:—ఇఱువదివేల సైన్యములోఁ బదివేలసైన్యము శత్రువులచేత నాశనమందినది. ఐదువేలు చెల్లాచెదరైనది. తక్కినభాగము కొందఱు గాయపడి, కొందఱుత్సాహముచెడి, మఱలి వచ్చుచున్నది.

బిజ్జ :— చనిపోయినవారిని మడివాలు మాచయ్యకుఁ జూపింపుము. అతఁడు బ్రదికించును. గాయపడినవారిని శివనాగుమయ్య కర్పింపుము. అతఁడు పాలుపోసి బ్రదికించును.

బెజ్జ:—మహాప్రభూ! బసవనిమన స్సిదివఱకే చివుక్కుమన్నది. ఇంకను దానిని గాయపఱచెదరు.

బిజ్జ:—ఒక రాజబంధితుని మాట నాముందుఁ జెప్పకుము. జగదేవా! మరల సైన్యసన్నాహము చేసి

హానుమకొండమీదికిఁ బోదువా? చెదరిపోయిన సైన్యమును మఱల వెదకించి తెప్పింపుము. మఱలఁ గొన్ని మాసములు విశ్రాంతి తీసికొనుము. ఎన్నఁడు నపజయ మెఱుగని దండనాథుఁడవు నీ విట్లగుటలో నాకుఁ గోపము వచ్చినదా? నేను మన మోడిపోయినందులకుఁ జింతించుట లేదు. ఫలములేక పదివేలమంది సైనికులను గోలుపోయినందులకు విచారించుచున్నాను. బెజ్జదేవా! ప్రజాపాలన మంత్రితోఁ జెప్పుము: వారి కుటుంబములకు జీవనాధారములు చూడుమనుము. గడియనైనదా?

జగ:—చిత్తము మహాప్రభూ!

బిజ్జ:—(ఆసనమునుండి లేచి బసవనికత్తి దీసికొని బసవనితో) బసవా! నీ వొకసారి రాజదండితుడవఁట. అయినను నీ సద్గుణములు నీ రాజనీతి వేత్తృత్వము మాకునచ్చినవి. నిన్ను మా సామ్రాజ్యమునకు మహామాత్యునిగా నేర్పఱచుచున్నాను. బసవేశ్వరా! నీ వీయమాత్యఖడ్గము స్వీకరించి మాకు మంత్రివై యుండుము.

సకలసామ్రాజ్యరాజ్యస్థితికెల్ల ప్రకటింపగా నీవు పతి వట్లుగాక
నాయర్థమునకు ప్రాణమునకు బలివేయునుపేల నీవే నేను బసవ!
నిన్ను నమ్మితిని.

బస:—మహారాజా! నీ యమాత్యపదవికి నేనసర్హుడను.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నీ వొక్కఁడవే యర్హుఁడవు. బలదేవదండనాయకుఁడే నీవు. నీవే బలదేవదండనాయకుఁడు. నాయెడల నేమైనఁ దప్పులున్నచో క్షమించి నాయమాత్యపదవీస్వీకారము చేయుము.

బస:—(మోకరించి) మహారాజా! నీనీతిముందు నానీతియెంత? నీపరాక్రమముముందు నాపరాక్రమ మెంత? నీశివభక్తిముందు నాశివభక్తియెంత? ప్రభూ! నారాజును, నాపాలకుని, నాప్రభువును వధింపఁబోయిన నాపాతకమునకు నాశిరస్సు ఖండించుటమాని నాకు మఱల నమాత్యఖడ్గమిచ్చుచున్న నీదయ యెన్నిసముద్రముల లోతో నాకుఁ దెలియదు. ఇట్టి నీగుండెలోని యౌదార్య మెన్నిపర్వతములయెత్తో తెలియలేదు. ఇట్టి నీ శివభక్తి యెన్నియాకాశములు పట్టునో తెలియదు. తప్పుచేసితిని. నన్నురక్షింపుము.

బిజ్జ:—జగదేవా! సామాన్యమానవులయందు దోషములుండునుగాని పరమమాహేశ్వరుఁడైన బసవేశ్వరునియందు దోషములుండునా? ఇంక మీరందఱుఁ బొండు. మే మంతఃప్రాసాదమునకుఁ బోదుము.

(మంత్రులు నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:—రాజనీతికి శివభక్తికి సంబంధము లేదా? బసవేశ్వరుఁడు నన్ను ద్రోహము చేయఁడుకాని నేడు చేసినపని భవిష్యల్లాభకారి కాకపోదు. నిజమునకు శివభక్తి యాంతరదోషనిష్కాసనహేతుమాత్రమే.

(నీల ప్రవేశించును.)

నీల:—

రజతాచలశిఖరమ్మున ప్రాణేశుడు కూర్చుండెగా
నిజభ్రూమధ్యంబందున నిలిపెగా దనచూపెల్లగా
బసవేంద్రుఁడు తలవంచుక పరయోగవ్రత మూనెగా
బుసకొట్టుటలనుమాని భుజగేంద్రుడు శయనించెగా -రజతా.
తలలోపల నాకంబువు తరఁగలలలు లేకుండెగా
తొలిచంగురుచిలువంకయు దోఁకక చెణకకయుండెగా -రజతా.
విఘ్నేశుఁడు తొండమ్ముతు నిరియించుక తలవంచెగా
నిఘ్నంబయి జగమెల్లను నీరవపద్ధతి బొంచెగా -రజతా.

బిజ్జ:—నీలా! ఆనాడు రత్నము లేరితినంటివే, అవి యేమిచేసితివి?

నీల:—ఎన్నిసార్లు చెప్పాలి?

బిజ్జ:—ఇదివఱకు నాతోఁ జెప్పలేదే.

నీల:—అన్నా! నీవా! జగదేవుఁడు తిరిగివచ్చాట్టగా! మనవాళ్లు ఓడారుకదూ!

బిజ్జ:—నీకెట్లు తెలియును?

నీల:—జగదేవుఁ డోడిపోవటం నేనుచూశాను.

బిజ్జ:—ఎక్కడ జూచితివి.

నీల:—ఆవాగుమడుగున జగదేవుఁ డోడిపోయాడు. అమ్మఅప్పుడే స్నానం చేయఁ బోయింది. జగదేవుఁడాసమయంలో తెలివితక్కువగా సైన్యాలక్కడ నిలబెట్టాడు. అవతలవాళ్లసైన్యం దూరంగా వుంది. అమ్మస్నానంచేసేటప్పుడు తనఫౌజును దగ్గరగా నిలబెట్టాఁడని అమ్మకి కోపంవచ్చింది.

బిజ్జ:—అమ్మకు అవతలవాళ్లు ఇష్టంవాళ్లా?

నీల:—వాళ్లమ్మనే పూజిస్తారు. నాకు శివుఁడం టేనే యిష్టం. అమ్మకి నేనంటే యిష్టం లేకపోలేదు.

బిజ్జ:—అమ్మ యెట్లుండును?

నీల:—అమ్మా! అమ్మ.

కన్నులనితళుకులు గరుడాలపచ్చ చిమ్మిన వెలుగుల చెంతిరమచ్చ
తనికివదన్నెలందపు కాయపసపురతనపు గమెఱుంగని ముసుకారుని సుబు
నిట్టగాఁజూడిదిన నెఱిబాలకల్లి దట్టంపు కావు లందపుబొండుమల్లి

బిజ్జ:—నీలా! రత్నములతో నేమిచేసితివి.

నీల:—చెప్పితినిగదా, అమ్మపైట కంచుగాఁగు ట్టితి నని!

బిజ్జ:—నీలా! నీవెవ్వరు?

నీల:—నా పేరు నీలలోచన.

బిజ్జ:—నీ వేలోకపుదానవు?

నీల:—(నవ్వి) నీవేలోకపువాడివో నేనూ ఆలో కముదాన్నే.

బిజ్జ:—నేను భూలోకపువాడను.

నీల:—అన్నా! నాకుమొన్న పట్టుచీర తెప్పిస్తా నంటివిగదా! ఏదీ!

బిజ్జ:—మీఅమ్మ నడుగుము.

నీల:—అమ్మా! అమ్మ. అమ్మపోయిందిగా!

బిజ్జ:—ఇందాకటినుండి చెప్పుచున్నఅమ్మ.

నీల:—అన్నా! అమ్మవూ నీవే, నాన్నవూనీవే. నాకు తెస్తానన్నపట్టుచీర తెచ్చిపెట్టాలి.

బిజ్జ:—పోపో! జగదేవుఁ డోడిపోయినాడు. ఇప్పుడు డబ్బులేదు, గిబ్బులేదు.

నీల:—(చిన్నపుచ్చుకొని) నువ్వేయిట్లాఅంటే నే నెవరితో చెప్పను.

(పోవును)

పొంచిపొంచీ యమ్మతో దోబూచులాడావా?
మంచీమంచీయమ్మ నవ్వులు మరులుకొన్నావా?
నీలా! మరులుకొన్నావా?

గిలిగిగిలిగీ యమ్మకూ గిలిగింత పెట్టావా?
తళుకుతళుకూ చిన్నినవ్వులు తల్లి చిలికిందా.
నీలా! తల్లి చిలికిందా?

కులికికులికీ పైటరతనాల్ కూర్చిపెట్టావా?
నిలచినిలచీ యమ్మ మాచీ నీటుపోయిందా?
నీలా! నీటుపోయిందా?

వదలివదలీ వచ్చి యమ్మను వాచిపోయావా?
ప్రిదిలిప్రిదిలీ నీకుగుండె చీటువారిందా!
నీలా! చీటువారిందా?

బిజ్జ:—నీలా, చీర తెప్పింతునమ్మా-

[తెర]

షష్ఠాంకము.

[ప్రవేశము: బోయలు. శైవులు:]

౧. బోయ:—అనాదినుండీ శివప్రసాదం మాకు వస్తోంది. ఇవ్వాళ మీరు మా కివ్వ మనడం అన్యాయం. ఇవ్వకపోతే బలవంతంగా తీసుకుంటాం.

౨. బోయ:—సంప్రదాయసిద్ధంగా మాకు వస్తోంటే యివ్వాళ మా కెట్లా యివ్వకుండా ఉంటారు?

3. బోయ:—సంప్రదాయాన్ని పాలిస్తాఁడు రాజు. దేశ మరాజకంగా లేదు. మా కానువాయితగా వచ్చే శివప్రసాదం యివ్వనంటానికి మీరేమి దొరలా?

౧. శైవుడు:—ఓరీ బోయలారా! మీకు శివ ప్రసాదం రాదు రా! గొల్లవాళ్లు శివప్రసాదం ముట్టుకో గూడదు.

౨. శై:—భవులెవ్వళ్లకీ శివప్రసాదం యివ్వము. శివప్రసాదం మైలపడిపోతుంది.

౧. బోయ:—అయ్యా! దేముణ్ణి మోసేందుకు మేమున్నా ప్రసాదా లారగించేందుకు మీరూనా? గుణ్ణం గుడ్డిదైనా దాణాకి లోపంలేదని, అయితే దేముణ్ణి గూడా మీరే మోసుకోండి.

౨. బోయ:—అయ్యా ప్రసాదమే మైల పడు తుందా? చలవచప్రం మేము మోస్తుంటే దేముడు గూడా మైలపడతాడా?

3. బోయ:—బాబూ! మంచిధర్మం చెప్పారు. చాప వేసేందుకు మేము, ప్రహారీలోపల అంతా ఊడ్చేం దుకు మేము, చలవచప్రం మోసేందుకు మేము. ఇలా యిక్రలు పట్టుకునేందుకు మేము.

౪. బోయ:—ప్రసాదం తినేందుకుమాత్రం శివ బత్తులురా, శివబత్తులు. చాకిరీచేసేందుకు మనమున్నా ఆరగించేందుకు అయ్యలున్నా.

౧. శై:—ఓరే బోయల్లారా! నోటికి వచ్చినట్లల్లా మాట్లాడకండి.

బోయి:—ఏంసేస్తావయ్యా మాట్టాడితే.

౨. శై:—(కత్తిదూసి) మెడ నరుకు తాను. కాల బెట్టి నేలరాస్తాను.

3. బోయ:—ఆ. ఈయేసాలన్నీ సాగవయ్యోయి. బొమ్మర్లనుకుంటు న్నా వేమిటి; కత్తిచూపించి బెదిరించేందుకు? వాటేసుకొని యెత్తి గోడవతల యిసిరేస్తాను.

౨. శై:—ఒరే! మీకూమాకూ తగాదా యెందుకు? మీకు శివప్రసాదం పెట్టకూడదని బసవడిఆజ్ఞ అయింది. మీరు గింజుకు చచ్చినా పెట్టేదిలేదు.

3. శై:— పోయి దిక్కున్నచోట చెప్పుకోండి.

౧. బోయ:—దేశం ముండేలటం లేదయ్యోయి. మేంపోయి రాజుగారితో చెప్పుకుంటాం. చండేసరుడినాటి నుండి శివప్రసాదం మాకు వస్తోంది. చండేస్సరుడు మాకు సంపాదించిపెట్టాడయ్యా! ఇవాళ కాదంటానికి నువ్వెవ్వరు? మీద కలియబడి లాక్కుంటాం.

౨. శై:—కలియబడరా యేంజరుగుతుందో చెబుతాను.

(నలుగురుశైవులూ హరహరమహాదేవ అంటారు.)

౧. శై:—ఇదిగో మేంపోయి శివప్రసాదం పళ్లెం చుట్టూ నిలుచుంటున్నాం. ఎవడు వస్తాడో రండి పుచ్చెగరేస్తాం.

౧. బోయ:—ఒరేయి! నంపేస్తారురా! ఒకళ్లా, యిద్దరా? వేలకొద్దీ ఉన్నార్రా ముండాకొడుకులు! మనం వాళ్లతో నెగ్గలేముగాని పోయి రాజుగారితో చెప్పుకుందాం పదండి.

౨. బోయ:—రాజుగారు బసవన్న పక్షమేరా. మన మొఱ్ఱ వింటాడా?

3. బోయ:—వినకపోతే రాజేమిటోయి.

౪. బోయ:—ఇదిగోరా, దేవిడీ ముందరికి వచ్చాం:

౧. బోయ:—రాజుగారి దర్శనం అవుతుందా మనకు.

౨. బోయ:—రాజుగారు ప్రతివాడికీ దర్శనమిస్తాడుకదరా.

దౌవారికుడు:—(ప్రవేశించి) ఎవరు మీరు? మీకేమి కావలెను?

అందఱు:—బాబోయి! మాకు రాజుగారిదర్శనం కావాలి.

దౌవా:—మీ పని యేమో చెప్పవలయును.

౧. బోయ:—శివబత్తు లందరూ మమ్మల్ని అన్యాయం చేస్తున్నారు. మాకు శివప్రసాదం యివ్వమంటున్నారు.

దౌవా:—అల్లరి చెయ్యకుండా ఉండండి. పోయి ప్రభువుగారితో చెప్పివస్తాను.

(నిష్క్రమించును.)

౧. బోయ:—ఒరేయి, చూశావా! ఎంత మంచివాడో?

౨. బోయ:—ఈయన మంచితనం యేముందిరా? రాజుగారిఆజ్ఞ అట్లావుందికాబోలు. ఎవరొచ్చినా దర్శనం కావలసిందే.

3. బోయ:—మాట్లాడకండి. జాగర్తగా ఉండండి.

(తరువాత బిజ్జలుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—మీరెవరురా?

౧. బోయ:—అయ్యా! మేము గొల్లబోయలం. దేవళంలో చాకిరీ చేసేవాళ్లం బాబూ!

౨. బోయ:—దొరా! మే మీశైవులతో బతకలేకండావున్నాము. బాబూ! ఇదేంమతాలో శ్రీకంఠ శివులట, గొర్నాథ శివులట, లోకైకశివులట; త్రిలోచన శివులట.

3. బోయ:—శాశ్వతశివులట, గణేశ్వరశివులట; ఇంకెన్నెన్నో పేరు లున్నాయి.

౧. బోయ:—మహారాజా! బసవయ్య తోయపు భక్తుల్ని చూచి, వీళ్లందరూ, తాముకూడా లింగవంతుల మంటున్నారు.

౨. బోయ:—ప్రసాదం వాళ్లే తింటున్నారు. మా కేమీ పెట్టటంలేదు.

బిజ్జ:—మొట్టమొదటినుండి ప్రసాదము మీదే కదా!

౧. బోయ:—ప్రభో! మాదే, మాదే. పూర్వం ఎప్పుడో మాగొల్లకుర్రా డొక్కడు పశువుల్ని కాయడానికి వెళ్లాడు. ఆరోజున శివరాత్రి అవడం మూలంగా అక్కడే ఆయన యిసుకతో లింగం చేసి ఆలింగంమీద పాలు పితుకుతూ అభిషేకం చేస్తున్నాడు. ఇంతలో తండ్రి వచ్చి పాలన్నీ నేలపాలు చేస్తున్నావురా అని యిసుకలింగాన్ని కాలితో తన్నాడు. వాడు తండ్రి అని చూడక దేవుణ్ణి తన్నుతావా అని తండ్రికాళ్లు నరికాడు. ఆకుర్రాడే చండీశ్వరుఁ డయ్యాడు. ఆయనే మొదట మాకు ప్రసాదం యిచ్చాడు. అప్పటినుంచీ వంశపరంపరగా మేం అనుభవిస్తున్నాము.

౨. బోయ:—దొరా! ఇట్టాజరుగుతోంటే యీ పూళ్లో వీరమాహేశ్వరులంతా పోగై యిప్పుడు మాప్రసాదం మాకు చెల్లనివ్వమంటున్నారు.

౩. బోయ:—దొరా! బసవయ్య యేంయంత్రాలు పన్నాడో. ఇప్పుడు వాళ్లందరూ మాతో కజ్జాలు పెట్టుకున్నారు.

౪. బో:—మారాజా! మాప్రసాదం మాకు చెల్లింపించితే చెల్లింపించండి. లేకపోతే మీవాకిట్లో గుండాలు తవ్వించుకొని కాలిపోతాం ప్రభూ!

బిజ్జ:—ఎవడురా అక్కడ?

దౌవా:—ఆజ్ఞ.

బిజ్జ:—నీవు పోయి బసవేశ్వరుని బిలుచుకొని రమ్ము.

(దౌవారికుడు నిష్క్రమించును.)

౧. బోయ:—మహారాజా! బసవయ్య యేవో తంత్రాలు చెబుతాడు, తంత్రాలు చేస్తాడు మీరు రక్షించాలి.

౧. బోయ:—దొరా! ఇదిపోతే ఒకపూట మా కూడు పోతుంది. మేమందరం రాత్రిపూట గుళ్లో ప్రసాదంతోటే బతుకుతున్నాం. పగటికూటికి కూలీనాలీ చేసుకుంటాం. రాత్రిపూటకి దోసెడుదోసెడు ప్రసాదం తెచ్చుకుతిని యిన్నిసీళ్లు కడుపులో పోసుకుని బతుకుతున్నాం.

(బసవేశ్వరుడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—బోయలను ద్రోసివేయుట యేమిటి? ప్రసాదము మీరు కుడుచుట యేమిటి? ఇది న్యాయమార్గమా? బలిమియా? వాండ్రు పేదలు. వాండ్ర నోటిముందరికూడు తీసివేయఁగూడదు. బసవేశ్వరా! మీశైవుల మూలమున రోజు కొక్కతగవుగానున్నది. ఇది యన్యాయము. వారిప్రసాదము వారి కిప్పింపవలయును.

బస:—మహారాజా! బోయలకుబ్రసాద మిచ్చుట యున్నది. చండీశున కభవుడొసంగిన తెఱఁగు మీ రెఱుఁగుదురుకదా! కాని బాణలింగములందు స్ఫటికలింగములందు బ్రాణలింగములందుఁ బౌష్యరాగాది లింగమ్ములందును బ్రసాదము లేదు. శివున కాగమోక్తముగ నిచ్చినప్రసాదము భవులు ధరించినను జూచినను నరకాగ్నిశిఖల మ్రగ్గుదురని శ్రుతు లున్నవి. ఓరీ! బోయలారా!

శ్రీగురుకరుణానురాగప్రసాద మాగమవిన్యుక్తమగు ప్రసాదమ్ము
సుప్రసన్నానందశుద్ధప్రసాద మప్రతర్క్యాది లింగప్రసాదమ్ము
పరమపవిత్రసంపత్ప్రసాదమ్ము స్థిరభవరోగామధీ ప్రసాదమ్ము
గరళకంధరకృపాకలితప్రసాద మరుదగు సంగమేశ్వరప్రసాదమ్ము
మలదేహులకు మీకుఁ దలమె భోగింప మలహరుభక్తులయిలుపుట్టువృత్తి.

లింగప్రసాదము సామాన్యమానవులు భుజింపలేరు. అది వారియిండ్లను దేహములను గాల్చును. కాన లేరుగాక భవులకు లింగప్రసాదలబ్ధి యెట్లు?

౧. బోయ:— వారాణసి, గయ, కేదారములందు, ద్రాక్షారామశ్రీశైలములందు, సేతువునందు, నివన్నియు నాగమస్థానములే. మాకక్కడ శివప్రసాదములు చెల్లుతున్నవి. మీరిక్కడ యెట్లా చెల్లనీయరు? మాప్రాణాలైనా వదిలిపెడతాముగాని, మామడికూటివృత్తి వదిలిపెట్టము.

బస:—[నవ్వి] ఓరీ! గాలి కాకులు రాలునుగాని గుట్టలు రాలవు. బెండ్లు తేలునుగాని గుండ్లు తేలవు. మేము ప్రసాద మీయ మనఁగా హరిబ్రహ్మాదులకుఁ గొలఁది కాదు; మీకొలఁదియా! తొలఁగిపొండు, తొలఁగిపొండు. ఇదివఱ కెన్నడైన శైవులయిండ్ల మీరు ప్రసాదము పుచ్చుకొనిరేని దెలుపుఁడు. శైవులైనను వీరమాహే

శ్వరాచారులైనను ప్రాణలింగప్రసాదము మీకిచ్చెద రురా? అదియంతయు నెందులకు. శ్రీమన్మహేశ్వరునకుఁ బాలచంద్రప్రభాభాసురాంకునకుఁ గాలకాలునకు నీల కంఠునకు సర్పకుండలునకు మాసంగమేశ్వరునకు నేఁడు కాలకూటాదులు సమర్పించెదను. మీకుఁ బ్రసాద మిప్పింతును రండు. మీరురా కాలకూట మారగించు వారు? ఇంకఁ జాలునుగాని తొలఁగిపొండు.

౧. బోయ:—ఓహో! బసవయ్యా! మమ్మల్నం దరినీ ఒక్కసారి చంపటాని కుపాయ మాలోచించావే. మేలుమేలు బసవయ్యా, మేలుమేలు. మాచేత శృంగినీ, కాలకూటాన్నీ తినిపిద్దామనుకున్నావా?

౨. బోయ:— బతికుంటే బలుసాకు తినవచ్చు. చచ్చి కాలకూట మెవరుతింటారు. ఈబసవయ్యతోటి వాదము దొడ్డరా, దొడ్డ.

3. బోయ:—ఉల్లిపాయలాగఁ బోయిబడిగంటఁ జచ్చినయెలుకల్లే కొల్లకుబోయి పైజీరకోలుపోయినట్లు మనపని అట్లాఅవుతుంది. బసవనమంత్రి యెట్లాటివా డనుకుంటున్నావు. పగవారిబిడ్డల నవ్వుతూ చంపేవాడు.

౪. బోయ:— అయ్యా, మేమూ వెఱ్ఱివాళ్లము కాదు. మీశివభక్తులంతా కాలకూటం ముందర ఆర గిస్తే తరువాత మేమూ ఆరగిస్తాం.

మేలిప్రసాదంబు మ్రింగ మీపాలు, కాలకూ టమ్ము మ్రింగగ మాదుపాలు. బసవా! బసవా! విసము శివునిప్రసాద మని యెట్లాయిస్తావు? ఆకాలకూటమును శివుడికి నైవేద్యంపెట్టి మీరు తినండి. మీరుచావకుంటే ఆప్రసాదం మీరే పుచ్చుకోండి బాబూ! మా కక్కర్లేదు.

బస:—అయినచో వాగ్వాదములేక పొండు.

౧. బోయ:—అయ్యా! మీరు విషంపుచ్చుకుం టేకదా మావాదం పోయేది.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఏమందువు?

బస:—మహారాజా! విషములన్నియుఁ దెప్పించి సిద్ధముగా నుంచుఁడు. నేనొక్కఁడనే త్రావను. శివభక్తు లందఱచేతఁ ద్రాగించెదను.

బిజ్జ:—ఓరీ బోయలారా! మీరు పోయి కాల కూటము, శృంగీ, వత్సనాభీ, హాలాహలము మొదలైన విషములన్నియుఁ దెచ్చి పొడిచేసి నూరించి సిద్ధముగా నుండుడు. మేము వచ్చుచున్నాము.

(బోయలు నిష్క్రమింతురు.)

బస:—మహారాజా! నేను పోయి శివభక్తులంద ఱను దేవదేవుని గుడియొద్దకుఁ దెత్తును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—అయ్యో! కాలకూటమే త్రావుదురా? బసవఁడు త్రాగఁగలఁడేమో! శివభక్తులందఱు నెట్లు త్రాగఁగలరు. విషము త్రాగి యఱిగించుకొందురో, యందఱును జత్తురో!

జగదేవుడు:—(ప్రవేశించి) మహారాజా! అంగ ళ్లలో విషములన్నియు నమ్ముడుపోవుచున్నవి.

బిజ్జ:—బోయలకు శివభక్తులకుఁ గలహము ప్రాప్తించినది. త్రిపురాంతకభట్టు (ప్రవేశించి)మహారాజా! విషము శివభక్తులందఱచేతఁ ద్రాగింపుఁడు. బసవయ్య చేతమాత్రము వలదు.

బిజ్జ:—త్రాగినచో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే త్రాగవలయును. తక్కినవా ర్లెల్లరు త్రాగరాదు.

త్రిపు: చచ్చినచో బసవేశ్వరుఁడే చావవల యును. తక్కినవారు బ్రతికియేయుండవలయు.

బిజ్జ:—భట్టారకా! అట్లుకాదు. అందఱును బ్రతి కియుండవలయును.

త్రిపు:—కాలకూటము త్రాగినచో బసవేశ్వరుఁ డు మరణించునుగదా!

బిజ్జ:—బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే మరణింపఁడు. తక్కినవారందఱు మరణింతురు.

జగ:—మన మింక దేవళము నొద్దకుఁ బోవల యును.

(అందఱును లేచి పరిక్రమింతురు.)

(తెరయెత్తఁగా నాలయము, బోయలు, శివభక్తులుఁ గనిపింతురు.)

బిజ్జ:—గరళము సిద్ధమైనదా?

జగ:—అయ్యా! ఈగాలి తాకి నాకు దిమ్మెక్కి పోవుచున్నది. మన మింక దూరముగా నుండవలయును.

౧. బోయ:—మహారాజా! ఆ విషపుగాలి తాకి మాప్రాణాలు తల్లడిల్లిపోతున్నవి.

౨. బోయ:—ఆ బిందెలు పడమటిగోడ ప్రహరీ యొద్దఁ బెట్టినారు. పైని నాలుగుపక్షు లెగురుచు నా విసపుగాలి తగిలి క్రిందఁబడి చచ్చినవి.

బిజ్జ:—విస మెవ్వరు సిద్ధపఱచిరి?

౨. బో:—శైవభక్తులే సిద్ధపఱచారు. గంగాళములనిండా డోగిసాలనిండా, బిందెలనిండా, శృంగీ, కాలకూటం, వత్సనాభీ తెచ్చినూరి గరగడం చేశారు. పసిడి కొప్పెరల్లో నింపుకొన్నారు.

బస:—[ప్రవేశించి] మడివాలు మాచయ్యగారూ, నమస్కారము. శూలదబ్రహ్మయ్యగారూ, జోహారు. కరహాళమల్లయ్యగారూ, నాజోతలు. నిజలింగచిక్కయ్యగారూ, నా ప్రణామములు. దమ్మదబ్రహ్మయ్యగారూ, నా ప్రణతులు. మహాభక్తులందఱకూ బసవఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

అయ్యా! భగవంతునకు నైవేద్యము జరిగినదా?

మడివాలుమాచయ్య:— బసవా! జరిగినది. ఇంక భక్తులందఱూ బంతులుతీర్చి కూర్చోడమే కొఱత.

బస:—మీరందరూ కూర్చోండి. నేను వడ్డిస్తాను.

(శివభక్తులందఱూ బంతులుగాఁ గూర్చుండురు.)

జగ:—మహారాజా! కొప్పెరలు తీయించినట్లున్నారు. ఇక్కడ నిలుచుండలేకున్నాను.

బిజ్జ:—జగదేవా! శివభక్తులందఱు విసమారగించుచుండగా మనము దానివాసనకైన నాగలేమా?

బస:—భక్తులందఱూ! కాలకూట మారగింపవలయును. బోయలారా! ఇది కాలకూట మగునోకాదో వచ్చి చూచుకొనుఁడు.

బోయలు:—కాలకూటమే, కాలకూటమే. మేమిక్కడి గాలికే తాళుకోలేకుండా ఉన్నాం.

బస:—ఇంక మీబుడిబుడ్లు పనికిరావు. మేము చూశాము, చూడలేదు; విన్నాము, వినలేదు; ఉన్నాము లేము; అనుమాటలు పనికిరావు. సర్వలోకములకును శివుఁడేకర్త. ఆయనయే యద్వితీయుఁడు. పరమేశుభక్తులే పరమపావనులు. వారే ప్రసాదయోగ్యులు. ఇది కాదను ద్రోహులమీఁదఁ గత్తికట్టాను. కాలకూటాగ్ని తోఁగలుస్తాను, శపిస్తాను; సందుసందులలో నఱకిస్తాను. వారినందఱ నధోగతికి పంపిస్తాను. భక్తులారా! బంతులు తీర్చి కూర్చుండుఁడు. గలెంతలతో, కోఱలతో, గర్బ్రాలతో, ముంతలతో యిట్లా నా కందించండి. (వడ్డించుచు.) చిక్కయ్యా! చిందకుండఁ ద్రాగుము. సంగయ్యా, వస్తున్నాను సందడిచెయ్యకు. తెస్తానుండవయ్యా త్రిపురారీ. సీకుఁజాలులే సిరాళదేవయ్యా. చాలునా, యింకా తేనా శంకరయ్యా. అంతరుచిగానుందిటయ్యా పురాతయ్యా. వద్దంటావు న్యాయమా? ఇంక కొంచెం వడ్డించుకో పర్వతదేవా. శివభక్తులారా! కోరలు, కర్బరములు తొందర తొందరగా తేవాలి. మీసాలుసర్దుకో మిండసంగయ్య. ఇంకొకకుడికెఁడు తెత్తునా గొల్లవరాయ, మాచయ్యా, స్త్రీలబంతులు తొందరపడుచున్నట్లున్నవే. అంతమూర్ఖత్వ మెందుకే ముదుసూరిదాసి. గొగ్గవ్వా, గుడ్డలదేవి, మీ రాబంతులలో వడ్డించండి. అమ్మవ్వా, దోసెఁడు పట్టుము. సకళవ్వా, గ్రుడ్లు మిటకరింపకుము. శోభసి బసవమ్మా, ఇంకఁ గొంచెము పుచ్చుకో. హల్లవ్వా, ఆంత హాబ యెందుకు? నెమ్మదిగా త్రాగు. పురాతవ్వా, నీవీ బంతిలో కూర్చో.

మాచయ్య:—అమ్మయ్యా! కడుపు నిండింది!!

గుడ్డలదేవి:—ఒసేవు దుగ్గళా, ఒడ్డాణం సవిరించుకో.

బస:—బంతిలో పరాచకా లెందుకు? ఇంకఁ గొంచెం తేనా? ఏమి త్రేచుచున్నావోయి భోగయ్యా! మాచయ్యా, మన యేనుఁగులను గుఱ్ఱములను దెప్పింపుము. వానికి గూడ శివప్రసాదం పోయించాలి. చౌదంతిని, పంచాస్యబలుని, విద్రావణుని, దంతభగ్నుని మొదలైన గుఱ్ఱములను తెప్పించి వానికిఁగూడ విషము పోయించుము.

(అంతట జయదుందుభులు మ్రోఁగును.)

బిజ్జలుఁడు (బసవేశ్వరునకు నమస్కరించి)

ధవళకాంచితగాత్ర పరమపవిత్ర శివగణస్తోత్ర విచిత్రచారిత్ర
ప్రోద్గతమూర్త, మహోగ్రరుద్రనేత్ర సద్గుణైకచ్ఛత్ర జంగమక్షేత్ర
అతిదయామాత్ర దుఃఖాబ్ధివహిత్ర ప్రతివాదిశైత్ర సద్భక్తికళత్ర

బసవా! 'అరిర్మిత్రం, విషం పథ్య' మన్నమాట నీయందు నిజమైనది. బాపురే మా తండ్రి! బాపురే మాయయ్య! నల్లవో బసవయ్యా! నల్ల సంధీశ! గరళము మ్రింగుటకు భయపడి కాలకంఠుడు గళమునందే నిల్పుకొన్నాఁడు; దండనాయకుఁడు మ్రింగినాఁడు.

జగ:—అమృతముఁ ద్రావి దేవతలు నిద్రపోవుచున్నారు. విసము ద్రావి బసవఁడు మేలుకని యున్నాఁడు.

అభయమే బసవయ్య యతికృపాంభోధి,
యభయమే బసవయ్య యద్భుతచరిత.

త్రిపురాంతకభట్టు:—బసవా! నీ శివభక్తు లందఱకుఁ గుశలమా? ఇందుకనియే దుర్జనులతోడి విరోధము మే లందురు.

జగ:—శమితవిషయోద్రిక్త షడ్వర్గ నిర్ముక్త సహజజంగమభక్త హరగణహితచరిత్ర కలితకీర్తికళత్ర క్షురవిముఖనిజగాత్ర చతురస్తుతిపాత్ర శివకిరజ బసవ దండనాథ నమస్తే.

బిజ్జ:—జయజయ బసవ! శ్రీమన్మహావృషభేంద్రావతార! నిసహాచితవీర మాహేశ్వరాచార సార! ప్రమథగణాలంకారా! జగత్త్రయాధార! దేవా! బసవా! జయశివరంజన, జయభవభంజన, జయకరుణాకర, జయసురభీకర, జయ గతదూషణ, జయ ఋతభాషణ, జయగుణరాజిత, జయగణపూజిత జయజయ శ్రీ బసవ దండనాథ! నమస్తే.

జగ:—

శ్రీగురులింగతత్త్వరుఁ డశేషజగన్నిధి శుద్ధతత్త్వసం
యోగసుఖప్రపూర్తి వృషభోత్తమమూర్తి యుదాత్తకీర్తి ది
వ్యాగమమార్గవర్తి బసవయ్య కృపాంబుధి భక్తిసం
భోగములన్ బ్రసాదసుఖభోగములం గరుణించుఁగావుతన్.

కళిక:—

వెంకియు త్రిభువనవినుతిసమేతుఁడు
మండితసద్గుణమహిమోపేతుఁడు
సురుచిరశివసమసుఖసంధానుఁడు
పరమపరాపర భరితజ్ఞానుఁడు
విదితానందానీతమనస్కుఁడు
పదమలవిపులవిశాలయశస్కుఁడు.

బిజ్జ:—

నీవు దయాపయోనిధివి నిన్ను నుతించిన గట్టిభక్తి నీ
చే వరవీరశైవరతి చేకుఱు నీకయి యిత్తు కబ్బముల్
నీవలనన్ గృతార్థత జనించును నీకు నమస్కరింతు నా
భావమునందు నుండి నను బాయకుమీ! బసవయ్య! వేఁడెదన్.

శివభక్తు లందఱు:—

అపిచ పురాతనమాతన శివగణ పాదోదకపరిలసదభిషేకః
అపిచ విపల్లవపల్లవ జంగమలింగ సమర్చననిచిత వివేకః.

మడివాలుమాచయ్య:—

యస్సంగీతనిధి ర్వృషాహ్వ రథకం యేనార్చితం మాన్యతాం
యస్మై స్వస్తి యత స్తదీయ ముదభూత్ యద్వీరశైవవ్రతమ్,
యస్యాపాంగసహోదరీచ కరుణా యస్మిన్ మహాత్వాదికం
స త్వం శ్రీణి జగంతి పాహి బసవామాత్యేశచూడామణే.

జగ:—

సాక్షాన్నంది వృషభాధిపాంశ బసవాధీశాయ తుభ్యంనమః.

ప్రభూ! ఈనాటినుండి నేను నీకు శిష్యుఁడను.

బిజ్జ:—బసవా! మన మిర్వురము రాజప్రాసాదముకడకుఁ బోవుదము.

(ఇద్దఱును బరిక్రమింతురు. తక్కిన యందఱు నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:—బసవా! నీవు సాక్షాన్నందీశ్వరుఁడవు. నీ మాహాత్మ్యము కనుఁగొనుటకు నేనెంతవాఁడను. పంచభూతములు నీవే. శివుఁడవు నీవ. బసవఁడవు నీవ. బోయల కింకఁ బ్రసాదము లేదు. శివభక్తులకే ప్రసాదము.

బస:—మహారాజా! నీదయవలన శివభక్తులు ప్రకాశించుచున్నారు. శివభక్తులు నిర్భయులై నిటలనేత్రుని వడిదుడుకులు లేకుండ సమారాధించుటకు నీయవ్యాజ కరుణ కారణము.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నారాజ్యమున శివభక్తుల కెదురు లేదు. నాసర్వసంపదలు మీశివభక్తులవి. ఏనుఁగులో, గుఱ్ఱములో, మాడలో, మాడువులో, వారి యిష్టము వచ్చినప్పు డిష్టమువచ్చినట్లు వాడుకొనవచ్చును.

బస:— మహారాజా! మీయౌదార్యమునకు మీ శివభక్తభక్తిపరాయణత్వమునకు నేను నీదాసుఁడనైనాను. నన్ను యథేచ్ఛముగా నీవుపయోగించుకొనవచ్చును.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నీమహత్తు సామాన్యమా?

తెరలుగాఁ దెరల వాతెఱగాలి యూష్మాని
రొమలించి ఝంఝ సృష్టింపఁగలవు
కొనగోరఁ జిదిమి శంభునిచేతను మొక్కన
నాటినట్లుగ శత్రు నణుకఁగలవు
కనుబొమ్మ ముడివేసి కాలకూటము పోల
హాలము జృంభణముల నార్పఁగలవు.
కరుణఁ జూచి యపాంగకలితనీహారవా
హినితండములు ప్రవహింపఁగలవు.

ఒకటి నీచేతనై మఱియొకటి కాదో
యొకఁడు నీపై ధరిత్రి నింకొకఁడు కావో
నీకరుణ గల్గెనేని దృఢీకరింతు
నాత్తగరోర్వన్నదుల మకుటాధిపకుల.

బస:—మహారాజా! కాలకూటము త్రాగుట శివ ప్రసాదమగుటచేత. మేము శివభక్తుల మగుటచేత శివప్రసాదమనుభక్తితోఁ ద్రావితిమి. నాయొద్ద మహత్తు లుండి కాదు. మీరుగూడ శివభక్తులైనచో మీరు గూడఁ గాలకూట మారగించెడివారే. శివునకు నైవేద్యమిడిన కాలకూటమైనను శివభక్తు లారగింతురనుటకు, శివప్రసాదాన్యాత యితరులకు లేదనుటకుఁ గాలకూటము త్రాగితిమి గాని యిది మహత్తు ప్రకటించుటకుఁ గాదు. ఇందుమహత్తేమియును లేదు.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా, మీ రట్లే యందురు. శివభక్తులను రక్షించుటకు మీ రేపనినైనఁ జేసెదరు.

బస:—మహారాజా, శివభక్తుల నొక రేలరక్షింపవలయును? శివభక్తులే యందఱను రక్షింతురు. వారు శివునినైన రక్షింతురు.

బిజ్జ:—శివభక్తు లెవరినైన రక్షింతురు. నిజమే. మీరు శివభక్తాగ్రేసరులు.

బస:— మహారాజా! మడివాలు మాచయ్య, గొడగూచి, సంబినైనారు మొదలైన మహాభక్తుల ముందు నేనెంతవాఁడను? మీరిచ్చిన యమాత్యపదముచే శివభక్తులలో నధముఁడనైన నే నధికుఁడనువలెఁ గన్పించుచున్నాను.

బిజ్జ: — బసవా! నాకుఁ గన్నుకప్పకుము.

కం. నిను నమ్మి సర్వవసుధా,
రుణి నేలఁగ నెంతు బసవరో! దయఁగనుమా
మనసున వనిచినభక్తిని,
చెనఁటినైనఁగూడ వానిఁ దెలుపరు భక్తుల్.

బస:—మహారాజా! తమరితో నిదివఱకే విన్నవించుకొంటిని. (నేను) శివభక్తుఁడ నగుటచేత యుద్ధములు గెల్పించుటయు రాజ్యముల నేలించుటయు శివభక్తివలనఁ జేయరానిపని యని.

కం. నా నీతిఖడ్గమున ధా
త్రీనాయక! సర్వరిపులఁ ద్రెంచెదఁ ద్రుంతుఁ
బ్రాణములు సమర్పించెద
కానీ మఱియొండు సేయఁగాదు నరేంద్రా!

బిజ్జ:—బసవా! నీ వింతకుచ్చితుఁడ వనుకోలేదు. కాలకూటవిషము పదివేలమందిచేతఁ ద్రావించిన నీ కేది చేతఁగాదు. కాలచుర్యులు సర్వధాత్రీమండలమున కేకచ్ఛత్రాధిపతులగుట నీకిష్టము లేదుకాఁబోలు. బిజ్జలునిచేతనైనచో సర్వధాత్రి నేలింపరాదు. ఈ రాజ్యమంతయు నీవే పట్టమ్ము కట్టుకొనుము. నీకుఁ గొడుకున్నాఁడు. వానిచేత నేలింపుము. బసవా! నీ కథయంతయు ద్రోణాచార్యునికథవలె నున్నది. ఆయన యు నిట్లే. సర్వధాత్రీతల మశ్వత్థామచేత నేలింపవలెనని దుర్యోధనుని యుద్ధములో మోసగించినాఁడు.

బస:—మహారాజా! నా యాథార్థ్యమును మీ రన్యథాభావించుచున్నారు.

బిజ్జ:—నీవు సత్యశీలుఁడ వందు రిదియేనా? నాతో నీ వబద్ధములు తప్ప మఱియొకటి చెప్పలేదు. జగదేవుఁడు నీ మూలమున నోడిపోయినాఁడు. విసము త్రాగినవాఁడవు, త్రాగించినవాఁడవు. శత్రుసైన్యములు గెలువకుండఁ జేయలేవా? సర్వధారుణి నొక్క గొడుగుక్రిందికిఁ దేలేవా?

బస:—అది నిజముగా నాచేతఁ గాదు.

బిజ్జ:—నీచేతఁ గానిచో సరే, పొమ్ము. బసవా! నేను జైలపదేవుని సంహరించినట్లు నీవు నన్ను సంహరింపించుము. రాజ్య మంతయుఁ బట్టము గట్టించుకొమ్ము. బ్రాహ్మణసామ్రాజ్యము నిర్మింపుము. బసవా! వర్ణభేదములు లేవందువుకాని నీవు వీరశైవపుఁ దొడుగుతొడుగుకొనిన బ్రాహ్మణుఁడవు. కులభేదము లక్కఱ లేదనువారెల్లరు నింతే. వా రన్యప్రయోజనార్థులై యిట్టివేసములు వేయుదురు.

బస:—మహారాజా! వృథా, యీ కఠోర వాక్కు లెందులకు ? నీవు నా శక్తి సామర్థ్యము లెఱుఁగక నేను దేవుఁడనని పొరపడుచున్నావు.

బిజ్జ:—బసవా! నన్ను హత్యచేయించిన తరువాత నీ రాజ్యము నీవు పట్టము కట్టుకొమ్ము. నీకొడుకుచేత సర్వభారతక్షోణియు నేలింపుము. నే నీ సంగతి మరలఁ బ్రస్తావనచేయనులే.

(నిష్క్రమించును.)

బస:—శివా! శివ!

(తెర.)

కవిత్వతత్త్వవిచారము - అలంకారశాస్త్రము

★

వెంకటేశ్వరులు

కవిత్వతత్త్వవిచారమునకు పింగళిసూరనార్యునికవిత్వమును విమర్శించుట ముఖ్యోద్దేశ్యము. సాంతరీయకమైన కవిత్వసామాన్యమార్గముగూడ కొంతవర కుపోద్ఘాతరూపమున నిందుఁ జూపఁబడినది.

కవితామార్గములను జూపునది యలంకారశాస్త్రము. అయ్యది తొలుదొల్తఁ బ్రాచీనాచార్యులచే సంస్కృతమున విశేషముగ విపులముగ రచింపఁబడినది. పిమ్మట తెలుఁగునఁ గూడ నలంకారగ్రంథములు రచింపఁబడినవి. అయిన నిప్పుడిప్పుడు సంస్కృతమునుండి యాంధ్రీకరింపఁబడి వ్యాపింపనున్నవిగాక యింతవఱకున్న తెలుఁగున రచింపఁబడ్డయలంకార గ్రంథములలోఁ గావ్యమార్గము సంస్కృతమున నున్నంతవిశేషముగను విపులముగను నిరూపింపఁబడలేదు.

అసమగ్ర మైనంతమాత్రమున విరుద్ధ మని చెప్పుట యసమంజసము.

ప్రాచీనాలంకారికులచే సంస్కృతమున విశేషముగ నిరూపింపఁబడి మూలరూపమై కావ్యమార్గము వెలయుచునేయున్నది. ఆమార్గమున నీకవిత్వతత్త్వవిచారములోని కవిత్వసామాన్యమార్గ మంతర్భూతమే. చూడుఁడు:—

౧. భావనాశక్తి

కవిత్వతత్త్వవిచారము—"భావనాశక్తి యనఁగా విషయముల మనసులోఁ బ్రతిబింబించునట్లు చేయుసామర్థ్యము."

"వ్యాకరణము యతిప్రాసలు అన్నియుఁ దప్పక కుదిరినను భావనాశక్తి లేనియెడల వట్టిపాండిత్యము జీవములేని యాకారముబలె జడంబుగఁ గాన్పించును."

"జన్మముచేతన కవి గావలయుఁగాని పఠనము, అభ్యాసము నివి యుండినమాత్రము చాలదు."

అలంకారశాస్త్రము—"శక్తిః కవిత్వబీజరూపః సంస్కారవిశేషః యాం వినా కావ్యం న ప్రసరేత్, ప్రసృతం వా ఉపహసనీయం స్యాత్." (కావ్యప్రకాశః-ఉ. ౧.)

సూ. "కవిత్వబీజం ప్రతిభానమ్."
కవిత్వస్యబీజం కవిత్వబీజం జన్మాంతరాగత సంస్కారవిశేషః కశ్చిత్, యస్మాద్వినా కావ్యం న నిష్పద్యతే నిష్పన్నం వాప హాస్యాయతనం స్యాత్."

— కావ్యాలంకారసూత్రములు. (అ. ౧, అధి. ౩.)

"శక్తిః కవిత్వబీజం హి
ప్రాక్తనీ సంస్క్రియా మతా,
యయా వినా న ప్రసరే
త్కావ్యం శిక్షావతా మపి.

ఇతి దండినాపి కేవలవ్యుత్పత్తిమతః కావ్యం ప్రత్యుక్తం."

"ప్రజ్ఞా నవనవోన్మేషశాలినీ ప్రతిభా మతా,
తదనుప్రాణనా జ్జీవే ద్రచనానిపుణః కవిః.
సతి వక్తరి సత్యర్థే సతి శబ్దానుశాసనే,
అస్తి తన్నవినా యేన పరిస్రవతి వాఙ్మధు."

(శ్రీనివాసాచార్యకృత శాకుంతల వ్యాఖ్యానము, అం. ౧.)

"సరస్వతీ స్వాదు తదర్థవస్తు
నిష్యందమానా మహతాం కవీనామ్,
అలోకసామాన్య మభివ్యనక్తి
ప్రతిస్ఫురంతం ప్రతిభావిశేషమ్."

(ధ్వన్యాలోకము-౧. ఉద్యోతము.)

౨. భావతైక్ష్ణ్యము

కవిత్వతత్త్వవిచారము— "...భావనాశక్తి నధికంబుగ విజృంభింపజేయునవి భావములు."

"ఏవృత్తాంతమునైనఁ జూచునట్లు వర్ణింపవలయునన్న దానియొక్క స్థితిగతులను-అందలి పాత్రముల సుఖదుఃఖములను రోమరోమమునకును దానే మనఃపూర్వకముగ ననుభవించినం దప్ప తద్రూపముగ నభినయింప నెవరికిని దరముగాదు."

అలంకారశాస్త్రము—"సన్నిహిత సహచరీ విరహ కాతర క్రౌంచాక్రందజనితః శోకఏవ శ్లోకతయా పరిణతః."

(ధ్వన్యాలోకము, ఉద్యో. ౧)

"నాయకస్య కవేః శ్రోతుః సమానోఽనుభవ స్తతః."

(లోచనము, ఉద్యో. ౧)

"యత్తు సర్వరసా న్భావయన్ భావఇతి కవే రంతర్గతం భావం భావయన్ భావఇతిచ తదభినయకావ్యయోః ప్రవర్తమానస్య భావశబ్దస్య ప్రవృత్తినిమిత్తకథనం."

(దశరూపకము, ప్రకా. ౪)

"శృంగారీ చేత్కవిః కావ్యే జాతం రసమయం జగత్."

(ధ్వన్యాలోకము, ఉద్యో. ౩)

"శృంగారీతి శృంగారోక్త విభావానుభావ వ్యభిచారి చర్వణారూప ప్రతీతిమయః నతు స్త్రీవ్యసనీతి మంతవ్యం." (లోచనమ్.)

౩. అలంకారము లనావశ్యకములు

కవిత్వతత్త్వవిచారము—"పోలికలను స్థాపించుట సాగసైనకార్యమేయైనను గవితకు ఖండితముగా నుండవలసినలక్షణము గాదు."

"కావున కథాంశము సాక్షాత్తుగ సమీపమున నడచినట్లు భావనాశక్తిబలంబుచే స్ఫురింపఁజేసిన దూరపుసంబంధముగల బలాత్కృతాలంకారములకుఁ దావుండదు."

అలంకారశాస్త్రము— "రసానుగుణార్థ విశేషోపనిబంధన మలంకారాంతరవిరహేఽపి చ్ఛాయాతిశయయోగిలక్ష్యే దృశ్యతే."

(ధ్వన్యాలోకము, ఉద్యో. ౪)

సూ : కావ్యశోభాయాః కర్తారో ధర్మా గుణాః.

సూ : తదతిశయహేతవ స్త్వలంకారాః.

సూ : పూర్వే నిత్యాః.

(కావ్యాలంకారసూత్రములు, అ. ౩, అధి. ౧)

"శబ్దార్థయో రస్థిరా యే
ధర్మాః శోభాతిశాయినః,

రసాదీ నుపకుర్వంతో
ఽలంకారా స్తేఽంగదాదివత్."
(సాహిత్యదర్పణము, పరి. ౧౦.)

కవిత్వతత్త్వవిచారము— "అలంకారము లంగూర్చిన ముఖ్యపద్ధతు లెవ్వియన అయ్యవి ప్రయత్నములేకయు వచ్చినంత సహజముగ నుండుట. కథలోని స్త్రీపురుషులు మాటాడు నపుడు పాత్రోచితములైన కొన్నింటిమాత్ర ముపయోగించుట. కవియే వర్ణించునపు డొకింతయెక్కువగ నలంకారములు వాడినను దోషములేదు."

అలంకారశాస్త్రము—
"రసాక్షిప్తతయా యస్య
బంధః శక్యక్రియో భవేత్,
అపృథగ్యత్ననిర్వర్త్యః
సోఽలంకారో ధ్వనౌ మతః.
ధ్వన్యాత్మభూతే శృంగారే
సమీక్ష్య వినివేశితః,
రూపకాది రలంకార
వర్గ ఏతి యథార్థతామ్."
(ధ్వన్యాలోకము, ఉద్యో. ౨.)

౮. సాదృశ్యతత్త్వము

కవిత్వతత్త్వవిచారము— "సామ్యము వర్ణనకు నుపకరణము; ప్రధానంబు గాదు."

ఈ విషయము 'అలంకారము లనావశ్యకములు' అనుదానిచేతనే గతార్థము.

౯. పాత్రరచనాతత్త్వములు

కవిత్వ తత్త్వ విచారము — "మఱియు పాత్రముల చరిత్రలను విస్తరించుటలో వర్ణనీయమైన పద్ధతి యేదనఁగా—స్త్రీపురుషులు గుణానుగుణమైన నడవడి గలవారయ్యును ప్రపంచాచారములయందుబలె కావ్యములందునుగాలదేశవర్తమానములవలన నొక్కొక్కయెడ విరుద్ధమైన వర్తనము గలవారుగా నున్నట్లును ప్రదర్శించుట."

అలంకారశాస్త్రము— విరుద్ధములు కాని యవిరుద్ధములు కాని భావములైనను నాయకాది వర్తనము లైనను ప్రకృతరసభంజకములు కాఁగూడ దనియే యాలంకారికుల సిద్ధాంతము కాని విరుద్ధసన్నివేశము కూడ దని కాదు.

ప్రతిపక్షనాయకుని యుత్కర్షను వర్ణించి ప్రధాననాయకునివలనఁ బరాజయమునుగూడ వర్ణింపవచ్చును.

"అథవా ప్రతిపక్షస్య
వర్ణయిత్వా గుణాన్ బహూన్,
తజ్జయా న్నాయకోత్కర్ష
వర్ణనంచ మతం క్వచిత్."
(ప్రతాపరుద్రీయము, నాయకప్రకరణము.)

ఇట్లే నాయకుఁడు పూజ్యులయెడ నమ్రుఁడై శత్రువులయెడ నుద్ధతుఁడు గావచ్చును. యౌవనమునఁ గాంతాసక్తుఁడై వార్ధక్యమున విరాగి గావచ్చును. దాతయై శత్రుధనాపహర్త గావచ్చును.

ఇట్లే భావములకుఁగూడ నౌచిత్య మున్నయెడల విరుద్ధావిరుద్ధసన్నివేశముఁ జేయ వచ్చును.

"విరుద్ధై రవిరుద్ధైర్వా
భావై ర్విచ్ఛిద్యతే న యః,
ఆత్మభావం నయ త్యన్యాన్
స స్థాయీ లవణాకరః."
(దశరూపకము, ప్రకా. ౪)

కవిత్వతత్త్వ విచారము— "బింబములకుఁ బ్రతిబింబముల నుత్పాదించుట కవి చేయవలసిన పనిగాదు; మరి ఫోటోగ్రాఫరుది. తన మనస్సునకుఁ దగినట్టు తనకన్నులకు గోచరించునట్లును వ్రాయవలయునే కాని యింకొకరికి తోఁచినట్లు దా వ్రాయఁజూచుట మూఢమతము."

అలంకారశాస్త్రము—
"సంవాదో హ్యన్యసాదృశ్యం
తత్పునః ప్రతిబింబవత్,
ఆలేఖ్యాకారవత్తుల్య,
దేహివచ్చ శరీరిణామ్.
తత్ర పూర్వ మనన్యాత్మ
తుచ్ఛాత్మ తదనంతరమ్.
తృతీయంతు ప్రసిద్ధాత్మ
నాన్యసామ్యం త్యజేత్కవిః."
(ధ్వన్యాలోకము, ఉద్యో. ౪)

కావ్యమునకు నూతనత్వ ముండవలె ననుటలో ధ్వన్యాలోకమునందలి చతుర్థోద్యోత మంతయు సాక్షి.

౧౦. మిశ్రచరిత్రములు గాని పాత్రములు ప్రకృతివిరుద్ధములు

కవిత్వతత్త్వవిచారము - "పాత్రముల చరిత్రములు శుద్ధముగ మంచివిగానో శుద్ధముగఁ జెడ్డవిగానో యుండునట్లు దీర్చుట శిల్పదోషములలో నొకటి. ఏలోపములేని స్త్రీపురుషు లుండరు. మఱి కేవలము దుష్టులైన మానవులును గంటికిఁ గానరారు. మనుష్యప్రవృత్తి మిశ్రమైనది."

కొందఱిలో గుణాధిక్య మున్నను కొందఱిలో దోషాధిక్య మున్నను మనుష్యప్రవృత్తి మిశ్రమనుట వాస్తవమే.

సాకల్యవర్ణనావశ్యకత ప్రకృతిశాస్త్రమునం దుండుట న్యాయముగాని రసప్రధానమైన కావ్యమునందుఁ గాదుగదా! అట్టియెడ కావ్యమునందు వర్ణింపఁబడు మిశ్రప్రవృత్తి యెట్టిదనవచ్చును?

నాయికా ప్రవృత్తిని వర్ణించుచో నేదు శ్చేష్టలోగూడ గలవని వర్ణింపవచ్చునా? అట్లు వర్ణించుచో నాయకుని యభిలషణీయజ్ఞానము సాఫల్యము నొందునా? ఏమానవుఁడైన సంతతసృష్టిధర్మముఁ దెలిసినను దన కభిలషణీయమైన నాయిక సర్వోత్కృష్ట చరిత్రగలదిగను, సర్వోత్కృష్ట సౌందర్యము గలదిగను ఉండవలయునని కోరునేకాని యేదుశ్చేష్టలో గలదిగాఁ గాని యేయసుందరరూపమో గలదిగాఁగాని యుండవలెనని కోరునా? ఏశిల్పులైన తమ ప్రతిమలకుఁ గొన్నిదోషములను (వైకల్యములను) సంక్రమింపఁ జేయఁజూతురా?

కనుక నట్టిరసభంజకమిశ్రప్రవృత్తి యవర్ణనీయమే.

రసభంజకము గాని మిశ్రప్రవృత్తియే యన్నచో సర్వాంగీకృతమే. ఆలంకారికులు కాదనరు.

౭. వర్ణనలకన్న అంగాంగసాంగత్యము కావ్యముల శ్రేష్ఠము

కవిత్వతత్త్వవిచారము—"వర్ణనములకన్న ముఖ్యమైనవిషయ మేదనఁగా కావ్యము నందలి యంగాంగములకుం గలకలయిక. పొత్తు పొసఁగనివర్ణనలు రసమునకుం బ్రతికూలములు."

అలంకారశాస్త్రము—

"వాచ్యానాం వాచకానాంచ
యదౌచిత్యేన యోజనమ్,
రసాదివిషయేణైత
త్కర్మ ముఖ్యం మహాకవేః."
(ధ్వన్యాలోకము, ఉద్యో. ౩)

"అకాండే ప్రథనచ్ఛేదౌ
అంగస్యా ప్యతివిస్తృతిః,
అంగినోఽననుసంధానం
ప్రకృతీనాం విపర్యయః.
అనంగ స్యాభిధానంచ
రసే దోషాః స్యు రీదృశాః."
(కావ్యప్రకాశ, ఉల్లా ౭.)

ఈ మొదలుగాఁగల యాలంకారికుల రసదోషములన్నియు పొత్తుపొసగుటకొఱకే. ఇంతియగాక పొత్తుపొసగని యలంకారముగాని సంధ్యంగముగాని మఱేదియు నుండఁగూడదనిరే వారిసిద్ధాంతము.

"నగరార్ణవ శైలర్తు
చంద్రార్కోదయవర్ణనమ్,
... ...
ఏషా మష్టాదశానాం యైః
కైశ్చి దూన మపీష్యతే."
(ప్రతాపరుద్రీయము, కావ్యప్రకరణము.)

ఈ పదునెనిమిదియే కావు; ఇంకను వర్ణింపవచ్చును.

"సంధ్యాసూర్యేందురజనీ
ప్రదోష ధ్వాంతవాసరాః,
... ...
వర్ణనీయా యథాయోగం
సాంగోపాంగా అమీ ఇహ."
(సాహిత్యదర్పణము, పరి. ౬.)

ఇంకను విశేషములు దీని వివృతిపూర్తియందుఁ జూపఁబడినవి.

ఇచ్చట మహాకావ్యమును జేయుటకు సమర్థుఁడైన కవియొక్క అశక్తతను, అనవకాశమును ఉద్దేశించి 'ఊనం' 'యథాయోగం' అను పదములు ప్రయోగించియుండె ననుట స్పష్టము. ఇక రసపర్యాలోచన చేతనేగదా!

అట్టియెడ వారి యష్టాదశవర్ణనలు రసపర్యాలోచనచేఁ బొత్తు పొసగియుండునవియే యని సిద్ధము.

ఈ విషయమును, వర్ణన ప్రకారములను విశేషముగఁ జూపిన దర్పణపువివృతి పూర్తి కారుఁడు.

"చిద్రూపై శ్చింత్యమానానాం,
భవత్యేషా మనంతతా."
అని స్పష్టపఱచియున్నాఁడు.

౮. స్వభావవర్ణన యనుటకు నిర్వచనము

కవిత్వతత్త్వ విచారము—"ప్రకృతిసమ్మతమైన వర్ణనము అనుమాటకు నిర్వచనము ఉన్నదియన్నట్టు చెప్పుటగాదు......... వస్తువుల నిజస్థితి నిర్దేశించుట శాస్త్రముల యాస్పదము. కవులయొక్క కాంక్ష యదిగాదు. ఎట్లన కళలలోఁ బ్రధానమైన పురుషార్థము రసము. రసము భావమునకు సంబంధించినది. భావముల పరమైన దృష్టితో గణించి వర్ణించుటయే కళయందు శ్లాఘనీయమైన పద్ధతి."

అలంకారశాస్త్రము—

"స్వభావోక్తి రసౌ చారు,
యథావద్వస్తువర్ణనమ్."
(ప్రతాపరుద్రీయము, అలంకార ప్రకరణము.)

స్వభావేతి. యత్ర చారు సమ్యగ్గ్రామ్యం యథావ దమ్యూనాతిరేకేణ వస్తునోవర్ణక్రియా సంస్థానరూపస్య వస్తుస్వభావస్య కవిప్రతిభైకగోచరస్య వర్ణన మసౌ స్వభావోక్తిః."

వ్యాఖ్యానము—

"స్వభావోక్తి ర్దురూహార్థ స్వక్రియారూప వర్ణనమ్."

దురూహయోః కవిమాత్రవేద్యయోః
(సాహిత్యదర్పణము, పరి. ౧౦.)

"తస్యాశ్చాలఙ్కారత్వ మసాధారణపదార్థస్వరూపస్యవనాత్."
(కావ్యాలంకారసంగ్రహము, వర్గ. ౪)

కవిత్వతత్త్వ విచారము—"ఒకే వస్తువు మానవుల ప్రకృతులంబట్టి యనేకుల కనేక భావముల కాస్పదము గావచ్చును......భారతములోని దుర్యోధనునిగూర్చి విచారింపుఁడు. ధృతరాష్ట్రుఁడు, అనుజులు, సచివులైనకర్ణాదులు, ప్రజలు, పాండవులు మొదలగు వివిధ పక్షములవారిలో నొక్కొక్కరి కొక్కొక్కయవతారముగ నాతఁడు దోఁచలేదా?"

"కావున వస్తువు లనేకుల కనేకరీతులఁ దోఁచుననుమాయ యొకటిమాత్రమే కాదు. ఒక్కనికే కాలదేశవర్తమానంబులంబట్టి యనేకవిధములఁ దోఁచుటయును స్వభావప్రభావమే."

అలంకారశాస్త్రము—

"గజత్రాతేతి వృద్ధాభిః
శ్రీకాంత ఇతి యౌవతైః,
యథాస్థితశ్చ బాలాభిః
దృష్టః శౌరిః సకౌతుకం."
—(చిత్రమీమాంస.)

"తుషారా స్తాపసవ్రాతే
తామసేషుచ తాపినః,
దృగంతా స్తాడకాశత్రో
ర్భూయాసు ర్మమ భూతయే."
—(రసగంగాధరం.)

అని యిట్లుల్లేఖాలంకారమున కుదాహరణము నిచ్చిన యాలంకారికుల కిమాఱు సువిదితము.

౯. సర్వలక్షణసమేతములుగా వస్తువుల నిర్దేశించుట తప్పా

కవిత్వతత్త్వవిచారము—"భావముల ప్రసిద్ధి ననుసరించి విశేషముండాల్చినగుణముల నధికముగను సంక్షేపముగాఁబూనినవానిని కొలఁదిగను వర్ణించి నిక్షిప్తములైనవానిం జెప్పక విడుచుటయ కళకు శోభ."

(లోచనము) అని యిట్లు చెప్పిన యాలంకారి కులకు లోకము ప్రమాణమే యగును గదా!

ఇక కావ్యములఁ బ్రధానమైనవి రసములు, రస ప్రతిపాదకములు సాత్త్వతీ, ఆరభటీ, కైశికీ, భారతీ వృత్తులు, ప్రధానముగా కావ్యార్థమగుణులు ధీరోదాత్త, ధీరోద్ధత, ధీరలలిత, ధీరశాంతనాయకులు. ఇట్లే ప్రధాన భేద గణన మర్థవంతము.

వీరి స్వరూపములయందలి న్యూనాధిక భావముల నుద్దేశించి చేయఁబడినది శ్రేష్ఠ మధ్యమాద్యవాంతర భేదగణనము.

వీరు సర్వకాలసర్వావస్థలయందును నేక రీతిగా నుండరని, ఉండుటలేదని ధీరోదాత్తాద్యులు జాతివాచకములు గాక యవస్థావాచకములట.

ఇవి ఋజుమార్గములుగావా?

ఇట్లఁ వీ రర్థవంతమైన భేదగణనముఁ జేసిరి గాన సామాన్యముగ రసాలంబనమైన నాయకాదులను గావ్యమున వర్ణించినచో వారీ ధీరోదాత్తాదులలోఁ జేరవచ్చును లేక యుపభేదమున్నచోఁ బ్రధానస్వరూపమునుబట్టి తత్తదవాంతర భేదములలోఁ జేరవచ్చును. అట్లు చేరినంతమాత్రమున నూతనత్వ ముండకపోదు. ఏకస్వరూపు (ఒక భేదమునకుఁ జెందినవార) లయినను భిన్నభిన్న సంఘటనలలో నివారు భిన్నస్వరూపులుగాఁ గనుపట్టరా?

ఇచ్చట యాలంకారికుల భేదగణనము తప్పనవచ్చునా? నాయకాదులు వారిభేదములలోఁ జేరినంతమాత్రమున నవ్యత యుండదనవచ్చునా?

"ఇకఁ బ్రబంధస్త్రీ లన్ననో యట్లుగాదు. అందఱకు నొకటేమూర్తి. వివేచ్య గుర్తింప నలవిగానట్టిది. ఆకారములు, గుణములు, చీరలు, నగలు అన్నియును నలంకారశాస్త్రమను నొకేయంగడిలో నెరవు తేఁబడిన వస్తువులు." (కవిత్వతత్త్వ విచారము ౫౯ పుట.)

ఒకే యంగడిలోని వస్తువులైన నొకే యాకృతిగలవై యుండవు. భిన్నభిన్నాకృతులు గలవిగూడ నుండును. తీసుకొనువార లొకేయాకృతిగల వస్తువుల దీసికొనినచో నది యంగడితప్పు గాఁబోలు.

"ప్రాచీనులు వ్రాసినట్లును అలంకారశాస్త్రము లాదేశించినట్లును విరచింపఁ బ్రయత్నించుట తెలివితక్కువపని."

(కవిత్వతత్త్వవిచారము, ౩౧ పుట.)

ఆలంకారికులు "స్వభావో హ్యయం వాచ్యానాం చేతనాచేతనానాం యదవస్థాభేదా ద్దేశభేదా త్కాలభేదా త్స్వాలక్షణ్య లక్షణభేదా చ్చానంతతా భవతి, తైశ్చ తథా వ్యవస్థితైః సద్భిః అసిద్ధానేకస్వభావాను సరణరూపయాస్వభావోక్త్యాఽపి తావ దుపని బధ్యమానై ర్నిరవధిః కావ్యార్థః సంపద్యతే."

"యా వ్యాపారవతీ రసాన్ రసయితుం కాచి త్కవీనాం నవా దృష్టిః."

—(ధ్వన్యాలోకము.)

"వక్తీతి—కుశేశయే నూతనై ర్వైచిత్ర్యై ర్జగంత్యానూత్రయంతీ." —(లోచనము.)

అని యిట్లు నూతనత్వము నుపదేశించిరి గాని కాకిలు తీయమనలేదు.

ఇట్టి యాలంకారికుల నూతనత్వఘోషను జెవిఁబెట్టక వా రేదో నియమించిరని పరిమితముఁ జేసి రని భ్రమించి 'అలంకారశాస్త్రము లాదేశించినట్లు విరచింపఁ బ్రయత్నించుట తెలివితక్కువ పని' యని నిందించుట యెంత సమంజసము?

ఇట్టింకను మున్ముందు ప్రకరణములలోఁ జాలచోట్ల నీరీతినే యలంకారశాస్త్రమును దూషించియున్నారు.

అలంకారశాస్త్ర మెుక్క కావ్యము నాధారముగఁ జేసికొని పుట్టినదిగాదు. అన్ని కావ్యముల యందలి సామాన్య స్వరూపమును జూపునది. అట్లు చూపుటలో కొన్నిచోట్ల విరివిగ భావములను జూపియుండును. కొన్నిచోట్ల మార్గమును జూపి విడిచి యుండును. విరివిగఁ జూపఁబడిన భావములలోఁ గవి కావ్యమున కుచితములై కావలసిన భావములనే స్వీకరింపవలెను. మార్గమును జూపి విడిచినచోట నా మార్గమున వారు చూపిన చోటనే నిలువఁబడక దానియాధారమున నుచితముగ ముందునకేగి యభీప్సితఫలము నొందవలయును. అట్లు చేయనికవుల కావ్యములను విమర్శించునపుడు మనను దోషము కావ్యములలో నున్నదా? లేక శాస్త్రమునందున్నదా? ఎట్టి దాదోషము? అని విమర్శింపవలయును.

ఈ కవిత్వతత్త్వవిచారమున నట్లు విమర్శించినట్లు కనుపింపదు. వీరి యలంకారశాస్త్రమును దూషించినమాషణ మసమంజసము; నిర్హేతుకము.

—★—

మ ధూ ద య ము

'స ం ప త్'

ఈ తొలిప్రొద్దువిప్పులకు నీ యతసీప్రసవమ్ము లేల హే
లాతరుణైకదివ్యసుషమాకృతిఁ దాల్చి పవిత్రభావనా
పూతములైన వీమధు శుభోదయవేళల నానిసర్గక
న్యాతరళమ్ములౌ సితదృగంచలరేఖల కౌఁగిలింతలో ?

చారుసమీరవీచిక, ఉషస్సుకుమారి తుషారరేఖ, వి
ప్పారిన లేగులాబి, గఱుపారినసంపెగపూవు, రక్తిమం
బారని లేప్రభాతరజతాంశువులన్ గిఱికొన్న క్రొత్తసిం
గారము నాయెడందనవకమ్ములపంటకు ప్రోదియయ్యెడున్.

పండువెదుళ్లు మంగళముపాడె, కుమారసమీరుకూర్మిపూ
దండలు ప్రౌఢలై పరిణతాంశసుధాకలశాల పట్వనీ
మండలి కందజేసిరి, సుమాళపుమంపుల ముంచె, నీసుధా
ఖండమనోజ్ఞమాప్రకృతికన్న పవిత్రములైనతత్త్వముల్.

సుమసుకుమారమైనమనసుల్ పులకింప వసంతవేళ నె
య్యములు దలిర్ప కోకిలము లామనిమావులపైని కీర్తిగీ
తములను పాడుచున్నవి సుధామధురమ్ముగ రమ్యమైనవి
శ్వము పులకించె ప్రేమపరివర్ధితమైనమధూదయమ్మునన్.

చల్లనిపైరగాలి మృదుశాద్వలులన్ బడి నాకుటీరపున్
మల్లెల దారి తోరణపుమార్గమునన్ ననుఁ దాఁకిపోయె; త
త్ఫుల్లసుమానుషంగపరిపూతసమీరుని చక్కిలింత నా
యుల్లము సొగలారువిరులొత్తినరీతిగఁ బుల్కరించెడున్.

ప్రణయతపస్వి మాధవుఁడు వచ్చిన ఈమన తెన్గుతోఁటలో
కనులకు పండువై విరిసె కమ్మనిపూవులు, నిన్న నేఁడు పూ
చినకసుమొగ్గలున్ విరియుచిన్నెలుతోఁచెను; చేతుమింక మా
జననికి పూలపూజలు ప్రసన్నగుణాదరణానుభూతితో.

ఈపువుఁదోఁటలోన గుసుమించినజాజులు, తుమ్మిపూలు, శో
భాపరమైనగొజ్జగులబంతులు, వింతలసూర్యకాంతముల్,

పూపబెడంగుగన్నెరులు, పోఁకలు, కమ్మనిపాదరీలు, పు
ష్పాపచయమ్ము వేళకనులందనియించు, నిగారమొల్కుచున్.

పాయనిసుప్తిలోని పసిపాపనివీడినకన్నుమొగ్గలై
సోయగమారఁబోసి సొగసుల్ సవరించు ప్రసూనకుట్మల
శ్రీయుతమైన ఈనవశిరీషము కన్నెఆకంపుసోగలే
పాయదు సిగ్గుదొంతరలవాలికతో సరవిచ్చుమొగ్గలన్.

అలకనిమంచుమేల్ముసుగులన్ వికసించినలేగులాబికాం
తులు పస నెండలో మిసిమితోఁ పఁగ బంగరుపూఁతఁ దాల్చి సొం
పుల బసపాడి నైజమగుపూలపిసాళిని చిమ్మ నేటికో!
పులకితమైననాహృదయమున్ సుపరీమళ మొల్కఁజూచెదన్.

ఈమధుమాసశోభ ముకుళింపకపూర్వమె పూలమొక్కనై
పో మనసౌను నాకు వలపుల్ కుసుమించి వెలార్చు చిన్నిపొం
దామరనై మరందమధుధారలు రేకుల నంజలించి, లీ
లామయమైనకన్నెమరు లామనిపొంగులఁ దీర్చుకొందునా?

సలిలకుమార వీచికలు సన్ననిమర్మరతోడ నింకు ఈ
పులినతలాల నాడుకొనఁబో రురుశాబకి మూర్ఛిమాలికా
జలజల కుల్కి చెంగులిడి, శాద్వలసీమల నిల్చి చూచు చూ
పులబెదరున్ అమాయకత, మూడ్చును నాయెద సాత్వికవ్యథల్.

ఏవనకన్య లిట్లుమధురించిరో నీహృదయమ్ము ప్రేమతో
జీవనవేణుపూది విరచింతువు కమ్మదనాల మంపు; మో
దావశమైననాయెద సుధాలసమై నిదురించె; సౌఖ్యమే
జీకకకింత బాధకలిగించిన నెట్టులు తాళుకొందునో!

ఏరతనాలవంటిరమణీమణులెందరు పాడిరో సరి
త్తీరములందు నేకముగఁ దియ్యనిగొంతులనెత్తి ఒక్కటే
తీరుగమారుమ్రోగు భవదీయహృదంతర మింతయాపుకో
నేరక ఎన్నినాళ్లు మననేర్తువు నీవు రసత్తరంగిణీ!

ఆంధ్రగద్య వాఙ్మయ పరిణామము

[నన్నయ భట్టుమొదలు మారన వఱకును-౧౧-౧౩ శతాబ్దులు]

(తరువాయి)

గొబ్బూరి
వెంకటానంద రాఘవరావు

3. శబ్దాలంకారములు

తెలుగువారు సహజముగా శబ్దాలంకార ప్రియులు. వారిపద్యములలో, పాటలలో, పలుకులలో యతిప్రాసములు స్వాభావికముగా నగపడుచున్నవి. చూడుడు:—

లంకాయాగము:— "తల్లినీ పిలుచుకొని తమ్ముణ్ణిపిలుచుకొని తానుయిట్లని పలికెనూ—

పామరులపాట:—"హరిహరీనారాయణాది నారాయణా కరుణించిమమ్మేలు కమలలోచనుడా.

ఈమధ్య మాయింటిలో పిల్లలు, పురుడు పట్టిన రొంకచుట్టము వచ్చినపు డిట్లు పాడుచుండిరి:—

"పురిటిబుజ్జి, అరిటికాయ
అమావాస్యనాడు అడేసూర.

ఇందువలనవాంధ్రులకు పిన్నలకు పెద్దలకు, స్త్రీలకు, పురుషులకు, పండితులకు పామరులకు, అందరకును శబ్దాలంకారములందు సహజమైనప్రీతి కలదని స్పష్టమగుచున్నది. తెనుగుభాషకు మాధుర్యమబ్బుట కీశబ్దాలంకారప్రియత్వ మొకహేతువుగా నిరూపించవచ్చును. పరుషాక్షరములు పరిహరించి, సరళవర్ణములే సంగ్రహించి కూర్చుటవలన కవనమునకు మాధుర్య మబ్బునని యాలంకారికులు కొంద రభిప్రాయపడుచున్నారు. తెనుగు మాటలలో, పాటలలో, పద్యములలో నగుపడు నిట్టిసందర్భములవలన, పాశ్చాత్యభాషలలో ఇటాలియనుభాషవలె ప్రాగ్భాషలలో తెనుగు మధురము, గానయోగ్యము నైనదనియు విద్వాంసు లేకగ్రీవముగా నంగీకరించియున్నారు.

ఆంధ్రభారతమునందలి 'అక్షరరమ్యత' నెల్లరు నాదరించునట్లు రచింప ప్రతినపట్టిన నన్నయభట్టారకుడు తనరచనలలో శబ్దాలంకారములను విశేషముగా కూర్చియున్నాడు. అందు శబ్దాలంకారమున్నదని ప్రత్యేకముగా పరికించినగాని మనము గురుతింపజాలనంత చమత్కారముగా నాత డారచనల గావించినాడు. ఆశబ్దములం దాయక్షరములు సహజముగా నచట వెలసిన ట్లమరియుండునుగాని కవి యెరువుతెచ్చి, బలవంతముగా నిలిపిన ట్లుండవు. నన్నెచోడునిరచనలలో నన్నయ రచనలలోకం టెను శబ్దాలంకారములు విశేషముగా చూపట్టుచున్నవి. కొన్నిచోట్ల నవి సహజముగా నమరినట్లే రచింపబడినను మరికొన్నిచోట్ల నన్నెచోడుడు డొంకలుతిరిగి ద్రావిడప్రాణాయామము చేసియైన నను ప్రాస మున్నదనిపించుకొనుటకు తాపత్రయపడినట్లు స్పష్టమగును. సజాతీయపదరచనలు, ఒకేసంఖ్యవాక్యములో పలుమారుకూరలునట్టిరచనలు, ఒకేశబ్దముగాని శబ్దభాగముగాని యొకేవాక్యములో ననేకపర్యాయములు వచ్చున ట్లేర్చికూర్చుటలు, నీకాలమునాటికవులందరి రచనలలో చూపట్టుచున్నవి. సజాతీయపదరచనము మాత్రము నన్నెచోడునివచనములలో నొకముఖ్య లక్షణమని చెప్పతగినంతతఱచుగా నగపడుచున్నది. ఈయుగమునాటి గద్యరచనాపరిణామక్రమము వీరి యనుప్రాసరచనలలో ప్రత్యక్షముగా నగపడురీతిని మఱియే సందర్భమునందు నంత సులభగ్రాహ్యము కాదు. తిక్కనకూడ శబ్దాలంకారప్రియుడే. కాని యతడు నన్నెచోడు నంతవిశేషముగా శబ్దాలంకారములకొఱకు ప్రాకులాడడు. అస్వాభావికములైన యలంకారరచనలకొఱకతడు తాపత్రయపడడు. అతనికూర్పులలో శబ్దములు నన్నయకూర్పుకంటెను సహజముగా నమరి తమంతటతామైవచ్చిన ట్లుండునేకాని కృత్రిమముగా నెఱువుతెచ్చుకొని బలవంతముగా నెట్లోనిలబెట్టిన ట్లుండవు. నన్నయయనుప్రాసములకితడు స్వాభావికములైనవన్నెలుచిన్నెలుగూర్చి పెంపుచేసినాడు. కేతన, మారనకవులు నన్నయ, తిక్కనలమార్గముల ననుసరించి రచించిరి. కొన్ని యనుప్రాసవిషయములలో మారనకవి తిక్కనచూపినమార్గములను చాల పెంపుచేసినాడు. అంతేకాదు. ఆ పెంపులను పరిపూర్ణత్వమునకు తెచ్చి సర్వజ్ఞతను సాధింపుమని నాచనసోమని కందిచ్చినట్లుస్ఫురించుచున్నది. ఈ యంశము లీ క్రిందియుదాహరణములవలన తెల్లముకాగలవు.

౧. శ్రుతిసామ్యము

ఒకరచనలో నించుమించుగా ప్రతిశబ్దము యొక్క మొదటియక్షర మొక్కటేయగునట్లింపుగా రచించుట శ్రుతిసామ్యము.

నన్నయ— మారుత మార్తాండమరీచిగోచరంబు గానిగహనంబు. (ఆది. ౬-౪౦)

వసువులు వసిష్ఠమునివరుశాపంబున వసుమతిం బుట్టవచ్చుచు. (ఆది. ౫-౧౫౨)

సర్పసత్రసదనంబునకుం జనుదెంచి స్వదేహకాంతి సభాంతరంబెల్ల వెలుంగ స్వస్తివచనముల నిట్లు స్తుతించె. (ఆది. ౩-౨౩౦)

(అఖిలజలధి) వేలా వ ల య వ ల యి త వసుమతీవనితావిభూషణం బైన వేఁగీదేశము.
(ఆది. ౧-౮)

నన్నెచోడ— విధివిహితవిధానము.
(భా. ౧-౧౫౬)

పరిమితపరివార పరివృతుడు.
(భా. ౨-౯౫౬)

శశిరదోద్యోతిత శశికాంత శిలాతలంబున సమాధిస్థానంబు స్వీకరించి. (భా. ౧-౧౩౩)

ప్రద్యోతన ప్రభావప్రతిహతంబై ... ప్రళయనిర్ఘాత ప్రతిధ్వనులు ప్రేలిపడ.

తిక్కన— వారలకు వగవవలవదు. విధివశంబున వచ్చినయది...వనంబున వసించి మనఖీటనున్నవారు; వినుము.
(విరాట. ౫-౧౩౨)

దుర్యోధనుడు దుర్ణయంబున దుర్వార్తలు విని దుఃఖించువాడనైతిఁ గాంగేయుల గెల్చు నుపాయంబు గన్నవారము గాము. (భీష్మ. ౨-౨౦౦)

విల్లుపున్చుకొని విశ్వన్నుండు పెడంగు పకునట్టివేగంబున వివిధవిశిఖంబులు... (ద్రోణ. ౫-౧౧౩)

కేతన—కన్నంబువెట్టికొని కాంతకుండు కవ్యాంతఃపురంబు సొచ్చె. (౬-౧౫౬)

పరిమితాలంకారాలంకృత పరిజనపరివృతుడు. (౭-౧౫౪)

మారన—ప్రభాకరుండు ప్రసారప్రభప్రజ్వరిల్లె. (౬-౨౧౯)

నీకు నిజగృహంబునకు నవశ్యంబు నరుగఁగలయునేని కొండొకకాలము నాతోడ నిష్టోపభోగంబుల ననుభవింపుము. (......)

౨. వృత్త్యనుప్రాసములు

నన్నయ—స్నేహలాలస విలోలాపాంగవిలోకనములు. (ఆరణ్య. ౧-౨౭౬)

నన్నెచోడ—జంభాసురుండు నిజానంతసామంతసంతానం బంతయు నొక్కట కృతాంతనికేతనాంతర్గను లనుటయు. (భా. ౨-౭౪౧)

అంతం బార్వతి వసంతానంతలతాంతసంతతి నంతకాంతకాక్రాంతపూజాత్యంతహోమాదిక్రియలం బ్రవర్తించుచుండు నంత. (౧-౭౯౧).

నన్నెచోడునికి 'న్త' వృత్తితో ననుప్రాసములు రచించుటయందు ప్రీతి యధికము. ఇతని కుమారసంభవములో నిట్టి 'న్త' వృత్త్యనుప్రాసము లొక యిరువదివఱకు గలవు. (?) ఈ యనుప్రాస రచనమునకై యితడు చచ్చినాననుటకు 'కృతాంత నికేతనాంతర్గను లై' రనియును, శివుడనుటకు 'అంతకాంతకుండు' అనియు పలుచోట్ల చేర్చికూర్చినాడు. ఇతర వృత్త్యనుప్రాసములును కుప్పలుగా గలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే విడిచితిని.

తిక్కన—భీమసేనుండమం డను క్రతసోము నరదం బయ్యుధిష్ఠిరతనయుం డెక్కి యొక్క సముద్దండంబగు కోదండంబు పుచ్చుకొని ఛండనంబుసేసె. (ద్రోణ. ౫-౧౭౨.)

కేతన—ఏకాంతంబునం గాంతారంబున దురంతంబైన యవస్థాంతరంబు... (౩-౫౨)

వచ్చివచ్చి యతండు సన్నుట రొమించి యచ్చెరు వొందుచు. (౪-౧౧౭)

మారన—వంచనం జావు దప్పించుకొనం దలంచి యా నక్తంచరులు నక్తంచరారాతి కిట్లనిరి. (౬-౫౫)

౩. ఛేకములు

నన్నయ—దమయంతి యంతికము. (ఆరణ్య. ౨-౧౬)

మధ్యందిన దివకరమూర్తి. (ఆది. ౭-౧౦౭.)

నన్నెచోడ—అనవరతరత నిరతుడు. (భా. ౨. ౩౫౬.)

కంఠెఅ ఠెఱచిన. (భా. ౧-౫౯౭.)

తిక్కన—కందర్పదర్పగోచరుడు. (విరాట. ౨-౩౮)

పణవాది వాదిత్రములు. (శల్య. ౧-౧౭౧)

భవత్కుమార మారణము. (శల్య. ౧-౩౬౭)

కేతన—మాధవీ మండపప్రదేశమున శ్రీకంఠ కంఠధూమ్రమమైన ధూమము.

మారన—ఉన్నదాన దానవాధమ. (౭-౧౩౧)

౪. సజాతీయపదరచన

నన్నయ—కర్ణ డంపమంతు నంశంబున కానీనుండై పుట్టె. (ఆది. ౫-౧౨౫)

అక్కమలంబు దెచ్చిన గాడ్పున కభియుఖుండై గాడ్పుపట్టి. (ఆరణ్య. ౩-౩౧౧)

నన్నెచోడ — దివ్యకల్పంబు కల్పించు మహాకవి. (భా. ౧-౫౧)

అలంకారాలంకృతము. (భా. ౧-౧౪౬; భా. ౨-౩౨౬)

వారకోచిత దంషంబుల దంశించి. (భా. ౧-౨౧౯)

నియోగమునంద నియోగించి. (భా. ౧-౪౮౯)

నర్తకి నర్తనస్థానము (భా. ౧-౬౨౧)

తిక్కన—ఆ కృశోదరి వృకోదరుకడకు జని. (విరాట. ౨-౩౨౨)

అగ్రజు నగ్రభాగము. (భీష్మ. ౨-౧౦౫)

తవమాయ నమ్మాయ మాయించిన. (ద్రోణ. ౫-౨౨౨)

కేతన—పణజంఘు డను జంఘాలుడు. (౪-౮౮)

మారన—మహీపతి మహనీయుండై హీనము రాజ్యంబు సేయును. (౬-౪)

౫. సంఖ్యాత్మకములు.

వాక్యములో మొదట నేదేనియొకసంఖ్య ప్రస్తావింపబడెనేని ఆసంఖ్యయే యావాక్యములో పలుమారు దొర్లునట్లు రచించుటయం దింకు కొందఱికి చాలయిష్టము.

నన్నయ— గరుడు డొకనాడు సప్తమారుతజవమున సప్తాశ్వమండలముదాక నెగసి. (ఆది. ౨-౪౩)

కుంతి సూర్యునితో నిట్లనియె. అజ్ఞానంబున నిన్ను త్రిలోకైకదీపకు, త్రిపురుషమూర్తి త్రివేదమయు రావించినయపరాధంబు సహింపుము. (ఆది ౫-౨౧)

ఇట్లే మారన మార్కండేయపురాణము (౭-౭౮)లో సూర్యుని 'త్రివేదమయు, త్రిగుణాత్మకు, త్రిపురుషమూర్తి' యని స్తుతించినాడు.

వేదవ్యాసుండు " చతుర్వేదవేదాంతాభిప్రాయములను చతుర్వర్గవర్గానుబంధబంధురకథేతిహాసంబులను, చతుర్యుగ ప్రసిద్ధమహర్షి రాజర్షి వంశానుచరితంబులను, చతుర్వర్ణాశ్రమధర్మక్రమంబులను, చతుర్ముఖప్రముఖపూజితుం డైన శ్రీకృష్ణుని మాహాత్మ్యంబు"ను వర్ణించె. (ఆది ౧-౩౦)

తిక్కన—పురత్రయవిహారంబున జగత్త్రియంబును నాక్రమించి యసురత్రయంబు. (కర్ణ. ౧-౨౬౩)

నాలుగువర్ణంబులకును నాలుగాశ్రమంబులకును నిట్టివి ధర్మంబులని నాలుగువేదంబులం జెప్పిన. (శాంతి. ౨-౧౧౦)

౬. లలితరచనగల మరికొన్ని యనుప్రాసములు.

పైనివివరించినసంఖ్యాశ్లేషలేగాక, మొదట వ్రాసినయొక్కపదముగాని, పదభాగముగాని యీవాక్యములో మరలమరలవచ్చునట్లు రచించుట యీకవులకు చాలప్రీతికరము.

నన్నయ్య— భుజవీర్యసహాయులైన బాహులు గలిగియు ననాథయుంబోలె పాంచాల రాజపుత్త్రి భర్తృయై యార్తబంధుశరణ్య. (సభా. ౨- ౨౨౦)

నన్నె— అశేషవిశేషంబులు విశేషించుచు. (భా. ౨- ౨౨౩)

గిరిసుండు రజతగిరి కరిగెన గిరిజ. (భా. ౧- ౫౩౫)

తిక్కన— అర్జునప్రశస్తిదక్క దక్కిన చేష్టలు దక్క. (విరాట. ౪-౨౬౫)

నరనారాయణులు రథిసారథులైన యారథం బెందును సిద్ధమనోరథం బగు. (ద్రోణ. ౧-౯౬)

మద్రపతిసముద్ర సముద్రేకము. (శల్య. ౧-౧౩౫)

కేతన— వసువాలికుండును, విరూపకుండును ననువామద్వయంబున కనురూపంబైన ఘనరూపంబులు గలుగువాడు. (౫-౪౩)

సబహుమానంబుగా నిశ్చయించిన మహాధనుండైన యూమానపాలుండు నిజమానవాధిపు వధిమానంబున. (౪-౯)

మారన— మత్స్యమధనంబున నాసుమత్స్య యుద్భవించునని వగించిచ్చిన భుజగేశ్వరుండు భుజగకులంబెల్లనకు నమస్కరించి. (౩-౫౮)

౭. లాటానుప్రాసము, ముక్తపదగ్రస్తము, అంత్యప్రాసము

తిక్కన—బలదేవుమాట మాటగాదు. (ఉద్యోగ. ౧-౩౩.)

అంతేశ్వరగుజయు శౌఖ్యం బనుభవింపుగు. శాల్యాశ్రేగుజయుంబు జయంబు గాదు. (అశ్వమేధ. ౨-౭౧)

మారన—కువలయాశ్వకుమారుని కులప్రమద మదాలస... పరమయోగినియు, యోగిమాతయు కావలయు. (౩-౫౮)

సుగుణసుందరుండును ధృతిమందరుండును సితయశోవిలసిత సురగిరికందరుండును పతికార్యధురంధరుండును నీతియుగంధరుండును. (౧-౨౪)

౮ యమకాదులైన మరికొన్ని శబ్దవృత్తులు

నన్నయ— పాండవుల కపాయంబు సేయ నుపాయంబు. (ఆది. ౫-౧౪౯)

అభిప్రాయంబునకు నిరపాయంబైన యుపాయంబు. (అరణ్య ౨-౫౮)

బదరీవనంబున పవనంబు. (ఆరణ్య. ౧-౨౮౮)

హిడింబిని పవమానసూనుం డవమాన పూర్వకంబుగా. (ఆది. ౬-౧౯౦)

నన్నెచోడ—దుర్నిమిత్తంబులు నిర్నిమిత్తంబుగా పుట్టుట. (భా. ౧-౪౧౬)

ఎనురెత్తి సిద్ధుల నప్రసిద్ధులం జేసి సాధ్యుల హేలాసాధ్యులం జేసి విద్యాధరుల తృణాధరులం జేసి వియచ్చరుల విచ్చరులం జేయును జనుదెంచి నిల్చిన సురేంద్రు నసురేంద్రుండు గాంచి. (భా. ౨-౭౧౯)

ఇట్లు భలామరవర మదవారణం బంతౌర కొసరి మదవారణంబై తదీయమదవారణ వారణంబై చలంసకుమారుంకు. (భా. ౨-౯౬౨)

తిక్కన—భారతరణంబున మరణంబు. (ఆశ్రమ. ౧-౩౮)

దుష్టలోకంబు నధోలోకంబున కనిచి. (విరాట. ౨-౨౩౫)

కేతన – అర్థపతి కపాయంబగు నుపాయంబు. (౬-౫౦)

పరద్రవ్యాపహరణ పరదారదూషణంబులు భూషణంబులు గాపురంబు నుప్పెట్టు పెట్టు. (౩-౬౬)

౯. అనుప్రాసరచనా పరిణామము

నన్నయ—భీమజరాసంధు లెవ యుద్ధంబుగ యొండొరులం బట్టియు గిట్టియు, దాచియుం ద్రోచియు, వడచియుం బొడచియు మహాయుద్ధంబు సేయుచు. (సభా. ౧-౨౦౬)

నన్నెచోడ—దక్షుండు భయభ్రాంతుడై కన్నవారలకు మ్రొక్కుచు స్రుక్కుచు, లోగుచు, డాగుచు. (భా. ౧-౨౧౬)

ప్రౌఢాంగనలు దమబలిమియు గలిమియు మెఱయుచు నగజ భంగించుచు వర్ణించుచు. (భా. ౧-౬౮౧)

తిక్కన—పుడమి బొడమి పొలిచి నిలిచె. (అనుశాసనిక. ౧-౧౦౬)

మకుటంబులు డుల్చియు దలలురాల్చియు ప్రాణంబులు పీల్చియు. (శల్య .౧-౨౧౧)

మల్లయుద్ధసన్నద్ధులై కిట్టుచుం బట్టుచు, బాయుచు డ్రేయుచు, నొడచుచుం బొడచుచు. (ద్రోణ. ౩-౨౬౭)

కోపంబులు నాటోపంబులు బలంబులు జలంబులు, శౌర్యంబులు ధైర్యంబులు మెఱయ దెఱంగున చెలంగెరి. (ద్రోణ. ౪-౧౯౫)

కరీంద్రుండు సన్నుటయు నరేంద్రుండు నొచ్చుటయు. (విరాట. ౫-౧౯౬)

వారణంబులపై ననిలపుత్త్రుండు గదాహస్తుండై కవిసిన కుంభంబు లవిసియు దంతంబులు దునిసియు. (శల్య. ౧-౩౬౫)

అశ్వత్థామ యాటోపను :

"భయానకంబునకును భీభత్సంబునకును నన్నెల వెలవనట్లుగా జేయుచు జెలంగి చెలంగి, మలంగి మలంగి చతురంగంబులు బాతినను బీఱువోయినను తెరలినను, గలంగినను కొలంగినను, దఱిమినను నఱిమినను, గిట్టినను మట్టినను" (సౌప్తిక. ౧-౧౮౬)

కేతనంబులు నఱకియు, సారథిగ్గురథిక ప్రాణంబులు నెఱికియు జర్మంబులువుచ్చియు మర్మంబుల మార్గణంబులు గ్రుచ్చియు సర్వాంగంబులు నొంచియు దలలు ద్రుంచియు నిహరించుచుండె. (భీష్మ. ౩-౫౦)

మారన—కపాలంబులు పగిలియు ఫాలంబులు నొగిలియు, గరంబులు ద్రెస్సియు, నరంబులు ద్రెస్సియు, మెడలు మునిసియు దొడలు మునిసియు, గండలు రాలియు నుండెలు గూలియు, రూపు లడంగియు నేపులు మడంగియు. (౬-౨౦౬)

సురగణరంజనంబు నసురగణ భంజనంబు నిగమనికర రక్షా ఖేలనంబు ధర్మపరిపాలనంబు నొనరించుచు. (౧-౧౬౨)

నాచన సోమనాథుడు—నిలిగిన రత్న స్తంభంబులు విటతాటనంబు లను హేమకుంభంబులు నిలువున గూలిన మేడలు నెఱదప్పిన వాడలు. (ఉ.హరి. ౧-౫౩)

పారలెడి యట్టలు తెరలెడి తిట్టలు. (౪-౨౯)

గదలు పారించియు సైరించియు, గదల్చియు నదల్చియు,తాకించియు సోకించియు. (౪-౨౪౭)

పందడి ద్రుంచియు, పంగడివారిం ద్రుంచియు, సెత్తురులు గ్రక్కియు, నిగుడలేక చిక్కియు, తాకిపడియును తల్లడపడియును, వ్రేళులు గఱచియు, వెనుకవారికి నెఱచియు, కైదువులు వైచియు, గంతలు చూచియు, బడివాతెఱలం ద్రెళ్లియు,బలుకళుమని గిల్లియు, నిండ్లు దూఱియు నెసదవ్వుల వాఱియు, బీనుగులలో డాగియు, జేరుకొన్న రేగియు, బోరాక మరలియు, బోటులేక పారలియు. (౫-౨౩౭)

పన్నగారి నగారినగరిపారువు తెరువునం జనునప్పుడు దుప్పుడు చప్పుడుచే, టెక్కెల మొక్కలంబుచే, కేకుల కీకులచే...(౬-౨౭)

పగ్గంబు లగ్గంబులుగా నదియింపక నదియింపక ఆకసంబెల్ల బెల్లగిల దిశలు దుర్దశంబులుగ, నిర్ఝరులు జర్ఝరులుగా మేఘంబులు మోఘంబులుగా గిన్నరులు గన్నరులుగా భూతంబులు భీతంబులుగా రయంబు గండరవున జయంబు బండరువును నై. (౬-౨౭)

దరవరులవెరవరుల కిచ్చియు మెచ్చియు, చక్రంబులు వక్రంబులు వలుకక సవరించియు వివరించియు, బల్లెమ్ములు బెల్లెమ్ముల విఱువ నమర్చియు జెమర్చియు, స్యందనంబులకు పందనంబుల జేసియు డాసియు, గాలుబలంబులు మేలబలంబుల లెక్కించియు నిక్కించియు. (౬-౫౦)

విన్నను వున గన్నను వున చూప అగ్గింప బగ్గింప నెగ్గించియు...పదంబున మదంబున ద్రావియు ద్రోచియు,...జానువుజానువున నదిమియు గదిమియు. (౬-౧౦౭)

రూపుమాపియు నేపుజూపియు, కరంబులు ఖండించియు శిరంబులు తుండించియు, గజంబులం బఱపియు ధ్వజంబులం జెఱపియు. (౬-౧౨౯)

తెరువున బోనెఱచియు బఱచియు, తరువులలో దూఱియు బాఱియు, పోటువడి పారలియు గెరలియు, పాటుపడి తెరలియు మరలియు. (౬-౧౩౪)

చంద్రహాసంబులు మందహాసంబులతో జళిపించియు దళిపించియు, తోమరంబులు చామరంబులతో నొనర్చియుం దనర్చియు. (౬-౧౭౪)

ఇట్టి యుదాహరణము లెన్నియేని జూపవచ్చును. పైని జూపబడిన శబ్దాలంకారము లోపికతో పరిశీలించినపక్షమున కాలము గడచుకొలది సుప్రసిద్ధాంధ్రకవుల వచనరచనలలో శబ్దాలంకారప్రియత్వము మృగవిషాణవ్యాప్తివలె బహుముఖముల విస్తరించుచుండె నని విశదము కాగలదు. నన్నయభట్టారకుడు నాటినయనుప్రాసవిధాన మను నొక్క వటబీజమున నన్నెచోడ తిక్కనాదులకృషిచే చక్కగా మొలకలెత్తి యేపుగా పెరిగి పెద్దవృక్షమై సర్వజ్ఞశిరుదాంకితుడగు నాచనసోమనాథునికవనమందు శాఖోపశాఖలతో సర్వముఖముల సాంద్రముగా వ్యాపించి యూడలు వైచి మహావృక్షమై యానందాశ్చర్యములను గొల్పుచున్నది. అటుపిమ్మట కొందఱకవుల చేతులలో నీరచనావిధానము అత్యధికవిస్తారము కలదై రమణీయతం గోల్పడి సమీపింప భయావహమై సాంద్రారణ్యమై పోయినది.

౪. అర్థాలంకారములు

౧. ఉ ప మ

ఈయుగమునాటి కవిసింహు లందఱును అర్థాలంకారప్రియులు. తద్రచనయందు కుశలులు. రసపోషణమునకును అర్థవ్యక్తికిని ఉపమాలంకారము మిక్కిలి యనుకూలము. నన్నయభట్టారకాదులు రచించిన యుపమానములను గూర్చి సమగ్రముగా చర్చించుట కిచట నవకాశముచాలదు. కాని,వీరలురచించినయుపమానమాలికలు కొన్ని చూచితిమేని అందలి చమత్కారము కొంతవఱకైనను గ్రహింప వీలు గలుగు నని యోజించి యట్టి యుదాహరణములను మాత్రము కొన్నిటి నీక్రింద వ్రాయుచున్నాను.

నన్నయ— చేదిపతి యైన సుబాహుపురమున నజ్ఞాతయైయున్న ద మ యం తి - "ధూమజాలానిబద్ధ యైన యగ్నిప్రభయునుం బోలె నీలాభ్రసంఛన్నయైన చంద్రరేఖయునుం బోలె, బహుపంకనిమగ్న యైన మృణాళియునుం బోలె, నేర్పడకున్న యది దదీయ భ్రూయుగమధ్యగతంబైన సూక్ష్మలక్షణం బిమ్ముగా నిరీక్షించి దాని దమయంతిగా నెఱింగి సుదేవుం డాత్మగతంబున నిది పతివిముక్తయై శుష్కప్రవాహంబైన నదియునుంబోలె,నూన్యకమలంబైన నళినియుం బోలె, నష్టితభూజంబైన వనభూమియుంబోలె నొప్పకుండియు తన పతివ్రతాత్వమున నొప్పుచున్నది."
(ఆరణ్య. ౨-౧౪౧)

నన్నెచోడ— పార్వతి యౌవనప్రాదుర్భావము :—

"మఱియుం గౌమారానంతరంబున లేదీగకుం గవ్వం బెక్కినట్లు పువ్వునకుఁ దావి వొందినట్లు చిత్రరూపంబునకు మెఱుంగెక్కినవిధంబున నిఖిలజన మనోభిరామం బగుచు... అభినవ మధుసంగతిం దనరు ప్రద్యుమ్న నుద్యానవనంబునుంబోని యౌవనమదాభ్యుదయమున."(భా. ౧-౨౭౨, ౨౭౪)

యుద్ధవర్ణనమునందు ప్రళయకాలమునాటి యుపమానములు విశేషముగా నితడు కూర్చినాడు.

తిక్కన—యుధిష్ఠిరుండు సర్వజన సమ్మతంబుగా సమరోత్సాహంబు చేసి మహోల్లాసంబునం బ్రస్థాన భేరి సరవం బంచిన:-

"శ్రీకెంపుతావున దీటలు వారిన
పచ్చిగోడలమాడ్కి పగిలె దిశలు
కాగిన యొసరుల కరణిని బొరిబొరి
శరనిధు లుప్పొంగి పొరలబడియె
గలముపై గీలించి గాలికత్తినచాప

వోలె మిన్నంతయుఁ బూవటిల్లె
కులపర్వతావళి కులిశభయంబున
చెదరిపాఱుపున క్రిందుమీఁద పెలఁగ
ధాత్రి కుమ్మరిసారె విధమున దిరిగె
జిత్రరూపములట్లు నిశ్చేష్టితంబు
లయ్యె సర్వభూతములు ప్రయాణభేరి
భూరినిష్ఠురఘోర భాంకార మడర."

(ఉద్యో. ౪-౧౧౬)

ఇది పద్యమే. ఐనను భారతార్థము తెనుగు జన సామాన్యమునకు బోధపడుటకై ప్రతిదినవ్యవహారమునం దందఱును సాధారణముగా చూచు విషయముల యుపమానములే తెచ్చి ఈ యుపమానమాలికను గూర్చి యాంధ్రావళి నెట్లు రంజింపఁజేయుచున్నాఁడో మాపుట కిది యెత్తి వ్రాసినాఁడను. వచనములలోని యుపమానములనుగూడ కొన్నింటిని చూతము.

"భీష్మునిపై పలువురు ధరణీశు లురవడించినం జెక్కుమృగంబులు మార్కొనినం గెలంకు సింగంబు చందంబున నలిరేఁగి వెరవు గల వనపాలకుండు తాళఫలంబులు దిగఁద్రోచు చందంబున నమ్మహీశుల తలలు డొల్లఁజేయుచు."

(భీష్మ. ౩-౬౩)

"గాంగేయుం డెక్కుడుజూచిన దావరయై మెఱుంగు మెఱసిన తెఱంగునం గోఱలి ద్రిప్పిన యొప్పున నింద్రజాలంబు సూపిన చందంబున దన రథంబు మెఱయ... బవలునవం జేయుచుం గార్చిచ్చుపొదలినపోలిక, మాయ గావించిన మాడ్కి మంత్రించి పడవైచినపగిదిం గసిమసంగి గాంగేయు సేనం గనుపుకొట్టుచు బ్రళయకాలతాండవచక్రవర్తి యైన ఫాలలోచనులీల నాజిరంగంబునం బరాక్రమనృత్యంబు సేయుచుండె."

(భీష్మ. ౨-౧౩౮)

"అభిమన్యుపరాక్రమము సహింపనోపని మానధనులగు మానవపతులు నేన నేనయని కడంగి యక్కుమారునిమీఁద నుఱికి పెనుచోఱ మొగంబునంబడిన చిఱుచేపతండంబులచందంబున, దావానలంబు దఱియం జొచ్చిన మృగకులంబుచాడ్పున, సముద్రంబు సొచ్చిన రేణుల చందంబున నశనియుండ డిందిన."

(ద్రోణ. ౨-౮౭)

"సైంధవవధదినంబున కృష్ణార్జునులు కౌరవవ్యూహమున బడి సాగి పోవునపుడు దుర్యోధనపక్షమునందలి నరపతులు గొందఱు తవులు వెట్టి చెట్టు పెనంగి సముద్రంబు సొచ్చు నేఱులుంబోలె నడంగి రట్లు సైన్యంబు గడచి బలితంపువల ద్రవ్చికొని వెలువడినమహామత్స్యంబులును, రాహుముఖంబు వెడలినచంద్రార్కులుంబోలెఁ బొలిచి యటపోవుచుండ."

(ద్రోణ ౩-౧౬౯)

వీరశయనముపై భీష్ముఁడు:—

"శోషించినసముద్రంబుచందంబున, విమానంబు విఱిగిపడినదివ్యుని తెఱంగున భూతలపతితుండైన పతంగుభంగి భగ్నపక్షుండైన మైనాకంబుమాడ్కిం బొలుచునతనికడకుం బాదచారియై కర్ణుం డరిగి యాఫల్గును నారాచనిచయంబునం బొదువంబడి యమునానదీప్రవాహస్థితంబును మదనిమీలితంబును నై శోభిల్లు శుండాలంబు ననుకరించుచు వీరశయనమహనీయుండైన యమ్మహానుభావునియడుగులపైఁ గన్నీరు దొరగం బ్రణమిల్లి...."

(ద్రోణ. ౧-౩౯)

అశ్వత్థామపరాక్రమము:—

"మారిమసంగినట్లు, మృత్యుదేవత గరలిన చాడ్పున, జముండు నలిరేఁగినక్కరణి కనుపుఁ గొట్టి...... కమలాకరంబు సొచ్చినఘనవలయంబురేఖయుం గేలివనంబు దఱిసినమత్తశుండాలంబుపోల్కియును ...దోప విహరించుచు."

(సౌప్తిక. ౧-౧౮౬)

౨. శ్లేషోపమ

ఈ యుగమున శ్లేషోపమ రచనలందును క్రమాభివృద్ధి గన్పట్టుచున్నది.

నన్నయ—సముద్రము:—"ఉద్యానవనంబునుంబోలె బహు విద్రుమ లతాలంకృతంబైనదాని, నాటక ప్రయోగంబునుం బోలె ఘనరసపాత్ర శోభిత రంగరమ్యంబైనదాని, దివంబునుంబోలె నహిమకరభరితంబైనదాని."

(ఆది. ౨-౨౮)

నన్నెచోడ—శరవణ సరస్సు:—

"అది యనిమిషాస్పదంబనుట నమృతాన్వితం బగుచు, ఖరదండ సహితంబనుటం గుముదాన్వితం బగుచు, ద్విజావాసంబనుటం సుగాన్వితం బగుచు, హంసాశ్రయం బనుటం గూర్మాసనాన్వితం బగుచు."

(భా. ౨-౩౭౩.)

తిక్కన—విరటుపురమునర్తనాగారము:-

"వివేకరహిత హృదయంబునుం బోలెఁ దమోమూషితంబును, విదగ్ధ వనితా ప్రేమంబునుం బోలె దుర్నిరూప్యంబును, ఘోరాటవీభాగంబునుం బోలె నిర్మనుష్యంబును, గాపురుషలక్ష్మీవిలాసంబునుంబోలె ననుపయోగ్యంబును, నసభ్యన్యస్త శాస్త్రంబునుబోలె దుర్గమంబును, స్వప్నలబ్ధ పదార్థంబునుం బోలె నదృష్టి గోచరంబును విషకావ్యంబునుంబోలె నస్పష్టాలంకారంబును బాలిశు రాజ్యంబునుంబోలె జారచోరహృద్యంబును నైన నర్తనాగారము."

(విరాట. ౨-౩౨౫)

కేతన—తిక్కనసోమయాజినిగూర్చి:—

"ఆతండు వేదాదిసమస్త విద్యాభ్యాస విభాసి యగుచు ననుదినప్రవర్ధనంబు నొంది తుహినభానుండునుంబోలె బహుకళాసంపన్నుండును, గార్తికేయునింబోలె నసాధారణశక్తియుక్తుండును నధరీకృత మయూరుండును నై పరమేశ్వరుండునుబోలె లీలావినిర్జిత కుసుమ సాయకుండును నకలంకవిభూత్యలంకృతుండును నై, నారాయణుండునుం బోలె ననంతభోగ సంశ్లేషశోభితగాత్రుండును, క్రతుపురుషత్వ ప్రసిద్ధుండును లక్ష్మీసమాలింగిత వక్షుండునునై వెలసె..." (౧-౭౭)

ఇట్టి శ్లేషోపమలు వీరితరువాతి వారిలో ఎఱ్ఱాప్రగడ నృసింహపురాణమునందును, బమ్మెర పోతరాజకృత భాగవతమునందును విశేషముగా జూపట్టుచున్నవి.

౩. రూపకము

నన్నయరచనలందు సావయవ పరంపరిత రూపములతో రూపకాలంకారము మిగుల పెంపు గనినది.

"అతిక్రీడితుం డైనకర్ణుం జూచి భ్రాతృపద్మవనమధ్యంబునుండి దుర్యోధన మదాంధగంధసింధురంబు వెలువడివచ్చె." (ఆది. ౬-౫౬)

"నీయం బాపురోచనకృతం బైన దుర్యశః పంకంబు పాండవానుగ్రహజలంబులం జేసి కడిగికొనుము." (౭-౪౯)

నన్నెచోడుని రూపకములుకూడ రమ్యములే:

"కాలనేమి దుర్వారాక్షీణ ప్రాణపవిహరణంబు దుర్వారనారాయణాస్త్రప్రహారఘోర మహోరగంబున కాహారంబైన."

(భా. ౨-౭౭౧)

"నిర్గతైశ్వర్య ప్రభావుం డై తారకుండు పురాంగనాంతః సంతాపానల వివర్ధనానిలుం డగుచు" (భా. ౨-౯౪౫)

తిక్కన—"గుణధ్వని తంత్రీనాదంబుగా నావిండ్లనా రొత్తుకాలుగా గాండీవంబు వీణగా వినోదంబు సలిపె."(విరాట. ౫-౬౨)

"పశుపులు గట్టుశోణితంబు నీళ్లు, వందు బడి తేలు వెలుగొడుగులు పుండరీకంబులును, వింజామరలు మరాళంబులునై కొలంకుల చందంబు నొంద." (విరాట. ౫-౯౦)

ఇట్లే యుద్ధభూమి యనేకసందర్భములందు సరస్సుగాను, నదిగాను, సముద్రముగాను సావయవవివరములతో వర్ణింపబడినది

"రక్తాంబుపూరగాఢవర్తకరికరికలితంబైన సమరాంగణసాగరంబు నానావిధవాహన యానపాత్రగణంబుల దఱియంజొచ్చి తముదట్టివారు కొందఱు మునింగినను వెండియు విజయధనలాంఛంజేసి వెలి వేడి వర్తింతు వీరవ్యవహారులు నయి." (ద్రోణ. ౧-౨౭౦)

"క్రోధతిమిరము, లోభవ్యాళము, కామదస్యుసమాషితము నసుదుర్గము గడచి యొక్క వనంబు ప్రవేశించి." (అశ్వమేధ. ౨-౫౪)

ఇట్లే ఉపమానముల యవయవములను విస్తరించుచు, సాధర్మ్యమును పోషించుచు, బుద్ధిమంతుల సూక్ష్మదృష్టికి మాత్రము గోచరించు నిగూఢాంశములకు రూపకేపాదులు కల్పించి స్థూలదృష్టిగోచరములైనట్లు వర్ణించి నీతిబోధకములు నాధ్యాత్మికములు నైన మహద్విషయములు పాఠకుల మనములందు గాఢముగా నాటుకొనునట్లు రచింపవచ్చును. ఇట్టిరచనలను పాశ్చాత్యాలంకారికులు 'Allegories' అని చెప్పుదురు. మనము వీటిని ఆధ్యాత్మికరూపకము లని వ్యవహరింతము. నన్నయభట్టారకుడు తాను రచించిన భారతములో జరత్కారుచరిత్రాదులం దిట్టి రూపకముల గూర్చినాడు. స్త్రీపర్వమునందు విదురుడు ధృతరాష్ట్రున కెఱింగించిన సంసారగహనవృత్తాంతము నందును ఆనుశాసనికపర్వమునందు (౨-౨౧౦) విపులవృత్తాంత మిమను సహోరాత్రముకురూపం బైన కాలచక్రంబును, అశ్వమేధపర్వంబున సంతర్యాగవృత్తాంతంబును లోనగురచనలలో తిక్కన ఆధ్యాత్మికరూపకముల రచించినాడు. ఇందు గొన్ని ఆంగ్లపాఠకులకు Addison వ్రాసిన మీర్జాయను వాని స్వప్నవృత్తాంతము (Vision of Mirza)ను స్ఫురణకు తేగలవు. ఇంకను ఉత్ప్రేక్షా-పరికర - క్రమ - శృంఖల - సారాదులైన యర్థాలంకారము లనేకములు విశేషముగా గలవు. వాటినిగూర్చి ప్రశంసించుటకు వ్యవధి లేదు.

౫. పదసంపద - ప్రయోగవిధానము

ఈ కవిచంద్రు లందఱును ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. కావున వీరికవనములం దాపదములే గోచరించుచున్నవి. అందును నన్నయ రెండుపాళ్లు సంస్కృతమును ఒకపాలు తెనుగుపదములును, వృకులనులనువాని చేర్చి కూర్చినాడు. నన్నెచోడుడు కావేరీతీరమువాడగుటచేత నతనికి తమిళకర్ణాటాది ద్రావిడ భాషల పరిచయ ముండుటను ఆద్వారా ఆయాపదములు ఇతనిరచనలో ప్రవేశించినవి. అంతేకాక, మరికొన్ని యపూర్వపదప్రయోగములుకూడ ఇతనికవనమం దగపడుచున్నవి. తిక్కనసోమయాజి కవనమునందు మూడింట రెండుపాళ్లు తెనుగుపదములును ఒకపాలు మాత్రము సంస్కృతపదములును కూర్చబడినవి. సంస్కృతపదములుకూడ విధిలేనప్పుడు తప్ప ఇతడుపయోగింపబూనుకొనడని తోపగలదు. ఇతనికి రసపోషణమునందే మిక్కిలి దృష్టి గలదు. నిస్సారము లనిపించు తెనుగుపదములు ఈ రౌంద్రజాలికుని కరస్పర్శముచే రసోద్భాసితములై యలరారుచున్నవి. తెనుగు లోకోక్తు లాయాసందర్భములందు సముచితముగా కూర్చుటచేత వర్ణితాంశము పాఠకులమనములందు గాఢముగా నాటుకొని తత్తదుచితరసప్రదీపకహేతువు లై మిక్కిలి యొప్పుచుండును. ఒక్క యుదాహరణము మాత్రము చూతము. ద్రౌపది సుధేష్ణ కోరిన ప్రకారము కీచకునింటికి సుర దేవలయువని "చనుమండి నీచహృదయుండగు కీచకుండు దనరొమ్మురవస్వ దాడిపకర్ణశూలంబులను మాటల మీదంబడుసుపడినవానిం గొఱవింజూడిన తెఱంగున సుధేష్ణ తన్నుచితవ్యాపారంబునకు నియోగించుటకు నిర్వేదించి." (విరాట. ౨-౧౦౩). కేతనమారనకవులు కొన్నిచోట్ల నన్నయభట్టును, కొన్నిచోట్ల తిక్కనసోమయాజిని అనుకరించిరి. అట్టి యనుకరణములు కొన్ని పైనిచూపియున్నాము. వీరిరచనలలో సగపాలు సంస్కృతపదములు సగపాలు తెనుగు పదములును కనబడుచున్నవి.

నన్నయ, తిక్కన, కేతన, మారనలను నీనలుపురుకవులును తమ రచనలందు కడు నప్రమత్తులై జాగరూకులై కావ్యముల రచించిరి. నన్నెచోడుడుమాత్ర మెుకొక్కప్పుడు ప్రత్యక్షపరోక్షభాషణముల తారుమారుచేసియు, (భా. ౧-౪౦౩), ఒకప్పుడు ఒకేక్రియ ననవరసముగా మూడునాలుగుసారులు రచించియు (భా. ౨-౪౭౧), జాగరూకత సడలి వ్రాసినట్లగపడును. కాని భావాంబరవీధి విహరించునాకవిరాజురచనలం దివి నెరసులు.

౬. ప్రేమాంశవర్ణనలు

నన్నయ ప్రేమాంశములను బహుసున్నితముగా వర్ణించి పాత్రల గౌరవమును పోషించి, తన గౌరవము నిల్పుకొని, మనలను గౌరవించి, ఆంధ్రకవులకు మార్గదర్శకు డై మనకు కాళిదాసాది కవుల కంటెను పూజ్యు డగుచున్నాడు. ఇంద్రాను గ్రహమున నమరావతి కరిగినయర్జునుని గాంచి యూర్వశి మదనపరవశరాలై బహువిధముల పిశాచమువలె పీడించినను నిర్వికార స్థైర్యధుర్యుండై "మదీయవంశకర్త యైన పురూరవునకు పత్ని వైనకారణంబునను, పురందరునకు పరిచర్య యొనర్చుటను నాకు జనని

వనుట సంశయంబు లేదు." అనెను. ఇచట నన్నయభట్టు 'పరిచర్య' పద మెంతసొగసుగా ప్రయోగించినాడో చిత్తగింపుడు. అంత మధురము గౌరవజనకము నైనపదము ఆ సందర్భమున నన్నపార్యుకు తప్ప మఱియొకడు ప్రయోగింపజాలడు.

నన్నెచోడుడు సంస్కృతాలంకార శాస్త్రవేత్తల నియమములు విధిగా గమనింపవలయు ననియు, రతి యనగా స్త్రీ పురుష సంభోగవివరణ మేననియు భ్రమపడి, ఏకాంత విహారులగు పార్వతీపరమేశ్వరుల శయనాగారమున నక్కి, యా జగత్పితల బంధవ్రక్రమము లన్నియువర్ణించి, ఆకావ్యపాఠకుల కుద్వేగము గల్గించి రోత పుట్టించినాడు.

తిక్కన నన్నపార్యునిమార్గమునే యవలంబించి తనరచనల మాధుర్యమును మిగుల పెంపు చేసినాడు. కేతన మారన కవు లిరువురును తిక్కనమార్గమునే యనుసరించి పూజ్యులైరి.

సందర్భోచితముగ తిక్కన రసములనుకూడ నీయుగమునందలి కవిచంద్రులు కూర్చి యాంధ్రపాఠకుల కృతజ్ఞతకు శాశ్వతముగా పాత్రులగుచున్నారు.

౭. ఉపసంహారము

ఇట్టికాలమునాటి కవులు సంస్కృత వాఙ్మయమునందలి భారత, మార్కండేయ పురాణ, కుమార సంభవ, దశకుమారచరిత్రలోనగు గ్రంథ రత్నములలోని భావసంపద నాంధ్రీకరించి యాంధ్రజనుల కందజేసి సారస్వతైశ్వర్యము ప్రసాదించిరి. ఇందు నీతి బోధకములైన గొప్పవిషయము లనేకములు గలవు. ఉత్కృష్ట గుణసంపదను ప్రశంసించి యున్నత జీవితాదర్శములను ప్రసాదించునట్టి మహద్విషయము లిందు విశేషముగా కూర్పబడినవి. భావోద్రేకము గలిగినపుడు వీరు రచించిన యుపమానపరంపరలు మిగుల ప్రశస్తములు. వీరి సర్వంకష కృషియు భావౌన్నత్యము వీరిరచనలకు మెఱుగు గూర్చుచున్నవి. అవసరమును బట్టి దృష్టాంత సూచకములై, ఆధ్యాత్మిక విషయములం గరతలామలకము గావించురూపములను రమ్యముగా రచించిరి.

బౌద్ధజైనాది వేదబాహ్య మతములయొత్తిడిచే బహు శతాబ్దములనుండి పీడింపబడి కృశించి నామమాత్రావశిష్టమై యున్న హిందూమతమును పునరుద్ధరింప జేయుటయే యీ కాలపు వాఙ్మయముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము. బౌద్ధ జైన మతములకును, హిందూ మతమునకును, ఆంధ్రదేశములో కడసారి తీవ్రమైన పోరాట మీ యుగమునందే జరిగినది. కావున నీ యుగమునాటి వాఙ్మయము మతప్రాధాన్య మైనది. ఆకాలము నాటిదే గాక భావికాలాంధ్ర వాఙ్మయ స్వరూపమై యరులిపుడే శాసనబద్ధము గావింపబడినవి. ఐహికాముష్మిక ప్రయోజనార్థము మతము పేరిట ఆంధ్రజను లాచరింపవలసిన కర్మకలాప విశేషము లన్నియు, ప్రకృతి సౌందర్యమహిమానువర్ణనలతో మేళగించి దివ్యకావ్యముల రచించి యీనాటికవులు ధన్యులైనారు. ఈ కావ్యములన్నియు స్వచ్ఛములు; అద్భుత భావకల్పనా విలసితములు; భక్త్యావేశ పరిస్ఫుటములు. మానవకోటియొక్క తరణోపాయ మార్గబోధనమే యీ కవులయొక్క ముఖ్యశీలము. సద్ధర్మ సౌశీల్యములు సర్వోత్తమములని నిరూపించుటయే యీ వాఙ్మయముయొక్క పరమార్థము.

అందును తిక్కనసోమయాజి ఆంధ్ర భారత రచనకే శిక్షితుడై అది రచించుటయే ధన్యపురుషార్థ మనుకొని, అది యొక భగవదారాధనవిశేష మను గొప్ప భక్తిభావముతోను, తా నాంధ్రజాతికి సేవకుడ ననువినయముతోను, తనజాతివారు, పిన్నలు, పెద్దలు బాలురు, వృద్ధులు, స్త్రీలు పురుషులు, పామరులు, పండితులు ఎల్లరు చదివి యానందించి తరణోపాయముం దెలిసికొని, కర్మప్రాధాన్యముగా తాము ఇహపరముల సాధించి తరించుటయేగాక, స్వార్థత్యాగముచే తమజాతిని కూడ తరింపజేయవలయు నను నంతటి మహావిశాలభావముతో భారతమును రచించినాడు.

ఇతడు సామాన్యుడుకాడు. సమస్తాంశకుశలుడు. సకలనీతులసార మెఱిగిన ప్రోడ. రాజనీతియం దద్భుత నైపుణ్యము గలవాడు. సహజకవితాసంపదచే శోభించిన యాగర్భ శ్రీమంతుడు. జీవితమునం దొకసంతోషమును, ప్రకృతియందు అత్యంతమైన యనురాగమును గలవాడు. అతనిది అతిపరిశీలనాసహమైన దివ్యదృష్టి. ఎపు డేవాక్యము నేలాగు కూర్పవలెనో అతనికి తెలిసినట్లు మరెవ్వరికి తెలియదు. సమయానుకూలములైన వేళాకోళములు చెత్తికాడుపులతో కూడి మనోజ్ఞములైన పరిహాసప్రసంగములు రచించుటయం దద్వితీయుడు. మఱియు న్యాయసమ్మతమైనవాగ్జాల మితనిసొమ్ము. ఈ వాఙ్మహిమచే ప్రతిపక్షులు క్షణములో నిరుత్తరులు కావలసినదే. మఱియు నీవాగ్వైఖరి సహజకవితాసామర్థ్యముచే మహోత్కృష్టమై, అపారవిజ్ఞానసంపదచే సుశోభితమై, ఏకాగ్రదృష్టిబలముచే నావేశితమై పటుతరసౌందర్యసామర్థ్యవిశేషములచే విభాసితమై మిగుల నొప్పు రమ్యశైలిలో పొంగారుచు వహహో యనిపించును.

విశేషించి మాతపసనికములతో సమస్తాంశగ్రహణశీలమైన మనస్సుతో, దైవదత్తమగు నాధ్యాత్మికాంతర్దృష్టితో నీతడు విశ్వవిహారము సల్పినాడు. ప్రకృతికాంత కావించు మనోజ్ఞసూచనల సారస్య మంతయు లెస్సగ గ్రహించినాడు. విశ్వకోశ మనదగు తనవిశాల హృదయమున నిదియంతయు భద్రపఱచినాడు. ఆంధ్రులలోకాభ్యుదయమునకై తా గ్రహించిన యర్థమంతయు వెదజల్లి లోకోత్తరచరిత్రుడైనాడు. అతనికడ ఒకవిశేషము ప్రకృత్యంశములను సరిగా వర్ణించునేర్పుమాత్రమే కాదు; ప్రకృతికాంత యసంఖ్యరూపవిలాసములతో ప్రదర్శించు సౌందర్యవిశేషములను కావ్యదర్పణమున సజీవముగ ప్రతిఫలింపజేయుటమాత్రమే కాదు; ప్రకృతియొక్క భావవిశేషములను, మానవజీవితములందలి సమస్తాంశములను తెలిసి వర్ణించుటయే కాదు; అతడు ప్రకృతియొక్క యాత్మనే వశీకరము గావించుకొనగల్గిన మహామహుడు. ఈ హేతువుచేత నీతని భారతమునకు శాశ్వతము నక్షరము ననుభవైకవేద్యము, నమృతతుల్యమునగు నొకమాధుర్యమును ఒకానొకదివ్యశోభయు లభ్యమయినవి. ప్రత్యక్షములా యని భ్రమపెట్టు వర్ణనలతో జవసహితమయ్యు సరళమై ఇక్షుఖండమువలె ప్రతిపర్వరసోదయమై, వేద మతసారములను శుద్ధసత్యముల నిదియాంధ్రజన సామాన్యమునకు బోధించునట్లు మరి యేయితరాంధ్రగ్రంథమును ఆంధ్రులకు బోధింపజాలదు. కావున నిది జనాభ్యర్చితమై యాంధ్రావళి కెపుడును మోదము నొందించుచున్నది.

'అభాగ్యజీవి'

విశ్వం

దారుణకరాళ కిరణ సంతాన పంక్తి
జలధు లాపోశనముఁ గొనఁ జాలువాఁడఁ
గనుఁగొనుం డిదె నా 'తడాఖా' యటంచు
నట్టనడినెత్తి కెక్కె నుష్ణాంశుఁ డంత.

చిక్కఁగా చివురుటాకుల చీరఁగట్టి
జిలుగుపూవుల మేల్ముసుం గలవరించి
రాణివాసము సేయు 'గులాబి' కూడ
నిప్పుటెండకుఁ గరఁగి కన్నీరు నించె.

ప్రకృతియంతయు గాలించి నికరమౌ క
శారహాస్యమ్ము లెఱిఁగి, నోరారఁ జెప్పు
తత్త్వవేత్తలు పులుఁగు లార్తమ్ము లగుచుఁ
దలిరుటాకులలోఁ దలఁదాఁచుకొనియె.

విశ్వగోళ మాతప వహ్ని వేడిమెక్కి
ప్రిదిలి పొడియగునా యనిపించుచుండె;
అందు సుడివడి పోలేక డిందువడుచు
వేడిగాడ్పులు రొనరొనలాడుచుండె.

అట్టివేళ చేరెడు నీడన్నైన లేక
విరహి హృదయమ్ము వలె శూన్యతరమునైన
ఇసుక మైదానమునఁ బడి యేగుచుండె
వచ్చి రానట్టి మీసాల వయసువాఁడు.

కాలుమోపినఁ గములు రాకాసినేలఁ
గాలి జోడైన లేక యేకాకి యరుగుఁ
ప్రబల కర్మచేఁ గాలప్రవాహమందుఁ
గొట్టుకొనిపోవు జీవులజట్టువోలె.

కోమలమ్ములైన నునుపుచెక్కులు బెడంగు
నిసిమియంతయు మాసి శమించిపోవ
వెక్కసమ్మును తాపమ్ము చిక్కువెట్టఁ
గ్రక్కుచున్నవి నెత్తుటిచుక్కబొట్లు.

ఆ కఠోరాతపాగ్ని సర్వాంగకములు
కరగిపోయి ద్రవమ్మయి సురియుచుండెఁ
కరుడుగట్టిన కలుషమ్ము కరగిపోయి
స్వచ్ఛహేమమ్ము మెఱుఁగులు వాఱునేమొ.

తేఱిచూడగరాక నర్తించుచున్న
అతని భావప్రపంచమం దప్పు డెన్ని
విప్లవోద్యమములు ప్రభవిల్లి దాన
నెన్ని రక్తపాతాల సృష్టించెనొక్కొ.

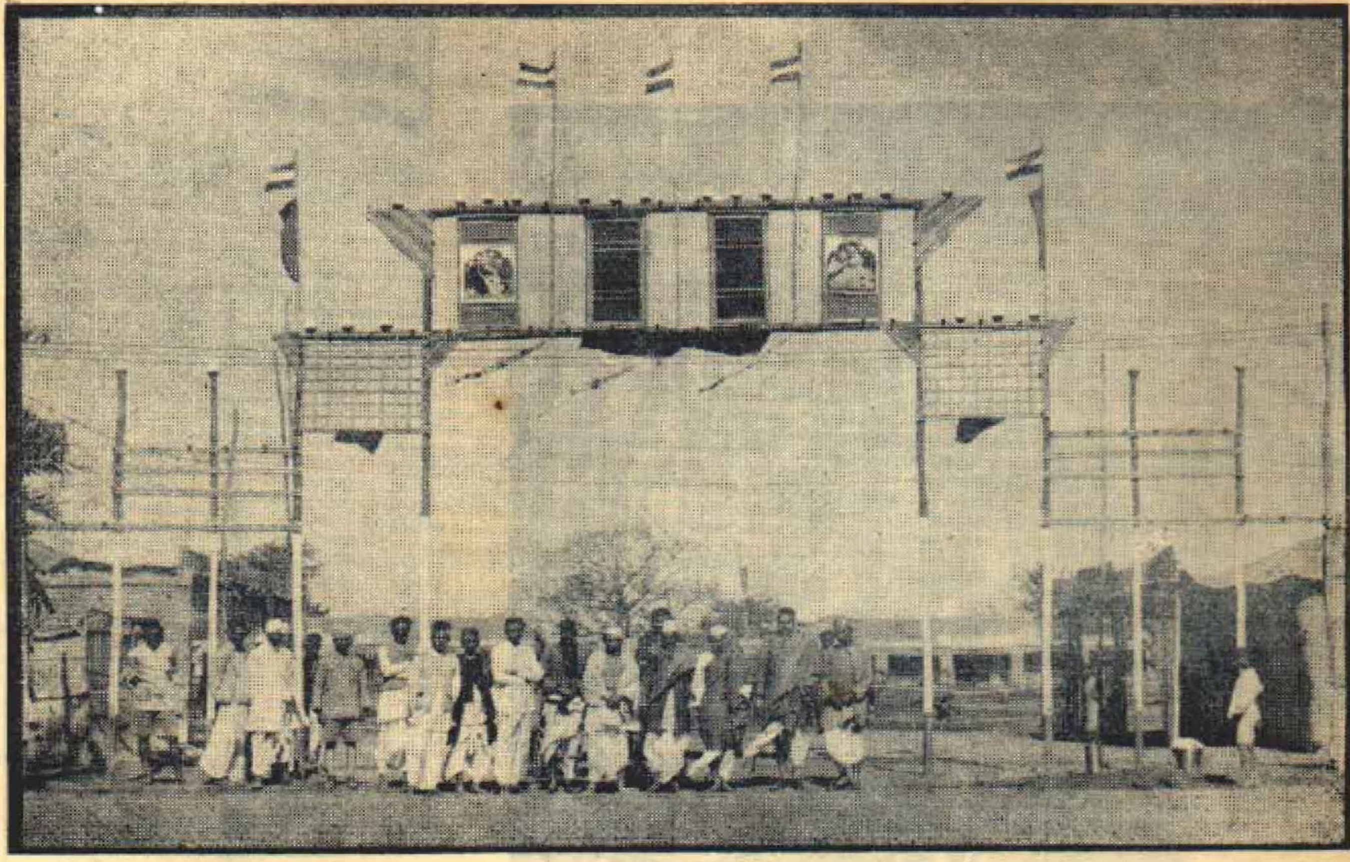
అడుగు నెత్తిపెట్టుటకైన నాయభాగ్య
జీవికేనాడియందు కాసింత యేని
సత్వమే లేదు : అభ్యాస సరణి నట్లు
త్రోసికొనిపోవుచున్న దేదో మహత్తు.

* * *

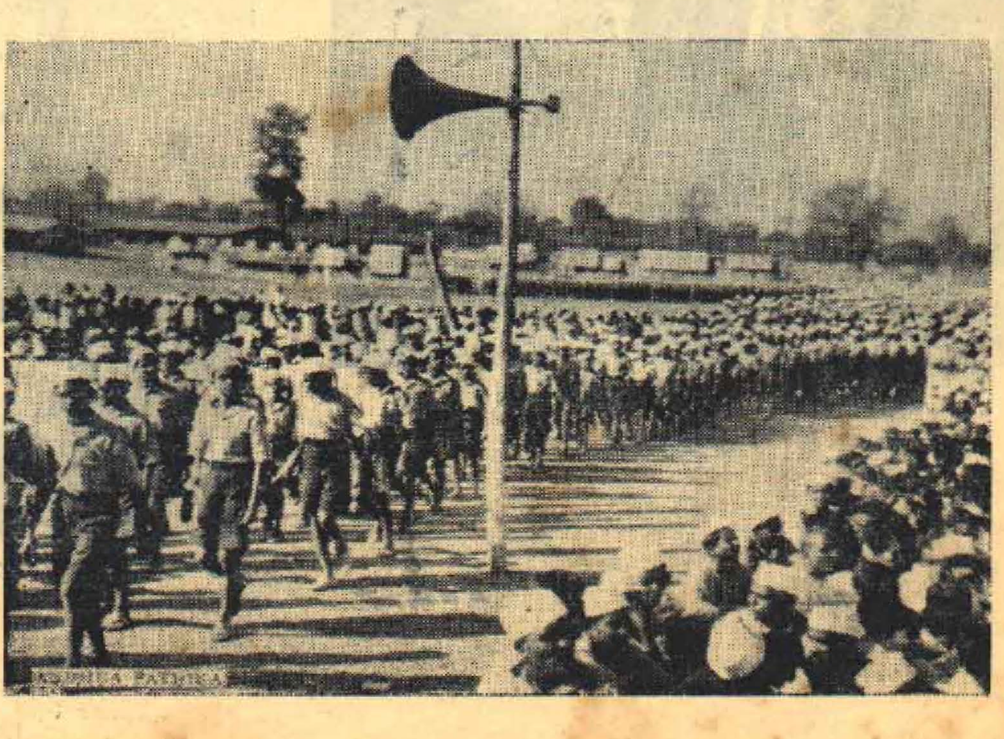
ఎంతదూరమో! అట్టులే యేగినాఁడు
గాని, యెప్పటి కంతమ్ము గానఁబడక
పోయె మైదానమున కింకపోవలేక
ఎండ వడఁగొట్టి యచట మూర్ఛిల్లి పడియె.

౫౧-వ అఖిలభారత జాతీయ మహాసభ-హరిపురము, ౧౯౩౮.

వివిధ దృశ్యములు

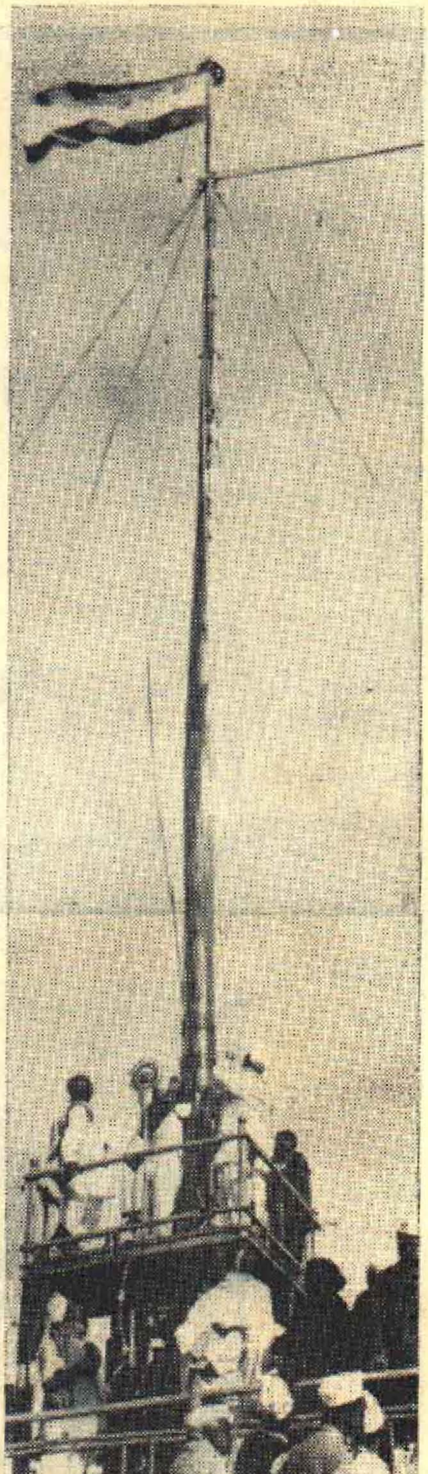
విఠల్ నగర సింహద్వారము

పురుష వాలంటీరులు

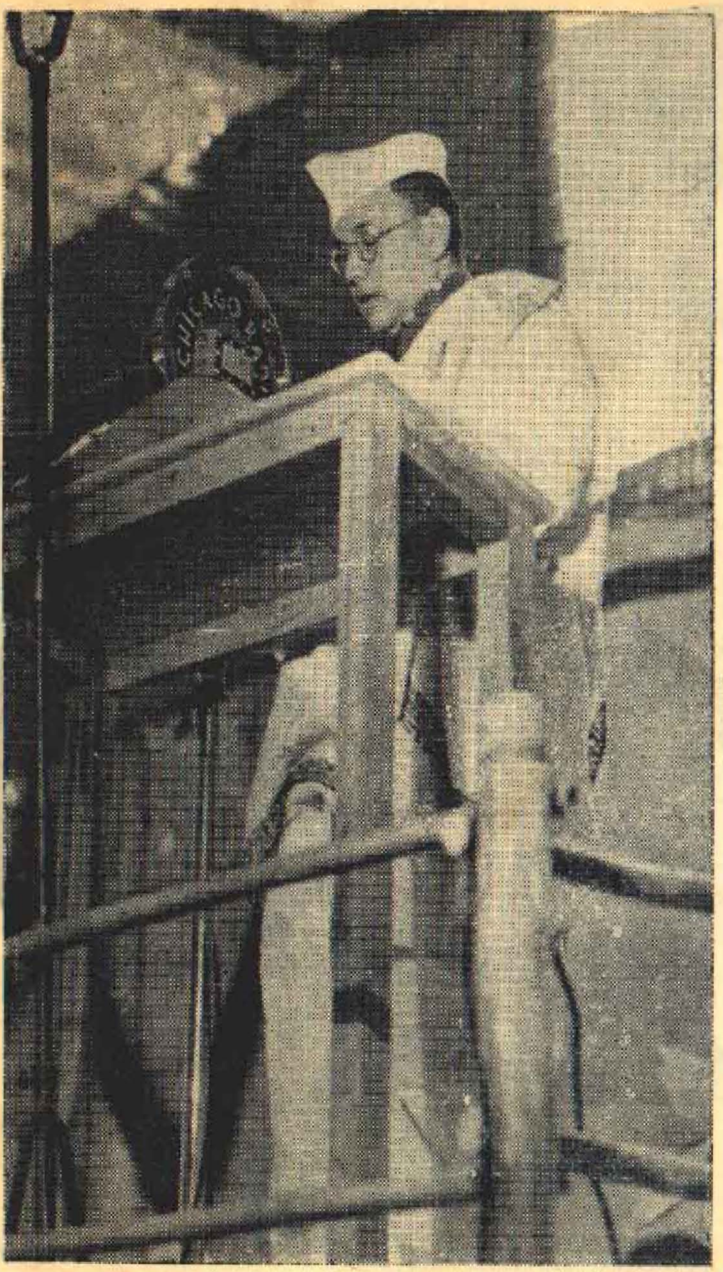
స్త్రీ-వాలంటీరుదళము

పతాకారోహణ మహోత్సవము

శ్రీ సుభాష్ చంద్రబోసు, మహాసభాధ్యక్షుడు

సభావేదకమీాదనుండి ఉపన్యసించుచున్న అధ్యక్షుడు

రథారూఢుడు:అధ్యక్షుడు

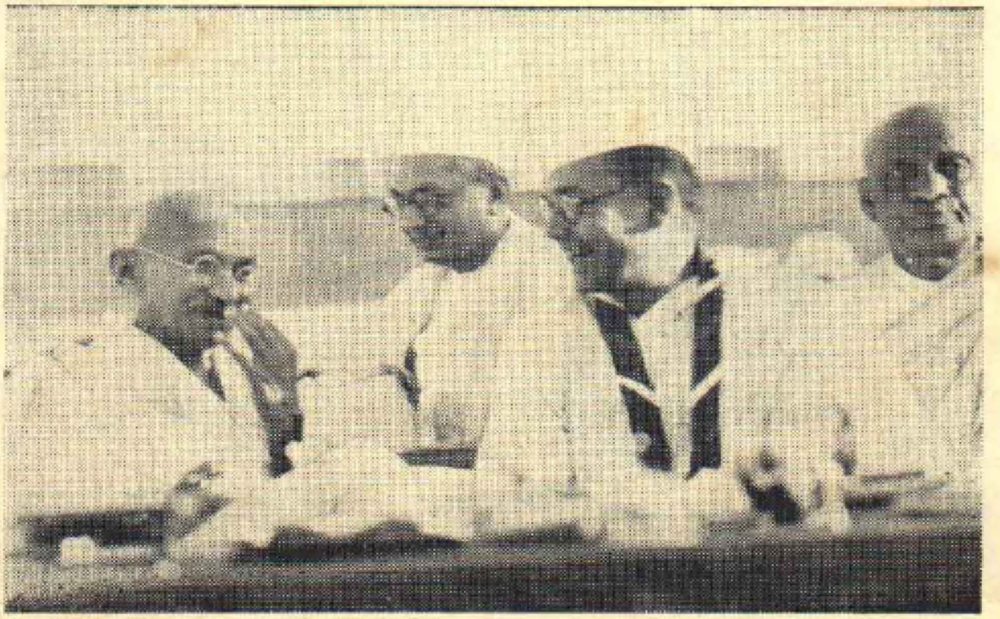
శ్రీయుతులు నెహ్రూ, బోసులు-వెనుకటి, ఇప్పటి అధ్యక్షులు

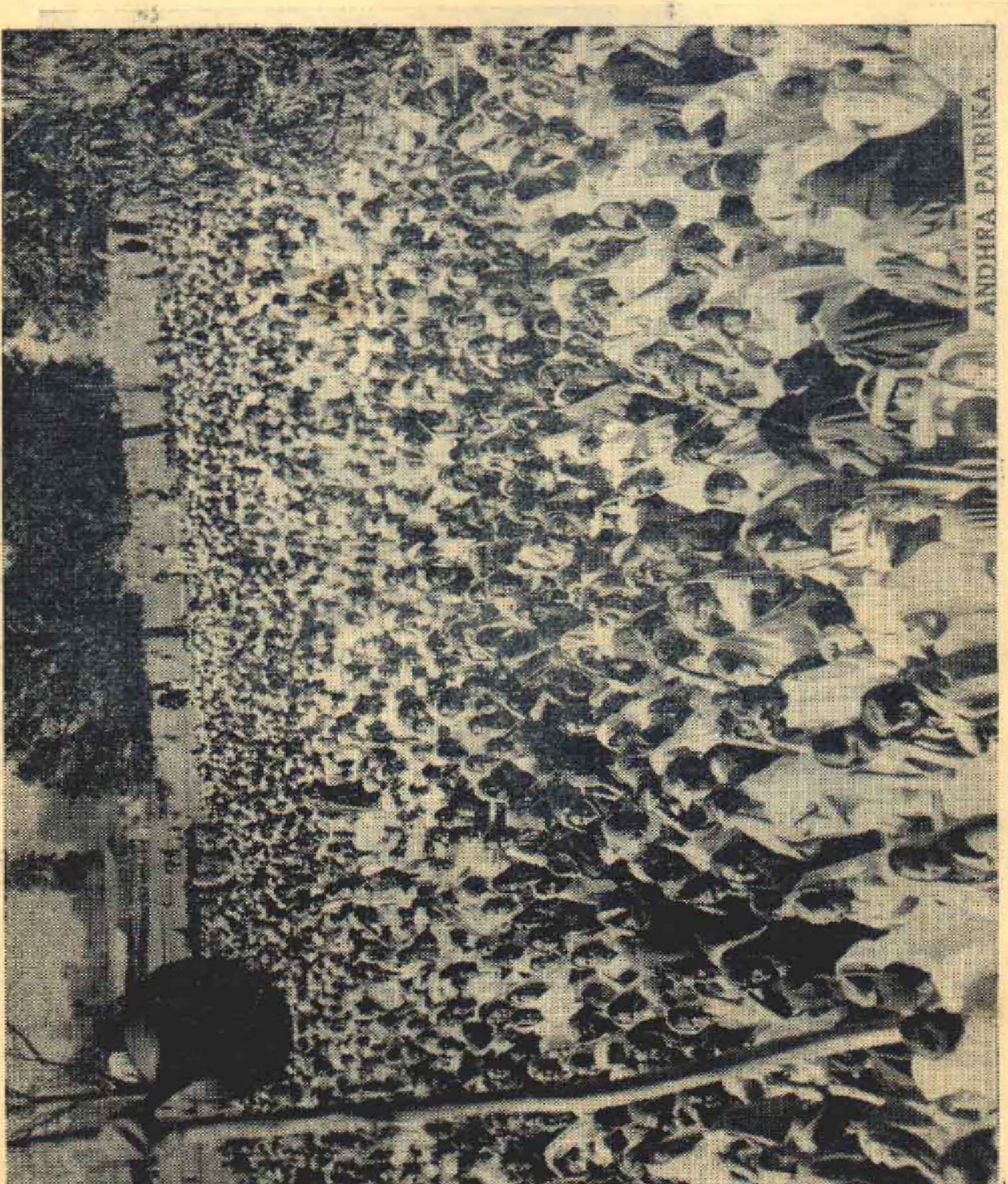
విఠల్‌నగర నిర్మాణ శిల్పి : శ్రీనందలాల్‌బోసు

విషయనిర్ణయ సభకుపోవుచున్న ఆంధ్ర ప్రతినిధులు,
శ్రీ తె. విశ్వనాథం, కళా వెంకటరావు, బులుసు సాంబమూర్తి, పళ్లంరాజుగార్లు

గాంధిమహాత్ముడు, బోసుమున్నగువారిగోష్ఠి

ప్రదర్శన ప్రారంభోత్సవ సభ, సభికులు

సప్తపదులు

బులుసు వెంకటరమణయ్య

ద్రావిడభాషలో శ్రీ గోదాదేవి (ఆండాళమ్మ) రచించిన 'తిరుప్పావై' అను ముప్పది 'పాశురము'లకు 'సప్తపదులు' గేయరూపము తెలుగుసేత. వానిలోని ఒక్కొక్క 'పాశురము' ఇందు ఏడేసి చరణములు గల పాటగా మార్పఁబడినది. ఇది సుప్రసిద్ధాంధ్రకవయిత్రియగు ముద్దుపళనిచే రచింపఁబడిన దని ప్రతీతి. ఆ ప్రతీతి ననుసరించియే మదీపట్టణమునందలి 'శృంగార కావ్యగ్రంథమండలి' వారు పళనికృతమగు 'రాధికాసాంత్వనము'తోఁబాటు దీనిని చేర్చి, శ్రీ వెంపటి నాగభూషణం, ఎం. ఏ. గారి 'రససమీక్ష'తోఁగూడ ప్రకటించియున్నారు.

రససమీక్షకులు గ్రంథమండలివారి ముద్రణమున కాధారమును, శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారిచే ప్రకటితపూర్వము నగు గ్రంథమునుగూర్చి క్రిందివిధమున వ్రాసియున్నారు—

"శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు—ఈ విషయంలో, తాను చేయగల్గిన సాహాయ్యము ... తెలుపతల్లికి ... సాహాసించి—చేశారు. ఉపలబ్ధములైన—ముద్దుపళని 'సప్తపదుల'లో కొరవలను—పూర్వలేఖక ప్రమాదవశమునైనవాటిని—మార్పుతో పరిహరించి పవరించి,—మిగిలిన ఇరవై పాశురములకున్నూ 'వాక్కులందు భక్తిరసము వాకలూరగా'—తెలుగుసేయించి చక్కని శీతకతో, 'సప్తపదుల'ను—ఒక 'పురస్కారం' క్రింద ప్రచురించారు. శ్రీ శాస్త్రిలవారు,... ముద్దుపళనిపద్ధతిని అనుసరించి, 'సప్తపదుల' మిగతా గ్రంథమును పూరించకుండా, ద్రావిడగాథలకు వివరణం వ్రాసి ఉరుకున్నా—ప్రమాదమేమీ ఉండేదికాదు......

అతుకు అతుకుగానే ఉన్నందువల్ల... రసవ్యక్తి ప్రస్తుమునకు ఏమీకాని—గ్రంథమునకు, ఛందోరీత్యా, ఏకరూప మిచ్చినశ్రమకు—శ్రీ శాస్త్రిలవారు—వందనీయులు.

ముద్దుపళని—ఒకటేఒక—పది 'పాశురము'లకు మాత్రమే తెలుగుసేతయులు మార్చినదేమో అని పిస్తున్నది. గ్రంథమంతా ఆమె రచించినదని విని కొంత ఉపయోగం ఎక్కడా లేనందువల్ల. పైగా, మొదటి పదే—ముప్పదిగాథలలోనూ ...రసవంతములు. అవర భాగములకే అలవడిన ముద్దుపళని, అలా చేసి ఉన్నదనడం లోనూ...అనౌచిత్యము ఏమీ లేదూ..."

పయి వ్రాతలోని విషయములు కొన్ని సంతృప్తికరములు కావు.* కావున 'సప్తపదు'ల తత్త్వమును ఎఱుఁగఁగోరి శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారితో ఈ విషయమునుగూర్చి ప్రస్తావించితిని.

వారు పూరించి ప్రకటించిన 'సప్తపదుల' ప్రతి వారియొద్దను లేదు; అది ౧౯౩౫ సం. న శ్రీ కనుపర్తి మార్కండేయశర్మగారు ప్రచురించుచుండిన 'స్వధర్మప్రకాశిని'లో ప్రకటింపఁబడినది. ప్రత్యేకించి తీయఁబడిన ప్రతు లత్యల్పసంఖ్యాకములగుటచే అచిరకాలము నందే చెల్లిపోయినవి. ఈ యంశమును దెలుపుచు శ్రీ శాస్త్రిలుగారు 'సప్తపదుల' కర్తృత్వవిషయమున తమకును సందేహము కలిగిన దనియు, తాళపత్రగ్రంథము శిథిలమై యున్న దనియు, శిథిలభాగములను పూరించి, తొలి పదిపాటలను సరిచేసిన శ్రీ పంచాస్యుల దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిలుగారు (అప్పటి తాత్కాలికాంధ్రపండితులు, మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారము) సప్తపదులు ముద్దుపళనికృతము లని చెప్పుట ఉచిత మని సూచించి రనియు చెప్పియున్నారు.

ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము లోని వ్రాతప్రతిని పరిశీలింపఁగా నందు సంస్కర్తలుచేసిన సవరణలు చాల కానవచ్చినవి. అందలి మొదటి పాటలోని సవరణయే గ్రంథకర్తృత్వమునే తారుమారు చేసినది. అందలి మొదటిబంతి—

'శ్రీనివాసగురుని వి...చిత్తమును ముద్దుపళి...' అని యున్నది. సంస్కర్తలు 'గురుడు'ను 'గురుల'గా మార్చి, 'వాని త్రోసి పుచ్చి, 'చిత్తమును' ను 'చిత్తమునను' గా మార్చి 'ముద్దుపళి' ని 'ముద్దుపళని'గా సాహసించి పరిణమింపఁజేసిరి. కాఁగా వారిపాఠము 'శ్రీనివాసగురుల (దలచి) చిత్తమునను ముద్దుపళని' అనుకీతిని ఏర్పఱిచినది. విషయ మిట్లుండఁగా 'సప్తపదులు ముద్దుపళనికృతములు కావనుటకు వేఱు సాధనము లభింపమిచే అవ్యవహారమే తెలుఁగునాట చెల్లుబడిలో నున్నది; శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారును తమ టీకలో పయిపద్ధతినే అనుసరింపవలసి వచ్చినది. వ్యవహార ప్రవర్తకులు శ్రీ దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిలుగారు. †

పరిష్కర్తల దిద్దుబాటు నటుంచి, ఉపలబ్ధ ప్రథమోదయ చరణమును పరిశీలించినచో మూలము 'శ్రీనివాసగురుని విష్ణుచిత్తమునను ముద్దుపట్టి' అని యూహించుటకవకాశమున్నది. 'ట్టి', 'ళి' లు వ్రాఁతలో నొకటేరీతి నుండుట వింతకాదు. 'ట' ద్విత్వాభావము లేఖకప్రమాదజనితము. ఇట్టి ప్రమాదములు సర్వసాధారణములు.

పయిరీతిని నిర్ణయించుటకును ప్రమాణాంతరములు కావలసియున్నవి. 'సప్తపదుల'ను గూర్చి పెక్కండ్రకింకను శ్రీ శేషాద్రిరమణకవు లొక వ్యాసమును వ్రాసినట్లు జ్ఞప్తి' అని శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిలుగారు తెలుపుటచే నేను శ్రీ దూపాటి, వేంకటరమణాచార్యులు

---

* ఈ యంశమును 'రాధికాసాంత్వనము-సప్తపదులు' అను గ్రంథవిమర్శనమున సూచించి యుంటిని. చూ. భారతి. సంపుట. సంచిక.

† ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము లోని 'ఆర్. నెం. ౨౨౧' అను సంఖ్యగల కాగితపుఁ బ్రతిలోనే ఈ అసమగ్రపు 'సప్తపదులు' ౧౦ పాటలు ఉన్నవి. ఆ ప్రతిలో వరుసగ 'గోపాలశతకము, నరసింహ శతకము, సప్తపదులు, (సప్తపదాలు?) రుక్మిణీగోపాల సంవాదము, ఆంధ్ర ప్రకరణము' అను గ్రంథములున్నవి. లేఖకుఁడు 'J. కాశీపతిరావు; ప్రతి గ్రంథమువిషయ 'కంచేరు అయినది; P. దక్షిణామూర్తి శాస్త్రి' అని లిఖింపఁబడియున్నది.

గారి కొక జాబు వ్రాసితిని. వారు 'శ్రీనివాస దేశికులు' రచించిన 'సప్తపదులు' ముద్రితము లయియున్న వనియు, ప్రస్తుతము ప్రతులు అలభ్యము లనియు తెలుపుచు పరిచయము లేకున్నను నన్ను నమ్మి వారియొద్దనున్న ఏకైక ప్రతిని పంపిరి. శ్రీ పురాణం, సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు వాత్సల్యము చూపుచు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రులుగారు వెలువఱచిన 'సప్తపదుల' ప్రతి నెరువిచ్చిరి. వీని సాయముననే 'సప్తపదుల' ఉన్నరూపు నెఱుకపఱచుటకు వీలు కలిగినది. నాకీ యవకాశము గల్గించిన పండితత్రయమునకును ధన్యవాదములు.

శ్రీ వేంకటరమణాచార్యులుగారు పంపిన గ్రంథము పేరు 'తిరుప్పావై' దానిని నైజాము రాజ్యములోని 'గార్ల' నగరమున నుండిన 'వేంకటేశ్వర గ్రంథమాల' వారు ప్రకటించిరి. క్రౌను ౧/౮ సైజున ౨౨ పుటల పరిమితి గలది. దానిని రచించినవారు శ్రీనివాసదేశికులు.

'శ్రీనివాసదేశికులు పాశురములలోని భావముల జక్కగ నొక్కటియు వీడకుండ నచ్చటచ్చట విశేషార్థసూచకముగ నైత మాంధ్రీకరించిరి. ఆంధ్రీకరణము పద్యములుగను, సప్తపదియును పాటలుగను నున్నది.' అంతియ కాక గ్రంథసంపాదకులగు శ్రీ చిలుకూరు, శ్రీరాములుగారు కూర్చిన టీకతోఁగూడిన ద్రవిడపాశురములును, (మూలమును) ఇందుఁ జేర్పఁబడినవి. ఆ 'సప్తపదుల' తొలిని—

'శ్రీనివాసగురుఁడు విష్ణు
చిత్తమూర్తి ముద్దుపట్టి
పూనిచేయు ద్రవిడపాట
లోని భావమూ,
చెలగి తెలియగాను వాడు
జిహ్వాగ్రమున నిలచి యిటుల
పలికె తిరుప్పావు సప్త
పది పదంబుగా'

అనియును, చివరిపాటలో—

'వాసికలిగ నిటుల శ్రీని
వాసదేశికుండు తిరు
ప్పావుభావ మెల్ల సప్త
పదులు గూర్చికే.'

అనియు కలదు. కాఁగా గ్రంథము శ్రీనివాసదేశికులు రచించినదే అనుటకు సందేహము లేదు. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారపుఁ బ్రతియును ఈ విషయమున విరుద్ధము కాదు.

* * *

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రులుగారు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారములోని ప్రతియందలి తప్పులను, శైథిల్యములను ఎన్నిటినో సవరించిరి; "విచిత్రతరశతావధానీత్యాది బిరుదాంకితులును, అతిలోకసామాన్య ప్రతిభాశాలులును, అఖండవిద్వాంసులు నగు శ్రీ పండిత టి. లక్ష్మణాచార్యులవారి యుపన్యాసముల ననుసరించి' వ్రాయఁబడిన 'తిరుప్పావై' తెలుగుటీక సాహాయ్యమున మిగిలిన ౨౦ పాశురములను రసవంతములుగ ననువదించిరి.

శ్రీ వేంకటేశ్వర గ్రంథమాలవారు (గార్ల) ముద్రించిన ప్రతిలోని పాఠములును, ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారపు ప్రతిలోని పాఠములును, చాలవఱకు సరిపోవుచున్నవి. కాని శ్రీ శాస్త్రులుగారొనర్చిన సంస్కరణమే మూలాభిప్రాయమున కనువుగ నున్నది. మచ్చునకు మూఁడుదాహృతులు—

౧. మొదటిపాటలోని ౫ వ పాదము -

గ్రంథమాలవారి ప్రతిపాఠము -

'న్యాయశాలియైన నంద
నందనుండు శ్రీయశోద
తోయజాక్షి సింహశిశువు
తో సమానుఁడే ?

ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయములోని పాఠము నిట్లేయున్నది.

'న్యాయశాలియైన నంద
నందనుండు తోయజాక్షి
శ్రీయశోద కనిన సింహ
శిశువు గాఁడటే ?

అనునది శ్రీ శాస్త్రులుగారి సంస్కరణము. ఇదియే అన్వయమున కనుగుణము. వెనుకటి వనన్వితములు. ఇచట మూలమున-

'యశోదై యిళశ్శింగమ్'

అని యున్నది. 'యశోదాదేవికి సింహకిశోరమువంటి కుమారుఁడు' అని దాని తాత్పర్యము. ఈ మూలము శ్రీ శాస్త్రులుగారి సంస్కరణమునకే అనుగుణమయినది.

౨. రెండవపాట ౭వ చరణము:—

గ్రంథమాలవారి ప్రతి-

'పాలకల్లి మీద చిల్క
పాన్పుగొన్న పరుని పాద
మూలములను బాడి నెయ్య
ముట్టుకుందమా.'

ప్రాచ్యప్రతియందును ఇట్లే యున్నది. శ్రీ శాస్త్రులుగారి సంస్కరణము-

'పాలకడలిఁ బాపసెజ్జఁ
బండుకొన్న పరునియడుగు
లోలిఁ గొల్చి నేయి, పాలఁ
గ్రోలఁగూడమా.'

దీనిమూలము—

'పాల్కడలుళ్ పైయ త్తుయిన్ఱ
పరమనడి పాడి
నెయ్యుణ్ణోమ్ పాలుణ్ణోమ్.'

'పాలసముద్రముపయి యోగనిద్రఁగొన్న పరమపురుషుని పదములఁ గొల్చి, నేతిని, పాలను ముట్టక యుందు' మని మీఁదిమూలమునకు అభిప్రాయము.

౩. మూఁడవపాట మూఁడవ చరణము గ్రంథాలయప్రతి-

'ప్రేమమీరగాను మనము
నోమునంటి నీరులాడ
నేమములర నెలకు మూఁడు
క్షితిని వానలూ'

ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయ ప్రతిలోని పాఠము నిట్లే యున్నది.

శ్రీ శాస్త్రులుగారు దీనిని-

'ప్రేమమీఱఁగాను మనము
నోముపట్టి నీరులాడ,
భూమిమీఁదఁ గురియు నెలకు
మూఁడు వానలూ.'

అని సంస్కరించిరి.

ఇచటి మూలము—

'నాఙ్గళ్! నమ్పావైక్కు చ్చాత్తి
నీరాడినాల్,
తీఙ్గిన్ఱి నాడెల్లామ్ తిఙ్గళ్
ముమ్మారిపెయ్దు.'

'మనము వ్రత మొనర్చుటకు చేరి స్నాన మాడి దేశమున నెలకు మూఁడువానలు కురి యునని తాత్పర్యము 'వ్రతముపట్టుటకు' 'వ్రతమునంటుట' సరి యగునను వాదము కాదు.

ఇట్టి వింతలు చాల కలవు.

పయి విషయములఁబట్టి సంస్కారణపు ప్రాశస్త్యము వెల్లడికాఁగలదు.

శ్రీ శాస్త్రిలుగారు స్వతంత్రించి యొన ర్చిన ఇరువది పాశురముల అనువాదమును మూలమున కత్యంతము ననుగుణమయి, శ్రీ శ్రీనివాసగురుల యనువాదముకంటె భిన్నమై యున్నది. మచ్చునకు రెండుదాహరణ ములు—

౨౮వ పాశురము (మూలము)—

'కఱవైకళ్ పిన్ శెన్ఱు
కానమ్ శేర్ న్దుణ్బోమ్,
అఱివొన్ఱుమిల్లాద
వాయ్ క్కులత్తున్దన్నై
ప్పిఱవి పెరున్దనై
పుణ్ణియమ్ నాముడైయోమ్
కుఱై ఒన్ఱుమిల్లాద
గోవిన్దా వున్దన్నోడు
ఉఱవేల్ నమక్కిఙ్గొ
ఒళిక్క వొళియాదు
అఱియాద పిళ్ళైగళోమ్
మన్బినా లున్దన్నై
చ్చిఱుపేర్ అళైత్తనవుమ్
శీఱియరుళాదే
యిఱైవా నీతారాయ్
పఱై యేలో రెమ్బావాయ్.'

ఇది గోపికలు శ్రీకృష్ణునిగూర్చి చేయు ప్రార్థనము.

'ఆవులవెంట నంటి యడవులఁ బడి పోయి జీవించువారము; వెఱ్ఱిగొల్లల కులమున దేవర పుట్టుటచే ఆ కులమున పుట్టిన భాగ్యమునకు సంతోషించువారము; కొదువ కొంచెమై నను లేని గోవిందా! నీతో మాకుఁ గల సం బంధము త్రెంపఁదలఁచినను తెగునది కాదు. తెలివిలేని అడుబిడ్డలము. చనవుచే మిమ్ము లను కొంచెపు మాటలచే కించపఱచితి మేమో? మా తప్పులను క్షమించి కోపింపక ఓ స్వామీ! నీ సాన్నిధ్యమును దయచేయు ము' అని పయి పాశురము యొక్క భావము.

దీనికి శ్రీ శ్రీనివాసగురుల యనువాద మీ క్రిందివిధముగ నున్నది.

'పాపఁదగిన పాపముల క్ష
మాపణంబు చేసుకొనుచు
శ్రీపతిని యిటుల ప్రాప్య
సిద్ధికోరగా –
చంచలాత్ములెల్ల తమ య
కించనత్వమెల్ల తెలుపు
కొంచు మించి వాని పలుక
రించి తెలివిని –
కొంచమైన తెలివిలేని
గొల్లకులమువార మేము
మంచిపుణ్య మను నిన్ను
తెంచివారము –
మొదవకదుపు వెంట నంటి
బీదలనోడలు వడసి చేరి
కుదిరి చెదిరి వడుచుకొంచు
కూడు తిందుము –
కొరతలేని కలిమి గలుగు
గోవింద నీదు పురుడు
ఎరగగూడ దిందు నెంతి
వెదకి చూచినా –
ఎరుగనట్టి చిన్నతనము
మరుగుకొన్న ప్రేమ నీకు
బిరుదు కొరతపేరు పెట్టి
పిలిచినా మని –
కోపమునకు నోపదగిన
రూపు లేదు వినుము గొప్ప
ప్రాపకంబు నీవు మాకు
ప్రాప్య మొసగవే—'

ఇందు మొదటి రెండుచరణముల భావము మూలమున లేదు. శ్రీ శాస్త్రిలుగారి అను వాదము–

'గోవుల వెంబడించి పెనుఁ
గోనలంగుఁ గావలందు
దేవుగ్గాడను గోప
స్త్రీలము దేవా!
దేవర మా కులమునందు
నావిర్భవముఁ గాంచుట
చే వస్నియౌ, వాసియు వ
చ్చినది మాకునూ.
దేవరతోఁ గలసిమెలసి
తిరగఁగల్గె నోకకుల మని
తెలుపఁగల్గె మా భాగ్యము
తెలఁపఁదరమఁటే!
గోవిందా! యెప్పుడు నే
కొఱఁతలేని మహానీయా!
దేవరతోఁ జెలిమి మాకు
స్థిరము గావలెన్–
వేర్పాటొక్కఁడు మాకు నో
పర్వకుమా! వెఱ్ఱిగొల్ల
పలఁదుల మిట నిన్ను పిడి
పెనలఁజాలమూ.
తెలిసీ తెలియని మాటలఁ
బిలిచితిమో, కలఁచితిమో
జలజాక్షా! మా తప్పులు
క్షమియింపఁగదే!
కరుణింపుము పరమపదము
కనికరింపు మో స్వామీ!
శరణము లే దన్యము నీ
చరణముదక్కన్.

౨౯వ పాశురము(మూలము)—

'శిత్తమ్ శిఱుకాలే వన్దున్నై
చ్చేవిత్తున్
పొత్తామరై యడియే
పోత్తుమ్ పొరుళ్ కేళాయ్.
పెత్తమ్ మేయ్ త్తుణ్ణుమ్
కులత్తిల్ పిఱన్దు, నీ
కుత్తేవల్ ఎఙ్గళై క్కొళ్ళా
మల్ పోగాదు
ఇత్తైప్పఱై కొళ్వానన్ఱు
కాణ్ గోవిందా
ఎత్తైక్కు మేళ్ళుపిఱవిక్కు
ముద్దనోౖ

ఉత్తోమే యా మోమునక్కే
నామాట్చెయ్యోమ్.
మత్తైనక్కామంగళ్
మాత్తేలో రెమ్బావాయ్.'

'తెల్లవారకముందే మేము మంచులను దేవరను సేవించి, పాదారవిందములను గొలువ కోరికపడువారము. పశువుల మేపి బ్రతుకు గొల్లకులమందు పుట్టిన నీవు నీ దాస్యమును కోరు మమ్ము అంగీకరింపవలెను. గోవిందా! సర్వకాలములందును ఏడేడు జన్మములకును దేవరవారితో అవినాభావమును పొంది యుండగలవారము. దేవరకే మేము దాస్యము చేయగలవారము. ఇంతకంటె మాకు వేఱు కోరికలు లేకుండునట్లు చేయుము' అని తాత్పర్యము.

శ్రీ శ్రీనివాసగురుల అనువాదము—

'ప్రాప్యమనుచు జనుల కామ
రూప్యమనును సర్వదేవ
గోప్యమైన ప్రాప్యము మది
గోరుకొనుచును -
రుచిరమైన రుచిర దాని
ప్రచారిలంగ జేయుటయును
విచికిలాంగు లెల్ల త్వరగ
విశదపరచిరి -
ప్రొద్దు ప్రొద్దు మేము లేచి
పొలుచు నీదు పదము కనుల
నద్ది నీదు నుగుల బాసి
యరసినవ లెన్ -
పొట్టనింప పశుల కసవు
పొసగ మేపిగాని కూడు
ముట్టనట్టి కులమునందు
బుట్టి మమ్ములన్ -
బట్టి నీకు వలసినట్టి
గుట్టుపనుల నెల్ల చుట్ట
జెట్టుకొనుము పరగ నావ
జెట్టనేదు లేక -
ఎన్ని జన్మములకునైన
నిన్ను తెలపవలయు కృష్ణ
చెన్నుమీర నీకె పనులు
చేయుచుందుము -
వేరె మేము గోరు కోర్కె
వేగజేసి నీకుమనసు
దీర మనుల నెల్ల నీవె
జిద్దుకోవలెన్ -'

ఇందు మొదటి రెండు చరణముల భావము మూలమున లేదు. శ్రీ శాస్త్రిలుగారి తెనిగింపు—

'తెల తెలవారకముందే
చెలియల మెల్లరము వచ్చి
దేవరపదకమలయుగము
సేవచేయగా-
గోరిక యిది చిత్తగింపగ
గోరెద మో కమలాక్షా!
కూడదు కావదదగదో
గోపవల్లభా!
దాసభావమునను వచ్చి
రీ సరు లోకేశ్వర!
ఆపాపలు బంధము రంచు
నరయంగ భోపమా.
మీసక యిగా కాలచక్ర
మాడునుండు దాక నేడు
నేడు జన్మములకు నిన్ను
మీరజాలము.
అవినాభావమున నన
వ్యాప్త లమై యుండెదమో
యఖిలేశా! యనుమతింపు
మనసయింపుమా.
దాసవృత్తి నెంపును నీ
తో సంతోషమునను నందు
మీ సంపద మాకు నెప్ప
డెసగంజేయుమా!
చింత లింతకంటె వేఱె
చేరకుండ జేసి మమ్ము
జేరదీసి యేలుకొమ్ము
శ్రీమనోహరా!'

పయి రెండిటియందును శ్రీ శాస్త్రిలుగారి యనువాదమే మిన్నయని మూలానువాదముల తత్త్వము నెఱిగినవారి కెఱుకపడక పోదు. ఈ విశేషము నిందుమించుగ ప్రతి పాటయందును గాననగును.

కావున గ్రంథమాలవారు ప్రకటించిన 'తిరుప్పావై'కి విజ్ఞప్తిని వ్రాసిన శ్రీ చిలుకూరు శ్రీరాములుగారు "కేవల వైష్ణవసంబంధము లేని శాస్త్రిగారి యాంధ్రీకరణముకన్న గురుపరంపరయాం దొక్కరై, వైష్ణవులకు తెలమానికమువంటి శ్రీనివాస దేశికుల పద్యములు (?) (పాటలని వారి భావమేమో) సమంజసములుగను, సముచిత భావభరితములుగ నుండునని తలంచుట సరికాదని చెప్పవలసి వచ్చుచున్నది.

భాషాంతరీకరణపాటవము ప్రతిభాధీనము; కాని ప్రత్యేకమతాధీనము కాదు. 'తిరుప్పావై'ని సరసముగ నాంధ్రీకరించుటకు 'వైష్ణవసంబంధ' మక్కఱలేదు. 'గురుపరంపరయాం దొక్కరై' యుండుటయు నావశ్యకము కాదు.

* * *

శృంగారకావ్య గ్రంథమండలివారు పరిని రచించిన రాధికాసాంత్వనముతో చేర్చి ప్రకటించిన 'సప్తపదు'లకు పీఠిక రచించిన శ్రీ వెంపటి నాగభూషణంగారు శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిలుగారి కవిత్వమును విమర్శించుచు 'శ్రీ శాస్త్రిలుగారు —.... మిగతా గ్రంథం పూరించకుండా ద్రావిడగాథలకి వివరణం వ్రాసి ఊరుకున్నా—ప్రమాద మేమీ ఉండేది కాదు' అని వ్రాయుట సరికాదు. శ్రీ శాస్త్రిలుగారు శేషరూపమునైనను 'సప్తపదు'లను రచింపబట్టియే సరసమును మూలానుసారియు నగు ననువాదము తిరుప్పావునకు కొంతవఱకైనను లభించినది!

శ్రీ నాగభూషణంగారు 'అకుకు అకుకు గానే ఉన్నందువల్ల....... రసవ్యత్యస్తము వచు (?) ఏమీ కాని—గ్రంథమునకు ఛందో రీత్యా—ఏకరూప మిచ్చిన శ్రమకు—శ్రీ శాస్త్రిలవారు వంద్యులు' అని వ్రాయుట ఉచితము కాదు. 'సప్తపదులు' కేవలము శృంగార గ్రంథ మని తలచి శ్రీ నాగభూషణంగారు 'శాస్త్రిలుగారు రసమును భక్తిగ వ్యత్యస్తము చేసినట్లు' అభిప్రాయపడినా రని తెలియుచున్నది. ఇది కేవలము శృంగారగ్రంథ మను తలంపుతోనే గ్రంథమండలివారును రాధికా

సాంత్వనముతోఁ బాటు ముద్రింప కోరఁగొని యుండవలెను. ఇందు భక్తి ప్రధానము; ప్రాప్యము భగవత్సాన్నిధ్యము. భక్తి, శృంగారములు రెండిటికిని రతియే స్థాయి యగుటచే భక్తునకు భగవంతునియెడఁగల 'రతి' శృంగార మని విమర్శకులు తలఁచిన తలఁచియుండవచ్చును. దేవ, గుర్వాదివిషయకరతి 'భావ' మగును. అదే 'భక్తి.' కాన శ్రీ శాస్త్రులుగారేమియూ వ్యత్యస్తము చేయలే దని తెలియవలెను. శ్రీ శాస్త్రులు గారి రచన 'ఛందోరీత్యా'మాత్రమే కాక 'భావరీత్యా' కూడ అన్నివిధముల అనువాదమునకు మెఱుఁగుపెట్టి మే లనిపించుచున్న దని సహృదయు లెఱుఁగకపోరు.

శ్రీ నాగభూషణం గారు అంతటితో తృప్తిపడక 'పళని పది 'పాసురము'లకు మాత్రమే తెలుగుగీతములు కూర్చినదేమో అనిపిస్తున్నది...మొదటి పదీ ముప్పదిగాథలలోనూ రసజీవములు. అనర్ఘ భోగములకే అలవడిన ముగ్ధుపతిని అలా చేసి ఉన్న దనడంలోనూ అనౌచిత్యము ఏమీ లేదూ' అని కేవలము ఊహాలపయి ఆధారపడి సిద్ధాంతీకరింపసాగిరి. కాని యీ వ్యాసమునఁ జర్చింపఁబడిన విషయములఁబట్టియూ, తొలి పాటలకన్న వెనుకటి పాటలే భక్త్యనుగుణము లగుటం జేసి ప్రధానములని చెప్ప వీలగుటంబట్టియూ, వారి యూహాలు నిరాధారములని స్పష్టపడకపోదు.

ఛాయాసుందరి

జనమంచి కామేశ్వరరావు

రుచిరసంధ్యారాగ
రక్తాంగ విద్యుతులు
మునిమాపువేళలో
ముని గొత్తిగిల్లినవి.

మధురాతిమోహనము
మంగళాకలితమై
మసలుచున్నది రేయి
కొనరు వెన్నెలలతో.

పూర్ణచంద్రజ్యోత్స్న ఆ
కారుణ్యవీథిలో
ఛాయాక్వణమ్మైదో
"హా ప్రియా !"యని మ్రోసె.

అమరచుంబిత హాస
వల్లరీ సుమమాల
లై నేసు కున్నదా
శ్యామాభ్ర లక్ష్మి

సితనిశీథిని నేడు
చిమ్ముచున్నది సుఖల
ఛాయలవి చోద్యముగ
సిరూపు పచరించె.

'ఒరే! రాముడూ! కాస్తకోమటి కొట్టు మీదకి వెళ్లి మిరియాలు తీసుకురావూ? నాయనా!'

'డబ్బు లెక్కడున్నాయి?'

తల్లిదగ్గర డబ్బులు తీసుకుని రాముడు ఒక్క పరుగులో వెళ్లిపోయాడు. సరళని వదలి వెళ్లడం అతనికి మన స్కొప్పకపోయినప్పటికీ 'తనుచెయ్యకపోతే ఇంకెవరు చేస్తారీపని?' అనుకుని సంతృప్తిపడ్డాడు.

సరళ అయిదేళ్ల చెల్లెలు. చాలా పెంకి పిల్ల. రాముణ్ణి అస్తమానూ కరుస్తూ, రక్కుతూ ఉండేది. కాని రాము డెప్పుడూ ఆమెని మళ్లీ కొట్టి ఎరగడు. ఆమెచిన్నపిల్ల అనో, మరెం చేతో రాముడికి ఆమె అంటే అపరిమితమైన జాలి, ప్రేమ. అత డామెని వదలి ఎప్పుడూ ఎక్కడికీ వెళ్లే వాడు కాడు. తను స్కూలుకి వెడితే సరళ కూడా ఉండేది. ఆడుకోడానికి వెడితే కూడా వచ్చేది.

సరళ మంచం ఎక్కిన ఈ పది రోజులూ ఆటలూ అదోమోస్తరుగా ఉన్నాయి. మూడురోజులు ఎల్లాగో బళ్లోకి వెళ్లాడుగాని, నాలుగోనా డతనికి స్కూలంటే విసుగెత్తింది. అత డమ్మదగ్గరికి వెళ్లి 'ఈవేళ స్కూలు మానెయ్యొద్దూటే?' అని అతిదీనంగా అడిగాడు. 'నీ యిష్టం' అంది తల్లి. అతని దీనతను జూసి జాలిపడిగాదు. సరళకి ఒంట్లో అల్లా ఉన్నమూలాన్ని అతడడిగిన ప్రశ్నకి ఏదోపరధ్యానంగా ఆమె జవాబు చెప్పింది.

రాముడు మిరియాలు తీసుకొచ్చాడు. తల్లి రసంతీసి మందుతో బలవంతంగా సరళని తాగిస్తోంది. సరళ దొర్లిపోతూ మారాము చేస్తోంది. తల్లి బలవంతంగా కాళ్లమీద పడుకోబెట్టుకుని 'మా అమ్మ గాదూ! ఇది తాగితే రేపు జ్వరం తగ్గిపోతుంది. తాగుమరి! రే పొద్దులే' అని బతిమాలుతోంది. సరళ మాత్రం కాళ్లమీంచి ఎగిరిపోతూ 'వెధవ రామి గాడేవు. మిరియాలు తీసుకొచ్చాడేవు. వాణ్ణి తాగించవేవు. ముందు వాణ్ణి తాగించవేవు' అని గోలచేస్తోంది.

తనకి జ్వరంవస్తేరాముడు తాగే వాడోలేదోగాని సరళకోసం కొంత రసం గుటుక్కున తాగేశాడు. సరళ కొంచెం ఏడుపు మానింది. తల్లిఉగ్గుపట్టినట్టుగా నోట్లో వేలుపెట్టి రసంపోసింది. అది గొంతుకులోకి దిగడంతోటే ఉక్కిరి బిక్కి

★

బాల్యం

పద్మరాజు

★

రయి, తుపుక్కుని ఎదురుగా కూర్చున్న రాముడి మొగంమీద పడేటట్టుగా సరళ ఉమ్మివేసింది. తల్లి సరళని రెండు వీపుమీద గట్టిగా తగలనిచ్చి లేచిలోపలికి వెళ్లిపోయింది. సరళఏడుపు ఎక్కువయింది. రాము డూరుకోబెట్టడానికి ప్రయత్నించాడు. సరళ అతన్నిపట్టుకు రక్కి కరిచి అరవడం మొదలుపెట్టింది. రాముడు మాత్రం కూర్చుని అల్లాగే సముదాయిస్తున్నాడు.

* * *

'కుంప టిల్లా పట్రారా!'

రాముడు కుంపటిచెవుల్ని రెండు చేతులతోనూ పట్టుకోడంతోటే రెండుచేతులూ చుఱ్ఱునకాలాయి. గబుక్కుని కుంపటి కిందకి వదలివేశాడు.

'గుడ్డతో పట్టుకో బాబూ! చెయ్యి కాలుతుంది.'

గుడ్డతో పట్టుకుని రాముడు కుంపటిని తీసుకొచ్చాడు. దానిమీద సిల్లుపెట్టి తల్లి, సరళ కడుపు కాస్తోంది. రాముడు కుంపటి విసురుతున్నాడు.

సరళ రెండురోజులనుంచి కళ్లు విప్పడంలేదు. జ్వరం ఎక్కువగా ఉంది. అప్పుడప్పుడు కడుపులోపోట్లు వచ్చిగావును గిలగిలకొట్టుకుంటుంది. వైద్యుడు సుబ్బారాయుడు కడుపుకి కాపడం పెట్టమన్నాడు. రాముడికీ జ్వరం చాలా విసుగ్గాఉంది. ఎన్నాళ్లుంటుందో వెధవ దిది?

ఇప్పుడు సరళ ఏమీ మారాము చెయ్యడంలేదు. రాముడు దగ్గరగా కూర్చుని ఒళ్లు నిమిరినా అట్టేకదలదు. చిరాకుపడదు. మునపటికి మల్లే రక్కదు, గిల్లదు, కేకలువెయ్యదు. 'ఛా! ఇదంతా ఏమీబాగాలేద'ను కున్నాడు రాముడు.

'బాబూ! సుబ్బారాయుడిదగ్గరికి వెళ్లి మందుపట్టా. అల్లాగే ఉందని చెప్పు. రాత్రినించీ మళ్లీ కడుపునొప్పి రాలేదని చెప్పు.'

రాముడు సుబ్బారాయుడుదగ్గరకి వెళ్లాడు. సుబ్బారాయుడు మందిచ్చాడు. రాముడు అనుమానిస్తో 'ఎప్పుడు తగ్గిపోతుందండీ. ఈజ్వరం' అని అడిగాడు.

'తగ్గిపోతుంది లే రెండుమూడు రోజుల్లో.'

రాముడిమనస్సు తేలికయిపోయింది; ఇంక రెండుమూడురోజుల్లో సరళని మళ్లీస్కూలికి తీసికెళ్లవచ్చు.

పక్కయింట్లోకి ఎవరో కొత్తపిల్లలొచ్చారు. తనకి తీరుబడిలేక వాళ్లతో ఇంకా సరిగ్గా స్నేహంచెయ్యలేదు. అందులో ఒకకుఱ్ఱవాడిదగ్గర కొత్తకొత్త మోటారులూ, బొమ్మలూ, మంచిరంగు అట్టలపుస్తకాలూ ఎన్నోవున్నాయి. సరళకి అవన్నీ చూపించవచ్చు. ఇంకా చాలాసంగతు లున్నాయి తనకిప్పు డన్నిజ్ఞాపకం లేవన్నమాటగాని.

రాముడు గంతులు వేసుకుంటూ ఇంటికి తిరిగి వచ్చాడు.

* * *

మూడునాళ్లూ గడిచిపోయాయి. సరళ కింకా అల్లాగే ఉంది. సుబ్బారాయుడు చెప్పింది అబద్ధమయిపోయింది. ఒకవేళ ఊరికే తనతో అల్లాఅన్నాడేమో సుబ్బారాయుడు!

ఇంకోఅయిదురోజు లల్లాగేగడిచిపోయాయి. పక్కయింటికి వచ్చిన కొత్తకుఱ్ఱాళ్లంతా వెళ్లిపోయారు, వాళ్లబొమ్మలూ మోటార్లూ అన్నీ పట్టుకుని. సరళ బొత్తిగా ఇప్పుడు కళ్లు విప్పటంలేదు. కళ్లురెండూ బాగా వాచాయి. ఊపిరిపీల్చుకునేటప్పుడు గురగురమంటుంది. అప్పుడప్పుడు ఒకమూలుగు మూలిగి ఒకపక్కనించి ఇంకోపక్కకి ఒత్తిగిల్లుతుంది.

మునుపు ఎప్పుడయినా ఇల్లా ఉండేదా? పాపం! లోపల ఏమనుకుంటోందో? ఆటలాడుకోడానికి వీల్లేదు. బళ్లోకి తనతో రావడానికి వీల్లేదు. కేకలువెయ్యడానికి ఓపిక చాలదు. జ్వరం వచ్చినవాళ్లకి ఎల్లా తోస్తుందో ?

రాముడు సరళపక్క మీద కూర్చుని ఆలోచిస్తున్నాడు.

'రామిగాడేవు. వాణ్ణికొట్టవేవు.'

సరళ తనలో తను గొణుగుకుంటోంది మెల్లిగా. రాముడు గబుక్కునలేచి నిలబడ్డాడు.

పదిరోజులీమధ్య సరళ ఎప్పుడూ ఇల్లా పైకి మాట్లాడలేదు!

'అన్నం నాకొద్దు... నాకొద్దు... నేను తినను... నాకు డబ్బియ్యి... ఇస్తావా యియ్యవా?'

సరళనంటిమీద చెయ్యి వేసి 'ఇస్తుంటలే అమ్మా! జ్వరం తగ్గిపోనీ' అన్నాడు రాముడు.

సరళ గబుక్కుని రెండోపక్కకి తిరిగి ఏవో అర్థంలేని మాటలు మాట్లాడింది.

రాముడికి భయంవేసింది. అమ్మని పిల్చాడు.

'అమ్మా! ఏమిటే ఇల్లా మాట్టాడుతోంది?'

'కలవరిస్తోందా? వెళ్లి సుబ్బారాయుణ్ణి కేకేసుకురా!' అంది తల్లి మంచందగ్గిర కిందకూర్చుని. ఆమె ముఖంలో ఆతురత కనిపిస్తోంది.

రాముడి కాపరిస్థితులన్నీ చాలా గంభీరంగా కనిపించాయి. తనకి తెలియని అనుభవాన్ని దేన్నో అనుభవిస్తున్నట్టనిపించింది అతనికి. ఇంట్లో తనకంటే పెద్దమొగాళ్లు ఎవరూ లేరు! పెద్దవాళ్లు చేసే పనులన్నీ తనే చెయ్యాలిప్పుడు' అంతా ఇప్పుడు తనమీద ఆధారపడి ఉంది. ఒక్కసారిగా పెద్దవాణ్ణయిపోయాననుకున్నాడు రాముడు.

పరుగెత్తి వెళ్లి సుబ్బారాయుణ్ణి పిలుచుకుని వచ్చాడు.

సుబ్బారాయుడు చెయ్యి అతిజాగ్రత్తగా చూస్తున్నాడు.

రాముడు బొమలు ముడివేసి నడ్డిమీద రెండుచేతులూ వేసుకుని నిలబడి అతితీక్ష్ణంగా చూస్తున్నాడు.

సుబ్బారాయుడు పెదవి విరిచి, ఒకచిన్న కాగితంమీద ఏదోరాసి, 'అబ్బాయి! ఇది మాయింట్లో చూపిస్తే ఒక మందిస్తారు. ఒక్కపరుగులో వెళ్లి తీసుకురావాలి. ఇక్కడున్నట్టు రావాలి సుమా!' అన్నాడు.

'పరిగెత్తడం మీరు నాకు నేర్పక్కరలే' దన్నట్టుగా సుబ్బారాయుడికేసి చూసి చీటిపుచ్చుకుని పరిగెత్తి వెళ్లిపోయాడు రాముడు. త నెల్లా పరిగెత్త గలడో ఆయన కేమన్నా తెలుసునా? పెద్ద తనతో చెప్పాలేమిటి ఒక్క పరుగులో రావాలని? సరళ తనచెల్లెలా? ఆయన చెల్లెలా?

రాముడు పరిగెత్తుకుంటూ తిరిగి వచ్చేటప్పటికి, సరళని మంచం మీంచి కిందకి దింపారు. సుబ్బారాయుడు కాళ్ల కేదో మర్దనాచేస్తున్నాడు! తల్లి చీరతో మొగం కప్పుకుని ఏడుస్తోంది.

తను వచ్చేలోపుగా సరళ కేదో అయిపోయింది. తనని చూడనియ్యకుండా సుబ్బారాయు డెక్కడకో పంపించాడు. అదేదో, ఎల్లావచ్చిందో తనుచూడలేదు. సరిగ్గా తననిఅప్పుడే పంపించాలీ?

సుబ్బారాయుడు మందు సరళనోట్లోవెయ్యడానికిప్రయత్నించాడు. సరళ నోరుతెరవలేదు. బలవంతంగా

నోరు తెరిచి మందువేశాడు. అల్లా బలవంతంగా నోరు తెరుస్తాడేం? నెప్పిపెట్టదూ? అప్పుడప్పుడు అన్నదగ్గర కూడా పెంకితనంచేసి నోరు తెరిచేది గాదు సరళ. అటువంటిది మందు తినమంటే తెరుస్తుందా? రాముడికి సుబ్బారాయుడిమీద కోపంవచ్చింది

'మందు గుటక దిగింది. పనిచెయ్యాలిమరి. ఇంకోగంటకి చూడాలి ఎల్లాఉంటుందో' అన్నాడు సుబ్బారాయుడు.

తల్లి గొల్లుమని ఏడవడం మొదలుపెట్టింది. ఇరుగూపొరుగూ వాళ్లంతావచ్చారు. సుబ్బారాయుడు తనకేదోపనుందని వెళ్లిపోయాడు. వచ్చిన ఆడవాళ్లు, సరళకి తలోవైద్యంచెయ్యడం మొదలుపెట్టారు. సరళ ఊపిరి అదో మోస్తరుగా పీల్చుకుంటోంది.

రాముడు తదేకదీక్షతో చూస్తున్నాడు. ఏదో మహావిచిత్రమయిన విషయాన్ని మొట్టమొదట చూసినవాడు తనొక్కడే ఇదంతా చూశాననుకుంటాడు. తనతోటివాళ్లకీ విషయం ఏమీ తెలియదనుకుంటాడు. అంచేత అందరికంటే ఒకగొప్పదనం తనకివచ్చిందనుకుంటాడు. రాముడూ అల్లాగే అనుకుంటున్నాడా దృశ్యాన్ని చూస్తో.

కొంతసేపటికంతా సరళని వదలివేసి చుట్టూ కొంచెం దూరంలో కూర్చుని, చీరచెరగులతో కళ్లద్దుకుంటూ, ముక్కులు చీదుకుంటూ, 'ఏంశాశ్వతం? ఆఁయిని, కలికాలమొచ్చిందత్తా! కలికాలం. మూడేళ్లవాళ్లకి నూరేళ్లూ నిండిపోతున్నాయి' అంటూ ఏవేవో మాట్లాడుతున్నారు.

తల్లి సరళమీదపడి గట్టిగా ఏడుస్తోంది.

ఒకావిడ రాముణ్ణి ఒళ్లోకి తీసుకుని, 'ఏడవకమ్మా! ఏడవకు. చెల్లాయి మన్ని ఒదలిపెట్టి వెళ్లిపోయిందమ్మా' అంది ఏడుపురాగంలో.

తను ఏడవడం లేందే! చెల్లాయి ఎక్కడికి వెళ్లిపోయింది? అదే తెలియండలేదు. ఒకసారి సరిగ్గా చూద్దామనుకున్నాడుగాని ఆవిడ అటుకేసి చూడనివ్వలేదతన్ని. అసలతని కేడవాలని లేదు, కాని అంతా ఏడుస్తో ఉంటే అతనికీ ఏడుపొచ్చింది.

ఎవరో ఒకాయన సరళని భుజంమీద వేసుకుని లేవదీశాడు.

తల్లిగోల ఎక్కువయింది. 'నాతల్లిని తీసుకుపోతున్నారోయి! నాతల్లిని తీసుకుపోకండోయి!' అని గొంతుకెత్తి ఏడుస్తోంది.

ఇరుగుపొరుగు అమ్మలంతా, 'ఏడవకండి? ఏడిస్తే ఏమిలాభం? చచ్చిపోయిన వాళ్లు తిరిగివస్తారా అమ్మా? కుఱ్ఱాడు బెంబేలు పడిపోతాడు' అంటూ ఓదారుస్తున్నారు.

తల్లి ఏడుస్తూంటే రాముడు కూడా పైకి ఏడవడం మొదలుపెట్టాడు.

'మంచివాళ్లని భగవంతుడు తీసుకుపోతాడమ్మా! భూమిమీద ఉంచడు. ఏంఅల్లరిచేసేదండీ పిల్ల, ఇల్లంతా నిండుగా ఉండేదిగదా!

మా చిన్నమ్మాయో! ఏంగంతులు! ఏంఆటలూ!' అంటూ తన చచ్చిపోయిన కూతుర్ని తలుచుకు తలుచుకు ఏడిచింది ఒకావిడ.

రాముడి మనస్సు ఈ దృశ్యం అంతా చూసేటప్పటికి దిగ్భ్రమ చెందింది. ఎవరు మాట్లాడినా అతనికేమీ అర్థం గాదు. అర్థం కాకపోయినా వాళ్లంతా మాట్లాడేదాంట్లో తనకి తెలియని నిజం ఏదో ఉందని అనుకున్నాడతను.

కొంతసేపటికి ఎవరిళ్లకి వాళ్లు వెళ్లిపోయారు.

రాత్రి రాము ఒంటరిగా మంచంమీద పడుకున్నాడు. తల్లి ఏడిచి ఏడిచి ఒకమూల కొంగు పరచుకొని పడుకుంది.

రాముడికి నిద్ర రాలేదు. బోర్లగిలపడుకుని, ముఖం తలగడలో దాచి ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడతను. మధ్యాహ్నం అయిన ఆ గొడవంతా చూసినతరువాత, అతనికి కళ్లువిప్పి, ఆ చీకట్లో చూడడానికి భయంవేసింది ఎంచేతో.

అసలు ఏంజరిగిందీ?

సరళని ఎక్కడకో తీసుకుపోయారు. ఎక్కడికి? ఒకవేళ మళ్లీ రాదేమో!

అవును! చచ్చిపోయిన వాళ్లు తిరిగిరారుట సరళ చచ్చిపోయింది.

అతని గుండెలు దడదడ కొట్టుకున్నాయి. నిరాశ అతనిహృదయాన్నంతసీ కాళీచేసేసింది.

గబుక్కుని అతనికి పక్కయింటి వాళ్ల సీతసంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఒకరోజు నిల్లాగే చచ్చిపోయింది వాళ్లసీత కూడాను. మళ్లీ అప్పటినించీ కనిపించటంలేదు!

వాళ్లంతా ఇందాకా అనుకుంటున్నమాటల కన్నింటికీ ఒక్కసారిగా అర్థం తెలిసిపోయిం దనుకున్నా డతను.

చచ్చిపోయినవాళ్లు తిరిగిరారు. సరళ చచ్చిపోయింది.

ఒకసారి వెల్లగిలతిరిగి ఇల్లంతా కలయజూశాడు అవును! నిజమే! ఇల్లంతా కాళీ! సరళ ఎక్కడాలేదు! గుండెలు చేత్తోపట్టుకుని ఎవరో పిసికిన ట్టయింది. తలగడాలో ముఖం పెట్టి ఏడవడం మొదలుపెట్టా డతను. అల్లా తనలో వెక్కి వెక్కి ఎంతసేపు ఏడిచాడో ఎవరూ ఎరగరు.

సుడిగాలి

కుందుర్తి నరసింహారావు

రావటే నీవు ?
మనమకరందపాత్ర
చెక్కుచెదరకయుండ దాచితిని; విపిన
మారుతధ్వని నామది మారుమ్రోగ,

రేగి మిన్నంటు సంధ్యాపరాగ రేఖ
సాద్భుగంతః ప్రభాపథరోధకముగ,

ఊగిపడు భూజలతికావిరాగిణుల వి
లుప్తపత్రప్రసూనావలోకనాతి
భయదరూపమ్ములు మదీయభావలోక
బాధకములుగ,
కంపితాభ్రగతి దిరిగి
వేసరి విహంగమవిరావము లాసకొలది
ఆలపించువాంఛాగీతు లస్మదీయ
జీవనరహస్యబాంధవ్యచిహ్న మెరిగి
ప్రతిరుధిరనాళమున నడ్డుపడిన వేళ,

మనమరందపాత్ర రవంత తొణుకునేమొ
అనుభయమ్మున హృదయమధ్యమున నిలిపి
చెక్కుచెదరకయుండ దాచితిని, నీవు
నందనవనేందిరవు కయికొందువనుచు:
రావటే యింక అమృతానురాగమూర్తి ?

★ 'సరిపడని సంగతులు' ★

'సరిపడని సంగతులు' అనేది ఒకనాటకం కాదు; రూపకం. కర్త టి. రాఘవగారు-అనగా విఖ్యాతనటులు శ్రీ రాఘవాచారి గారు. ఈ పుస్తకాన్ని యిటీవలనే సవిమర్శంగా చూసే అవకాశం చిక్కింది. చదువ నారంభించటంతోనే ఆశ్చర్యమారంభమయింది. పుడంటూ చదివేసరికి "ఆ నాట్యాచార్యుడు వ్రాయలేదేమో" అనిపించింది. సంగతులేమీ సరిపడ్డాయికావు. గ్రంథకర్తగారుగాని సహృదయు లింకెవరైనగాని "అప్పటి కిప్పుడా" అని శోధించక నా సంశయాలు తీర్చగోరుతాను.

ఈరూపకం సాంఘికము. శ్రేయోదంబగు సంస్కరణము విషయమై సనాతనానుయాయులు తమ సంకుచితపథమును వదలలేక సంఘాని కెంతటి అపకారం చేస్తున్నదీ వెల్లడించటము దీనిలక్ష్యం. వితంతూద్వాహం తత్సాధనం. లక్ష్యమూ తత్సాధనమూ కూడ అపురూపమైనవి కాకపోయినా ప్రశస్తములై ప్రస్తుత సంఘదృష్టి నాకర్షించేవి. కాని ఆ లక్ష్యమును చేరగల్గుటలోను సాధనము నుపయోగించుటలోను గ్రంథకర్తగారు భగ్నమనోరథులైరి. ఆ దెట్లో గ్రంథసామస్త్యంమీదనూ రంగక్రమాన్ని అనుసరించి వేరువేరుగాను విశదపరచుకొంటాను.

గ్రంథసామస్త్యము

గ్రంథకర్తగారు స్వయముగాగాని పెద్దలెవ్వరిచేనైనగాని ఉపోద్ఘాతమో లేక సింహావలోకనమో చేసినట్లయితే చాలా సంశయాలు విడిపోయి గ్రంథవ్యంగ్యమేమో బోధపడేది. అట్లా వ్రాయకపోవటానికి కారణం అదంతా సహృదయులకే వదలివేయుట మంచిదనో లేక............

కేవల గద్యంతోనే అలంకరింపబడ్డ యిందలి కథావస్తువుకు వ్యవహారభాష యెంతో అనురూపంగా ఉండేది. ఈ భాషావ్యత్యయం కళంకమనక తప్పదు. వీరు రచించేనాటికి వ్యవహారభాష వ్యాప్తంకాలే దనటానికి వీలు

'శోభనరావు'

★

లేదు. గద్యాత్మక రూపకాలు వ్యవహారభాషాత్మకరూపకాలు ఒక్కసారే బయలుదేరాయి. గ్రాంథికభాషయైనా సరిగా నిర్వహింపబడింది కాదు. కలగలుపు. పురాతనవాసనలు వదలలేక నూత్నపద్ధతులం బాదరంగల సందిగ్ధస్థితి యిందు గోచరమౌతూంది. పాత్రానుసారంగా అవసరమైనప్పుడుకూడ భాషలో గంభీరత కొరతవడిఉంది. ఈపేలవత్వం భాషాసారళ్యంగా ఎంచటానికి వీలులేదు. భావాన్ని యెంతగా వెల్లడిస్తే సహృదయు లానందిస్తారో ఆసక్కివదలి చాలచోట్ల భావగుంభనలేనిలోటు కనబడుతూంది. ఒకప్పుడు మితిమిప్పినగుంభనకూడా కద్దు. ఇక అవసరౌచిత్యములేని సామెతలు తరుచుగా ఉపయోగింపబడ్డవి. దీనినంతటినీ ఒకమాటలో చెప్పాలంటే-కావ్యములలో శ్లేషమైనరూపకాని కుండవలసిన శబ్దార్థములపస మృగ్యమై పోయింది. ఈ అంశాలన్నీ ఆయాసందర్భాలలో సోదాహరణంగా స్పష్టపడుతాయి.

పాత్రవివరణము— భీమసేనరావు లీలావతులు దంపతులు. వీరి మేనగోడలు తార వితంతువు. ఈమెను పెండ్లాడగోరుతాడు ఏకైకపుత్రుడు రాజారావు. గుమాస్తా శ్రీధరుడు తారకు సహకారి. శ్రోత్రియుడైన విద్యాలంకారాచార్యులు భీమసేనరావును వశంచేసికొని శ్రీధరునికి చిక్కులు కలిగిస్తాడు. ఇవి ప్రధానపాత్రలు.

పాత్రపోషణము—ఈ విషయంలో కవిగారు చాలా వెనుకబడ్డారు. ఆద్యంతమూ చాలవరకు ఉచితంగా పోషింపబడ్డ పాత్ర ఒక్కతారమాత్రమే. శ్రీధరుడు ఆదిలో తారకై చేసిన ఉద్యోగత్యాగం కొంచెం కృత్రిమంగా ఉంది. అదివరకుగూడ నత డట్టి త్యాగశాలి అని స్పష్టపడక అప్పటికప్పుడు కృతకావేశంతో త్యాగంచేసినట్టుంది. ప్రయత్నించికూడ కవిగా రితని సహజత్యాగత్వ నిరూపింపలేకపోయారు. తరుపరి ఆపాత్ర బాగానే పోషింపబడింది. లీలావతిపాత్ర చివరలో పాడౌతుంది. భీమసేనరావు కేవల మంధవిశ్వాసిగా చెప్పబడ్డాడు. శాస్త్రవేత్తగా నుండవలసిన విద్యాలంకారాచారి ప్రకృతిపాండిత్యంగల అల్పుడుగా తేలాడు. రాజారావంత పిరికిపందగా వుండకూడదు.

భరతనాట్య లక్షణానుసారంగా దశవిధ రూపకాల్లో యిది "ప్రకరణము" అనేరూపకభేదానికి దగ్గరగా ఉంది. లేదా సంకీర్ణరూపకంగా విభజిస్తే బాగుంటుంది. అతిప్రాచీనమగు భరతలక్షణానికి లొంగని నవీనయుగంలోని ఉత్తమనాటకాలన్నీ యీ విధంగానే విభజింపబడాలి. "నాటిక" యను రూపకమట్టిదే.

ఇందులోనిరసం విచారిస్తే ధర్మవీరరసం. ఇది ప్రకరణంలో నుండదగిన వీరశృంగారములలో నొకటి. నాయకనిర్ణయంలో కొన్ని చిక్కులు కానవస్తున్నాయి. రాజారావందమా? సిద్ధాన్నము భారగించేవాడేగాని నాయకుని కుండవలసిన ధైర్యసాహసములూ కార్యదీక్షా కలవాడు కాడు. నాయికాసాహచర్యం గాని, ధనానుభవంగాని లేకపోయినా లక్షణాల్ని బట్టి శ్రీధరుడే నాయకు డనటం యుక్తము. భీమసేనరావు ప్రతినాయకుడు. రూపక మెట్టిది? నాయకు డెట్టివాడు? అనే సమస్యనుగూర్చి ముద్రారాక్షసాదిసంస్కృత నాటకాలలో గూడ సంశయా లున్నాయి. ఆ చర్చ నంతగా తీసికోవద్దు. నాటకసంధ్యాదులు, వ్యాకరణాంశము లసలే స్మరించవద్దు.

ఈనాటకప్రయోగము నాదినుండి అంతం వరకు చూచినవాడు తన నిద్రాభంగానికీ, ధనవ్యయానికీ పశ్చాత్తాపం పొంది పైగా కవిగారిపై శాపవాక్యాలు విసరుతాడు. కళాదృష్టిలో యీనాటక మేమాత్రం చరితార్థం కాజాలదు. రసం బహునీరసంగా ఉంది. పాఠకుడికిగూడ మిగుల విసుగుదం

కలిగిస్తున్నది. కవిగారే స్వయంగా దీన్ని ప్రదర్శించారట. ఇందు వారిసహజప్రజ్ఞ కూడ ఉపయోగించరు. ఇట్టిపుస్తకాన్ని యే అనామకుడి[*] వ్రాస్తే దాని కేగతి పట్టేదో చెప్పజాలను. దీన్ని విషాదాంతంగా మారిస్తే బాగుండేది.

మొదటి అంకము—రంగము-౧

భీమసేనరావు భార్యతో తారనుగూర్చి మాట్లాడేటప్పుడు "సుఖదుఃఖములు కావడి కుండలు" అని అంటాడు. దీనికి సందర్భశుద్ధి కావరాదు. తార కీకష్టం తొలగేదెట్లాగో? తర్వాత తారకు కలిగేసుఖ మేమిటో? ఇట్టిసూక్తులు తరుచుగా ఉపయోగిస్తే భావ కందకు వస్తుం దనుకొన్నా రేమోకాని సందర్భంలేనప్పు డది పాండిత్యప్రకర్షకా అని తోస్తుంది.

తారకు గర్భస్రావాన్ని భీమసేనరావు బోధించేటప్పుడు దీనికి మూల మెవ్వరో తెలియక భీమసేనరావేమోనని అనుమానం కలుగుతుంది. దాని నంతసంధిగ్ధ గా ఎందుకుంచాలి. ఇది వదలగనుకోనా ఒకచోట సంధిగ్ధగా ఉన్నదాన్ని స్థలాంతరమందు స్పష్టం చేయటానికి.

౭, ౮, ౯ పేజీలలో భీమసేన విద్యాలంకారులు ధర్మప్రసంగం చేస్తారు. ఆ సంభాషణ వింటే "కవి ఒకవిధంగా నిర్మింపదలచుకొన్నపాత్ర లింకొకవిధంగా నిర్మింపబడ్డాయి" అని తేలుతుంది. విద్యాలంకారులు "పండితుల కొకధర్మము, పామరుల కొక ధర్మము. పండితులకు పాపము లేదు. కాక ఒరులకు తెలియకుండ చేసినపాపము పాపము కాదు" అని అంటాడు. భీమసేనరావంతటి వకీలుచే సురుస్థానమం దుంచబడి యెల్లరచేత ధర్మవేత్తగా యెంచబడుతున్నవానిచేత ఇంత జ్ఞానశూన్యంగా పలికించడ మేమి యుక్తంగా ఉంది? పైగా — భీమసేనరావు పేరుగన్న వకీలు; పురపాలక సంఘాధ్యక్షుడు; అట్టివాని నంత విశ్వాసిగా వంతపాటవానిగా చేయటం — కాని — పాశ్చాత్య నాటకాలలో గొప్ప వ్యక్తుల కొక గొప్ప లోపం చూపి దాన్నే తరువాత కథ కంతకీ కారణంగా నిర్మించడమూ కద్దు. దీని తాత్పర్యం మానవగత సహజ లోపాన్ని ఖండించటం మంచిదే. ఇట్టిది హైందవ నాటకాల్లో లేకపోవటం. కొరతకూడ. ఆ ప్రకారమే కవి యీపాత్రలను సృష్టించెనా? కాదు. ఈ పాత్రలయందు లోపమే గాని గుణ మెక్కడా చూపబడలేదు. కనుక యిది ఉద్దేశపూర్వకంగా కాక రచనాకౌశలాభావమువల్లనే జరిగింది.

ఉత్తమములైన చాలనాటకాల్లో రసవత్తమంగా ఉండవలసిన మొదటిరంగంలో కవులు పొరబడుతూంటారు. అట్టి అవస్థయే మన నాటకంలో యెక్కువగా ఉంది. ఈ రంగంలో యేమీ రక్తి పుట్టదు, సరిగదా తలనొప్పికూడ వస్తుంది.

రంగము—౨

రాజా యెంతవరకు నిలబడగలడో తెలిపికోకుండా తార తన్నర్పించుకొంటుంది. దానికి "అనుభవము లేని చిన్నతనం" అని సమాధానం చెప్పకొంటే మరి యీ రంగములో లోపము కానరాదు.

రంగము — ౩

ఇందులో మొదట కొంతభాగం చెత్తగా ఉంటుంది. మిగిలినభాగంలో ఎన్నో ప్రమాణ వాక్యాలు ఉదాహరింపబడ్డాయి. వానిలో చాలావరకు సందర్భశూన్యములే.

రెండవ అంకము — రంగము-౧

శ్రీధరుని వివాహాభావం ఏకారణంచేతనో సూచనైనా లేదు. రంకి పైబడ్డ వయస్సు కలవాడు. ఇప్పుడు తారాశ్రీధరుల మధ్య ప్రణయగాథ అంకురింపజేసారు కవిగారు. గర్భిణి యైన తార అనాథయై ఆత్మహత్యకు సిద్ధంకాగా శ్రీధరుడు చేరదీసి పోషిస్తాడు. అప్పుడు ప్రేమగాథ మనుష్యసాధారణంగా యిట్టి హృదయదౌర్బల్యం కలదని చూపించుటకా యిది. కథావస్తువు కిది సీమాత్రమూ అందం కలిగించకపోయినా రసాభాసమాత్రం బాగా తోస్తుతుంది.

రంగము - ౨

ఇక్కడ శ్రీధర రాజారావులసంభాషణ హృదయంగమంగా ఉంటుంది. కాని రాజా తారతో మాట్లాడవెళ్లాడు. దాని సారాంశ మేమిటో యెక్కడా తెలియదు. ఈ రంగంలో లీలావతి బాగా పోషింపబడ్డది.

రంగము - ౩

"అశ్వత్థామా హతః........." అనిన్నీ,
"వారిజాక్షులందు......
......నఘము బొందదధిప"

అనిన్ని కద్దు. ఇందులో మొదటిది భారతము. రెండోది భాగవతము. కాని—"ఇది మహాభారతమయ్యా, పంచమవేదము, వ్యాసుల వారిది" అని విద్యాలంకారునిచేత పలికించారు. ఇతని జ్ఞానశూన్యతను తెలియజేయుటకా? యిది (కవిప్రమాదము కాదుగదా!) ఇట్లే మొదటి అంకములో రంగములో— "ఫలానా వాకిట్యానికి ఫలానా నేను ఉపదేశించుచ దేమన" అని సొంతభాష వ్రాసి క్రింద "ఇతి నారాయణస్మృతిః" అని పీఠాధిపతులైన ఒకస్వాములవారిచే వ్రాయబడింది. ఇట్టివారిని పూర్వమార్గం తొక్కినవారైనా ప్రజ్ఞాపాండిత్యాలు కలవాళ్లనే చేయాలిగాని ౬ X ౩=౧౧ అనే పండితులుగా తయారుచెయ్యరాదు. అట్లయితే నాటకంలో పసయేముంది?

ఈరంగంలో ధర్మప్రసంగం మరీచిత్రంగా ఉంటుంది. ఒకటిరెండుమాటలు చూపిస్తాము;

లీలా—దయ వలదా (తారపై)
భీమ—దయ సర్వేశ్వరునిసొత్తు.

లీలా—తారను బుజ్జగించి లోపు జేసికొన్నవారు పాప మొనర్చిరా? లేక ఒడ లెరుంగక లోబడినతార పాప మొనర్చెనా?
దీనికిచ్చే సమాధానాలు పుస్తకంలో చూడండి.

విద్యాలంకారుడు "ద్రవ్యార్జన సులభమగు వరకు దుర్మార్గమును తొక్కనేరాదు" అని అంటాడు.

రంగము—౪.

హెడ్ కానిస్టేబిలు అరవాయన యెందుకో? తెలుగువాడైతే వచ్చినరసభంగ

మేమిటి? ఇది కేవలం సామర్థ్యప్రకర్షకన్న ట్టుగా ఉంది. కాని ఒకటి చెప్పవచ్చు. ఈగ్రంథంవల్ల యింతవరకు విసుగెత్తినవాళ్లకీ అరవతెలుగు కొంత్తశక్తి నిస్తుంది.

రంగము — ౫.

తల్లి శవము ప్రక్కనుండగానే శ్రీధరుడు దేవతార్చన సాగిస్తాడు. ఇది యేప్రాంతా న్నయినా ఆచారంగా ఉందా? ఈసమయం లోనే "నిన్ను నే నెందుకు పెండ్లాడరాదు?" అని తార అంటే "నే నందుకు తగను." అని శ్రీధరుడంటాడు. ప్రణయగాథ లకుగూడ ఇదేనా సమయం?

ఈరంగంలో ముఖ్యంగా విచారించవల సింది లీలావతీపాత్రనుగూర్చి. ఈనాటకాని కంతటికీ విమర్శనస్థాన మిది. గ్రంథకర్త గారికి లీలావతి వీరవనితగానుండుట యిష్టము. కాని అట్టి లక్షణాన్ని ఆదికంకి నిగూఢంగా నైనా చూపెట్టలేదు. అవకాశం లేకపోలేదు. తుద కామె యెరువుతెచ్చుకొన్నట్టు ఒక్క సారిగా విజృంభిస్తుంది. అది అటుంచండి. (౭౧ పేజీ మొదలు) శ్రీధరునింట తారవేగాక లీలావతినిగూడ శవవాహికగా చేయటం ఏదృష్టితో జూచినా సామంజసంగా లేదు. ఒక సుప్రసిద్ధన్యాయవాదియొక్క ధర్మపత్ని, ఆభిజాత్యసంపన్న, సాధ్వి — అట్టి ఆమె దిక్కు లేని శ్రీధరునికి శవవహనంవిషయంలోనే దిక్కు కావలసివచ్చెనా? నీచమున్నూ అతిసాధా రణమున్నూ అయిన యీపని ఆపాత్రజ్ఞురా లేవిధంగానైనా ఆ పని చేయ దనువాళ్లచేత చేయించగల్గునే. మొత్తం పరిపడని సంగతు లలో ఇది యొకటి. మరొకటి లీలావతి యీ విషయమై తనపతిని తోసిరా జంటుంది. విద్యాలంకారాచారిని తూలనాడుతుంది-పతి గాని మరియెవ్వడుగాని సంఘమున కుపద్రవ కారియైన మాటలతో చక్కబడనివాడు "స్త్రీ ధర్మములో" యెట్టిసాహసాన్నయినా చేయ దగిందే. అట్టిసాహసం మహాసమస్యలం దవ లంబించిన ప్రశంసాపాత్రమగును. అట్లుకాక- అత్తవారింట నడుగుపెట్టిందిమొదలు అను కూలదాంపత్యంచే సుఖజీవన మనుభవిస్తూ కడుపులోనీళ్లు కదలని సుకుమారి లీల, అపార సంపదలు గలలీల, వీనినన్నిటినీ కాలదన్నుటా? కుమారుల కనదగిన కుమారుడు న్నాడు. అతడు తన్నెంతవర కనుసరిస్తాడో తెలి యదు. అవసరమైతే అతన్నిగూడ విడనాడ సిద్ధమా? నిన్నటివరకు ప్రయత్నించినా కన బడనివ్యక్తి నేడొక్కసారి రాజవీథి కెగబడు టా? దూరదృష్టిగలతార వల దంటుంది; మం దలిస్తుంది. అమ్మా! దూరమాలోచించుకొమ్మ అంటుంది. దానికి తారా! నా కట్టిభయము లేదు.... అని పైగా "కాలము మారుచున్నది" అంటూ త్యాగశీలుడను శ్రీధరుడు భయకంపితు డైనా లెక్కచెయ్యక తనజీవిత మేమగునో ఆలోచింపక 'పట్టండి, శవాన్ని పట్టండి' అని తెగబడుటా? ఏమంతతీరనిసమస్య యని యీ అనుచితసాహసం? ఇదంతా రంగస్థలం మీద చూస్తే సామాజికు లెంకెంతగా విమర్శి స్తారో?

మూడవ అంకము — రంగము ౧

నౌకరు వచ్చి చెప్పగా లీలావతి కోర్టులో నుంచి లేచిపోయిం దెందుకో తెలియలేదు. ఇంకొకటి. బంగారుపదకమునకు సంబంధించి నంతవరకు అనగా వీరన్నశెట్టి యింటినుండి దొంగిలింపబడింది మొదలు రాజారావు కోర్టులో చంద్రహార మర్పించినవరకుగలకథ యెన్నిసార్లు చదివినా యేమీఅర్థం కావటం లేదు. రంగస్థలంపై మరీ గందరగోళంగా ఉంటుంది. వీరికిసందర్భమైన రాజారా వింతగా ఎట్లు తెగించాడు? ప్లీడరీవృత్తికి జీవిత మర్పిం చిన భీమసేనరావు తనసాక్షి ఆచారితోగూడ న్యాయస్థానంలో ఘవాలుచేసినపుడు తత్తర లాడటంలో అర్థమేమి? ౭౭ వ పేజీలోనూ మరొక్కచోటనూ గూడ "మాడుతూర్లు పిలువగా" అని కవిగారు 'డైరెక్షను' యిస్తారు. పాఠకులకు మాత్రం కోర్టుసంప్రదాయం తెలి యజేయటమే ఉద్దేశమైతే ధాందసంగా కని పిస్తుంది. అదిగాక వీరు భావని సజీవంగా చేయదలంచి ప్రయోగించిన "జ్ఞానము కావలె నండి; జ్ఞానము" అనేవాక్యం అభీష్టసిద్ధిని కలుగజేయక అస్వాభావికమై పెక్కుసార్లు ప్రయోగింపబడటంచేత వెగటుకూడా కలిగి స్తోంది.

రంగము — ౬.

గ్రంథం పేరుకూ కథావస్తువుకూ సామ రస్య మేమాత్రమూ అర్థతః కుదరకపోయినా పెద్ద అక్షరాలతో "పరిపడని సంగతులు" అని శబ్దతః చివరకు కుదిర్చి వారంతటవారు తృప్తి పడ్డారు.

వీ రిదివరకు పత్రికలో వేసిన "పెరుసు ముంత" ప్రహసనాన్నీ యీ నాటకాన్నీ చూస్తే శ్రీ ఆచార్యులుగారు "నాట్యా చార్యులు" గా ఉండదగినవారేగాని "కవి బ్రహ్మ"లు కాజాలరని తోస్తుంది. ఈనాట కములో గుణవంతేనులను భాగాలు లేకపో లేదు. కాని నాకు కనుపడ్డవో పాల్ని మాత్రమే సరిగా నిర్ణయించి చెప్పవలసిందిగా వ్రాసి కొన్నాను.

వ్యవసాయ ఋణవిమోచన శాసనము

౧౯౩౮వ సంవత్సరం జనవరి మాసములో సమావేశమైన మదరాసు శాసనసభలవారు ముగింపుకు దెచ్చిన రైతుఋణములకు సంబంధించిన బిల్లువిషయములో దేశమునందు కలిగినంత ఆందోళన ఇదివరలో ఎప్పుడును ఏవిషయము నందును కలుగలేదంటే దాని ప్రాముఖ్యము సులభముగా వ్యక్తమవుతుంది. కాంగ్రెసు వారు ఎన్నికలలో పాల్గొనడానికి ఉద్దేశించినపుడే రైతుఋణవిమోచనము కలిగిస్తామని వాగ్దానము చేసినారు. శాసనసభలలో అపరిమితసంఖ్యాకులుగా తమకు ప్రవేశము కలిగిన తరువాత తాము దేశానికి చెప్పినమాట సార్థకపరచడానికి ఆలోచించినారు. అప్పులు వసూలుచేయడం ఒక్క సంవత్సరంపాటు నిలిపి ఆ సంవత్సరములో బాగా ఆలోచన చేసికొని తగినశాసనము చేయవలెనని సంకల్పించినారు. దానినే ఇంగ్లీషులో 'మారటోరియం' అంటారు. కాని, ఈ ఆలోచన చేసి చెయ్యకముందే దేశములోని సాహుకారులు ఋణగ్రస్తులను పీడించడము ఆరంభించినారు. అందుచేత మళ్ళీ సంవత్సరముదినములు ఆలస్యము చేసినట్టయితే యింకా ఏయేమార్గాలలో రైతులను సాహుకారులు చిక్కుపెట్టెదరో అను భావము మనసులో కలిగి కావలెను వెంటనే వ్యవసాయ ఋణవిమోచన శాసనాన్ని పూర్ణముగా తయారుచేయడానికి సిద్ధపడినారు. శాసనము ఆలస్యంగా చేసినా, అందులోని ముఖ్యసూత్రాలు ౧౯౩౭ వ సంవత్సరము అక్టోబర్ నెల మొదటి తేదీనుంచే అమలులో నుండవలసినట్లు నిశ్చయించినారు. తరువాత ౧౯౩౭ వ సంవత్సరము డిసెంబరు నెల మొదటి తేదీని ఈ నవీనశాసనము ముసోదాను గెజట్‌లో ప్రకటించినారు; వెంటనే శాసనసభలలో ప్రవేశపెట్టినారు; సెలెక్టు కమిటీ విచారణకు పంపించినారు. సెలెక్టు కమిటీవారు డిసెంబరు ౩౦ వ తేదీన తమ రిపోర్టును తయారుచేసి పంపినారు. జనవరి ముప్పైఒకటవ తేదీకి ఇది శాసనసభలవారిచేత అంగీకృతమైపోయినది. గవర్నరుగారి ఒప్పుదలమాత్రము రావలసియున్నది. త్వరలోనే అట్టి ఒప్పుదల రాగలదను విశ్వాసము కలదు.

* * *

ఈబిల్లు ప్రకటితమైనదినము మొదలు శాసనసభలవారి ఆలోచన ముగిసేవరకు రెండు మాసములకాలము ఈ బిల్లునుగురించిన విమర్శ కొలది సమాజర్ల మూలకముగాను సభలమూలకముగాను పత్రికలలో పుటలకు పుటలు వ్యాఖ్యానముల మూలకముగాను విస్తారముగా జరిగినది. ఒకవైపున ధనాధికారులపరముగా ఆందోళన, మరియొకవైపున బీదలపరముగా ఆందోళన తీవ్రముగా విజృంభించినవి. ఆలోచించి చూడగా సంవత్సరములకొలది వ్యవధియుండిన సందర్భములలోకూడ ఇంత విమర్శ ఏ విషయమునుగురించియు జరుగలేదని చెప్పక తప్పదు. కాబట్టి కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వమువారు తొందరపడి ఈ శాసనమును చేసినారనడము పొసగదు. మహోత్తమమైన రోగము పీడించునపుడు చక్కగా నాలోచించి త్వరగా మందిచ్చినవాడు వైద్యుడగును గాని ఆలోచన చేయుచు రోగి చచ్చుటను కనిపెట్టినవాడు వైద్యుడు కాజాలడు.

* * *

మద్రాసు శాసనసభవారు నిర్మించిన ఈ చట్టపుటుద్దేశ్యము ఏమనునది గమనింపదగును. ఇది ప్రత్యేకముగా బీదలను సంరక్షించుట కేర్పడిన శాసనము కాదని కొందరి విమర్శ. ఆ వాదము నిజమని అంగీకరింపక తీరదు. ఈ శాసనముప్రకారము అప్పులు తీరినతరువాత బీదరైతుకు ఎకరా భూమికూడ నిలువక పోవచ్చును. అతని వ్యక్తిగతముగా అతనికి జీవితమునకే మార్గము లేకపోవచ్చును. ఇంతే కాదు; వ్యవసాయపుపనులు చేసికొనుచు కూలీలుగామాత్రము ఉండేవారి అప్పులుకూడ ఈచట్టముక్రిందికి రావలసిందని చేసిన సవరణ శాసనసభవారు తిరస్కరించిరి. అనగా అట్టి బీదలకును ఈ శాసనము సంరక్షణ కలుగజేయదనడము స్పష్టము. వారు ఇదివరలోవలె సాహుకారులకు జవాబు చెప్పుకోవలసినదే కాని గత్యంతరం లేదు. వ్యవసాయమూలేక యితరవృత్తులలో అవలంబించుచూ అప్పు పడిన బీదసాదలకు ఈ చట్టము అసలే ఉద్దేశింపబడినది కాదు. మరికొందరనుకొనునటుల ఈ చట్టము సాహుకారిపద్ధతిని నశింపజేయుటకుగాని, జమీందారుల ఆస్తులను అపహరించుటకుగాని ఏర్పడినట్టిది గాదు. పైన జెప్పిన బీదలందరికిని ఈ చట్టము అన్వయము కాదనడమే ఇందుకు నిదర్శనము. జమీందారులకు రాదగిన సిస్తులు కొన్ని ఫసలీలని రైతు ఇచ్చి తీరవలెనని నిర్ణయించడము, నియమితమైన కాలములో అట్లు ఇవ్వనియెడల మినహాయింపు కాదగిన బాకీలు మినహాయింపు కావనడము జమీందారుల స్వత్వములను అపహరించుట కేర్పడినవి కావు. నిజమునకు ఈ శాసనపుటుద్దేశ్యము ఏమనగా యను ప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తరము ప్రధానమంత్రి గా॥ శ్రీ సి. రాజగోపాలాచార్యులుగారు పదే పదే చెప్పియున్నారు. ఈ దేశములో నూటికి డెబ్బదియైదుగురకు జీవనమునకై వ్యవసాయమే ఆధారము. ఇందులో జమీందారులును చేరినారు. సాహుకారులును చేరినారు. వ్యవసాయపు కూలివారును చేరినారు. ఇతర బీదలును చేరినారు. ఇందరి జీవితమును పోషించే వ్యవసాయపరిశ్రమ మన దేశములో ముందు అడుగుపెట్టి విజృంభించడానికి వీలులేనంత అప్పుల బరువుక్రింద క్రుంగిపోతున్నది. ఈ బరువును త్రోసివేసిననేకాని మరల ఈ పరిశ్రమ తలయెత్తుకొని అభివృద్ధి కావడానికి అవకాశాలు లేవు కాబట్టి వ్యక్తులసంపత్తు పేదరికములతో ఈ విషయమునకు సంబంధము లేదు. వ్యవసాయ పరిశ్రమ నడుపుచుండే మానవుడు ఎవ్వరైనా బీదయైనా, బక్కయైనా, బలవంతుడైనా అప్పులుపడి వుంటే అట్టి అప్పుబరువు తగ్గితేనేగాని పరిశ్రమను నిలువబెట్టుకోలేడు; కాబట్టి అట్టి అప్పుల బరువు తగ్గించి వ్యవసాయపరిశ్రమ విజృంభణ

గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు

మునకు తోడై దేశకల్యాణమును సాధించవలె ననే ఉద్దేశ్యముతో ఈ శాసనము ఆలోచించితి మని అతడు మరిమరి స్పష్టపరచినాడు. ఈ విషయము గమనించి ఈ శాసనమును విమర్శింతురేని దీని ప్రయోజనమును గ్రహింపగల్గుదురు.

* * *

వ్యవసాయపరిశ్రమను సంరక్షించడానికి ఇదివరలో అప్పులబాధతప్పించే ప్రయత్నాలు జరుగలేదా యని ప్రశ్నించేవారుంటారు. గత శతాబ్దములో ఫేమిన్‌కమీషనువా రేర్పడి రిపోర్టుచేసిననాటినుండియు ఈ ప్రయత్నాలు సాగుతూనే ఉన్నవని చూపించేవారుంటారు. వ్యవసాయదారులకు అప్పులివ్వడానికి సర్కారువారు అమలులో పెట్టిఉండే 'అగ్రికల్చరిస్టులోన్సు ఆక్టు' "ల్యాండు ఇంప్రూవ్‌మెంటు ఆక్టు." ౧౯౦౪ వ సంవత్సరపు పరపతిసంఘాల, అంటే 'కో ఆపరేటివు సొసైటీల ఆక్టు' "యుజూరర్సు ఆక్టు" (వడ్డీరేటు నిరోధపు శాసనము), ౧౯౩౮ వ సంవత్సరపు "డెట్టు కన్‌సిలియేషన్ ఆక్టు" ఇటువంటివి అనేకశాసనాలు ఇదివరలో చేసి రైతుకేదో కొంత మేలుచేతామనే ప్రయత్నము అధికారులు జరిపినారు. నాటి ఫేమిన్‌కమీషను వారి రిపోర్టువలెనే తరువాతికాలములో 'అగ్రికల్చరల్ కమీషను', 'బ్యాంకింగు ఇన్‌క్వయరీ కమిటీ', 'సత్యనాథన్ కమిటీ' ఇటువంటి సంఘాలేర్పడి రైతుపడే దుర్భరావస్థలనుసరించి విచారణలుచేసి అతని అప్పు ఎట్లా పెరుగుతూవుందో కనపరుస్తూ నివారణోపాయాలు చేయకపోతే వ్యవసాయ మభివృద్ధి కాదని నిన్నటిదనుక రిపోర్టులు ప్రచారణ అవుతూవచ్చినవి. అనగా అర్థమేమి? వ్యవసాయదారునికి సంభవించియుండే అప్పుల కష్టము తీరడము ఇదివరలో అవలంబించిన ఏ ఉపాయాలచేతను సంభవించలేదు.

* * *

మద్రాసు శాసనసభయందు దాక్షేపించిన వారియందొక్కరుకూడ ఇదివరలో చేసిన ప్రయత్నాలు చాలును అన్నవారు లేరు. కుద్రప్రయత్నముగా జరుగుచుండిన "డెట్టు కన్సిలియేషను బలపరచవలసినది" అని కొందరాక్షేపణలు సూచించినారు. "డెట్టు కన్సిలియేషన్" అంటే యేమి? అప్పులిచ్చిన వారిని, అప్పు తీసికొన్నవాణ్ణి పిలిపించే అధికారి ఏర్పడడము, ఇష్టపడి రాదలచుకుంటే వారు రావడము, మధ్యవర్తిగా విషయాలు విచారించి అధికారి ఇంతమట్టుకు ఈరీతిగా మీరు పరిష్కారముచేసికొనవలసినదని చెప్పడము, వారిష్టపడితే పరిష్కారము వ్రాయడము, నిర్ణయమైన మొత్తమును రైతు ఇచ్చుకోలేనివాడైతే సర్కారువారి "అగ్రికల్చరిస్ట్‌లోను ఆక్టు" క్రింద తక్కువవడ్డీకి అప్పు మంజూరుచేయడము ఇది "డెట్టు కన్సిలియేషను" శాసనముయొక్క సారాంశము. సర్వమును అప్పిచ్చిన, పుచ్చుకొనినవారి యిష్టప్రకారము జరుగడమంటే యుగాలు మారిపోయినా అనుకొన్న సంస్కారము కాదు. కాబట్టి దీనిలో నిర్బంధము కొంత ప్రవేశపెట్టవలసినదని కన్సిలియేషన్ శాసనాన్ని శాసనసభలో పెట్టినదినమునుంచి వాదించినవారు మితవాదులలో చాలమందియున్నారు. రాజగోపాలాచారి చట్టమును ఆక్షేపించడము కొరకు డెట్టుకన్సిలియేషన్ శాసనమును బలపరచవలసిన దనినవారుకూడ ఇట్టి నిర్బంధ మేర్పరచవలసిన దనువారే కాకతప్పదు.

* * *

"డెట్టుకన్సిలియేషన్" విధానము నిర్బంధము చేయవలసినప్పుడు దానికి కొన్ని మూలసూత్రా లేర్పరచవలసినదేనా? ఆ మూలసూత్రాలు ఏయే విషయాలలో ఏర్పడవలెనని ఆలోచింపవలసినదేనా? తీసికొన్న అసలు అప్పు మొత్తమెంత? వడ్డీరేటెంత? త్రిప్పించి మళ్లించి వ్రాయించుకొనిన పత్రాలన్నిటిని గౌరవించవలసినదేనా? ఈ దినము బజారులో వడ్డీ నూటికి సంవత్సరానికి అయిదో నాలుగో అయినా పత్రములో పన్రెండని, ఇరువదినాలుగని ఉంటే అట్లే లెక్కవేయవలసినదేనా? వడ్డీకివడ్డీ ఆరునెలల కొకసారి త్రిప్పి కట్టియుండినా యిప్పించవలసినదేనా? తీర్మానమైన మొత్తమును రైతు వెంటనే యివ్వడానికి డబ్బు అతనివద్ద ఉంటుందా? సర్కారువారు హాజరుపెట్టగలరా? పెట్టలేకపోతే అతడు ఇన్‌సాల్వెంటుకోర్టులో పడిపోవలసినదేనా? వ్యవసాయదారుడు జమీందారుకు గుత్తకుగాను అప్పుపడియుంటే అది అప్పవుతుందా కాదా? ఒకటే అప్పుమీద దాని నాల్గింతలు పదింతలు వడ్డీకే చెల్లుబడిపోయియుండినా ఆ అప్పు చెల్లిందనే తృప్తి రైతుకు కలిగేమార్గము కనుపించకపోయినప్పటికీ ఆ మొత్తము రైతునెత్తిన మోపియుండవలసినదేనా? పేరుకు భూమికలవాడో భూమిలో భాగముకలవాడో అయినా ఏ వకీలుపనో వ్యాపారమో చేసుకుంటూ పట్టణవాసాలలో నివసించే మానవునికీ సంరక్షణయియ్యవలసినదేనా? నేడు ఈ సంరక్షణ కలిగించినా రేపు మళ్లీ వ్యవసాయపుపనులకు రైతుకు ద్రవ్యోపపత్తి కావలసియుండునే, ఆ ద్రవ్యోపపత్తిని సక్రమమార్గాలలో కలిగించే సాధనాలేమి? అనే యిన్ని ప్రశ్నలకు సదుత్తరాలు చెప్పకొంటేనేగాని "డెట్టు కన్సిలియేషన్" విధానాన్ని నిర్బంధరూపముగా అమలులోనికి తేవడానికి రాదు.

* * *

శ్రీ సి. రాజగోపాలాచారిశాసనముద్వారా మద్రాసు శాసనసభలవారు తీర్చియుండే కార్యక్రమము ఇంతకంటే యేమాత్రము భిన్నము కాదు. నిజముగా డెట్టుకన్సిలియేషను విధానాన్ని నిర్బంధముచేయడమే "స్కేలింగు డౌనుఆఫ్ డెట్సు" అంటే అప్పుల తగ్గింపు క్రిందికి సహజముగానే పరిణమించినది. పై పేరాలో సూచితమైన అన్నిప్రశ్నలకూ సమాధానాలు కుదిర్చి ఈ క్రొత్తశాసనములో ఇముడ్చినారు. సూక్ష్మవిషయాలలో భిన్నాభిప్రాయాలుండడానికి అవకాశముండవచ్చును, అవకాశమున్నది. కాని శాసనముల సూత్రాలు శాసనస్వరూపము విషయములలో బహుజనాభిప్రాయము స్పష్టముగా ఇందులో ప్రతిఫలించినది. కాంగ్రెసుప్రభుత్వమువారు మహోదారకార్యము నిర్వహించినారనడము స్పష్టమే. వారి ప్రతిష్ఠయు దీనిచే పెరిగిన దనుటయు సత్యమే.

* * *

ఈ శాసనము వ్యవసాయపరిశ్రమను పునరుజ్జీవింప నేర్పడినది, కాబట్టి దీని ఫలమును

పొందదగిన వ్యవసాయదారుడనే మానవు డెవడు అనే నిర్వచనము అవసరమైనది. దీని విషయములో చిత్తుచట్టమును ప్రకటించి నప్పుడు వ్రాసిన వివరణమును సెలెక్టు కమిటీ వారు కొంత మార్చిరి. వ్యవసాయమునకు భూమి మొదటి యవసరము. కాబట్టి భూమిలో హక్కు కలవాడు లేదా సత్తిదారుగా హక్కు పొందినవాడు వ్యవసాయపరిశ్రమకు ఆదిపురుషులు. అయినా భూమికి సంబంధము లేని యితరవృత్తులలో ఉండిపోయేవారికి సంరక్షణకలిగితే అది వ్యవసాయానికి ప్రయోజనము కలుగజేయదు. మన దేశములో వ్యవసాయదారుల కుటుంబాలలో ఇతరవృత్తులవలంబించి పట్టణవాసాలు చేరిపోయినవారున్నారు. సమష్టికుటుంబములోనివారైనా వీరు వ్యవసాయవృత్తిమాత్రములో చేరరు. కాబట్టి ఈశాసన మన్వయము చేయడములో వీరిని వేరుగా చూడక తప్పలేదు. వీరిని వేరు పరచడానికి కొన్ని విషయాలాలోచించినారు. ఇన్‌కంటాక్సు పడియుండడము ౧౯౩౭ సం॥ మార్చి ౩౧ వ తేదీకి ముందు రెండేండ్లలో ఒక ఏడాదైనా టాక్సు విధించిఉంటేనే ఈ వర్గములోకి చేర్చడ మనునవివారు. స్థానికాధికారులకు—అనగా మునిసిపాలిటీలకు, జిల్లా బోర్డులకు, కంటోన్ మెంటులకు ౧౯౩౦ వ సంవత్సరము ఆగస్టు ౨౬ వ తేదీకి ముందు యూనియనులుగా ఉన్న పట్టణసంఘాలకు సంవత్సరానికి రు. ౩౦౦ లకు మించిన ఆదాయముమీద ౧౯౩౮ వ సం॥ అక్టోబరు ౧ వ తేదీకి ముందు రెండేండ్లవృత్తిపన్నుకు పాత్రమయియుండడము. అదేవిధముగా రు. ౬౦౦ లకు తక్కువగాని ఇంటిపన్ను ప్రాపర్టీ పన్నుకు పాత్రమయియుండడము, రు. ౫౦౦ లకు పైబడిన పేష్కష్షు రు. ౧౦౦ లకు పైబడిన క్విట్‌రెంటు, జోడీ, కట్టుబడి, పొరుప్పు ఇచ్చే భూమిఖామందు కావడము, మలయాళములో ఆ దేశపు చట్టముక్రింద జన్మీగానుండి సర్కారుకు రు. ౫౦౦ లకు పైబడినశిస్తు కట్టడము ఇవన్నీ కూడా ఈ శాసనమునుండి వ్యక్తిని తప్పించవలసినవని తీర్మానించినారు. ఈ శాసన మమలులోనికి వచ్చిన రోజున ఈ నిర్వచనముప్రకారము వ్యవసాయదారుగా లేనివారి కీశాసన మన్వయింపదు. అనగా వీరికి ఋణవిమోచన ఈ శాసనము క్రింద జరుగదని నిర్ణయము. ఈ నిర్ణయానికి రావడములో ప్రచండమైనవిమర్శ జరిగినది. జమీందారులు శ్రోత్రియందారులు కొంత మెట్టుకు పైబడినప్పుడు సంరక్షణ పొందలేదు గదా! వేలఎకరాలకు ఖామందులయి వేల కొలదిరూపాయలు సర్కారుకు చెల్లించే బలవంతులగు రైతువారీరైతుల కీసంరక్షణ ఎందుకివ్వవలెను ? రైతువారీరైతైనా ఒక దర్జాకు పైవాడయితే సంరక్షణ ఇవ్వవలదని కొందరాక్షేపించినారు. యూనియన్‌బోర్డు ఇత్యాదులలో సంవత్సరానకు ౩౦౦ ఇతరత్ర సంపాదించినమాత్రముచేత, లేదా రు. ౬౦౦ ల విలువమీద పన్నిచ్చినా గొప్ప ఆదాయము కాదు, కాబట్టి అట్లాటివేవున్నా రైతన్నవాడు ప్రతివాడు సంరక్షణకు పాత్రుడు కాతగినవాడని మరియొకవైపు వాదవివాదాలు జరిగినవి. వ్యవసాయదారుని నిర్వచనము సెలెక్టుకమిటీవారు నిర్ణయించినపిదప అసెంబ్లీ సభలో దీనికి ౬౭ సవరణలు పెట్టినారు. నిజమైన మార్పుకలిగించే సవరణ యొక్కటికూడ అంగీకృతము కాలేదు. శ్రీ రాజగోపాలాచార్లుగారు జవాబుచెప్పుతూ వ్యవసాయము మీదే దృష్టిని కేంద్రీకరింపనివారినందరిని తామీశాసనలాభమునుండి దూరము చేయదలచినందున ఇన్‌కంటాక్సు వగైరాలు చేర్చితిమనియు, వ్యవసాయముమాత్రముతోనే తృప్తిపడినవారికి వారివారి అంతస్తుకు తగినట్టుగా అప్పులుకూడా తప్పవు. కాబట్టి అందులో పైదర్జా క్రిందిదర్జాలని వేరుపరచడము మానుకొంటిమనియు వాదించిరి. ఈ శాసనోద్దేశ మంగీకరించినపిదప ఈ వాదను సమంజసమని అంగీకరించుట ధర్మము.

* * *

బాకీదా రిట్టివాడని నిర్ణయమైనతరువాత అప్పులిచ్చినవా రందరిని ఈ శాసనముక్రిందికి తేవలెనా, మినహాయింపులు చేయవలెనా అనేది ప్రశ్నగా నేర్పడినది. సర్కారు శిస్తు బాకీలు, కో-ఆపరేటివు సొసైటీల అప్పులు, ఇతర బ్యాంకులు కంపెనీల అప్పులు—ఇట్టి అప్పులగతి యేమికావలెనని విమర్శలయినవి. సర్కారే రైతు, రైతే సర్కారు కాబట్టి చక్కగా నడిచే సర్కారే లేకపోతే ఇట్టి శాసనాలు రావడానికి, అవి అమలుజరగడానికి అవకాశమే లేదు. అందుచేత రైతు సర్కారుకుపడే ఋణము ఈ శాసనములో చేర్చడానికి వీలులేదు. రైతుకు ఈ చట్టముక్రింద కలిగే ప్రయోజనము కలుగగా నిలిచే అప్పు తీర్చేదానికి ఇప్పటి పరిస్థితులలో సర్కారువారు కావలసినంతద్రవ్యము తమ ఖజానాలో నుండి యివ్వలేరు. అంతేకాదు ; ముందు రాగల రైతు అవసరాలకు అప్పులు దొరికే మార్గాలుకూడా ఉండవలెను. అందుచేత రమారమిగా తమయిష్టాన్ని అంగీకరించి నడువవలసిన కో-ఆపరేటివు సొసైటీలను ప్రభుత్వమువారు ఈ చట్టములో చేర్చక నిలిపినారు. ఈ చట్టములో తలపెట్టిన కొన్ని మార్పులను—వడ్డీరేట్లు వగైరాలను—కో-ఆపరేటివు డిపార్టుమెంటువారు ఇదివరలోనే చలామణికి దెచ్చినారు. కో-ఆపరేటీవు సొసైటీలు సాహుకారులకంటే అన్యాయముగా ఇదివరలో ప్రవర్తించినారని ప్రజాభిప్రాయమున్నమాట వాస్తవమేకాని అది విధానము దోషముకాదు. సాహుకారిపద్ధతిని కో-ఆపరేటివు సొసైటీలలో కూడ నిలవబెట్టుటకు తోడైన అధికారాంభిమానుల దోషము. ప్రజలకులోబడిన ప్రభుత్వము అధికారములోనికి రావడముతో కో-ఆపరేటివు ఉద్యమస్వభావము మారనారంభించినది. పూర్తిగా మార్పే శక్తి ప్రభుత్వముచేతిలో నున్నది. బ్యాంకులు వగైరాలు ౧౯౧౩ వ కంపెనీల ఆక్టుక్రింద నేర్పడిన కంపెనీలు, వీని విషయమున మదరాసుప్రభుత్వానికి కొంత తొందర కలిగినదనడానికి సందేహములేదు. రైతు అప్పుల పరిష్కారము జాతీయప్రభుత్వమువారి అధీనములోనిది. బ్యాంకులు, కంపెనీలు ఇండియాప్రభుత్వమువారి అధీనములోనివి. అంతేకాకుండా కో-ఆపరేటివు సొసైటీలవలె ఇవికూడ రైతుకు తాత్కాలికముగా అప్పులు పుట్టింపగల సర్కారుతనిఖీకి లోనైనసంస్థలు. అందుచేత శ్రీ రాజగోపాలాచారిగారు దీని విషయములో చాలా మథనపడి మూడు నాలుగుపర్యాయములు తమ అభిప్రాయాలు

మార్చుకొన్నారు. ఇట్లా వీరు మార్చుకొన్న విషయము ఈ బిల్లుసందర్భములో ఇంకొక్కటి లేదు. ఎట్లయితేనేమి పార్లమెంటువారి శాసనముమూలకంగాగాని, ఇండియా ప్రభుత్వపు ప్రత్యేక శాసనముమూలకముగాగాని, రాజుగారి ఛార్టరువల్లగాని, లెటర్సు పేటెంటువల్లగాని ఏర్పడే ఏసంస్థకుగాని రైతు ఋణపడితే ఈ శాసనముక్రిందికి ఆ యప్పు రాదని వ్రాయవలసివచ్చినది. కాని ౧౯౧౩ వ సంవత్సరపు ఇండియను కంపెనీల ఆక్టుక్రింద యేర్పడిన సంస్థలకుగాని, ౧౯౩౪ వ సంవత్సరపు రిజర్వుబ్యాంకు (చట్టము) క్రింద ఏర్పడిన షెడ్యూల్డు బ్యాంకులకుగాని రైతు పడిన అప్పు ఏ సంవత్సరమునకు నూటికి తొమ్మిదికంటే ఎక్కువవడ్డీ యుండనియెడల అట్టి అప్పు ఈ శాసనంలో చెప్పినప్రకారము తగ్గింపు పొందరాదని నిర్ణయించినారు. ఈ చట్టమే అన్యాయముకాదని చెప్పిన మొదటి నియమము చెల్లినో తొమ్మిదింటికి ఎక్కువ వడ్డీ అయినప్పుడు ఈ రెండవనియమ మెంతవరకు పనికివచ్చునో కోర్టులు నిర్ణయింపవలసియుండును. అందుచేతనే కాబోలు ఈ చట్టములోని వ్యవహారములను పరిష్కరించడానికి ప్రత్యేకము న్యాయవిచారణస్థానములను సర్కారువారు నియమింపదనని మొదట తలపెట్టి శ్రీ రాజగోపాలాచార్లవారు తుదకు దానిని చల్లగా మానుకొనినారు. ఈ విషయమునందు తగినపై కోర్టు విూశాసనమునందు లేకపోవడము గొప్ప కొరతయని చెప్పవలసినదే. అయినను ఈ ఆక్టును అమలునందు పెట్టడములో కలిగే యిబ్బందులను తొలగించడానికి నిబంధనలుచేసే అధికారము సర్కారువారు నిలుపుకున్నారు. కావున ఇండియా ప్రభుత్వమువారి సానుభూతిని సంపాదించితే క్లిష్టసందర్భములను తీర్చుకొందురు కాబోలు. ఈ చట్టము అన్యాయముకాని ఉత్తమగ్రంథములకొన్నిటిని ఇందులో చేర్చినారు. రైతువద్ద కూలిచేసే పాలెగాడు వగైరాలకు చెంద వలసిన అప్పుల కీశాసన మన్వయముకాదు.

* * *

బాకీ ఇదివరలో పేర్కొన్నట్లుగానే తీర వలసియుండును. జమీందారీరైతులు జమీందారులకు అప్పుపడిన సత్తుబాకీల కీశాసన మన్వయముచేయుటచేత జమీందారుల ప్రతిఘటన చాల యెక్కువగా తటస్థించినది. ఈ విషయమును విమర్శకుడిచుట అప్పుల తగ్గుదలకు చేసిన యేర్పాటులను విమర్శించుటకు దిగుట యగును. అప్పు లచ్చుకోవలసినవాని స్వరూపము అప్పులిచ్చినవాని స్వరూపము శాసనమునుండి మినహాయింపవలసినవారి స్వరూపము నిర్ణయముచేసినపిదప ఇక నిర్ణయము కావలసినది ఋణనివారణ యెంతవరకు ఎట్లెట్లు చేయవలసినదనే. దానిని ఈ శాసనమునందు రెండవయధ్యాయమున ఎనిమిదవ తొమ్మిదవ సెక్షనులలో నిర్ణయించినారు. పై వివరణమంతయు ౩-౪ సెక్షనులకు సంబంధించినది.

* * *

ఇదేవిధముగా భరణముగా మంజూరైన మొత్తములును ఇల్లు, గుడ్డలు, నగలు, పాత్రలు తప్ప మరియేమి ఆస్తియులేని స్త్రీకి అసలు రు. ౩౦౦౦ లకు మించని పత్రాలే జీవనాధారముగా ఉంటే అట్టి పత్రాలును ఈ శాసనముక్రిందికి రాన క్లేర్పరచినారు. వడ్డీ ఇచ్చే ఏర్పాటుతో గాకుండ అనుభవముతో కూడిన తనఖాఅప్పులు, మునిసిపాలిటీలలో, కంటోన్మెంటులలో ప్రాతపంచాయతీయూనియన్ బోర్డు ఏరియాలో ఇల్లుమాత్రము తనఖా పెట్టి తీసికొనిన అప్పులు సర్కారుకు స్థానికసంస్థలకు పన్ను, సిస్తు, అప్పులువగైరాల రూపముగా చెల్లవలసిన సొమ్ము ఈ శాసనముక్రిందికి రావు. అంటే ఈ అన్నిసందర్భములలో ఏర్పడునట్టి అప్పులో చేరేది అసలు అప్పిచ్చిన మొత్తము, దాని వడ్డీ, వసూలుకు అయ్యే ఖర్చు-జమీందారులకు రైతు లియ్యవలసిన అప్పులలో సత్తులు, వడ్డీలు రైతు న్యాయముగా ప్రభుత్వానికిగాని స్థానికసంస్థలకుగాని అచ్చుకోవలసియుండి కూడ జమీందారే రైతుకుగాను ఇచ్చిన మొత్తాలు, కోర్టువరకుకూడ వెళ్లినపక్షానికి, కోర్టుఖర్చులు ఇన్నియు చేరుచున్నవి.

* * *

ఈ వర్గాలన్నిటివిషయములోను శాసనమేవిధముగా నిర్ణయించినదో వివరించడ మవసరము. జమీందారీరైతు అచ్చుకోవలసిన అప్పులసందర్భములో సత్తులు వడ్డీలుమాత్రమే యీ శాసనముక్రిందికి తెచ్చినారు. రైతు న్యాయముగా ప్రభుత్వానికిగాని, స్థానికసంస్థలకుగాని ఇచ్చుకోవలసియుండి జమీందారే ఇచ్చియున్న బాబతులు కోర్టుఖర్చులు రైతు నిూదే మోపినారు. ౧౩౪౫ ఫసలీకి అంతకు ముందుఫసలీలకు రైతు సత్తలెక్కకు అప్పపడిన మొత్తమంతయు రద్దుకావడానికి ఏర్పరచినారు. కాని రైతు ౧౩౪౬ వ ఫసలీ సత్త ౧౯౩౭ వ సంవత్సరము సెప్టెంబరు ౩౦ వ తేదీ లోపుగ పూర్తిగా చెల్లించక పోయినా ౧౩౪౭, ౧౩౪౬వ ఫసలీలసత్తలు ౧౯౩౮ వ సంవత్సరము (నెల ?) ౩౦ వ తేదీ లోపుగా పూర్తిగా చెల్లించకపోయినా ప్రాతబాకీలన్నీ ఈ ఫసలీలకుగాను చెల్లించకుండా నిలిచిన మొత్తము దామాషాను అచ్చుకోవలసినదని తీర్మానించినారు. ౧౩౪౦ వ ఫసలీనుంచికాని ౧౩౪౩ నుంచికాని నిలవయయినమొత్తాల కీచట్టము అన్యాయము కాకుండా చూచుకొనడానికి జమీందారు ప్రతినిధులు చాల ప్రయాసపడిరికాని ప్రయోజనము లేకపోయినది. మలయాళపు జన్మిలకును, అచ్చటి మధ్యవర్తులకును కూడ జమీందారులకువలెనే ఈ ఏర్పాటు అన్వయించును. రైతుకు జమీందారుకు సత్తుల విషయములో కలుగుచుండు సంఘర్షణ లోకవిదితము. సివిలు కోర్టులు ఈ వివాదములతో నిండిపోయినవి. లెక్కలలో మొత్తములు పేరిపోవడము తప్ప జమీందారులకు ఎక్కువ ప్రయోజనమున్నట్లు గూడ కానరాదు. అందుచేత జమీందారీ రైతులకును, జమీందారులకును సరియైన సఖ్యము కూర్చడానికిని ప్రస్తుతపు సత్తలు, సక్రమముగా ఇవ్వడానికి రాబోయే సత్తలు సకాలములో చెల్లించడానికి, రైతును ప్రోత్సాహపరచడానికిని ఈ చట్టములోని నియమాలు చేయుచున్నామని ప్రధానమంత్రి చెప్పినమాటల కర్థమున్నది. సర్కారువారు కోర్టు ఆఫ్ వార్డుసువారి మూలకముగా అనేక జమీందారీలపరిపాలన చేయుచున్నారు. వాటియనుభవము వారికున్నది. ఈ విషయమై రివిన్యూబోర్డువారును విచారించి అభిప్రాయ

పురుషులబలము
స్త్రీలచే
ప్రశంసింపబడును

వయసు మైబడిన కొలది ప్రతివారును అలసట జెంది బలహీనుడై జీవిత సౌఖ్యమనుభవించుటకు శక్తి చాలకయుండును. అయినను, తిరిగి యౌవనబలము చేకూరి ఆరోగ్యముగాను దార్ఢ్యముగాను నుండుట యెంత సులభము! దానికి సనటోజన్ వాడుట తప్ప వేరేదియు చేయ నవసరము లేదు. అది ఆరోగ్య ప్రదము మార్గము. శరీరమునకు బలమొసంగును. కొంచెము నీళ్లలో యీ పౌడరు కలిపి త్రాగినచో మీరు యెక్కువ జవసత్వములు కలిగియుండి యౌవనముగా నుండెదరు.

SANATOGEN

నిజమైన బలప్రవర్ధకాహారము

బజారులలో ప్రతి మందులదుకాణమునందు దొరకును.

చేతితో తాకబడలేదు. ఏజాతి మత విరుద్ధములగు వస్తువులు లేవు.

మిమ్ములను
అడ్డపరుచుచున్నదేది?

మానవుల కార్యసాఫల్యతకు, మూలకారణ మేమియున్నదో మీ రెప్పుడైన ఆలోచించి యున్నారా? కొంతమంది మహా దైశ్వర్యపదవిలో తులదూగుటకు గాని కొంతమంది గర్భ దారిద్ర్యముతో అవస్థపడుటకు గాని యీ చక్రమును నడుపుటకు అవాఙ్మానస గోచరమైన శక్తి యేదిగలదో మీకు తెలియునా? మీకు కలుగుచున్న జయాపజయములు మీ స్వయం కృషివలననే జరుగుచున్నవను నమ్మకము మీకు కలదా? లేనియెడల మిమ్ములను నాటకమాడించుచున్న రహస్యశక్తి యేదో తెలిసికొనుట కిది సమయముకాదా? చీకటిలో యేల తడుముకొనెదరు? "మాస్టర్ పవర్" అను పుస్తకములో భగవద్విలాసమంతయు వివరింపబడినది. ఈ పుస్తకము కావలసిన వారికి ఉచితముగా పంపబడును.

Habibullah Saheb,

18, Palli - Perry Rd. Corner, Bandra.

(BOMBAY).

ఖరీదు రు. 2-12
ఒక లివర్ రిస్టువాచి

(8 సం॥ లు గ్యారంటి)

స్విస్ మేడ్, ఆధునికమైన ఆకారము-కాలము సరిగా చూపును. నాణ్యదనముతో పోల్చిచూచినచో దాని ఖరీదు చాల తక్కువ. అందువల్ల విశేషముగా అమ్ముడుబోవుచున్నవి. గుండ్రని ఆకారము నికెల్ రు 2-12 సుపీరియర్ రు 3-8 రేడియం రు 4/-, 18 క్యారటు గోల్డు ప్లేటెడ్ రు 4-8 రెక్టాంగులర్ లేక టానియర్ ఆకారము (బొమ్మలో మాదిరి) పూర్తిగా 4 జూయల్సు నికెల్ రు 6-8 క్రోమియం రు 7/-గోల్డ్ రు 7-8 పదేండ్లు గ్యారంటి. రోల్డుగోల్డు రు 12-8 పోస్టేజి రు 0-10-0. 3 వాచీల కైనను పోస్టేజి ఉచితము.

YOUNG INDIA WATCH Co., (B)

(B) 1, Machua Bazar St., Calcutta.

మిచ్చినట్లును ప్రధానమంత్రి వాక్యాలమూలకముగా స్ఫురించుచున్నది. ఈ చట్టములో చేసిన ఏర్పాటులు రైతుకు బరువుతగ్గించి రైతు జమీందారుల పరస్పరసంబంధములు బాగుపడడానికి దారిచూపునవడము నిజమే కావచ్చును. కాని, ప్రధానమంత్రిగారు కోర్టు ఆఫ్ వార్డ్సు అనుభవములు కొన్నియైనా వివరించియున్నయెడల లోకమునకు విషయమింకా చక్కగా బోధపడియుండునేమో.

* * *

ఇక జమీందారాదిగాగల వర్గమునకు సంబంధములేక రైతువారీ వ్యవసాయదారుడు చేసుకొనిన సాధారణపు టప్పులవిషయమును రెండవ అధ్యాయములో ౬ మొదలు ౧౪ వ సెక్షను వరకు వివరముగా నిర్ణయించినారు. ఇందులో ౭ వ, ౯ వ సెక్షనులే ముఖ్యాంశములు.

* * *

ఈ అప్పులను రెండువర్గముల క్రింద విభజించినారు. ౧౯౩౨ వ సంవత్సరము అక్టోబరు మొదటి తేదీకిముందు చేసిన అప్పులు; ఆటుతరువాత చేసిన అప్పులు.

* * *

౧౯౩౨-వ సంవత్సరము అక్టోబరు మొదటి తేదీకి ముందు చేసిన అప్పులమీద ౧౯౩౬-వ సంవత్సరము అక్టోబరు ౧-వ తేదీ వరకు బాకీపడిన వడ్డీ అంతా రద్దయినట్లు తీర్మానించినారు. అసలు మొత్తము అంతా బాకీయుంటే అంతటిని, కొంత బాకీయుంటే బాకీయున్నంతటిని చెల్లించవలసినదన్నారు. కాని అసలుక్రిందగాని, వడ్డీక్రిందగాని, రెంటిక్రిందగాని అప్పుపడ్డవాడు అసలుకు రెట్టింపుగా మొత్తమిచ్చియున్నట్లయితే బాకీ అంతటిని తీర్చినట్లెంచుకోవలసినదన్నారు. ఈ రెట్టింపు మొత్తముగాక తక్కువ యిచ్చియుంటే ఆ తక్కువమొత్తము చెల్లించవలెను. బాకీవుండే అసలు ఇంతకంటె తక్కువయ్యేయెడల ఆ అసలుభాగముమాత్రమే చెల్లించదగినదనినారు. మొదటిపత్రములోని అసలునే అసలుగా ఎంచవలసినదేగాని ఎత్తి వ్రాయించుకొనిన పత్రాలలోని అసలును అసలుగా నెంచరాదనినారు. కాబట్టి యీశాసనము చేస్తున్నారని తెలిసినపిదప ౧౯౩౨ వ సంవత్సరమునకుముందు వ్రాసియిచ్చిన అప్పుపత్రాలు త్రిప్పి వ్రాయించుకొనియున్నను ఫలముండదు. మొట్టమొదట పెట్టిన చిత్తుచట్టములో ౧౯౩౨-వ సంవత్సరమునకుముందు ఏర్పడిన అప్పులకు తరువాతనేర్పడిన అప్పులకు ఏవిధమైన విభేదమును పెట్టియుండలేదు. దేశములో జరిగిన గొప్పఆందోళన చూచి ప్రధానమంత్రి యీ విభేదమును నిర్వచించుట కంగీకరించినాడు. కారణము ౧౯౩౨ వ సంవత్సరమునుంచి లోకమునందు ఆర్థికదైన్య మేర్పడియుండడమే యనినారు. ఈ కాలపు మితిలో వడ్డీరేట్లు చాల తక్కువైయైనవని యంగీకరించినా, చేసిన విభేదముమాత్రము గొప్ప అర్థముతో చేసిన విభేదముగా కన్పించడము లేదు. ౧౯౩౨ వ సంవత్సరమునకు తరువాతి అప్పులకు నూటికి సంవత్సరానికి అయిదింటివరకు సాదావడ్డీ ఇవ్వడాని కంగీకరించినారు. ఈ శాసనము అమలులోకి వచ్చినదినమునుంచి ఏ అప్పుమీదకూడ రూపాయికి నెలకు ఒకదమ్మిడీకి మించినవడ్డీ యుండరాదనినారు. ఈ రెండుకారణాలచేత అసలు రెట్టింపయ్యే అవకాశ ముండదు అనుకొని కాబోలును రెట్టింపు వ్యవహారపునిర్బంధములే పెట్టలేదు. ౧౯౩౨ వ సంవత్సరము తరువాతి అప్పుల విషయములో అప్పిచ్చినవాని పరముగా నింత యౌదార్యమును చూపిన ప్రభుత్వము అంతకుముందటి అప్పులవిషయములో నూటికి సంవత్సరానికి ఏ మూడురూపాయలో వడ్డీ వేసియిచ్చియుండరాదా అనేవారి వాదము సవ్యముగాను ధర్మముగాను తోచకపోదు.

* * *

ఏ అప్పువిషయములోనైనా కోర్టుఖర్చులు, తనఖా ఆస్తికాపునకు చేసిన న్యాయమైన ఇతరఖర్చులు అధమర్ణు లిచ్చుకోవలసినదని నిర్ణయించినారు.

* * *

కోర్టులలో వ్యవహారములందుండే అప్పులు, ఇన్‌సాల్వెన్సీలో ఉండే అప్పులు ఈ శాసనముక్రిందికి రాగలిగినవైతే పునర్విమర్శ పొందడానికి ఈ శాసనము అవకాశాలు ఏర్పరచియున్నది. ఈ కారణముచేతను, ఈ శాసనముప్రకారము అప్పులతగాదల నిర్ణయించగల యధికారులు కోర్టులేకావడము, విచారించవలసినసూత్రాంగళను తక్కువకావడము కారణముగాను ఈశాసనము ప్రజను చాలయెక్కువగా కోర్టు కెక్కించుననుమాట వాస్తవము. సులభవిచారణకు మార్గములు కల్పింపదలచియునుకూడ ప్రధానమంత్రి ఆ నిర్ణయమును వదలుకోవడము దౌర్బల్యమునును. పాపము! విధిలేనిసందర్భములు సంఘటించినవి కాబోలు. ఇట్టి గట్టిశాసనాలు చేయవలసివచ్చినప్పుడు కొన్నిచోట్ల ఎంతటి ధైర్యవంతుడును తగ్గి నడుచుకొనవలసియుండును.

* * *

ఈ శాసనము అమలులోనికి వచ్చే తేదీ వరకు ఏర్పడిన అప్పులకే ఇందలి ఋణనివారణోపాయము అన్వయించును గాని తరువాతి అప్పులకు అన్వయించదనడము రెండవ అధ్యాయారంభమందు వ్రాసిన మాటలనుబట్టి స్పష్టముగా తీర్మానమగుచున్నది. కాని వడ్డీవిషయమునందుమాత్రము ౧౩ వ సెక్షనులో ఈ ఆక్టు ఆరంభమైనతరువాత కోర్టుఎదుటికి వ్యవసాయదారుని అప్పువిషయమైన వ్యాజ్యోగము వచ్చినయెడల కోర్టులు రూపాయికి నెలకు దమ్మిడీకి పైబడినవడ్డీ యిప్పించరాదని యున్నది. సర్కారువారు వడ్డీరేట్ల మితులను అప్పటికప్పుడు మార్చవచ్చునని చిత్తుచట్టములో నిలుపుకొనియుండిన అధికారమును మానుకొని ఈ నిర్ణయము చేసినారు. ఇది మంచి నిర్ణయమని యెల్లరును అంగీకరింపక తప్పదు. కాని బ్యాంకులు కంపెనీలకు నూటికి తొమ్మిదివరకు వడ్డీవిధించే అధికారము పెట్టియుండడముచేత అప్పులిచ్చేవారు కంపెనీలుగా చేరుకొని వడ్డీలు తొమ్మిదివరకు పెంచే అవకాశమున్నది. ఏమి జరుగనున్నదో ముందుముందుగాని తెలియదు. అదీగాక వ్యవసాయదారుని అప్పులతో సంబంధము లేని ఇంకా వేవేలవ్యవహారాలను బట్టి వడ్డీరేట్లేర్పడడముచేతను ఆ వ్యవహారంలోగూడ వడ్డీలు మితపరచే శాసననిర్మాణ మిదివరకు జరిగినదిగాక ఇంకను జరుగవలసియున్నందున ఈవిషయమై ఎక్కువగా నాలోచించ

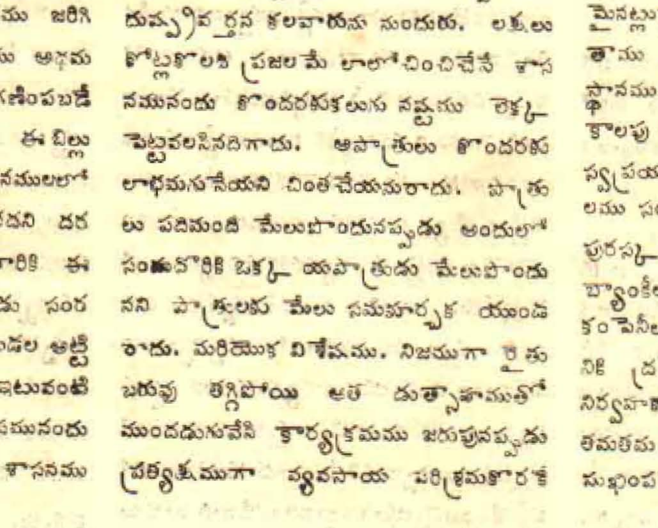
దము ప్రస్తుతము అనావశ్యకమని కన్పించుచున్నది.

* * *

ఇంతవరకు వ్రాసిన ముఖ్యవిషయాలను అమలులో పెట్టడానికి కావలసిన చిల్లరవిషయాలనుగురించి ఈ శాసనములో నిర్ణయాలు చాలాకలవు. ఉదాహరణార్థ మొకటిరెండు వివరింపవచ్చును. వ్యాజ్యములలో నుండే అప్పుల నీశాసనముక్రిందికి తేవలసినదని అప్పుపడినవాడు కోరవచ్చును. ఎగ్జిక్యూషన్ జరిపే కోర్టువా రట్టిదరఖాస్తు చేరినవెంటనే ఎగ్జిక్యూషనును ఆపుదలచేయవలెను. ఆపుదలయైన ౬౦ దినములలో డిక్రీచేసిన కోర్టులో దరఖాస్తుచేసి ఈ శాసనానుసారము తన అప్పులను తీర్మానించవలసినదని అధమర్ణుడు కోరకపోతే యథావిధిగా ప్రాతడిక్రీ అమలు జరిగిపోవును. ౧౯౩౭ వ సంవత్సరము అక్టోబరుకు తరువాత డిక్రీయై స్థిరాస్తి అమ్మకము జరిగియుండినా ఈ శాసనముప్రకారము అధమర్ణుడు వ్యవసాయదారుడుగా పరిగణింపబడే అవకాశాలున్నప్పుడు అట్టియతడు ఈ బిల్లు శాసనమయిననాటినుండి తొంబది దినములలో అట్టి అమ్మకమును రద్దుచేయవలసినదని దరఖాస్తు చేసుకొనవచ్చును. కోర్టువారికి ఈ చట్టముప్రకారము దరఖాస్తుదారుడు సంరక్షణ పొందదగినవాడని తోచినయెడల అట్టి అమ్మకమును రద్దుచేయవచ్చును. ఇటువంటి వివరాలన్నిటిని ఇచ్చుటకు ఈ వ్యాసమునందు తావులేదు. ఇప్పుడు జరిగియుండే శాసనములోని అన్ని సూత్రాలకు ఈ వ్యాసము సంపూర్ణవ్యాఖ్యయని చదువరు లనుకొనవలదు. ఈ శాసనపుస్వరూపమును తేలికమాటలలో స్థూలముగా చిత్రింపప్రయత్న మిందులో చేయడమైనది.

* * *

పైనివ్రాసిన విషయములనుబట్టి కాంగ్రెసు ప్రభుత్వమువారు రైతుకు అప్పుపుట్టే అవకాశాలను నాశనముచేయకుండా వ్యవసాయ పరిశ్రమలో బాగా ప్రవేశించి పనిచేసే ప్రతివానికి ప్రతిబంధకముగా నేర్పడియుండే భరింపలేని అప్పుబరువును సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించివేసే ప్రయత్నము చేసినారనడము అర్థముకాగలదు. ఈ శాసనము కారణముగా ధనసంపన్నుల కనేకులకు నొప్పికలుగుననుట నిజమే. దీనివలన మేలుపొందేవారిలో ఏ కొందరో యెట్టి మేలుకుగూడ అర్హతలేని దుష్ప్రవర్తన కలవారును నుందురు. లక్షలకొలది ప్రజలమేలాలోచించిచేసే శాసనమునందు కొందరకుకలుగు నష్టము లెక్కపెట్టవలసినదిగాదు. అపాత్రులు కొందరకు లాభముగునేయని చింతచేయనురాదు. పాత్రులు పదిమంది మేలుపొందునప్పుడు అందులో సందుదొరికి ఒక్క యపాత్రుడు మేలుపొందునని పాత్రులకు మేలు సమకూర్చక యుండరాదు. మరియొక విశేషము. నిజముగా రైతు బరువు తగ్గిపోయి అత డుత్సాహముతో ముందడుగువేసి కార్యక్రమము జరుపునప్పుడు ప్రత్యక్షముగా వ్యవసాయ పరిశ్రమకొరకే మూలధనమునకును ఎక్కువ గిరాకికలుగును. అతడు బాగుపడి సుఖమునకయి క్రొత్తవస్తువుల కొనుగోలుచేయ నారంభించుటతో ఇతరపరిశ్రమలకును గిరాకికలిగి అచ్చటకు పెట్టుబడి కెక్కువమార్గ మేర్పడును. అందుచేత పెట్టుబడిదారులకు కలిగే తాత్కాలిక నష్టము దేశకల్యాణసాధనముచేత తుదకు వారికికూడ లాభముగా పరిణమింపగలదనుట అర్థశాస్త్రవేత్తల యభిప్రాయము. ఋణబాధ నివారణచేయడము వ్యవసాయదారుకు క్రొత్తతేజస్సు పొందడానికి చేసిన ప్రయత్నమనేది ప్రభుత్వమువారు మరువరాదు, రైతు మరువరాదు. ధనికులు మరువరాదు. నేటినుండి రైతుజీవితము వికాసవంతము చేయడానికి ప్రభుత్వమువారు మునుపటికంటె వేయిరెట్లెక్కువపరిశ్రమ చేయవలెను. తమ బరువు తగ్గించడము మానవప్రయత్నముచేత సాధ్యమైనట్లుగానే తమ మానవప్రయత్నముచేత తాము ప్రపంచములోని రైతులలో నగ్రస్థానము నాక్రమింపగలమని రైతులు ప్రాతకాలపు నిరాశదృష్టిని విసర్జించి అహరహము స్వప్రయత్నముచేత లోకాన్ని జయించే కాళలను సంపాదించవలెను. కలిగిన అవకాశాన్ని పురస్కరించుకొని ధనవంతులు కో-ఆపరేటివు బ్యాంకీలలో ద్రవ్యము పెట్టియు, బ్యాంకీలు, కంపెనీలు స్థాపించియు రైతుకు నవీనజీవితానికి ద్రవ్యోపపత్తి కల్పించి ప్రపంచధర్మనిర్వహణానికి తోడ్పడవలెను. అందరును తమతమ స్వధర్మాచరణచేత సమస్తజనులను సుఖింపజేయవలెను.

తెలుగుచోడులు కమ్మవారే

కొత్తభావయ్య చౌదరి

క్రీ. శ. ౧౧, ౧౨ శతాబ్దములలోను, అంతకు పూర్వమును ఆంధ్రదేశమును పాలించిన వెలనాడు లేక తెలుగుచోడులు నేటి కమ్మవారి పూర్వులే యనుటకు చాలినన్ని యాధారములు గలవు. చోడులు సూర్యవంశీకుల మనియు, చతుర్థ వంశీకుల మనియు, కరికాలుని వంశస్థులమనియు, దుర్జయకులస్థుల మనియు ననేక శాసనములలో జెప్పుకొని యున్నారు. సూర్యవంశీకు లగు వీరు బౌద్ధ, జైనమతములు మనదేశములో ప్రబలినప్పుడందులో జేరి, తర్వాత వచ్చిన శైవ వైష్ణవ మతములలో జేరుకాలమువాటికి పుట్టుకచేతనే కులములు స్థిరపడుచున్నందునను, మతాంతర దోషమున మరల చతుర్థులుగా పరిగణింపబడినను, వీరు తమ శాసనములలో చెప్పుకున్న మూలపురుషులను కరికాలుడు, దుర్జయుడు అనువారలు వారివంశీకులే యని తెలియుచున్నది. చోడరాజులు పైరీతిగ జెప్పుకున్న శాసనాధారములను ముందుగా దెల్పి తర్వాత కమ్మవారే చోడు లనుటకు గల యాధారములను మదాహరించెదను.

(౧) దండనాయక పండినాయకుడు శా. శ. ౧౦౬౧ సంవత్సరంలో శ్రీ భీమేశ్వరాలయమున వ్రాయించిన దానశాసనము. ఇందులో తాను చతుర్థకులశేఖరుడ ననియు, వెలనాటి కులోత్తుంగచోడ గొంకరాజునకు మామయనియు వ్రాసుకొనెను.

(౨) దండనాయక చోడపనాయకుడు శా. శ. ౧౦౭౫ సం॥లో శ్రీ భీమేశ్వరాలయమున వ్రాయించిన శాసనము. ఇందు తాను పండినాయకుని కుమారుడ ననియు, పండినాయకుడు కులోత్తుంగచోడగొంకరాజు మామ యనియు వ్రాయించెను.

(౩) దండనాయక చోడపనాయకుని తల్లి కామ్మసాని శా. శ. ౧౦౭౫ సం॥లో నచట వ్రాయించిన శాసనములో గూడ తన కుమారుడు చోడపనాయకుడు కులోత్తుంగ చోడ గొంకరాజు మఱది యనియే వ్రాయించెను.

(౪) చోడభూపాలుడు బెజవాడలోని విఘ్నేశ్వరాలయమున వ్రాయించిన శా. శ. ౧౧౩౫ నాటి శాసనము. ఇం దతడు దుర్జయవంశస్థుడ నని వ్రాసుకొనెను.

(౫) చోడభూపాలుడు శా. శ. ౧౦౭౨ సం॥ శ్రీ భీమేశ్వరాలయమున వ్రాయించిన శాసనము. ఇందు చతుర్థవంశీకుడ నని వ్రాయించెను.

(౬) వెలనాటి కులోత్తుంగచోడ గొంక నృపాలుని కుమార్తె భీమేశ్వరస్వామికి దాన మొనర్చి వ్రాయించిన శాసనము. ఇందుగూడ చతుర్థవంశ మనియే వ్రాయబడెను.

(౭) వెలనాటి గొంకనృపాలుడు శ్రీ భీమేశ్వరాలయమున శా. శ. ౧౦౫౫ సం॥లో వ్రాయించిన దానశాసనము.

(పై శాసనములకు S. I. I. Vol. IV. పేజీలు ౨౫౬, ౩౮౬, ౩౮౮, ౩౬౩, ౩౫౪, ౩౫౫ చూడుడు.)

(౮) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర నిరుగసీ చోళమహారాజు అలంపురశాసనము. ఇందులో నాతని బిరుదములలో "కరికాలకులరత్నప్రదీప" యనునది వ్రాసుకొనెను.

(౯) మరియొక చోళమహారాజు క్రీ. శ. ౧౦౭౬ సం॥లో వ్రాయించిన అలంపుర శాసనము. ఇందులోగూడ నాతనికి "కరికాలకులవర్త" అను బిరుదు వ్రాసుకొనెను.

(౧౦) క్రీ. శ. ౧౦౮౮ సరియగు చా. వి. ౧౩ నందు కందూరు చోడరాజు కొలను పాకలో వ్రాయించిన శాసనములో "కోడూర్పురవరేశ్వర, కాశ్యపగోత్ర, కరికాలాన్వయ నామాది" బిరుదములు వ్రాసుకొనెను.

(౧౧) కందూరి ఉదయనచోడ మహారాజు సుంకాధికారులు శా. శ. ౧౦౮౪ సంవత్సరంలో వ్రాయించిన జడచర్లశాసనము. ఇందులోగూడ "కోడూర్పురవరేశ్వర, సూర్యవంశోద్భవకులతిలక, కాశ్యపగోత్ర, కరికాలాన్వయనామా"ది బిరుదము లారాజున కున్నట్లు వ్రాయించిరి.

(పైశాసనములకు తెలింగానాశాసన సంపుటములో శాసనసంఖ్యలు ౬,౯,౧౨,౨౧ చూడుడు.)

వీనినిబట్టి వెలనాటిచోడులనియు, కోడూరుచోడులనియు ప్రసిద్ధికెందిన తెలుగు చోడులు సూర్యవంశమునుండి మతాంతర దోషమున చతుర్థముగా మారిపోయినదుర్జయ వంశీకులనియు, కరికాలుడుగూడ వారిమూల పురుషుడేననియు గ్రహింపగలరు. ఇక నేటి కమ్మవా రీవంశీకులే యనుటకు దృష్టాంతముల నీక్రింద వివరించెదను.

(౧) శ్రీకాకొలనులోని శ్రీవల్లభునికి ఆలూరి మల్లినాయునికొడుకు పోతినాయుడు దానమిచ్చి వ్రాయించిన శాసనము. (S.I I. Vol. IV, పు. ౩౧౬) ఇందులో నతడు దుర్జయవంశస్థుడననియు, చతుర్థవంశీకుడ ననియు వ్రాయించెను. ఈ ఆలూరివారు నేటికిని కమ్మవారిలో నున్నారు.

(౨) శ్రీమన్మహామండలేశ్వర ఏటుఁవ తొండయరాజు శా. శ. ౧౦౪౩ సంవత్సరములో శ్రీభీమేశ్వరాలయమున వ్రాయించిన దానశాసనము. (S. I. I. Vol. IV, పేజి ౪౨౦) ఇందులో సూర్యవంశోద్భవుడననియు, కాశ్యపగోత్రుడననియు, కరికాలాన్వయుడ ననియు నితడు వ్రాసుకొనెను. ఇందులోనున్న ఏటుఁవవారు నేటికిని కమ్మవారిలో ఏరువవారుగా వ్యవహరింపబడుచున్నారు.

(౩) విప్పర్ల అమరినాయకుడు శా. శ. ౧౧౫ వ సంవత్సరములో బెజవాడలోని మల్లీశ్వరస్వామికి దీపదాన మొనరించి వ్రాయించిన శాసనము. (S. I. I. Vol. IV,

పు. ౨౮౩) దీనిలో దుర్జయకుల విభూష ణుడనని యతడు చెప్పుకొనెను. ఈవిప్పర్ల వారుగూడ నేటికిని కమ్మవారిలో నున్నారు.

(౪) వెలనాటిసీమపాలకుఁడగు సాగిమన్మ చాగిగణపతిరాజు అనుమంచిపల్లెలో వ్రాయించిన శాసనము. (శాసన సంఖ్య ౨౮౩, ౧౯౨౪ సం) దీనిలో విప్పర్లగోత్రుడ ననియు, బాహుజకులాభరణుడననియు వ్రాయించెను.

(౫) సాగివారు దుర్జయవంశీకులే యనుటకు చాలాశాసనములు గలవు. అందు చాగిపోతరాజు వ్రాయించిన శా. శ. ౧౧౨౧ సం॥ నాటిశాసనము. (S. I. I. Vol. IV, పు. ౨౪౪)ఈసాగివారుకమ్మవారిలోనుండి విప్పర్ల గోత్రీకులుగనే యున్నారు. క్షత్రియులలో గలసాగివారికి విప్పర్లగోత్రము లేదు. ఎప్పుడో వారు మారిపోయియుందురు.

(౬) మల్యాలగుండయ దండనాథుడును, ఆయనభార్య కుప్పాంబయు వ్రాయించిన బూదపూరు శాసనములు. (తెలింగానా సంపుటం పుట ౫౩) ఇందులో దుర్జయవంశీకులనియు, చతుర్థకులజులనియు వ్రాయించిరి. ఈమల్యాలవారి శాసనములు కొన్నిటిలో మల్లాలవారనియు, మల్లలవారనియు వ్రాయబడినవి. ఇప్పుడు కమ్మవారిలోనున్న "మల్లెల" వారు యీమల్యాలవారి వంశీకులుగ గానబడుచున్నారు.

(౭) వెలనాటికుంకచోడునకు భార్యయైన కుమారయైన యను వల్లూరియక్కమ వ్రాయించిన శా. శ. ౧౦౨౨ సం॥ నాటి శాసనము. (S. I. I. Vol. IV, పు. ౩౩౮)కమ్మవారిలో వల్లూరివారిప్పటికిని గలరు.

(౮) వెన్నచోడరాజుభార్య శా. శ. ౧౧౫౯ సం॥ లో వ్రాయించిన భీమేశ్వ రాలయ దానశాసనము. (S. I. I. Vol. IV, పు. ౩౯౦)ఇందుగలజెన్నవారు కమ్మవారిలో నిప్పుడు "వెన్నం"వారుగా వ్యవహరింపబడుచున్నారు.

(౯) దుర్జయవంశస్థులని వ్రాసుకొన్నట్టియు కాకతీయరుద్రమదేవి అంగరక్షకులైనట్టియు ఎక్కినాయడు, రుద్రినాయడు, పినరుద్రినాయడు, పోతినాయడు, వల్లయనాయకుడనువారు వలవుప్లగోత్రీకులని ఎపి. రిపోర్టు. ౧౯౩౬, పు. ౧౩౫ బట్టి తెలియుచున్నది. ఈ వలవుప్లగోత్రీకులు నేటికిని వలవుప్ల లేక వల్లుప్ల గోత్రీకులుగా కమ్మవారిలో నున్నారు.

దీనినిబట్టి కమ్మవారు దుర్జయవంశీకులను పేరిటను, వెలనాటిచోడు లను పేరిటను, సూర్యవంశీకులనియు, చతుర్థులనియు, కరికాలాన్వయులనియు వ్యవహరింపబడిరని స్పష్టపడుచున్నది. సూర్యవంశీకులే మతాంతరులుగానైనతర్వాత చతుర్థులైపోవుటయేగాక, చంద్రవంశములోనివారగు ధనంజయగోత్రీకులైనట్టియు, ధరణికోటపాలకులగు కోటకేతరాజాదులుగూడ మతాంతరకోపమునచే చతుర్థులుగా వ్రాసుకొనియున్నారు. ఇట్లే కాకతీయరాజులుగూడ వ్రాసుకొనియున్నారు. కొందరు సూర్యవంశీకులనియు, కొందరు చతుర్థులనియు వ్రాసుకొనుటకు పైన నుడివినదే కారణము. ఏ మతములోనున్నను, ఎట్లు వ్రాసుకొనుచుండినను వారందరును పరస్పర బాంధవ్యములను మాత్రము చేయుచునేవచ్చినట్లనేకశాసనదృష్టాంతము లున్నను విస్తర భీతి విరమించితిని.

దుర్జయవంశీకులలోనివారే నేటియాంధ్రక్షత్రియశాఖవారనియు, వారుగూడ పూర్వము చతుర్థులుగ వ్యవహరింపబడిరనియు దెలియగల యొకశాసనము గలదు. ఇది శ్రీభీమేశ్వరాలయమున పరిచ్ఛేదపండయరాజు వ్రాయించినది (S I. I Vol IV, పు. ౩౭౦) పరిచ్ఛేదులు దుర్జయకులస్థులేనని రుజువుపరచు మరియొకశాసనము గలదు. అది పరిచ్ఛేద అల్లాడనాథదేవుడను మహామండలేశ్వరుడు వ్రాయించినది. శ్రీభీమేశ్వరాలయమున గలదు. (S. I. I. vol IV, పు. ౩౨౨) దుర్జయవంశీకులలో వెలమవారుగూడ నొక తెగయని గూడూరుశాసనమువల్ల దెలిసినది. ఇందులో విరియాలవారు దుర్జయకులస్థులని స్పష్టముగానున్నది. (తెలింగానాశాసనసంపుటము, పు. ౯౬) ఈ విరియాలవారు వెలమవారిలో మాత్రమే యున్నారు. కమ్మవారును, వెలమవారును విడిపడిపోవుటకు వీరశైవ, వీరవైష్ణవ మతములే కారణమనియు, ఆంధ్రక్షత్రియులుగూడ వీరినుండి విడిపోవుట కట్టిదే యొక కారణ ముండుననియు దీనినిబట్టి గ్రహింపగలరు.

గృహపరిశ్రమ

కాగితపు పాత్రలు [Papier mache]

కొ. స్వర్ణవల్లి

★ ★ ★ ★ ★ ★

నిరుపయోగము లని మనము చించి పారవేయు పాతవార్తాపత్రికలు మొదలయినవాటిని ఉపయోగకరము లగు చిన్న చిన్న పాత్రలుగా చేయుటకు నేర్చియుండుట మిక్కిలి లాభకరము. అట్టి వస్తువులను చేసి వాటిని బొమ్మలకొలువులలో పెట్టుటకును, లేక గుండుసూదులుగాని జడసూదులుగాని వేసియుంచుటకును ఉపయోగించవచ్చును.

ఇట్టివస్తువులను చేయుటకు ఆధారముగా కొన్ని పళ్లెరములుగాని, వెడల్పు నోరుగల లోటాలు, గిన్నెలుగాని కావలసియుండును. ఒకేవైపునకు ఏటవాలుగా నుండునట్టి పాత్రలే ఇట్టిపనికి ప్రయోజనపడును. మూతి వద్దను, అడుగునను వెడల్పుగా నుండి, నడుము సన్నముగానుండు పాత్రలు ఉపయోగపడవు. ఉపయోగపడు పాత్రల

నమూనాలు చిత్రములు 1,2,3,4 ల సంఖ్యవి.

కొన్ని పాత వార్తాపత్రికలను దీసికొని వాటిని చిత్రము 5 నందలి విధముగా సన్నపాటి తునుకలుగా కత్తిరించుకొనవలెను. వాటిని ఒక రోజంతయు నీళ్లలో నానవేసి పెట్టవలెను.

తర్వాత చిత్రము నందలిరీతిగ ఒకపళ్లెమును (Plate) తీసికొని దాని పైన కాగితపు తునుకల అంచులు తట్టయొక్క అంచునకు వెలుపటికి రాకుండునటుల పరపివేయవలెను. ఇట్లు తట్టయంతయు మూయబడునట్లు కాగితపు తునుకలను ఒకసారి పరచుకొన్నతర్వాత దానిపై పలుచని మైదాపిండి జిగురును (Paste) ను పూయవలెను. అటుతర్వాత మరల కాగితపు తునుకలను రెండవ పరపుగా వేయవలెను. ఇట్లు ఒకదానిపై నొకటిగా మధ్య మధ్య పేస్టును పూయుచు పదిహేను పదునెండు పరపులను వేసినయెడల కాగితపు తట్ట తగుమందము కలదగును.

పిమ్మట దాని నంతయు నీడను ఒకటి రెండురోజులు ఆరబెట్టవలెను. తర్వాత, కాగితపు తట్టయొక్క అంచును, క్రిందనుండు ఆధారపు తట్టయొక్క అంచున కనుగుణముగా చక్కగా కత్తిరించుకొనవలెను. ఇపుడు ఈ తట్టను వేరుగా దీయవచ్చును.

తర్వాత ఈతట్టపై రెండుప్రక్కలను తెల్లనివార్నీసు రంగును వేయవలెను.

ఈ రంగు ఆరినతర్వాత మరల నొకటి రెండుసారులు తెల్లరంగును వేసి అది యారినతర్వాత దానిపై మనకిష్టము వచ్చిన రంగును పూయవలెను. ఆరంగు ఆరినతర్వాత తగు రంగులతో ఆకుల యొక్కయు, పూవుల యొక్కయు చిత్రములను వేయవచ్చును.

ఇట్టిపని నేర్చి యుండుటవలన, స్వల్పవ్యయము మూలముగ ఎక్కువ లాభమును సంపాదించుకొనవచ్చును.

ఇట్టి గృహపరిశ్రమలకు గావలసిన సామర్థ్యమును మన బాలబాలికలకు కలుగజేయుటకనియే మహాత్ముడు తన "వార్ధావిద్యావిధానము"ను తలపెట్టినది. దీనితత్వము నరయలేనివారు బావురని మొరపెట్టుచున్నారు గాని దీనిలాభమును గ్రహించగలిగినవారెవ్వరును దీనిని ఖండించజాలరు.

దేశోద్ధారకుని జీవిత ప్రభావము

జొన్నలగడ్డ
సత్యనారాయణమూర్తి

పురుషులలో మహాపురుషు డెట్లు రూపొందును? క్రమగతి నాంతరంగిక పరిణామము నందినవాడే సామాన్యుల తలదాటి మానవులందు తలమానికమై వెలయును. ఈ పరిణామమునకు ఆంతరంగికపరిశీలనము మొదటిమెట్టు. లోనికి చూడ్కినిగిడింపనివ్యక్తి చిత్తము వచ్చినదారిని నడచును. అవ్వలి గమనికకు అక్కరైన ప్రేరణము అంతరంగమునుండియే రావలెనుకదా!

శరీరము నొకవిధముగ నింజనుతో పోల్చవచ్చును. ఇందలి మరలే దీనివరములు; ఆవిరి దీనియాయువు. డ్రైవరు దీనియాత్మ, ఆత్మ ప్రేరితమై ఇది నడచును. ఈయాత్మ యుద్దేశము ననుసరించి వలసినచోటులం దధియానము! చలనసంవరణ శక్తులు ఆత్మయొక్క కదపున బనిచేయును. ఈసత్యము ప్రతి జీవధారి పట్లగూడ చెల్లుననుట చర్వితచర్వణము.

ముంగలగల తెరువుపై నొకచూడ్కిని, వెనుకనుండి తఱుముకొనివచ్చు రాజన్యునిపై నింకొకచూడ్కిని, దారినున్న రెల్లుగడ్డిపై మఱొకచూపును ఇంచుమించుగ నొకేనిముసమున సారించుచు ముందులకు సాగు సారంగమువలె (కాళిదాసు శాకుంతలము చూడుడు) నైహికయాత్రకై ప్రపంచమున నిలిచిన మానవుడు తనదృక్కుల నొకపరి యంతరంగమును లోనికిని, వేఱొకమాఱు అవ్వలికిని, మరల నీవలినుండి లోనికిని మరలించి, అప్రమత్తుడై, నిరపాయముగ తనగమనిక సాగించవలెను. నాడే ఈతడు స్వీయగమ్య స్థానము జేరి, దానికి పచ్చతోరణము గట్టగలడు.

ఆంతరంగిక పరిశీలనమును పురికొలుపు పరిస్థితులు మనుజుని మార్కొనవలెను. బలముకొలది పారిజాతవృక్షము నూపుకరముకైవడి, మనసును కదలించు సంఘటనములు సవాలు చేయుచు వీని నెదుర్కొనవలెను. అప్పుడు కాని పూవులుపోలుతలపు లందుండి రాలవు. అప్పుడుగాని నిద్రించుశక్తులు మహోద్వేగయుతములై మేల్కొనవు. అప్పుడుగాని ఆతనిదృక్కులు గుండెజొచ్చి అందలిరత్నాకరమున మీలవలె మునిగితేలవు. సంక్షుభితమైన సింధుగర్భమున తలనూపిన కూర్మావతారమట్లు, దివ్యశక్తి విజృంభణమునకై అపుడే మనుష్యాత్మ తొందరపడును. అపుడే వరుసు కట్టెదుటికురుక్షేత్రమును గుఱితించి, స్వీయగమనికను నిర్ణయించుకొనును.

శ్రీయుత నాగేశ్వరరావుగారు

తీవ్రానుభవమే ఆత్మహస్తమందలి నిశిత హాలము. దీనిదుక్కిదైన అనంతరమే, గుండెలో, విజ్ఞానసలిల మింకును. అవ్వలిదృశ్యములను వీక్షించి, తార్కికసూత్రములను ప్రయోగించి, చక్కనైన సిద్ధాంతములను కనుగొనగలము. ఇది మెదడున విడిది నేర్పఱచుకొనును. అక్కరైనపుడు ఉపన్యాసములందును, వ్యాసములందును, పీఠులందు తెయ్యము పగటివేషగాండ్రవలె, వినోదవిజృంభణ మొనరించును. అనుభవ సముద్భవమాత్రమే వ్యక్తిశక్తులగలవి జీవితగ్రంథమున ప్రవేశించును.........దెబ్బతగిలినపుడే తట్టుతేరును.

అపుడే మనసుపై నొకపాఠము చిరముద్రితమగును. బాధపడినవాడే భవ్యగుణగరిష్ఠుడగును.........గొప్పగానములు పంచదారగోళీలట్లు గొంతుకనుండి లోపలబడవు.

ఆంతరంగికచలనము గతజన్మమున నారంభమైన గావచ్చును. బహుళశరీరములు చితిమంటలందు చిటచిటలాడవచ్చును. ఆధ్యాత్మికమైన చలనమును కబళింపగలమంట లెవ్వియును లేవు. మాతృగర్భనిర్గతమైన ముహూర్తమున తొల్లింటిచలనము శిశువుగుండెయందు కాపురముండెనని విజ్ఞానులు గ్రహింతురు. ఆధ్యాత్మికమైన స్టెతస్కోపుతో పరీక్షించినపుడు వీరికి హృదయస్పందనము కర్ణగోచరము కాకమానదు. పసిబిడ్డయాక్రందనమున తొంటియావేదనముండుట వీరెఱుంగగలరు.

కన్నులు తెఱచినదాది లోనియనుభవము (బూడిదయందలినిప్పును కదలించువారివలె) గడపునిమిత్తములు మానవమానసమును తాకును. మనసులోని నిప్పును జిజ్ఞాసయని వాక్కొందును. ఈయనలము వ్యక్తిగతస్వభావమందలి జఠరమై వెలుంగును. అగ్ని, సమిధల నాశించును. జిజ్ఞాస నవ్యభావములను కాంక్షించును. జీవితమార్గమందలి బహుళదృశ్యముల పొంతనుండి పల్వురు గొఱ్ఱెలమందవలె తమ చూపె నొక్కింపు రెప్పవాల్చక వానిని విలోకించుచుండెనేని తనజిజ్ఞాసను తనపుటకై ఈత డాతురంపడుచుండెనని గ్రహింపుడు. పక్షమందలి ప్రత్యూషము సమక్షమున నిలిచి, దానినుండి మంచి ముత్తెముపోలు తలపును గైకొని గుండె-భరణిలో నిడి, కులుకుచు పిదప నడుగువేయును; తొల్లింటికృషినే నీతడు సాగించును.

కేవలము జ్ఞానసముపార్జనముతో నీతడు సంతృప్తినందడు. దక్షిణామూర్తివలె సీగతోడను, దోమతోడనుకూడ చెలిమిచేసి భావవిభూతినంది మిన్నకొనియుండడు. ఇతడు వీరులందు వీరుడు. కాని శత్రువులను సంహరించువాడు కాడు. సత్యాగ్రహదీక్షా పరతంత్రుడు; దౌర్జన్యమునకు వేయియోజనముల

దూరమున తనయాశ్రమమునునిర్మించుకొనును. శత్రువులను ప్రాణమిత్రుల గావించుకొను మహాత్ముఁడీతఁడు. మఱొకఁడు విచ్చుకత్తులను పూలమాలల జేసికొని, తుపాకి పూలరంగ డీతఁడు! పెనుబడుగులను గోళీలు గావించి నవ్వుచు నాటలాడు అపూర్వడింభకుఁడీతఁడు! శౌర్యమున భయంకరముగ గర్జించి మీఁద లంఘింప గమకించు సింహమును వాహనము గావించుకొని, గమ్యస్థానము దెసకు కదలిపోవు విక్రమసింహుఁడీతఁడు! మాంసపు ముద్దవట్లు తనను నిముసములో నటుక్కన మ్రింగ మీఁది కుఱుకు మత్తగజేంద్రమును మూషికశిశువు జేసి తాను గణాధిపతియై విజ్ఞానవసుంధరలో విహరించు వీరశిఖామణి ఈతఁడు! తనయిక్కట్టులను మెట్టులు గావించుకొని గట్టులదొర తలమీఁదికెక్కి, ముంగాలిడ్రేళ్ళపై నిలిచి, అనంత సౌందర్య సామ్రాజ్యమును చిన్నిపిట్ట వట్టులు దృగ్జాలముగుండా గుండెలో జేర్చుకొని, బ్రహ్మానందము మానసవీథియందు ఉత్తాలతరంగములతో నుప్పొంగుచుండ, జొంత గల నటరాజును గలిసి ఆతనితో తన్మయ నృత్యముసేయు అద్భుతనర్తను డీతఁడు!

హృదయపరిశీలనముకతన, తనయందేమున్నదో, తానెవ్వరో గుర్తించిన మనుష్యుడు, రాతివిగ్రహమువలె పథపార్శ్వమున పడియుండునా? స్వీయశక్తి నీతఁడు గుర్తించిన ముహూర్తమందే, పొడుపుగొండదాపునుండి చీకటిమూకలు చెల్లాచెదరగులీల నీతని గుండెనుండి భయసంశయములు కాలుకొలది పరుగెత్తును; స్వాతంత్ర్యము తనసీమనందు ప్రతిష్ఠించుకొనును. ధైర్యసాహసములందు జయవిజయులై కాపురముందురు. ఆత్మవిశ్వాసమపుడు అఖండజ్యోతియై అందు వెలుంగును. స్మేరముఖుడై ఈతడపుడు జగదీశున కుబ్జగా నిలిచి, ఆతని గోపికయై వాని నేస్తమున బృందావనసౌందర్యము నవలోకించి, తన్నుదాను మఱచి అందు రాసక్రీడల దేలును. నన్నడిగితిరా, తమశక్తి నెఱిగిన తాపసులందఱు, మహనీయ గుణగరిష్ఠులంతఱు, జగదీశుని పట్టమహిషులే యని పల్కెదను. పవిత్రమైన భారతసాహిత్యమును వేయి కన్నులతో విలోకింపుడు. అందలి ప్రత్యక్షరమందును విద్యుద్దీపమువలె నీసత్యము తేజరిల్లుచుండుట గాంతురు.

కఠినశిలాసంకులమైన కొండపై, పసిబిడ్డయై యున్నపుడు తల్లి చేతినుండి భీముడు జారి పడెనట. అచ్చోటున నా డాతడుపడెను కావుననే కాలక్రమమున మహావీరుడైనాడు. కొండల నెదుర్కొని, అడవుల సంచరించి, సగుణోపాసకుడై వడముడి గురుగుణగరిష్ఠుడయ్యెను. ఈతని యనుంగుసోదరుడే కదా యాత్రీకుడై పరమార్థముపై కన్నుంచి, నిర్గుణోపాసకుడై, ధనంజయుడై, ఈశ్వరుని నెచ్చెలియై, ధర్మక్షేత్రమున నాతనిచే తన జీవితస్యందనమును నడపించుకొనినాడు. తమ కురుక్షేత్రమున (ఇదియే సుడీ వారికర్మక్షేత్రము!) అసంఖ్యాకములైన అరిష్టఅక్షౌహిణీ వ్రాతముతో పోరుసలుపువారే వీరులందు వీరులై, శంఖములు పూరించి విశ్వరూపసందర్శనమునంది, విజయులయ్యెదరు.

మహాపురుషుని అగచాట్లనడుమ నిలిపి, అదృశ్యుడైయుండియు జగదీశు డాతని బ్రత్యేకదృష్టితో వీక్షించుచునేయుండును. మేల్కాంచియు, కనులుమూసికొని పరుండు వానిని లేపు బెట్టుకష్టమెా, విపదవస్థలందు సన్నిహితుడై నిలిచినవిశ్వేశుని ఆర్తరవమున పెక్కుమాఱులు పిలిచినగాని ఆతని గదలించుట కష్టము. మానవుని ఆతనికర్మకు వదలివేసి దూరమున నిలిచి, ఈతడు చోద్యము చూచుచుండునని నా యభిప్రాయము. భీమ జరాసంధులను దుర్యోధనభీములను పోరనిచ్చి శ్రీకృష్ణుడు కట్టెదుట జోద్యముచూచుచుండెనా? నేడు కాంగ్రెసున కవ్వల నిలిచియు, అం దెట్లు గాంధిజీ దివ్యప్రదీపకళికయై తేజరిల్లుచున్నాడో, కురుక్షేత్రకదనమున పాల్గొనని శ్రీకృష్ణుడును అందలి ప్రధానపూరుషుడై పరగెను. నేటి కురుక్షేత్రమున గాంధికి జోక్యము లేదంటిరేని నాటిధర్మక్షేత్రమున కృష్ణునకును జోక్యము లేదని విశ్వసింపుడు. జరాసంధ దుర్యోధనులను మరున్నందనుడు మార్కొనినపుడు కృష్ణసాహాయ్యము భావరూపమున సంజ్ఞామార్గమున భీమునకు లభించెను. కావుననే ఆతడు నెగ్గినాడు. మనుజుని మార్కొను దుష్టకర్మ దుర్యోధను డనుడు, జరాసంధు డనుడు, ఆతని చెంత, పోరువేళ జగదీశు డుండును. ఆతని హృదయమున శంఖచక్రధారియై ఈశ్వరశక్తి విరాజిల్లుచునేయుండును. కర్మ మూలకేమి చేయును? కదనమున నరుడు అలసి సొలసి, చెంతనున్న జగదీశుని హృదయమునకు దురంతమైన వ్యథ గలుగజేయును. అవ్యాజ వాత్సల్యముకతన, నీబవరమున తానుపాల్గొనరాదను నియమమున కవగతుడైయుండియు, నీతడు నరునకై పోరి ప్రతిద్వంద్విని పడగొట్ట దలపడవచ్చును. కాని నరుడు "బావా!" యని ఈతని వెన్కకు దరలించును. విద్యుచ్ఛక్తిని తనలోని కాకర్షించుకొనిన లోహశకలము అద్భుతశక్తిసంపన్నమై కొడ్డపనులు చేయులీల, నీశ్వరశక్తిని హృదయములోని కాకర్షించుకొని నరుడు కర్మచ్యుతుడగుటకై స్వీయ కురుక్షేత్రమున సాహసము నొనరించును. "నాకేమి? ఈపోరేమి?" అనుచీలునచున్నను, గుండెలోని జగదీశుడు మానవునకు ముందుగ నాతని పురోభాగమందలి పక్షమునుగని వాని గమ్యస్థానము నెఱిగి దానిచెంత వానిని చేర్పుటకై పెక్కు వెరవులు రోయును. ఈ వెరవులు పట్టుపరపులు పోలునవి కావు. అగ్నిపర్వతములు నీమటపాకాయ దంటలై ఈనిమిత్తముల కుత్తుకలనుండి ప్రేలాడవచ్చును. అపాయములందును అగ్నిపరీక్ష యందును ఆతని బసద్రోసి, వానినందుండి నడపియే ఆదర్శముపొంత నాసీను జేయును. అసిధారావ్రతములు సలుపక, అనలపరీక్షలందు నెగ్గక ఎవ్వరు మహాపురుషులు కాజాలిరి? కొండకొన తేరవలె నిలిచిన నెన్నియో మాఱులు మనుజుడు జారిపడవలెను. రెండవ మానవునకు లేని ఇచ్ఛాశక్తిని తన సొమ్ముజేసికొనిన నెపోలియన్ ఎన్నిమాఱులు జారిపడినాడుకాడు. త్రోసినకొలది కదలక మెదలక "ధరణా కూర్చుండు" బండవానివలె పడినకొలది దృఢనిశ్చయము, వానిగుండెయందు మఱింతగట్టిగ "తిష్ఠవేసికొనినది". ఇది హృత్పీఠి నుపవిష్టుడై యున్నంత నీవు

"అసాధ్యము మూర్ఖుల నిఘంటులో నుండు" అను వాక్యము నెపోలియన్ రసనపై నృత్యము చేసినది. కొంత ఎదురొడ్డినవారిని సందెలో పుట్టిన దృఢనిశ్చయ-ఇచ్ఛాశక్తులే ఈతనిచే శైలశిఖరములమీది నుండి వాలు నెగ్గ జేయించినవి! అంతియకాదు. ఈతని జూచి నన్న సామాన్యసైనికుల ధమని స్నాయువులందు నవ్యతేజమును నింపి ప్రాయిక లోనివారలవలె వీరిసందె నుండి వెడలుచుండిన నిట్టూర్పులను నిముషములో సెంద్రోయాదిపై ... ఫిరిచే, నూతనని మంచుపొరలు లనిమాపమునుండి గుమికించెను. ఎన్నడో హానిబల్ చేసిన సాహస కృత్యముకంటె నీక్రియ పెక్కుమడంగులు ఘనతరమైనది కదా! తీవ్రప్రతిఘటనమునకును స్థితప్రజ్ఞతను పుట్టినకొద్దికొద్ది ఈయుద్వృత్తక్రియ! ఈకొద్దిద్దను మానవునకు చేతఁజేయుటయే జగదీశుని సంకల్పము. ఈ సంకల్పసిద్ధిని నుడివినిశికొనినచో, అక్కరలైన ప్రతిసాలపరిస్థితులను సృష్టించి, తొలుత వీనినాతను మనుజనివాసులో భాగమున నిలుపును.

ఈశ్వరునకుగలసృష్టి నూతనునకేది? అతనివలె నీతడు సమారభాతకాలము నవలోకింపలేడు. కావున నీతడు సన్నిహితవిజయమునే, సత్వరఫలమునే, ప్రత్యక్షసిద్ధినే కాంక్షించును. ఇవి తాత్కాలికములని, బుద్బుదప్రాయములని మరచెదుగాక. కీర్తితో తృప్తిపడిన సుహూర్తమునకు ... దివ్యమంగళ జన్మము బాగుగ నవ్యోర్జమును. సన్నిహిత విజయము మెంతిగెలుపుదెచ్చుకో గ్రహించి తిరా? ... దృష్టిగలజగదీశుడిది ఎతిఁగియే ఇతనిపురో భాగమునుండి దీనిని గాట్టించి, అపజయములనే అందు నిలుపును. లోకోత్తరమైన ఈతనిసందెలోనిశక్తులను నిద్దురనుండి లేపును. ఈశ్వరుని తెలుగక ఇక్కట్టులందు నిలిచిన వానవులు కొందఱు ఈశ్వరుని నిందించి పాపమున కొంకిగట్టుకొనుచుందురు. లేమిని ముక్తి నీయ దేవుడు మక్కువపడుచుండు తెలుగక, స్వర్గము చేతులనుండి జారెనని వాపోవువా రెట్టివారు? స్వర్గము గాజుకుప్పెవంటిది; ముక్తి అమృతకలశముబోలునది. ఇది శాశ్వతమైనది. అది తాత్కాలికజీవితము గలిగి నుక్కులగునది.

నాగేశ్వరరావు శైశవమున నందనమున నివసింపలేదు. అందెన్నోగనుకులు, ఎన్నో ముండ్లు, ఎన్నో డొంకలుండెను. గతజీవనమునుండి ఈతడు హృదయవిభూతిని దెచ్చుకొనినాడు; కాని గంపలాది మణిమాణిక్యములను గాదు. ఈతడు కలమాన్నమందు పెరిగి, హంసతూలికలందు పెంపొందియుండినచో, నీతని సత్కీర్తియుండెడిది బంగారుగిన్నెలును, మేలిమంచములును మాత్రమే! ఎత్తుపల్లములు దీతనికి తప్పవు ... లిపకొలిగిన సుహూర్తమునందే తీవ్ర సంఘర్షణ ... నెదుర్కొనినది. ఈతని భావికీర్తిపై దృష్టినిలిపి, ఈశక్తిప్రక్రియ నిర్వహణమున నవ ప్రతినిధులలో నీతనికొక్కనికే యనిశ్చయించిన భగవంతుడు కనులెదుటి సంకల్పమున కనుపాలించు ప్రణాళిక నీతనికై నిర్దిష్టమొనరించెను. ఈతనిసందెను చలింపజేయు సంశయములే ఇందుండెను. జబ్బుగట్టి పవాలోనరించు పరిస్థితులిందుండెను. సర్వద్రష్టయైన సర్వేశుడు నాగేశ్వరరావు కురుక్షేత్రమును తొలుత బొంబాయిలో నిర్దిష్టమొనరించెను.

ఆ దినములలో బొంబాయి వాతావరణమున నూతనశక్తులవతరించియుండెను. నవ్యభావ విద్యుచ్ఛక్తి నగరవీథుల నాలోకితమొనరించెను. మహారాష్ట్ర హృదయమున నపూర్వస్పందనముదయించినది. శివాజీనిగనిన మహారాష్ట్ర జననియ్యతి తిలకునవడే గోఖలేలను గంటివని మురియుచుండెను. మహారాష్ట్రగిరికందరములు వీరిగుణసంకీర్తనముతో ఘుర్ఘురితమగుచుండెను. బొంబాయి సందెయే తొలి కాంగ్రెసుగద్దె యయ్యెను గదా! నాటి ప్రథ్యుల ఓంవాదములు యౌవనమైన నాగేశ్వరరావు కన్నవుంటలందు ప్రవేశించి, గర్జనలయందు హాలుయందు యందు ప్రతిధ్వనులు చేసినవి. డిన్షావాచా, ఫిరోజిషా, మెహతా, ప్రధ్యగుల రూపం దిరియందే నాటి నాగేశ్వరరావు నిలచెను. పందిరిలోని రేణువులతో కలసి మెలసియుండిన పండుపలంపులు మెల్లగ నాగేశ్వరరావు మనసులోనికి దారిజేసికొనెను. యువసనిచిత్తమాలోకితమైనది. చలితహృదయము మృణాంతము తనకవాటమును తెఱచి నూతనభావాగంగువులను స్వాగతమనుచు గదా! జ్యోతిర్మండలమునుండి వెడలు కిరణవితానమట్లు బొంబాయి దిక్చాలములనుండి ప్రసరించిన భావనాళకెరటము నాగేశ్వరరావు కన్నులను మిఱుమిట్లు గొలిపినవి.

ఈతడు వాణిజ్యము నాశ్రయించివానిని తలపకల్లను. ఈతని సన్నిహితమే నాశ్రయించినది. వీరిలో వాణిజ్యమెంత? దీని నీతడు ప్రధానాశయముగానెంచుకొని యుండినచో, వర్తకప్రముఖులందు ప్రధానస్థానమునేర్పరచుకొని యుండెడివాడుగాని వీరవరేణ్యులందు విఖ్యాతునిగా నుండుచునుండెడివాడు కాడు.

వాణిజ్యమును వేదికగ సాధన చేసికొనువారు తమ ఇహపరములను తమ సంకల్పసంపులందే కొంచి, వానియందే అన్యులైయుందురు. ఈ నగరమైప ... ల్లు భానుబింబమువలె భావికాలగిరిశిఖరముపై కాంతిలు భాస్వదాశయము నాగేశ్వరరావు మార్కులను స్వీయమగినికలలోని కాకర్షించుకొనెను. ఈ కిరణములును ఆదృక్కులను పెనవేసికొనినవి. అద్భుతే ఆధ్యాత్మికరజ్జువు సృష్టియైనది. "The whole r und earth is bound by chains of gold to the feet of God" అనివారు టెన్నిసన్ మహాకవి. ఇహపరములను లంకించుటకు కిట్టిరజ్జువు లక్కరలేదని కావలెను. వానవిమతులను విలోకింపుడు. ఇవి దివినుండి పుడమిపై జారు నీటిత్రాళ్లు కావా? అందుండి యమరహృదయము లవతరించుటకును, ఇందుండి మనుష్యమానసము లారోహించుటకును, ఇవియును వదియును మేఘభాగములందు పంటికాపురము చేయుటకును ఇట్టి సాధనము లనివార్యములు కాబోలు! ... లును, ... గలిగినపుడు సృష్టియైన రజ్జువుకూడ నిట్టియాధారమేయని వాదింతును. ఇందుండి మిహిరమండలమును దిగ్గనదిగి, ఎక్కడిని భావకంటకమై జ్ఞానమువుండెలో (బరిశిలో చేరిన చెండువలె) ప్రవేశించును. ఇందుండి ఇంకొ

కవుసు జిజ్ఞాసువుమానసము చరచర సూర్య మండలమున కాగ్రబాకి, అండలియద్భుతము లను తనసొమ్ములు గావించుకొని ఆనందిం చును. దినమణి నుద్దేశించి జ్ఞానపిపాసువులు గాయత్రి నేలజపింతురో ఎఱుంగుదురా? ఇట్టి నేస్తముకొఱకు,—ఇట్టి దివ్యానుభవమునకు నాక మఱెందులకు ?

తన పరమాశయమున రవిద్యుతులనుగాం చి, గాయత్రి జపించి నాగేశ్వరరావు భక్తి గీతికల నాలపించినాడు, అంతియకాదు. కష్టైదుటిపాడుపుగొండదెస నాధ్యాత్మికమైన యాత్ర సాగింప దొరకొనినాడు. ఈతని శక్తులన్నియు నీ గమనికయందు కేంద్రీకరింప బడినవి.

తెరువున నడచుచుండ పరిచయము సంపా దించుకొనువారు పల్వు రుందురు. తెరువరి గమ్యస్థాన మెఱిగి, తాముకూడ కొంతనడక సాగించి, తమ కొలందికొలది వానికి తోడు పడువా రుందురు. అమృతాంజనము వీరి వర్గములోనిదని వచింతును. ఇది పథికుడైన నాగేశ్వరరావు నాశ్రయించినది. తనచూడ్కి నెదుటి కొండకొనమండి మరల్పక, దీని నాతడు కుఱుగల నుండనిచ్చినాడు. ఇతని ముందంజ నడ్డుకొనక, తా గావింపగలతోడు నిది సలిపెను. అంతియకాదు; ఈతని సంప ర్కముకతన తానుకూడ నుత్కృష్టాశయ ముపై తనదృష్టి నిబద్ధను గావించినది; పెక్కు సంస్థలందును, అశేష ప్రజానీకమందును నాగేశ్వరరావు మానసము ప్రాలినపుడు చెంత నుండి ధనరాసులను సమర్పించినది.

ఈ సంస్థల యంతర్భాగములను పరిశీలిం తుడు. అందు నా గేశ్వరరావు గుండెను చూ తురు. కరుణారసభరితమైన ఈ హృదయ మును భావికాలము ప్రేమాశ్రుధారలచే నభి షేకించును; సహృదయులు కృతజ్ఞతాపూర్వ కముగ దీనికి పుష్పాంజలిని సమర్పింతురు.

మహాపురుషు లందఱును మహితగుణగరి ష్ఠులు కావున నొకే కుటుంబములోనివారే! ఎల్లరు ఉన్నతపీఠస్థలముల నలంకరించినవారే! కాని కుటుంబస్థులు వ్యక్తిగత ప్రజ్ఞగలవారు. కావున నాగేశ్వరరావు చరిత్రము ప్రత్యేక గుణవిశిష్టమని పథికలు గ్రహించియే యుందురు.

ఇక్కట్టులలో పుట్టిన బటాక్రిష్టపాల్ తన యిచ్ఛాశక్తికతన నతులైశ్వర్య సంపన్నుడు కాగలిగినాడు. కలకత్తా, బారాబజారుభాగమున Bonsfield Lane లోని ఉన్నతవాణిజ్యసంస్థలన్నియు (Firms of Druggists and Chemists) నీతనివే! కాని, దేశోద్ధారకులం దీతనికి చోటుం డెనని తెలుపలేము. ఈశ్వరచంద్రగుప్త నిప్ప చ్చరమునబుట్టి, స్వయంకృషివలన నికృష్ట పరిస్థితులను వెనుకకు నెట్టివేసి, జీవితరంగ మున నుత్కృష్టస్థానము నందినాడు. విద్యా సాగరుడని పేర్వడసినాడు. కరుణాసాగరుడై వరలినాడు. రెండువేలరూకలు జీతముబడ యు ప్రధానాధ్యాపకునయ్యు (Principal, Sanskrit College, Calcutta) పరార్థ జీవిరైరు బహుళసంస్థలను స్థాపించి* తాను పేద జీకమును కవుంగిలించుకొనినాడు. విశేషపరి శోధనమొనరించి వితంతూద్వాహము శాస్త్ర సమ్మతమని తెలిపి, సనాతనధర్మము నను శీలించుపండితుడై, సంఘసంస్కరణమునకై పాటుపడినాడు. వంగీయులందు వీరేశలింగ మై, వంగభారతి నారాధించి పెద్దలకును పిన్నలకును అక్కరైన గ్రంథములను రచించి నాడు. కాని ఈతడు రాజకీయరంగమున ప్రవేశించినాడు కాడు. పవిత్రస్వాతంత్ర్య సమరమున గాలిడి శంఖమును పూరించినాడు కాడు.

అర్థిక రాజకీయ సాంఘిక సారస్వతాంగ ణములందు, చెప్పనేల? ఉత్కృష్టమైన ప్రతి క్రియారంగమందు నాగేశ్వరరావు విశేష కృషి సలిపినాడు.

రాజకీయక్షేత్రమున శ్రమించి, స్వీయ సాహిత్యము నెడల ననురాగము జూపనివారు ను, భారతరాజకీయములందే తమ దృక్కు లను కేంద్రీకరించి, స్వీయరాష్ట్రసమస్యలను క్రీగంటనైన జూడనివారును, స్వరాష్ట్రముపై మిక్కిలి మక్కువగలిగి అన్యరాష్ట్రీయులపై కారములను మిరియములను నెరిగిపోసి, పర ద్వేషమును పసరువలె మనసున నూరనిచ్చిన వారును కలరు. స్వజాతికి ప్రణయ-పరిష్వంగ మున ప్రదేశమొసగి పరజాతులదెస వాడిమూ ద్కులు నిసుడించి విసనములు మెలిద్రిప్పువా రున్నారు. కర్మధారయసమాసములచే ప్లాటు ఫారములను నిండబెట్టి, వక్తలందు వక్తలై, గృహజీవితములందు తిమ్మన్నలై చిందులు త్రొక్కువారును గలరు. ప్రకటనమునకై, ప్రచారమునకై, పదుగురలో పెద్దమొత్త ములు నెచ్చించి, ఒంటరులైయున్న తజి బిచ్చగాండ్రపై, నిర్భాగ్యులపై, నిరు ద్యోగులపై గదలుపూని ఉఱికి, మోళీ గట్టువా రున్నారు. ఒకతావున శాంతి తారకము నుపదేశించి, వేఱొకచోటున హుమ్మని హుంకరించు మహాశయులును పలువు రున్నారు. తలపులకును, చేతలకును నడుమ లోతుగోతులను త్రవ్వి, నడుములు వంచి అందు నక్కియుండువారును గలరు. నీతినియమములకు నీరువదలి, స్వార్థసిద్ధికై వేయివెరవులు రోసి, పెక్కువేసములుదాల్చి, ఎన్నోజిత్తులను, ఎన్నెన్నియో ఎత్తులను వేసి, సమక్షమున నొకతీఱున పరోక్షమున వేఱొకతెఱగున ప్రవర్తించి, అవలీలగ నమ్ము అభాగులను పాడుజేసి, నిర్భాగ్యుల కంట దుమ్ముగొట్టి, నోళ్లుమూసి, తమపర పతి నిలుపుశక్తిమంతులకు రహస్యముగ ప్రణ మిల్లి, ఎంతోపలుకుబడి సంపాదించి తమ చోటును గట్టిగావించుకొని, ధైర్యస్థైర్యము లతో తెరమఱుంగున గూఢక్రియలు సలు పుచు, యవనిక కివ్వల గీతగోవిందము లాల

* వీనిలో ముఖ్యమైనది Metropolitan College (39 Sanker Ghose Lane, Calcutta) పదపడి ఇది స్థాపనాచార్యుని పేరున విద్యాసాగరకళాశాలయని పిలువబడు చున్నది. జాతీయభావములపై దీనిపునాదులు వేయబడినవి. ఉద్యోగచ్యుతుడై దుస్థితియం దుండిన సురేంద్రుడ కిందు విద్యాసాగరుడు నెలవునొసగినాడు. నాలుగేండ్లీకళాశాలలో విద్యార్థినై యుండుభాగ్యము నా కలవడెను.

పించుచు, తమవిజయమున కలరుచు, నొరుల విజయమునకు మనసున క్రుళ్లుచు, ఈర్ష్యనిలువేలుపు జేసికొని, ముచ్చులయ్యు మునిరూపులై మసలుచు, గుండెలేనివారయ్యు, తెలివితేటలందు పెద్దలై, అపూర్వపద్ధతుల నవలంబించి, పేరుప్రతిష్ఠలు సంపాదించుకొనువారికాలమున నున్నారు.

వీరందఱికి నూఱుయోజనముల దూరమున నాగేశ్వరమనీషి నిలిచెనని అసంఖ్యాకము లైన దృష్టాంతములు ఘోషించుచున్నవి.

విశ్వదాతదానపరత్వము హిందువులందే కాదు, ముసల్మానులందును, క్రైస్తవులందును, తక్కింగలవారియందును ఖంగుఖంగున మ్రోగినది. అన్యరాష్ట్రములందలి అభాగుల నడుమగూడ నీతనియర్థము, అమృతకలశమును చేబూనిన విహంగపతిపగిది వ్రాలినది. కలకత్తాలో సీల్దాదిక్కున మాఱుమూలనున్న హంజారిమల్ లేనులో నిష్ఠుర దారిద్ర్యముతో బెంతులాడు శ్యామసుందరచక్రవర్తిశిరముపై దేశోద్ధారకునిసుండె వెల్లగొడుగై యుండెనని ఎందఱో ఎఱుంగరేమో! రాజకీయమత సాంఘికసాహిత్యాది రంగములం దేవ్యత్యాసమును గాంచక, దసరాయుత్సవములందు బడిబాలురకు పప్పుబెల్లములు పంచిపెట్టు అయ్యవారివలె సమ్ముఖమున నిలిచినప్రతివారికిని ఈతడు కాసులను పంచిపెట్టినాడు.

సంఘసంస్కరణాభిలాష యనిన సనాతనధర్మవిముఖత్వ మని ఈత డెన్నడును విశ్వసింపలేదు. ప్రధాన హిందూమత సిద్ధాంతములను పిడికిటబట్టి, వాని నీత డాత్మజీవితమున ప్రవేశపెట్టినాడు. సంస్కరణకర్తలకును, సనాతన వాదులకును విప్రులకును హరిజనులకును సమముగా దోసిళ్లతో రూకలిచ్చినాడు. కాంగ్రెసువాది * యయ్యు, ఇతర రాజకీయ వాదులయెడల నశ్రాంతము సుహృద్భావమును ప్రకటించినాడు. ఉద్యోగ సహోద్యోగుల దెస గన్నెత్తి చూడనివాడయ్యు ఉన్నతోద్యోగులకు సముచిత సన్మానము నొసగినాడు. చేతిపనులలో పాల్గొనుచు, లలితకళల నారాధించువారిలో నొక్కండై, కళాప్రపూర్ణుడైనాడు. (ఒకప్పుడీతడు రంగస్థలములందు ముఖ్యభూమికల ధరించువాడని విందుము.) స్వరాజ్యముకొఱకును, స్వరాష్ట్రముకొఱకును కృషి సలిపినాడు. "ఆంధ్రరాష్ట్రము అచిరకాలములోనే సార్థకమగు గాక!" అని యనవరత మాశీర్వదించుచునే యున్నాడు. ఆంధ్రభాషోద్యమమున నాయకశిఖామణియై హిందీప్రచారమునకై పాటుపడుచున్నాడు. ప్రాచీనసాహిత్యమును నవ్యసాహిత్యమును సమదృష్టితో వీక్షించుచున్నాడు. జాతీయతత్త్వ అంతర్జాతీయతత్త్వముల సమన్వయ మెఱిగి, ఆంధ్రతత్త్వపునరుద్ధరణమునకై, సర్వతోముఖ ఆంధ్రాభ్యుదయమునకై తనయైశ్వర్యమును ధారవోయుచున్నాడు. తనచిక్కులను లెక్కచేయక, ఒరుల చిక్కులను దీర్చుటకై మక్కువపడువారు మానవులలో నెందఱుందురు? దిగ్వలయమునకైన హద్దులున్నవి గాని నాగేశ్వరరావుహృదయమునకు హద్దు లేదు అం దావంతయైన కల్మషము లేదు. వినీలాకాశ మాతనిగుండెయందు కాపురముచేయుచున్నది. అందుండివెడలు భావధార ఆకాశగంగవంటిదని సహృదయు లెఱుంగుదురు.

సర్వాంశములను ఆధ్యాత్మికదృష్టితో పరిశీలించుట హృదయనైర్మల్యము గలవానికే సాధ్యము. తానొనరించు సర్వకార్యములు ఈశ్వరప్రేరితములని విశ్వసించి, విశ్వేశ్వరు నారాధించు భక్తుడు నాగేశ్వరరావు. "విశ్వపరిణామమునందు వ్యక్తుల ప్రాజాపత్యము నిమిత్తమాత్ర"మని నమ్ము వినయశీలుడు విశ్వదాత.

"Style is the man" కదా! నాగేశ్వరమనీషి రచనలనుండి ఏదొక్కపంక్తినైన దీసి పరిశీలింపుడు. అందీశ్వరప్రశంస ఉండి తీఱును. భగవద్గీతకు సంబంధించిన ఉల్లేఖన ముండును. మహాత్ములను స్తుతించిన ప్రసంగ ముండును. ఈతనిరచన యీతనిహృదయము యొక్క ప్రతిబింబము.

భగవద్గీతతో దైనికపరిచయము గావించుకొని, ఆదర్శజీవితమును గడపునవసరమున అందుండి వెలుగునుపడయువా రాధునికులలో నెందఱో లేరు. ఈ యల్పసంఖ్యాకులలో రాజకీయవేత్తల నెందఱిని లెక్కింతుము? గీతారహస్యమును వ్రాసిన పండితోత్తముడు లోకమాన్యుడు మొదటివాడు. గాంధిమహాత్ముడు రెండవవాడు. వీరి యుదాత్తదృష్టాంతమును మేలుబంతిని గావించుకొనినవాడు నాగేశ్వరరావు. నిత్యపారాయణకతన భగవద్గీత ఈతని కంఠమున కాపురమున్నది. ఈ మూలనుండి ఆమూలకును; ఆమూలనుండి ఈమూలకును, గ్రంథమందలి ఒక్కొక్కయక్షరమునైన విడువక, కడువడిగ ప్రతిశ్లోకమును నేకరువెట్ట జాలుమనీషి నాగేశ్వరరావు. కారాగారమున నున్నపుడు భగవద్గీతకు చక్కనివ్యాఖ్య వ్రాసి పండితలోకము నీతడు తన గంభీరపాండితిలోని కాకర్షించినాడు.

"దేశోద్ధారకుడ"ని ఆంధ్రమహాజనులు పెక్కేండ్లనుండి నాగేశ్వరరావును ప్రస్తుతించుచున్నారు. "విశ్వదాత"యని గాంధి ఈతని గీర్తించినాడు. "కళాప్రపూర్ణుడ"ని ఇటీవల నాంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ఈతని గొనియాడి, బిరుదుతో సత్కరించినది. సుప్రసిద్ధచిత్రకారుడు చిత్రించిన భావసందీప్తచిత్రపటమును బహిర్గతమొనరించుచు, జయపురాధీశులు విశ్వదాతగుణగణముల నుగ్గడించిరి. విజయవాడలో శిలాప్రతిమను ప్రతిష్ఠించుటకై అచటిమిత్రులు ప్రయత్నించుచున్నారు. Municipal Council విరాళమొసగినది. దీని నిర్ణయమును పాలకు లామోదించిరి. కొంతకాలమునకు మున్నీతనిపేరున మాంబళములో నూతనమార్గ మేర్పడినది. ఈతనిపేరున నొకనాట్యకళామందిరము, ఒక్క పుస్తకభాండాగారము, ఒకవిశ్రాంతిశాల, ఒక క్లబ్ నెలకొనవలెనని కొందఱు మక్కువపడుచున్నారు. వాల్తేరు బెజవాడలలోనేకాక, ముఖ్యముగ నీతనిక్రియాకలాపమునకు కేంద్రస్థానమైన చెన్నపురిలోను, తక్కుంగల ప్రధాన ప్రదేశములందునుగూడ నాగేశ్వరనామాంకితములై, ప్రజాకల్యాణమునకుతోడు పడుసంస్థ లెన్నో తలసూపవలెను. ఇట్టివ్యవస్థ

---

* కాంగ్రెసు ముదల నొదలగొని సెంట్రలు ఎసెంబ్లీలో ప్రవేశించి, అనారోగ్యము కతనచే తనస్థానమునకు రాజీనామా నొసగినాడు.

లెన్నో, ఇతరభారతనగరములందు గావింపబడినవి. దేశోద్ధారకుల శిలావిగ్రహము లీనగరములందు వెలయుచున్నవి. మదరాసున కాంగ్రెసునాయకు లింకను ఈకీర్తిసన్మానమునంది యుండలేదు. నేడు నాగేశ్వరరా వందజాలకపోవునా?

అనేకసంస్థ లీతనియాస్థముపై తమతమూల బంధములను నిర్మించుకొనినవి. ఆంధ్రసృష్టికలో ప్రత్యంతరమందును విశ్వదాతవదాన్యత ముద్రితమైయున్నది. ఆంధ్రపత్రికను, భారతిపత్రికను, ఉత్కృష్టములైన ఉగాదిసంచికలను, విజ్ఞానసర్వస్వమును, ఆంధ్రగ్రంథమాలాసాహిత్యమును తెఱచిచూడుడు. ప్రత్యక్షరమందును దేశోద్ధారకుని హృదయస్పందము వినబడుచుండును. నాగేశ్వరరా వాంధ్రదేశమైనాడు. ఆంధ్రదేశము నాగేశ్వరరా వైనది. ఎట్టి యవినాభావసంబంధమో! ఆంధ్రమహాజను లెన్నితెఱగుల నీమహాపురుషుని గౌరవింతురో! ఈతని నామధేయమున నేసంస్థను నిర్మించినను, అది ఆంధ్రమాతకై వెలసిన దేవాలయమే యగునని పాఠకులు గ్రహింతురుగాక!

అంతరంగికోన్నతికై అనవరతము తపించువాడు సాధకుడు. కఠోర నియమములను పాలించువాడే శరీరమును, మానసమును లొంగదీసికొనగలడు. ఇది చిత్తమువచ్చినట్లు చలాయించెనేని కొండొకవడి కొంతసుఖము నిచ్చును. ఈసుఖము సుడిగుండము ప్రక్కగల గట్టువంటిది. గట్టు మిగుల నున్ననైనది. కొంతసేపు సుఖము మనసు నలరించును. ఇందుండి మానవుడు సరక్షణమున జారి, సుడిగుండమున పడుట తథ్యము. ఈ సుడిగుండమే దుఃఖము. సుఖము తాత్కాలికమైనది; దుఃఖమునకు సోదరి. తన పాలబడినవాని నది అక్కచేతి కప్పనముననని ఎఱిగి, సుఖము పొంతపోక ఆత్మ యానందమునే కాంక్షించును. ఇది యనంతమైనది. శాంతిమయమైనది. గట్టులనుగాని, సుడులనుగాని ఎఱుగదు. కలహంసయై, ఆత్మ ఇందు నీదులాడుచు, శాశ్వతమైన హాయి నందును. క్రమసాధనముకతన, ఆత్మశక్తి సమన్వితమై, సుఖదుఃఖములను స్వర్గ నరకములను దూరముగ నెట్టివేసిరే తన యాశయమునందును సాధన సమయమున శరీర మానసము లెదుర్కొనును జాడీ; వీనిపరివార మింద్రియ స్తోమము. వీనిబలము సామాన్యమైనది కాదు. బహువిధ ప్రలోభములు వీనికి తోడుపడును. ఎదుర్కొనిన కరీంద్రమును, మృగేంద్రుని మచ్చిక జేసికొని వాహనములొనరించుకొని గమ్యస్థానము జేస చనువాడు మహావీరుడంటిని. సాధకుడే మహావీరుడు. కరికంఠీరవ శార్దూలములకంటె నధికమైన క్రౌర్యమును బలమును గలవి ఇంద్రియములు. కాని సుందెరయను సడిలోనున్నవాడు జగదీశుడు. ("అయమాత్మ బ్రహ్మ") ఈతని విస్మరింపమేని ఇతడే ఇంద్రియములను లొంగదీయును. దేవు నొక్కకపుడు జగద్ధాత్రి యనియు దివ్యశక్తియనియు పిలుతుము. లింగభేద మాతనిపట్ల లేదుకదా! చిత్తరువులందు జగద్ధాత్రిని మాచియుందుర, ఈమె సింహముపై నాసీనయై యుండును. మనుష్యహృదయమందలి ఆత్మ యనుజగద్ధాత్రి ప్రతికూలశక్తియైన సింగమును వశమొనరించుకొనునని గ్రహింపకపోరు. మహాసంయముల యాంతరంగములలోనికి దృష్టిసారింప జాలితిరేని, ఇట్టి చిత్రదృశ్యమును విలోకించి అచ్చెరువొందెదరు. ప్రతికూలశక్తి ఉన్మత్తవేదండమును బంటిదనికూడ వచించితిని. బుద్ధునిశ్రీగురు దేవదత్తు డాసంయమీంద్రునిమీదపగ దీర్చుకొనుటకై పిచ్చియేనుగు నాతనిపైకి పురికొల్పెను కదా! కరస్పర్శచే తథాగతుడు దానిని మచ్చికగావించినాడు. మారసైన్యమునుగూడ నీతడు నిర్జించెనని చదువుచుందుము. బుద్ధుడు జితేంద్రియుడని దృష్టాంతీకరించుచక్కని కథలివి. క్రమసాధనకతన నాత్మశక్తిని వృద్ధిగావించుకొనువాడే ఇంద్రియములను, శరీరమానసములను చెప్పుచేతలం దుంచుకొనగలడు. ఎత్తుకొండనెక్క యాత్రికుని సరించి తెలిపితిని. సాధకు డీతడే! ఎక్కుచుండ నొక్కొకపు డీతడు పడును, లేచును. అంగుళమంగుళమందును ఈతని బ్రతిఘటించు ప్రతికూలశక్తులున్నవి. ఈతడుపడినపుడు నవ్వువారు దుర్మతులు. పడినపు డాంతరంగికముగ నీతడు బాధపడిన ట్లొరులెవ్వరును బాధపడరు. ఈతడు కన్నీరోడ్చిన ట్లొడ్చువా రెవ్వరును లేరు. వెంటనే ఈతడు ధృతిని చిక్కబట్టును, సహనమును కవచముగావించుకొనును. చెల్లాచెదరైన శక్తులను గుండెలో కేంద్రీకరించి, ద్విగుణీకృతోత్సాహముతో లేచి, ఎదుటిగుట్టమీదినుండి మీదిగుట్టమీదికి మెగ్గకేయును. సాధకుని మార్గము కడుంగడు క్లిష్టమైయుండునని తెలుపనే తెలిపితిని. ఈర్ష్యయునుడు, క్రౌర్యమునుడు, దుర్విమర్శయునుడు. ఉష్ణవాయువులై ఈతడు తనగమనిక సాగించుచుండ, వీనిమనసును సోకును. కాని, వీని కీతడు కదలడు, తలకడు, చలింపడు. తన ఏకాగ్రదృష్టిని తునకలు కానీయడు. కడ కీతడు తన గమ్యస్థానమును చేరగలడు. జితేంద్రియుడై, కైలాస శిఖరమున నిలిచి తేగంటను మ్రోగింపగలడు!

ప్రతికూలశక్తి పెద్దదైనకొలది, సాధన మధికమగును. ఆ శక్తిలో భేదము లుండును; కావున వేర్వేఱువ్యక్తుల సాధనము వ్యత్యాసము లుండును. కావుననే సాధకు లందఱు నొకటే తరగతిలోనివారు కారు.

ఆడంబర మెఱుగనిసాధకుడు, ఒరుల కంటబడక సాధన మాచరించుసాధకుడు నాగేశ్వరరావు.

అతులైశ్వర్యము మానవులను సాధారణముగా నీశ్వరసామ్రాజ్యమునుండి బరబర దూరముగ లాగివేయును. వీరికు ప్రతికూలశక్తిచే నూడిగము చేయించుకొనునంటిని. తన యైశ్వర్యముచే దేశోద్ధారకు డూడిగము చేయించుకొనినాడు.

సాత్త్వికాహారమును మిగులమితముగ గొనుచు, అపుడపుడు దీనినికూడ పరిత్యజించుచు, రక్తమాంసములను, వీనిలో విడియు నింద్రియములను, వీనికి దగ్గఱచుట్టమైన చిత్తమును ఆత్మయొక్క హుకుమున నీతడు నిలుపుచుండును.

అంతరంగమునేలు మహిషియై, బలసంపన్నయై ఆత్మ, హృత్సింహాసనమున నాసీనయై యుండె; గుణగల విజయదుందుభులు మ్రోగు

చుండును. తన సుందరకృతి తన చెవియొగ్గి వీర వతంసుడు, అంతరంగమందలి మహోత్సవ మిట్టిదని గ్రహించి, పరమానందభరితుడగును. తేజయొంటి సోకినప్పుడు మట్టిగడ్డకూడ బంగారపుముద్దవలె దోచును. సుందరయామున్యాసపు గొంతునుండి ప్రసరించిన భావమయూఖ మెద్దానిని సోకినను, అది సౌందర్యసందీపితమై తోచును. ప్రాతిమనస్కులై, ఉత్సాహపూరిత హృదయులైన సాధకులు నలుగడలందు రక్తాభపోలు పదార్థములే వీక్షించును. నిట్టిగార్ఘ్యులు నిగుడించువానికేకదా ప్రపంచము నిరయమం డమును ప్రత్యక్షము గావించును!

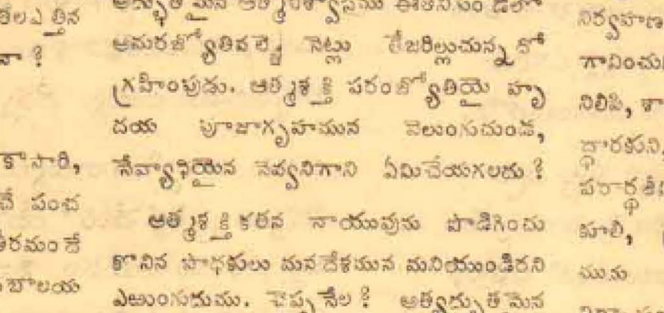
కనుకొలకులందు సదా శాంతిలుచుండ, హృదయమందు స్మృతిసహానములును, శాంతితో గూడిన ఆనందోత్సాహములును పంచగంగలై ఆత్మయను అంబవాపున వెలయుచుండ * అంతరంగ గర్భాలయము పవిత్రభావ బంధురమై యుండ, శరీరమున నెందో ఏళ్లకో తలఎత్తిన సెగలను సాధకుడు లక్ష్యముచేయునా?

కొంత కాలమునకుముందు నాగేశ్వరరావు మేనిలో నిట్టినెగలు ప్రవేశించినవి. మహాపురుషునిజాతి, దుర్విధి సహింపలేదు కాబోలు! వ్యాధి అసంఖ్యాకుల డెందెలందు ఆందోలనమును పుట్టించినది. దేశమంతయు తొట్రుపడుచున్నది. కాని, ఈసాధకుని హృదయమున నించుకంతైన తొట్రుపాటు పొడసూపలేదు. అనన్యసామాన్య-ఆత్మవిశ్వాస స్థైర్య స్థైర్యములతో నీతడు తనదుష్టవ్యాధితో పోరుచున్నాడు. తనవిజయము నిక్కమని,- తనకు విజయము చేకురునని విశ్వసించు స్థితప్రజ్ఞుడీతడు. పదునేనవయేట "భారతి" అడుగిడినంతన, తనకు మిగులగూర్చు పత్రికాపుత్రికయొక్క గత జీవితమును సింహావలోకనమొనరించుచు "ఇటీవల నేను జబ్బుతో నుండగా..." అని "స్వ" సంవత్సరణమున దేశోద్ధారకుడు వ్రాసెను. వ్యాధిని నిర్జించితినను అద్భుతమైన ఆత్మవిశ్వాసము ఈతని డెందెలో అమరజ్యోతివలె నెట్లు తేజరిల్లుచున్నదో గ్రహింపుడు. ఆత్మశక్తి పరంజ్యోతియై హృదయ పూజాగృహమున వెలుంగుచుండ, ఏవ్యాధియైన నెవ్వనిగాని ఏమిచేయగలదు?

ఆత్మశక్తి కతన నాయువును పొడిగించుకొనిన సాధకులు మనదేశమున మనియుండిరని ఎఱుంగుదుము. చెప్పనేల? అత్యద్భుతమైన ఈ శక్తికతన దుర్విధిని చిత్తుచేసిన మహావీరులు మననేలలో నుండిరి. ఆర్యనారీ శిరోమణి సావిత్రి సమవర్తిచేతులనుండి పతిప్రాణములను పడయజాలెనని మనసాహిత్యము జలదగంభీర స్వరమున వచించుటలేదా? మృత్యువును దూరముగ తఱుముకొట్టు దివ్యశక్తి యొండు మనుష్యహృదయమున గలదని ఈకథ ఘోషించుచున్నదికదా!

నేడు దేశోద్ధారకుని ఆరోగ్యాభివృద్ధికై దేశవాసులెల్లరు తపసు చేయుచున్నారు. ఎల్ల చోటులందు ప్రార్థనలను, సమారాధనలను సలుపుచున్నారు. ప్రార్థనమందలి ప్రభావమును, సద్భావమందలి మహత్త్వమును అనిర్వచనీయములు. కమలాసనునిగద్దెనుండి దింపి, తోడ్కొనివచ్చి, నొసలువ్రాత నుదిరకీతిని సవరింపజేయజాలుశక్తి వీనికి గలదని విశ్వసింపుడు. కోటికోటిడెందెలనుండి వెడలుఉత్తాల భావతరంగములు అసాధ్యములను సాధించునని నమ్ముడు. చూపఱులకన్నులనుండి అశ్రుసలిలము కాల్వలై స్రవింపఁ త్వగస్థిమాత్రావశిష్టుడై నిమీలితనేత్రుడై "స్వధర్మనిర్వహణమునందలి పరమార్థమును" మననము గావించుకొనుచు ధ్యానపథమున పరమాత్మను నిలిపి, శాంతమూర్తియై పన్నుండియున్న దేశోద్ధారకుని, విశ్వదాతను, కళాప్రపూర్ణుని, పరార్థజీవిని, దేశహితము నభిలషించినయైన, కూలి, క్రుంగువారి సర్వతోముఖసముద్ధరణమును వాంఛించినయైన, అసంఖ్యాకులైన నిర్భాగ్యుల బ్రతుకుల వీక్షించినయైన, అభాగినియైన ఆంధ్రమాత భావికల్యాణమును కాంక్షించినయైన దీనరక్షకుడు దీర్ఘాయురారోగ్యవంతుని గావించుగాక!

* కుంభి, తులసి, భోగావతి, కాసారి, సరస్వతి యనునవి నదులు కలియుటచే పంచగంగక్షేత్ర పేర్పడినది. ఈ క్షేత్ర తీరమందే కొల్హాపురము విలసిల్లుచున్నది. అంబాలయమిందు వెలయుచున్నది. ఈ యాలయాంతర్భాగము చక్కని వెంకిసనితో నొప్పుచుండునని యాత్రికులు తెలుపుదురు. పైన నుల్లేఖింపబడిన అలంకారమునకు తరవాది ఈ క్షేత్రమే!

సంగము

గుఱ్ఱము వేంకట సుబ్రహ్మణ్యము

పంజరమునఁ గీరమువలెఁ బట్టణమునఁ
బ్రకృతిస్వాతంత్ర్యసమ్మోద పరవిహార
మెల్ల స్మర్తవ్య మాగాథ యేయన బహు
వర్షములు పుచ్చుచున్న నాహర్ష మేమ
నవ్వలె నొకనాఁడు వెడలినం, బతంగు
నుదయకిరణవరణమున నుర్వి క్రొత్త
కోడలట్లు తళ్కొత్తఁగఁ గూర్మిపేర్మి.
యోజనశతంబు సన లేదు గ్రామరథ్య,
క్షేత్రపావిత్ర్యసంకీర్తి చెవులు సోకి
గాదు, భూరితరాద్భుతకలన గాదు;
కానిదారి యొకింత సాగంగ నెదురఁ
దోఁచినయపూర్వరమణీయతాచితాగ
నగజలాశయమయదృశ్యమై జగరిమ
నను వశీకరించుకొనె క్షణంబులోన.

దట్టమై పచ్చనై చెట్లు పుట్టలద్రి
పార్శ్వముల నావరించె సంపత్సమేత
యాస్థలీదేవత స్తనంబు లంటి బహుళ
వళుల రాజిలు పయ్యెదవల్వ పగిది.

కొలకొలనికూజనంబులు కొమరు మీఱ
స్వచ్ఛవర్ణచ్ఛదములైన జలవిహంగ
ములు గుములుగూడి పైఁబయిం బొలయుచుం
మందమందసమీర సంస్పందనముల [డ,
వీచికామాలికలు భానువిహితకాంతి
భువనవహన ప్రవీణాహిమూర్ధరత్న
విస్ఫుటోద్యత్ప్రభాజాలవేష మొంద,
నందగించెఁ గొలంకు లుపాంతమందు.

పఱపు నోఱపు గలిగినశాద్వలములందు
నీడ లెండలు దోఁబూచు లాడుకొనఁగ
నాలగోత్రాలమందలు నంతనంత
మేసి మేయుచుఁ దఱితీపి ఘాసరాశి
స్వైరము చరింపుచుండె నిర్భయ మొసంగ.

అవల వరిమళ్లలోఁ బైరు నయ్యవసర
మునఁ గృషీఫలోన్ముఖరుచిరతను వహింప
వెన్నుసూపెను చూలాలివిధము దోఁప.

దారిమెలిక దీఱి మఱికొంత జనునంత
పుష్కలాంబుపూరములు, ప్రభూతభూతి
మూలము, లమోఘపుణ్యానుకూలకూల
ములు, విషయజీవనాశము, లలఘునదులు
దర్శనీయము లయ్యెఁ దత్సంగమమున.

అచట నార్యాంతరార్యులు ప్రచురభక్తి
నెప్పుడు ప్రతిష్ఠ చేసిరో యేమొ, గాంగ
వల్లభుని యాలయము సేవ్య ముల్లసిల్లు
నిత్యపూజాదికైంకర్యనిరతి గలిగి
డీలువడియు మతంబు నై వ్రాలి వయసు.

నిస్తులవినోదవిజ్ఞాననిలయ మైన
యీస్థలం బవలోకించు చాస్థతోడ
నెంత సేపైన నుండఁదలంతుఁగాని
కాలచాంచల్య మట్లరికట్టలేమి
వీడ్కొనకతప్పమి నెఱింగి వీక్ష్యమాణ
మఖిల మంతర్ముఖావలోకార్పణం బొ
నర్చి, యిలువచ్చి, వెలిబుచ్చినాఁడ నిట్లు.

ఎరువులు

భారతదేశంవారికి ప్రధానమయినవృత్తి వ్యవసాయం. వ్యవసాయంవల్ల ఎక్కువఫలం పొందడానికి పొలం సారవంతంగా ఉండవలెను. పొలం సారవంతంగా ఉండాలంటే ఎరువు ఎక్కువగా పోయవలెను. ఎరువుపోయకపోతే పొలం నానాటికీ సారహీనమయి పోతుంది. దాంట్లో సగమేకాదు, నాలుగోవంతేకాదు అసలేమాత్రం పంట లేకుండపోతుంది. ఇదే ఇప్పటి పెద్దసమస్య.

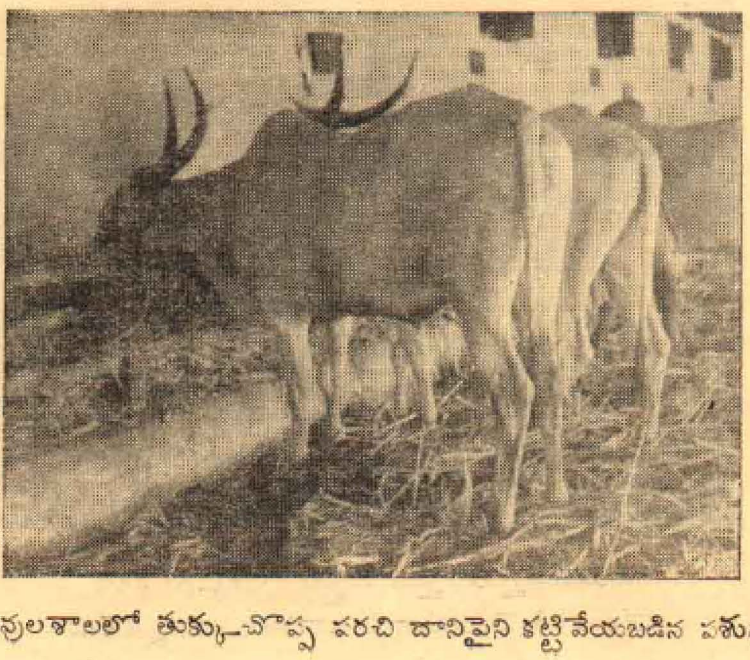
మనదేశంలోవారికి సహజంగా దొరికే ఎరువుపదార్థాలను సేకరించి దాచుకోవడానికి తెలియదు. ఏదో పోయినదల్లాపోగా నిలవచేసిన పశువులు వగయిరాల పెంటతో, ఆకులనులతో పొలానికి సత్తువనెక్కిస్తూఉంటారు. అది చాలనందువల్ల శ్రమకు తగినంతఫలాన్ని కర్షకులు పంటలో పొందడంలేదు. ఎరువులో సారాన్నే కాకుండా, పొలంలో సహజంగాబీటికాలంలో చేరుకునేసారాన్ని కూడా పైరు ఏటాపీల్చేస్తుంది. మళ్లా ఎక్కువగా ఎరువుపోస్తేనేకాని పైరు చక్కగా పండదు. ఎక్కువగా ఎరువును సేకరించుకోవడానికి మనవారు ప్రయత్నం చేయరు. ఇదిస్థితి. ఇంతేకాకుండా దొడ్డిలో చేరేపశువుల పేడను పిడకలక్రింద రొంపించి గృహకృత్యాలలో కాల్చివేస్తూఉంటారు. ఏటా ఇట్లా కాలిపోయేది కోట్లకొలది టన్నులవుతుంది. పిడకలుకాలగా పడినబూడిద మంచియెరువనిమనకర్షకులుకొందరనుకుంటారు. అది పొరపాటు. కాల్చడంవల్ల పేడలో నత్రజని, సేంద్రియపదార్థము- ముఖ్యమయినవి రెండూ-నశించిపోతవి.

పశువులపెంటను గోతులలో పదిలపరుస్తున్నారు

వ్యవసాయదారుడు పశువుల ఎరువును ఈవిధంగా కాల్చి పాడుచేసుకొని చాలనష్టపడిపోతున్నాడు. మనదేశంలో అనాదిగా ప్రసిద్ధమయింది పశువులయెరువు. అది సులువుగా దొరుకుతుంది; శ్రేష్ఠమయిందికూడ; అవసరానికి ఒదిగేదిన్నీ. అదయినా, మన వ్యవసాయానికి కావలసినంత దొరకడంలేదు. దాన్ని సేకరించి దాచుకొని ఉపయోగించుకోవడం తెలియనందువల్ల దానిలో చాలపాలు వ్యర్థమయి పోతూఉంది.

సాధారణంగా పశువులపెంటను పశువులపాకలవద్ద, ఇండ్లసమీపాన దిబ్బలుగా పోస్తూఉంటారు. ఎండకుఎండుతూ, వానకుతడుస్తూ ఉండడంవల్ల ఆదిబ్బలలో సారం చాలభాగం నశించిపోతుంది. కొంచెము ప్రయత్నంచేసి జాగ్రత్తగా దాచుకుంటే ఎరువు ఎంతో సారవంతంగా ఉంటుంది... వ్యవసాయ శాఖవారు దీనికి కొన్ని ఉపాయాలు కనుక్కొని వాడుకలోకి తెచ్చిఉన్నారు. అందులో రెండు మంచివి.

పశువులశాలలో తుక్కుచొప్ప పరచి దానిపైని కట్టివేయబడిన పశువులు

దున్ని వేయబడుచున్న జనుముపైరు. ఇది మట్టిలో చివికి పొలానికి మంచి బలాన్ని ఇస్తుంది

పశువుల ఎరువులో ముఖ్యమయింది వాటిమూత్రం. పైరుకు మంచిపుష్టిని కలిగించేశక్తి దానిలో ఉంది. మన దేశంలో మూత్రాన్ని జాగ్రత్తపెట్టే కర్షకులు అరుదు. అందువల్ల ఎరువులో అమూల్యమయిన పదార్థం వ్యర్థంగా పోతూంది.

పశువుల మూత్రాన్ని పేడతోపాటు నిలవ చేసుకోవడానికి సులువయినదీ, వ్యయంలేనిదీ ఒకపద్ధతి: పశువులశాలలో నేల చుట్టుపట్ల కంటె రెండంగుళాలు లోతుగా ఒకేమట్టంగా ఉండచేసి, దానిలో తుక్కుచెత్త, చొప్ప మొదలయిన వాటిని పరిచిపెట్టవలెను. పశువులు దానిమీద పడుండి, మూత్రాదులను విసర్జిస్తవి. ఆపెంటలోనే ఇమిడి మూత్రసారం నిలవఅవుతుంది. ప్రతిదినమూ కొత్త చెత్త దానిమీద పరుస్తూ ఉండవలెను. ఈ విధంగా పల్లము నిండినతోడనే ఆపెంటను తీసి వేరే గోతుల్లోపోసి పదిలపరచవలెను. ఇట్లా చేయడంవల్ల కారమూ సారమూ కలిగిన మంచిఎరువు తయారవుతుంది. కాని దీనితో ఒక ఇబ్బంది ఉంది. ప్రతిదినమూ పశువులకు పడక పరచడానికి కావలసినచెత్త, చొప్ప దొరకడం కష్టం. పడకమార్చకపోతే పశువులకు మురికిపట్టి పోతుంది; రోగాలూ తగులుకొంటవి. అడవులనుంచి ఏ ఆకులో తెచ్చి పరచవచ్చునంటే అది కొన్నిచోట్ల దొరకడం సాధ్యపడదు. అందువల్ల పశువులశాలలో ఒక మూల తవ్విన గోతిలో మూత్రాన్ని సేకరించిపెట్టడం ఉచితం. మూత్రం ఇంకిపోకుండా గోతి లోపలివైపంతా గట్టిగాను, నాలుగు వేళ చదునుగాను ఉండవలెను. మూత్రం గోతిలోకి వచ్చేటట్టు ఒక కాలవకూడా తవ్వి ఉంచవలెను.

పశువులపెంటను సేకరించడం ఎంత ముఖ్యమో అంతకంటేముఖ్యం దాన్ని భద్రపరచడం. ఎక్కడనంటే అక్కడ పోసిపెట్టరాదు. అందువల్ల దానిలో సారమే కాకుండా, చుట్టుపట్ల ఉండే ప్రాణికోటి ఆరోగ్యంకూడా పాడయిపోతుంది. అందుచేత ఆపెంటను గోతుల్లో పోసి కప్పిపెట్టవలెను. అట్లా చేస్తే ఎరువులో సారమూ పోదు; చుట్టుపట్ల ప్రాణుల ఆరోగ్యమూ చెడదు.

మెరకప్రదేశంగాచూచి, మన ఇష్టంవచ్చినంత వెడల్పు పొడుగులతో మూడునాలుగడుగులలోతుగోతులుతవ్వి వాటిలోపైపున, నీరింకకుండ రేగటిమట్టిని మెత్తవలెను. ఏమాత్రమయినాసరే ఆగోతులమీద కప్పుఉంచడం మంచిది. పశువులశాలలో నిండినపెంటను తెచ్చి గోతిలో పోసి నింపి మీదను, పొడి మట్టితోకాని పండుమట్టితోకాని నాలుగు అంగుళములమందమున కప్పిపెట్టవలెను. గోతి లోపదార్థమంతా వ్యవధిలోచివికి మంచిఎరువు తయారవుతుంది.

జనుమువగైరా పైరు మట్టిలో చక్కగా కలిసి పోవడానికి రెండుమూడు మారులు దున్నవలెను

ఈ పద్ధతినే, ఇంకకొంచెము శ్రమా, శ్రద్ధా పుచ్చుకుంటే, ఎండిపోయిన ఆకులూ అలములూ చెత్త చెదారమూ మొదలయినవాటినిప్పుడ చక్కనియెరువుకింద తయారుచేసుకోవచ్చును. పశువులయెరువు చాలనిచోట్ల దీనిఉపయోగం యెక్కువ. గోతిలో మొదట ముక్కాలడుగుయెత్తున ఆకలములుపోసి, దానిపయిని పశువులపెంటను, తరువాత మళ్లా ఆకలములను, ఆవలపెంటను ఇట్లా క్రమంగా గొయ్యి నిండేవరకు పోసి, గోతిలోకి కొంచెం నీరు పెట్టి, పైనచెప్పినమాదిరిగా మంటితో కప్పి పెట్టవలెను. నెలకొకమారు గోతిలోనిపెంటను పారలతో తిరగవేస్తూ ఉండవలెను. కొన్నాళ్లకు ఆకలాలంతా కుళ్లి చక్కని యెరువవుతుంది.

దక్షిణభారతంలో వరిసాగు యెక్కువ. దానికి ఎరువు అధికంగా కావాలి. పచ్చిఆకు ఎరువు అందుకు యెక్కువగా తగింది. కర్షకులు చుట్టుపట్లఅడవులలోనుంచి పచ్చి ఆకు కోసితెచ్చి పొలానికివేసి సారం యెక్కించుకొంటున్నారు. కొన్నికారణాలచేత ఇట్లా చేయడం మంచిదికాదు. ఆకుకోసం పడేశ్రమ అధికం; ఫలంఅల్పం. అడవికిపోయి, అదీయిదీ అనకుండ అన్నిచెట్లఆకును కోసితేవడంలో చెట్లన్నీ మొలకలలోనే రూపుమాసిపోతవి. అందులో కొన్నిచెట్లు పెద్దపెద్దమానులుగా పెరిగితే గ్రామస్థులకు ఎన్నో ఇతరవిధాల ఉపయోగపడేవి ఉంటవి.

పాలూరు (దక్షిణాది)లో దొరతనంవారి సాగుబడి పొలంలో దున్నడానికి వాడబడే కొత్తరకం నాగళ్లు

ఇంక పచ్చిఆకుయెరువును సమకూర్చుకోవడం యెలాగంటే పొలంలోనే కొన్ని మొక్కలను పెంచి, పూతపరువునకు వచ్చిన వెంటనే దున్ని వాటిని మంటిలో కలిపివేయడం. ఇందుకు పనికివచ్చేవి జనుము, నీలివెంపలి, మొదలయినవి. జనుము విత్తిన రెండు నెలల్లో పెరిగి పరువుకు వస్తుంది. నీలి నాలు గయిదు నెలలకుగాని పెరిగి పరువుకు రాదు. వరి కోయడానికి ౧౫ రోజులుముందు ఈ విత్తులు చల్లి రెండుమూడు మారులు పొలానికి నీరు పెట్టవలెను. ఎకరానికి పౌ. ౨౫ మొదలు ౩౦ వరకు విత్తవలెను. భూమి ఎక్కువయినచోట్ల నీలీ, తక్కువయినచోట్ల జనుమూ పైరుచేయవచ్చును. పరువున దున్నిమంటిలో కలిపిన మొక్కలు పొలంలో చివికిపోవడం వల్ల వాటి సారమంతా పొలానికి తిన్నగా పట్టి మంచిబలాన్ని ఇస్తుంది.

దండిపంటకు పొలానికి ఎరువు ఎంత ముఖ్యమయిందో పంటదుక్కికూడ అంత ముఖ్యమయిందే. మనదేశంలో కర్షకసామాన్యంగా ఉపయోగించే నాగళ్లతో కాలవల్లాగ చాళ్లు పడుతవికాని చాళ్లనడిమిగడ్డ కదిలి నేల మెత్తుపడదు. అలాటి నాగళ్లతో ఎన్నిమార్లు దున్నినా సరిగా దుక్కిపడదు. రైతుశ్రమఅంతా వ్యర్థమయిపోతుంది. ప్రకృతంలో మంచిమంచి నాగళ్లు మాదురూపాయల దగ్గరనుంచి అమ్మకానికి దొరుకుతున్నవి. పెద్ద, చిన్న దుక్కిగొడ్లకు సరిపోయే సైజులో కూడ దొరుకుతవి. వ్యవసాయ శాఖవారు, అలాటిపనిముట్లను కొనుక్కోవడానికి అప్పు కూడ ఇస్తున్నారు. రైతులు వాడుకలోఉండే క్రరనాగళ్లనగాని, ఈనాగళ్లను వాడుకొంటేనేకాని వ్యవసాయం అభివృద్ధిలోకి రాజాలదు. పండుదుక్కి, దండిఎరువు కలిస్తే, సేద్యంలో పొలం బంగారు పండుతుంద; రైతును నేడు పీడిస్తూవుండే దారిద్ర్యం పటాపంచలవుతుంది.

'వాసు'

విమర్శనము

చీనా జపాను ప్రళయము

[క్రౌను ౧౬ సైజు; ౧౧౫ పేజీలు; వెల ౬ అణాలు. గ్రంథకర్త: గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారు ప్రకాశకులు: నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు (?) సమ్మోళ్వార్సు, తపాలుపెట్టె ౨౫౧. మదరాసు.]

ఈ గ్రంథం సమ్మోళ్వార్సువారి రాజకీయ శాఖకు సంబంధించిన రెండోది. చీనా జపానులమధ్య చేసు ప్రవర్తిల్లినసంఘర్షణ పోను పోను ప్రపంచమహాయుద్ధంగా మారేసూచనలు అగుపడుతున్నయి. వ్యావహారికంగా యీనాటి చీనాజపాను పోరాటానికి యేకారణాల్ని మనం గణించుకున్నప్పటికి అంతర్యంగామట్టుకు జపానువారి దురుకులతనానికి హేతుభూతమైంది సామ్రాజ్యవిస్తీర్ణానికి సంబంధించిన దురాశతప్ప వేరేకాదు. ఈ ప్రళయ మింకా యెంతకాలం నడుస్తుందో చెప్పటానికి సాధ్యముకావటంలేదు. త్వరలో సమసిపోయే సూచనలుకూడ యేమాత్రం కానరాకున్నవి. చీనాజపాను సమరగాథను హరిసర్వోత్తమరావుగారివంటి విజ్ఞానులు యిప్పట్లో రచించటం సముచితం.

సర్వోత్తమరావుగారు ఆంధ్రులకు చిరపరిచితులు. రాజకీయ విషయాలలో ప్రవేశించి ప్రథమంగా కారాగృహ ప్రవేశంచేసిన ప్రథమాంధ్రవీరుడు. ప్రపంచ చరిత్రము సంపూర్ణ స్వరాజ్యము, హైందవ స్వరాజ్యము, నీతి ధర్మము మొదలైన గ్రంథాలను రచించినవిజ్ఞానధనులు.

"చీనాజపాను ప్రళయము" అనబడే యీ నూతన రచన చీనారాజ్య స్వరూపము, చీనా పూర్వచరిత్ర, విదేశ సంబంధము, పరదేశజుల హక్కులు, జపానుదేశ చరిత్ర, బలిదానము, జపాను సామ్రాజ్యతత్వ విజృంభణము, దోపిడినీతి, అమెరికా భయములు, చీనాప్రజా సత్తాకనాయకులు, షియాంగ్-కై-షేక్, ఇంగ్లాండు జపానులకు యుద్ధము సంభవమా, ముగింపు మొదలైన ౧౬ అధ్యాయాలలో చీనాను ఆధారముచేసికొని ఆసియాలోను పసిఫిక్కు మహాసముద్రంలోను తమ తమ పలుకుబడిని నిలుపుకొనటానికి జపాను, బ్రిటను, అమెరికా, ఫ్రాంసు, రష్యా మొదలైన రాష్ట్రాలు జరుపువాటక సంవిధానాన్ని వివరించారు. శైలి సులభం. అంతర్జాతీయ విషయాల్ని దేశభాషల్లో ప్రతివానికి అర్థమయ్యే ఫక్కిని వ్రాయటానికి మంచిపరిజ్ఞానము, విషయగ్రాహకశక్తి, మృదువైన శైలి అవసరం. హరిసర్వోత్తమరావుగారి దగ్గర యివన్నీ అమరివున్నవి. —వ. కు.

తిలోత్తమ - పాపయ్యశర్మ

[క్రౌను ౧/౮ సైజు; ౮౦ పేజీలు; వెల ౬ అణాలు. కర్త్రి: పులవర్తి కమలావతి దేవిగారు. ప్రకాశకులు: సమ్మోళ్వార్సు, తపాలుపెట్టె ౨౫౧ మద్రాసు.]

ఇది సమ్మోళ్వార్సువారి సాహిత్య శాఖకు సంబంధించిన రెండో ప్రచురణము. గ్రంథనామం చెవినిపడే పడటంతోటే తారాశశాంక విజయంమాదిరి తిలోత్తమ, పాపయ్యశర్మలకు సంబంధించిన ప్రణయగాథేమోనని స్ఫురిస్తోంది. కాని అది కాదు. ఈ గ్రంథంలో రెండురచనలు చేర్చబడినవి. ఒకటి తిలోత్తమ. (౮౩ పేజీలు). రెండవది పాపయ్యశర్మ (౨౫ పేజీలు.) తిలోత్తమ - పాపయ్యశర్మ ప్రత్యేకరచనలు.

తిలోత్తమ

ఇది ఔరంగజేబుకాలంనాటి గాథ. గోలకొండ తానీషా కొలువులో ఉద్యోగి అయిన మాధవశర్మ కుమార్తె తిలోత్తమ. ఈమె అసమాన సౌందర్యవతి అని ఔరంగజేబుకు తెలిసి యెలాగైనా ఆమెను లోబరచుకోవాలె నని అనేకపాట్లు పడ్డాడు. ఆమెను చెరబెట్టి తెప్పించుకున్నాడు. కాని పొందలేక పోయినాడు. ఈపాట్లలో అనవసరంగా గోలకొండ మీదకు దండెత్తి యుద్ధానికి కారకుడైనాడు.

మధ్యయుగంనాటి చరిత్రను పరిశీలిస్తే యిట్టిగాథలు సవాలక్ష. స్త్రీజాతి, మానవుల్లో నీచమైన కాముకప్రవృత్తి, సామ్రాజ్య విస్తీర్ణమనేదురాశ లేకపోతే మనభారతదేశ చరిత్ర నేడున్నంత అధోగతిలో వుండదు.

* * *

పాపయ్యశర్మ

ఇది ఈస్టిండియాకంపెనీ, హైదరాలీ నవాబులకాలంనాటికథ. హైదరాలీకొలువులో పూర్ణయ్యపంతులు ప్రధానామాత్యుడు. రెండోమంత్రి పాపయ్యశర్మ. ఈతని కెలాగైనా మైసూరురాజ్యానికి యేలికకావలెనని దుర్బుద్ధి పుట్టింది. దీనికొరకు పాపయ్యకు తోచినఉపాయం ఒక్కటే. టిప్పుసుల్తానుకు ఒకవేశ్యాంగనను సప్లయిచేయటం. యీమెను యింగ్లాండునుంచి కష్టపడితెప్పించినవాతనికి బెంగుళూరు గవర్నరుపదవి, తనకు ప్రతిఫలంగా మైసూరురాజ్యం ఒప్పగింతచెయ్యటం. హైదరాలీ యీపాపయ్యను మదరాసులోని యీస్టిండియాకంపెనీవారి దగ్గర కేదో రాయబారానికి పంపుతే యీయనచేసుకు వచ్చిన ఘనకార్యం స్వార్థలాభంమాచుకోవడంగూఢచారులసహాయంవల్ల పాపిష్టిపాపయ్య కుట్రనంతా హైదరాలీ తెలిసికొని అతని ప్రయత్నాలన్నీ విఫలం చేయటమేకాకుండా ఫిరంగులయెదుటనిలువబెట్టి కాల్పించివేశాడు.

* * *

తిలోత్తమ- పాపయ్యశర్మల కథలు రెండును కామినీ కాంచనముల మీదిగల దురాశాఫలితాల్ని స్పష్టపరుస్తున్నయి. తిలోత్తమకంటె పాపయ్యశర్మ రచన బాగున్నది. వస్తువు, రచన యింపుగ నున్నది.

అయితే పుస్తకంనిండా అచ్చు తప్పులు విశేషం. గ్రంథముద్రణం ఆకర్షణీయంగా వుండేట్టు చూచుకోవటం మాత్రమే గాక అచ్చుతప్పులు దొరలకుండా కూడ సమ్మోళ్వార్సు శ్రద్ధచూపటంఅవసరసం. —వ. కు.

త్రిలోచన కవిరాజు

[క్రౌను ౧౬ సైజు; ౧౮౦ పేజీలు; వెల ౧౨ అణాలు. కర్త: చక్రపాణి (అనువాదకుడు)]

స్వర్గీయ రవీంద్రనాథ మైత్రగారు బెంగాలీలో రచించిన ఆరుకథల అనువాదమే "త్రిలోచన కవిరాజు" లోనివస్తువు. మైత్ర ప్రతిభావంతుడు. నవలలు, నాటకాలు, చిన్న కథలు విశేషంగా వ్రాశాడు. సాహిత్యకారుడికి కావలసిన పరికరాలన్నీ అంటే- ప్రకృతి పరిచయం, సాధారణ జన సంపర్కాభిలాష, గ్రామజీవితం, నిరాడంబరత మొదలైన వెన్నో అలవడివున్నవి. వీరికథల్లో అసహజ ఘట్టాలుండక వాస్తవిక ప్రపంచానికి ప్రతిబింబ మాత్రంగా వుంటయి. "త్రిలోచన కవిరాజు" "వెల్లువ" అనేకథలు చదివితే మన విశ్వనాథ కవిరాజు, మునిమాణిక్యం స్ఫురణకు వస్తారు. రవీంద్రుని "వెల్లువ"కు మాణిక్యంగారి "ఎండా—వాన" ఒకేరకంగా వుంటవి.

ఈగ్రంథంలో త్రిలోచన కవిరాజు, ఆల్ స్టార్ ట్రాజెడీ, నారీద్వేషి, వెల్లువ, సంస్కారి, ఆఖరు పేజీ అనే ఆరుకథలు చేర్చబడి తెనాలి యువకార్యాలయానుబంధంగా ప్రకటింపబడింది. అనువాదానికి కొంచెం పాలిష్ అవసరం.

ఒకరోజున మంజరి బేచారాం బాబు వద్దకు వచ్చి అన్నది—"ఈసారికూడా నేను పరీక్షకు కూర్చోలేను."

బేచారాంబాబు సంకుచితుడై అన్నాడు —"ఏవిధంగానన్నా కూర్చుంటానికి వీలుందేమో చూడమా!

మంజరి వేళ్ళ కనుపులు లెక్కవేసి అన్నది —"ఎట్లానూ వల్లకాదు!"

'అన్నది, అన్నాడు' అనే పదాలతో ముందుగా పాఠకునికి సహరాహుషారు ఇస్తూ రావటం కొంచెం విసుగుదలగా వుంటుంది. ఇట్టి చిన్ని లోపాల్ని ముందురచనల్లో సవరించుకొనగలిగితే చక్రపాణిగారి వ్రాతలు ప్రజాదరాన్ని పొందకపోవు. —వ. కు.

ఆధారములు

[గ్రంథకర్త:— జనస్వామి కోదండ రామశాస్త్రి. రేపల్లె. వెల ౦-౬-౦]

ఇది చిన్నకథలసంపుటి. గ్రంథకర్తయే దీనిని రెండుభాగాలు విభజించారు. రెండో భాగంలోవి కార్మికకథ లన్నారు. చదివి చూస్తే, యీకథలను రెండుభాగాలుగా విభజించవలసిన అవసరమూ, రెండోభాగానికి కార్మికకథలని పేరుపెట్టవలసిన అవసరమూ యేమీ కనిపించడములేదు. కథలన్నీ ఒక్కతీరుగానే వున్నాయి.

కథానిర్మాణంలో ప్రత్యేకతగాని, పాత్రపోషణలో నేర్పుకాని ఏకథలోనూ కనిపించడంలేదు. కొన్నికథలు చాలా అస్వాభావికంగాకూడా వున్నాయి.

అయితే, రచనాధోరణిచూస్తే, యీకథకుడు భాషను సంపాదించుకొని, తను వుపయోగించే ప్రతిమాటకూ అర్థం తెలుసుకొని, ఎక్కువగా యితరకథలను చదివి కథానిర్మాణాన్ని బాగానేర్చుకున్నట్టయితే, మంచికథలనే వ్రాయగలడనే అభిప్రాయం కలుగుతోంది. —క. స.

వివిధ మంగళహారతులు (స్వరసహితము)

[నేదునూరి గంగాధరంగారిచే వ్రాయబడినది. పబ్లిషర్ కొండపల్లి వీరవెంకయ్య, శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి. వెల ౦-౧౨-౦.]

ఉభయగోదావరిజిల్లాలయందు పెక్కు గ్రామములు తిరిగి, అనేకులను దర్శించి, గంగాధరంగారు చాల పాటలను సంపాదించి వీని నిచ్చినవారిపేరులను, పాటల వివరములను దెలుపుచు అన్నిటిని గ్రంథస్థము గావించిరి. ఆంధ్రుల మతవిశ్వాసములును, సాంఘిక జీవితాంశములును ఇట్టి పాటలందు చక్కగ ప్రతిఫలించుచుండును. హిందూమానసము సహజముగ ధార్మికసంపద గలదని స్పష్టము చేయు భావము లెన్నో ఈపాటలం దున్నవి.

సాధారణ దైనికజీవితమున మన దేశవాసులు వాడు మాటలందుగూడ నిట్టిభావసామగ్రి యుండునని ఈపాటలు విశదము చేయుచున్నవి. చూడుడు:

"ఆకాశంబున రేఖరూపమై
చేకొని నిలచెద భామా
నీచెంత నుందునే భామా."
"అండపిండబ్రహ్మాండం బెల్లను
నిండియుందునే బాలా......"

సాంఘిక జీవితమున వెనుకటినుండి నేటి వఱకు జరిగిన మార్పు లెట్టివో పాతపాటలను నేటిపాటలను పరిశీలించినపుడు తెల్లమగును. ఈ క్రిందివాక్కులు పరిహాసపూరితములే యయ్యు కొన్ని కఠోరసత్యములను మన దురాచారములను దెలుపువవియై యున్నవి.

ప. ఇదేమి చిత్రమో యీపెండ్లివారలు
యెంతెంత మాయ జేసేరు. ఇ.
అ. ఇట్టివార లనియెరుగక పట్టేనిస్తిమి. ఇ.
పెళ్ళికొడుకు చూపులకు వెళ్ళిన
పిన్నవాన్ని జూపించేరు
పెళ్ళియయిన వెనుక జూచిన
పెద్దపెద్ద మీసాలయ్య. ఇ.
ఇల్లు జూచునప్పుడు
యిరుగుమేడ జూపించారు
అంతయయిన వెనుక జూచిన
అద్దియిల్లయా. ఇ.
కంటెకాసులు పెడతామని
కబుర్లెన్నో చెప్పినారు
వంటిపుస్తె మామిడాకు
అంటగట్టారు. ఇ.
అప్పులు రావలసినవని,
గొప్పరొంతో జెప్పినారు
అప్పులో మునిగియిప్పుడు
తిప్పలు పడతారు. ఇ.

కొన్ని పాటలందు హృదయము నాకర్షించు కవిత్వము కలదు "ముత్యాల వాన కురిసె ముదితా మీవదినతడిసె" మున్నగు పాటలను జూడుడు.

ఈ పాటలందు క్లిష్ట సంస్కృతపదములు కానరావు. తెలుగురూపుజూపు తేటమాటలే ఇందుగలవు. కావున తలగోకికొనక, మెదడును మొట్టికొనక పామరులు సయితము వీని యందలి భావమును గ్రహింపగలరు. యింక

గానములు మున్నగునవియును, నివియును పవిత్రమైన పల్లెజీవితమును గీర్తించునవి. పల్లెలందుమసలి శ్రమపడి వీనిని సంగ్రహించుచు పాఠకలోకమున కందించు గంగాధరంగారు వందనీయులు. —జో. స.

జవాహర్లాలు వ్యాసములు
(కొన్ని ఉపన్యాసములు సహా)

[గ్రంథకర్త: శ్రీ కోమాండూరి శఠకోపాచార్యులుగారు ఎం. ఏ., బి. ఎల్. కాకినాడ, పుటలు, ౧౬౮. వెల ౬ అణాలు. గ్లేజు పేపరు ౮ అణాలు.]

కాంగ్రెసు పుట్టినపుడు రాజకీయములు విశేషముగ విద్యాధికులగోష్ఠియందే ఇమిడియుండెను. బర్కు, ఫాక్సు, పిట్, షెరిడన్, గ్లేడ్‌స్టన్ మున్నగు ఆంగ్లరాజకీయవేత్తలు మనపెద్దలకు అంతరంగికముగ నాచార్యులైరి. సురేంద్రనాథ్‌లాల్, మోహనబిపిన్ చంద్రపాల్ మున్నగువారు గ్లేడ్‌స్టన్ ప్రభృతులవలె మహావక్తలైరి. నాటిరాజకీయములు సురుగంభీరమైన వక్తృత్వమునకును, గిబ్బన్ మున్నగువారి రచనలతో నెకసక్కెములు సలుపజాలు వ్రాతలకును సంబంధించినవి. అవి యాంగ్లభాషనుండి, నగరవీధులనుండి కదలిపోలేదు.

గాంధియుగమున రాజకీయములందు సంపూర్ణమైనమార్పు పొడసూపినది. ఇవి పట్టణములనుండి కదలి పల్లెలందు ప్రవేశించినవి; ఆంగ్లమునుండి జారి మాతృభాషల జొచ్చినవి. ఆర్థిక రాజకీయసమస్యలు తమవియని గుర్తించి ప్రజలు వీని నెదుర్కొనుటకై నడుములు గట్టిరి. ఓటుచేబూని తమలోనొక్కండైన గుణాన్వితునకే దాని నర్పింపదొరకొనిరి. కాంగ్రెసుచరిత్ర వీరికి ప్రస్తుత మహాభారతమైనది; దేశనాయకులు ప్రత్యక్షమహావీరులైరి. కావున వీరిచరిత్రలను, వీరిరచనలను, వీరి ఉపన్యాసములను హృదయంగమమొనరించుకొనుటకై మన గ్రామవాసు లాతురంపడుచున్నారు. వీరి యుద్దేశసిద్ధికై గ్రంథకర్తగారు పూనుకొనిరి. మోతీలాలు జవాహర్లాలు నెహ్రూగార్ల జీవితచరిత్రను రచించి ఇప్పుడు జవహరుపండితుని వ్యాసములను, కొన్ని ఉపన్యాసములను ఆంధ్రమున రచించిరి.

జవహరుపండితుడు ఆంగ్లసీమయందే విద్యనభ్యసించి, ఆంగ్లవాతావరణమున వరుసగ నేడేండ్లు మసలియుండుటచే ఆంగ్లభాషకు నైసర్గికమైన జాతీయ మీతనికి పట్టుపడినది. ఇంగ్లీషు ఇంగ్లీషును వ్రాయజాలు అల్పసంఖ్యాకులైన భారత విద్వాంసులలో నితడొక్కండు. కావున నీతని రచనను భాషాంతరీకరించుట సామాన్యమైన పనికాదు. ఆంగ్లజాతీయమున కవగనుడై మాతృభాషలోని జాతీయమును పిసికిటబట్టి శబ్దానువాదమునకు చేయిజేసికొనక, భావానువాదమున సిద్ధహస్తుడై అనువాదకుడు కలమును చేబూనవలెను. విషయమున తగినంత పాండితి నందనివాడు బోర్లపడితీరును. మూలకారునివలె తానును భావోద్వేగపూరిత హృదయుడు కావలెను.

గ్రంథకర్త చక్కని విషయపరిజ్ఞానము గలవారు. విద్యాధికులు. పామరుల యెడల విశేషానురక్తి గలవారు. తేట తెలుగుమాటలందు ఎల్లరకు తెలియునట్లు భావమును ప్రకాశము గావించుట వీరి ప్రధానాశయము గాని స్వైరవిహారరచనమున కీడైన ఉత్కృష్ట సాహిత్యమును సృష్టించుటకాదు. ఉపన్యాసములనుండియు, వ్యాసములనుండియు, సర్వాంశములనుగాక, ప్రధానాంశములను మాత్రము వీరు గైకొని తెలుగున బ్రవేశపెట్టిరి. ఇవి యార్థిక, రాజకీయ, మత, సాంఘిక, సారస్వతసమస్యలకు సంబంధించినవి.

జవహరుపండితుని రాజకీయాభిప్రాయము లెల్లరకు విదితములే. కావున వీని నిందు విమర్శింప నక్కఱలేదు. సాహిత్యమును గుఱించి ఈతడు వ్యక్తీకరించిన భావములను తెలుగు సైదోడులుకూడ గ్రహించుటపాడి. "ప్రసిద్ధమగు విదేశీ నవలలతో పోల్చదగినవి ఇంతవరకు (నాదురదృష్టమున) దొరకలేదు. నాటకములలో స్వతంత్రమైనది నా కింతవరకగపడలేదు... మనదేశపు మాతృభాషలలో (సాహిత్యమునకు ప్రాణమగు) విమర్శలగూర్చి నాకు చెప్పదగిన దేమియు కనబడలేదు. (అది నా అజ్ఞానమువలనే అయినచో బాధలేదు.) ఇందుకు సిగ్గగుచున్నది." ఆంధ్రరచయిత లీ వాక్కుల కేమి యుత్తరమునొసగెదరో!

ఇట్టి పుస్తకములను బహుళముగ వ్రాసి, ప్రజాసేవ జేసి, గ్రంథకర్తగారు పుణ్యము గట్టుకొందురుగాక. —జో. స.

శ్రీ కాంచీ కామకోటి పీఠాధీశ జగద్గురు - శ్రీ ౧౦౦౮ శంకర భగవత్పాద విజయనగర విజయయాత్ర
(పార్థివ - ధాతృ సంవత్సరములు)

[గ్రంథకర్త: ద్వారకా భమిడిపాటి వెంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు, విజయనగరము.]

ప్రస్తుత కాంచీ కామకోటి పీఠాధీశుల పరమేష్ఠిగురువర్యులగు శ్రీ ౧౦౦౮ మహాదేవేంద్రసరస్వతీసంయమీంద్రులు ౧౭౪౫ సం. లో శ్రీ జగన్నాథయాత్రకై విజయము చేయుచు, విజయనగర సంస్థానాధీశులు శ్రీ శ్రీ ఆనందగజపతి మహారాజులుంగారి ప్రార్థనము ననుసరించి విజయనగరమున విడిసి, చాతుర్మాస్యదీక్షలను, శారద నవరాత్రమహోత్సవములను గావించిరి. నాటివృత్తాంతమును గ్రంథకర్తగారి తండ్రిగారు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు తమ దినచర్య పుస్తకమున వ్రాసిరి. ప్రస్తుతపీఠాధీశులు శ్రీ చంద్రశేఖరేంద్ర సరస్వతీ సంయమీంద్రులు గంగాతీర్థ విజయయాత్రలు గావించుచు ౧౯౩౬ లో విజయనగరమున కరిగిరి; శారద నవరాత్రమహోత్సవము జరిపిరి. వీరి యాత్రను గుఱించిన ఉదంతమును గ్రంథకర్తగారు వ్రాసిరి. తండ్రిగారు వ్రాసినదానికి దీనిని జేర్చి గ్రంథస్థము గావించిరి.

డైరీ సారస్వతాంగములలో నొక్కటియని భారతీయు లింకను గుర్తింపలేదు. డైరీ కతని వ్యక్తిచరిత్రమేకాక దేశచరిత్రముకూడ తెల్లమగును. సమకాలికులను గుఱించిన

నిష్పాక్షికాభిప్రాయములును, వివిధోద్యమములను గురించిన సంక్షేప సత్యకథనమును దినచర్య పుస్తకమందే కాననగును. ఆంగ్ల సాహిత్యమున పెపిస్ డైరీ ప్రాముఖ్యమువంటినది. మెకాలే డైరీ ఆతనిమానసిక గ్రహనమును వ్యక్తీకరించినది. మాంటేగు డైరీలో కొందఱు భారత ప్రముఖులను గురించిన అభిప్రాయములు కలవు.

ముద్రణము నందిన ఆంధ్రదినచర్యపుస్తక మిదియే! ఈ గ్రంథమున నింకను ఏమేమి వ్రాయబడెనో తెలియదు. స్వాములవారి విజయనగరవిజయ యాత్రను గురించిన అంశములే ప్రచురింపబడినవి. ౧౮౭౫ మొదలు ౧౮౭౬ వఱకు మతమునుగురించి ప్రజలు చూపిన అభిలాష. ఎట్టిదో వీనివలన పాఠకులు గ్రహింపజాలుదురు, భిక్షలు. శ్రీముఖప్రసాదములు, బహుమతులు, సమర్పణలు, పూజలు మున్నగువిషయము లీ దినచర్యగ్రంథమున గలవు. స్వాములవారి యుపదేశవాక్యము లందందు ప్రచురింపబడినవి. ఈ వచనములు గమనార్హములు "భగవద్ధ్యానము నభ్యాసయుక్తముగ నొనర్చి, మనోనిశ్చలత నంది, దాన దుఃఖనివృత్తి నొనర్చుకొని, జ్ఞానులును ముక్తులును నగుటకు యత్నింపుడు. మతనియమములను, శిష్టాచారసంప్రదాయములను గర్హింపక యాచరింపుడు."

స్వాములకు సమర్పింపబడిన స్వాగతపత్రమును, వైదికమతము, మతము, స్త్రీధర్మములు మున్నగువానిని గురించిన వివరములును పరిశిష్టభాగమున నున్నవి. "ప్రాచీనులగుహిందువులు రాజనీతినిబూని లోకసంరక్షణమునకై పాటుపడక, యెల్లపుడు నాముష్మికఫలము నుద్దేశించి తప మొనర్చుకొనెడివా" రను నిందారోపణమును గ్రంథకర్తగారు చక్కగ ప్రతిఘటించిరి. అనిర్వచనీయ మగు నుత్కృష్టసాధనసంపత్తి కలిగిన వైదికమతము విరాజిల్లుచున్నది కాని శరీరార్థసాధన సంపత్తిచే కాదని గ్రంథకర్తగారు వ్యక్తీకరించిన అభిప్రాయమునే హేమేంద్రనాథదత్త మున్నగు నవ్యజిజ్ఞాసువులు పెక్కుడులనుండి ప్రకాశము గావించుచున్నారు.

ఇందలి యుపదేశములు గంభీరభావ బంధురములు. పదమూడవయేట కామకోటిపీఠము నధిష్ఠించిన సంయమి సాధనోదంతము కడుంగడు పవిత్రవంతమైనది కదా! బ్రహ్మచర్యదీక్షవలనగాని మానవుడు ప్రజ్ఞానిధి కాజాలడు. సంయమగుణమున నాతితేజినగాని ఉత్కృష్టమైన మనుష్య జన్మను సార్థకము గావించుకొనలేడు. కేవల ప్రబోధమువలన, గ్రంథపఠనమువలన నీదొడ్డగానము లలవడవు. సంయమీంద్రుల దృష్టాంతములే యొరులను పవిత్రామస్థానమునకు పురికొల్పును. సన్నిహితులైన ఇరువురు ఋషిచంద్రుల ఉదంతము పఠితల మనసులందు పవిత్రభావములను ప్రవేశపెట్టగలదు. భక్తులైన గ్రంథకర్తగారి ప్రయత్న మెంతయు గొనియాడదగినది.........గ్రంథమున చక్కని బొమ్మలున్నవి. పీఠిక ఆంగ్లమున వ్రాయబడినది.

—జో. ప.

ఫాసిజం

[కర్త: విద్వాన్ విశ్వం. నవ్యసాహిత్యమాల, తరిమెల, సామిడి పోస్టు, అనంతపురం జిల్లా.]

"కుటుంబములు పవిత్రంగా ఉండవలె నంటే వ్యభిచారగృహా లుండవలెను."— ఈ 'ఫాసిస్టు' వాక్యం ఒక్కటి చాలు యిప్పుడు యూరపులోని ఫాసిజం అంటే యెట్లాంటిదో మనదేశపు ప్రజాసామాన్యానికి తెలియజేయడానికి.

ఫాసిజంలో వున్న రహస్యాన్నంతా సూచనగా తెలియజేస్తుంది కూడా ఆమాట. ఏదోవిధంగా ఎక్కువమంది పిల్లలను పుట్టించడం, వాళ్లను సైనికులుగా తయారుజేసి పశుబలం వృద్ధిచేయడం, దాని సహాయంతో యుద్ధం చేయడం.—ఇది దాని ఆశయం.

యుద్ధమే ప్రాణంగా ఫాసిజంకు? "యుద్ధమొక్కటే మానవశక్తిని పరమోచ్చస్థానానికి గొంపోయి, ధైర్యవంతులపై మహత్త్వ ముద్రను అంకితం చేస్తుంది" అని ముస్సోలినీ ఆశ! "శాశ్వత యుద్ధంలోనే మానవులు ఘనులౌతారు. శాశ్వత శాంతిలో మానవులు నశింపగలరు," అని హిట్లరు నమ్మకం.

ఈ యుద్ధపిపాస వాళ్లలో పెంపొందటానికి ముఖ్యకారణాలు మూడు. ఒక్కవ్యక్తి దేశాన్నంతా లోబరుచుకుని అడ్డు లేకుండా నిరంకుశాధికారం చెలాయించాలన్న వారి తత్వానికి యుద్ధం అవసరం. ఏదో యుద్ధం తెలివిగా నడిపించాడనే పేరో, మహావీరుడు ధైర్యశాలి అనే పేరో ప్రజల్లో వ్యాపింపజేస్తేనే గాని ఆదేశాల్లో ముఖ్యంగా— నియంతమీద గౌరవం యేర్పడదు. అందులో ఫాసిస్టునియంతలు కోరేది భయంమీద ఆధారపడిన గౌరవం కాబట్టి అలాంటిపేరు మరీ అవశ్యకం.

తాము ప్రారంభించిన రాజ్యాంగవిధానంవల్ల దేశంలో నిరుద్యోగం, పేదరికం వ్యాపించడంవల్ల ప్రజల్లో అసంతృప్తిరేగి దానివల్ల విప్లవం రాకుండా వాళ్ల మనస్సులను ఏదో ఒక గంభీరమైన ఆశమీదికి త్రిప్పివేయటం ఫాసిస్టునియంతలపన్నుగడలలో ఒకటి. తాము వేరేదేశం జయిస్తామనీ, తమకు సామ్రాజ్యం వస్తుందనీ, తమ జాతీయశక్తినిగూర్చి ప్రపంచంఅంతా పొగుడుతుందనీ అనుకొని ఫాసిస్టు దేశాలలోని జనులు తమలో వ్యాపిస్తున్న కష్టాలు మరిచిపోవటానికి యుద్ధం అవసరం.

ఇక 'పెట్టుబడివిధానం'లోని దుర్గుణాలన్నీ కాపాడటానికి నిలిచిన ఫాసిజం యుద్ధంలోనే అందుకు మార్గం కనిపట్టింది. తమ వ్యాపారం యిష్టం వచ్చినట్టు సాగించుకోటానికి తమకింద వలసలుగా వుండే దేశాలు కావలెననేకోర్కె తక్కిన 'సామ్రాజ్యవాదం' గల దేశాలతోపాటు ఫాసిస్టుదేశాలకూ సహజం. పైగా తమలో జనసంఖ్య పెరిగిందనీ చోటు చాలటంలేదనీ క్రొత్తనేల 'కాలనీ'లరూపంగా కావలెననీ సాకు.

ఇట్లాంటిఫాసిజం ఇప్పుడు ప్రపంచాన్నంతా భయపెడుతూవుంది. జపానుతో చేయి కలిపింది. అందువల్ల హిందూదేశానికిగూడా ఆపద రావచ్చునని సుభాష్‌చంద్రబోసువంటివారే అంటున్నారు.

కాబట్టి మనదేశంలోవారంతా తక్కిన అంతర్జాతీయ సమస్యలతోపాటు యీఫాసిజం తత్వాన్నీ అదివడిచేమార్గాన్నీ సమగ్రంగా అర్థంచేసుకోవటం యీరోజుల్లో అవసరం. ఇంగ్లీషు తెలియనివాడుగూడా దీన్ని గ్రహించటానికి విశ్వంగారి గ్రంథంవంటివి తోడ్పడతవి.

వీరీసమస్యకు సంబంధించిన గ్రంథాలూ పత్రికావ్యాసాలూ మొదలైనవి బాగాచదివి ఫాసిజం ఉత్పత్తి, స్వరూపం, స్వభావం, ఫలితం క్లుప్తంగా వర్ణించారు. కడపటికి స్పెయినులో స్వాతంత్ర్య తృష్ణతో పోరాడుతున్న ప్రజల ప్రయత్నాన్ని ఆధారంచేసుకుని "ఫాసిజం బద్దలైపోతుంది. సోషలిజం స్థాపింపబడుతుంది," అని తేల్చారు.

ఒక్క స్పెయినులోనే వదులుతుందా ఫాసిజం? పైగా పరిస్థతులనుబట్టి చూస్తే గ్రీసు మొదలగు దేశాల్లో స్థాపింపబడి, యూరపంతా ప్రాకేట్టున్నది. ఈజిప్టులోకూడా తలచూపింది. జపానుబలంవల్ల చైనా కొన్ని భాగాల్లో నిలుస్తున్నది. దక్షిణ అమెరికాలోని కొన్ని చిన్న దేశాల్లో పెరిగింది. స్పెయినులో అయినా ఎవరు గెలుస్తారో చెప్పటానికి వీల్లేదు; ఎవరూ గెలవక సోషలిజముకూ ఫాసిజముకూ చెరొకముక్కా దొరికి ఇద్దరూ అలిసిపోవటంవల్ల సంధికుదిరినా కుదురొచ్చు.

ఈసంగతు లెట్లాతేలినా, వీటిని మనజన సామాన్యం చర్చించేటట్లు చేయటమే యిటువంటి తెలుగు పుస్తకాల ఫలము.

దీనికి పట్టాభి సీతారామయ్యగారు భూమిక వ్రాశారు. —కు. వ.

"ఆఫ్రికా పంపకం"

[డెమ్మీ 1/8 సైజు; ౧౬౨ పేజీలు; ఖరీదు ౧౨ అణాలు. రచయిత: కాశీపట్నపు కొండయ్యగారు, ఎం.ఎస్‌సి; ('విజ్ఞానం' పత్రికా సంపాదకులు), ప్రకాశకులు: మాడరన్ పబ్లిసిటీ బీరో, భీమవరం]

ప్రపంచ భూభాగం అయిదు ఖండాలలో ఆఫ్రికాదేశం ఒక ప్రత్యేకఖండం. ఇది ౧౧,౫౦౦,౦౦౦ చదరపుమైళ్ల వైశాల్యం కలిగింది. ఈదేశంలో యెక్కువభాగం ఎడారులే అయినప్పటికి చక్కని నీటివసతి ఏర్పడి వుంది. ఇక్కడ నివసించేవారు అధికసంఖ్య నీగ్రోలు,మరికొన్ని అడవి మొక్కరజాతులు. మొత్తంమీద నాగరకదేశం కాదు. అయినప్పటికి ప్రపంచంలోగల యితర సామ్రాజ్య వాదుల్ని ఆకర్షించే లక్షణా లనేకం ఆఫ్రికాకు అమరివున్నవి. ఈ దేశంలో వున్నన్ని అడవిమృగాలు ప్రపంచంలో మరెక్కడా లేవు. ఆఫ్రికాలో ఖనిజసంపద విస్తారం. ట్రాన్సువాలులో బంగారపు గనులు, రోడేసియాలో రాగిగనులు చాలమందికి తెలుసు.

అనాగరక జాతులకు ఆవాసమైనదీ, ఐకమత్యం అనేది లేకుండా ఒక్కొక్కనవాబు ఒక్కొక్క తునకను 'పహిలా పచ్చీసుపంచకల్యాణి'గ రాజ్యం చేసుకుంటూన్న సందర్భంలోను, అనేక గొప్పవరులతో సారవంతమై చీకివకాలది చీకబుద్ధి పుట్టినట్లు కనపడుతూన్నప్పుడు సామ్రాజ్యతృష్ణలో అహర్నిశమూ క్రిందుమీదు అవుతుండేవారికి ఒక ఎరగా కనపడటంలో ఆశ్చర్య మేముంది; కేవలం యుక్తిచేత ఆస్తి సంపాదించవలెనంటే ఆస్తిపరుని అవసరాన్ని కనిపెట్టి అప్పులిచ్చి మునగానాంచేస్తే తెప్పిరిల్లలేక చివరకు ఆస్తిని అతడే స్వయంగా దఖలుపరుస్తాడు. ఇట్టిపనే ఒకవ్యక్తి తన ప్రక్కయింటివానిమీద ప్రయోగిస్తే కేవలం యుక్తి అంటాం. గొప్ప రాజకీయవేత్తలు యితరదేశాలను కబళించాలనంటే వారియెత్తులను తంత్రజ్ఞత అంటాం.

బహుకాలం ఆఫ్రికాసంగతి బాగా తెలీదు. యూరపు ఖండానికి ఆఫ్రికా ఖండానికి నడుమ ఒక్క మధ్యధరా సముద్రమేఅయినా చాటునే పడివుంటూ వుండేది. పందొమ్మిదో శతాబ్దం మధ్యనుంచి ఆఫ్రికాఖండపు చరిత్ర వక్రంగా తిరగటం ప్రారంభమైంది. ఈనాటికి యీఖండం యూరపుదేశ రాజ్యాల ఉమ్మడి దైపోయింది. ఫ్రాన్సు, బ్రిటను, ఇటలీ, స్పెయిను, బెల్జియం మొదలైన వన్నీ తలాఒక భాగం పంచేసుకున్నయి. వీరందరలోకి ఫ్రాన్సు, బ్రిటనులదే హెచ్చుభాగం ఈ పంపకానికి ఓంఅంటూ అంకురార్పణ చేసింది ఫ్రాన్సు. పిమ్మట మిగతవారికి పిచ్చులు వెర్రులు యెత్తినై.

ఈపంపక విధానంలో ఫ్రాన్సు, బ్రిటను, యిటలీ, మొదలైనవారు జరిపిన యెత్తులు, తంత్రాలు, మోసాలు, యీతిగింజనాటి తాటిపండుకోసం వేచియుండటం, వ్యాపార నెపమ్మీద రాజ్యాంగ విషయాల్లో ప్రవేశించటం, కన్నుగీటులు, లాలోచీలు, తేనెపూసిన కత్తులవలె ప్రసంగాలు మొదలైన టక్కుటమార గజకర్ణ గోకర్ణ విధానం పరిశీలిస్తే యూరపు రాజ్యాలవారి అసలైన స్వరూపమేమిటో, తంత్రజ్ఞతఅంటే ఎట్టిదో అవగాహన అవుతుంది.

"ఆఫ్రికా పంపకం" రచించటంలో కొండయ్యగారు చాలా శ్రమపడినట్లు తెలుస్తుంది. ఈశ్రమ విలువ యెట్టిదైనప్పటికి యూరపు రాజ్యాలవారి సామ్రాజ్యవాదాన్ని, ఆతృష్ణను బాగా శీర్షంచేసుకుని శేంచినట్లు స్పష్టమవుతోంది. అంతర్జాతీయ విషయాల్ని స్పష్టమైన, సులభమైన పదాలతోను, శైలిలోను వ్రాయబడినగ్రంథం యిదొక్కటే. కొండయ్యగారు యిట్టి గ్రంథాల నింకా వ్రాయతగుదురు. కొండయ్యగా రవలంబించిన శైలికి, ఫక్కీకి, విషయానికి యీ ప్రస్తుత గ్రంథనామం "ఆఫ్రికాపంపకం" అని వుండటంకంటె "యూరపురాజ్యాల సామ్రాజ్య తృష్ణ, అందుకు వారవలంబించే తాంత్రిక విధానాలు" అనివుంటే చాలా సార్థకంగా వుండేదేమో! అయితే పెద్దదవుతుంది.

—వ. కు.

న వ నా థ చ రి త్ర

(ద్విపదకావ్యము)

[గౌరనామాత్యవిరచితము— రాయల్ ౧/౮ సైజు. పుటలు ౩౯+౨౭౧. వెల మూడు రూపాయిలు.]

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాంధ్ర గ్రంథమాల, నెం. ౬. సంపాదకులు: కోరాడ రామ

కృష్ణయ్య, ఎం. ఏ. ఆంధ్రోపన్యాసకులు, ప్రాచ్యపరిశోధనసంస్థ, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము. ప్రకాశకులు: మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు.

ద్విపద జాతీయచ్ఛందస్సు. ద్విపదికావ్యములు తెనుఁగునుడికారమునకు నికషోపలములు. తమ మతముతోపాటు భాషావాఙ్మయమునకును ప్రత్యేకతను, విశిష్టతను చూపఁగోరి శైవకవులు తమ గ్రంథరచనమును సాధారణముగ ద్విపదలలోనే సాగించిరి. శైవభక్తుల చరిత్రమగుటచే 'నవనాథచరిత్రము'ను 'ద్విపద కావ్యము'గనే వెలువడినది.

పేరుపడిన కొలఁదిమంది ద్విపద రచయితలలో గౌరన యొకఁడు. ఇతని 'హరిశ్చంద్ర చరిత్ర' ఈవఱకే పెక్కండ్ర క్రిందట ముద్రితమయి తెలుఁగువారి హృదయమును జూఱగొన్నది. గౌరన కృత్యంతరములలో నొకటి యాంధ్రద్విపద కావ్యము; ఇంకొకటి సంస్కృత లక్షణగ్రంథము. ఇన్నియేండ్లును మూలఁబడి ఆదరములేక దయనీయస్థితియందున్న గౌరన కృత్యంతరము నీ 'నవనాథ చరిత్రము' మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారి యాదరమున, విశ్వవిద్యాలయ పరిశోధకులగు శ్రీ రామకృష్ణయ్య గారి సంపాదకత్వమున అందచందములను గూర్చుకొని తెలుఁగునాట తిరుగఁగలిగినది. సంపాదకులు రచించిన విపులమగు పీఠిక పెక్కు విషయములను విమర్శించుచు, మూలముతత్త్వమును వెల్లడించుచున్నది.

గౌరన గౌతమసగోత్రుఁడు; ఇతనితండ్రి అయ్యలార్యుఁడు, శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు తమ కవులచరిత్రమున ఎల్లనమంత్రి గౌరన తండ్రియని వివరించిరి; వారిమతమీ పీఠికలో సయుక్తికముగ ఖండింపఁబడినది. గౌరన శ్రీనాథుని చరమకాలపువాఁడును, ఆ తరువాతివాఁడును కావలెనని నిరూపింపఁబడినది.

గౌరన రచించిన 'నవనాథ చరిత్రము'నకు శ్రీ గిరికవి తెలుఁగుననే రచించిన పద్యకావ్యమే ఆధారమని ఈ గ్రంథమును బట్టియే తెలియుచున్నది. కాని శ్రీగిరికవి పద్యకావ్యమింతవఱకును లభింపలేదు.

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిలుగారు సంపాదించి, ప్రకటింపించిన 'ప్రబంధరత్నావళి'లో 'శ్రీ గిరన్న—చెన్నమల్లు—రచించిన 'శ్రీరంగ మాహాత్మ్యము' లోని వని నాల్గుపద్యము లీయఁబడినవి. 'నవనాథ చరిత్ర' పద్యకావ్యముగ రచించిన శ్రీగిరి కవియే 'శ్రీరంగమాహాత్మ్య' కర్తయని చెప్పుటకు వీలులేదనుచు-దానికి ప్రమాణముగ వీరశైవుఁడగు కవి శ్రీరంగమాహాత్మ్యమువంటి వైష్ణవగ్రంథమును రచించి యుండఁడని పీఠికలో చెప్పఁబడినది. మఱియు 'ప్రబంధ రత్నావళి' లో 'శ్రీరంగమాహాత్మ్యము' లోనివని యీయఁబడిన పద్యములకు దానితో సంబంధము లేనట్లు వ్రాయఁబడినది. అందొకటి శివస్తుతిరూపమగు సీసము; వేఱొకటి హనుమద్వర్ణనము. ఈ రెండవపద్యము 'రామాయణకథకు సంబంధించినదిగా నున్న'దనియు వ్రాయఁబడినది.

'శ్రీరంగమాహాత్మ్యము'ను వ్రాసిన కవియే 'నవనాథచరిత్రము'ను వ్రాసెనని శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు చెప్పలేదు. కాని యతనిం గూర్చి మనకు తెలిసికొనుట కవకాశములేదు; కాని శ్రీగిరికవి వీరశైవుఁడని కాని, శైవ, వైష్ణవగ్రంథములను రెండిటిని రచింపలేదనికాని, ప్రమాణాంతరములు లేక నిశ్చయించుట దుర్ఘటము. 'నవనాథచరిత్రము'ను వ్రాసినంత మాత్రమున మనము 'గౌరన'ను 'వీరశైవుని'గా పేర్కొనుచున్నామా ? లేదే!

'శ్రీరంగమాహాత్మ్యము'లోని వని 'ప్రబంధరత్నావళి'యం దుదాహరింపఁబడిన పద్యచతుష్టయమును ప్రాచీనులు సంధానించినదే; అది క్రొత్తహారుపు కాదు. ఆ యంశమును శ్రీ శాస్త్రిలుగారు పీఠికలో తెలిపియేయున్నారు. అవి-హేమంత, చంద్రోదయ, శివ, హనుమద్వర్ణనరూపములు. శివ, హనుమద్వర్ణనములు శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునకు సంబంధించినవి కావని చెప్పుటకు ప్రమాణము లపేక్షితములు. అధ్యాత్మరామాయణము శివునిచే పార్వతికి వినిపింపంబడినట్లే శ్రీరంగమాహాత్మ్యముకూడనుండవచ్చునేమో! శ్రీరంగ మాహాత్మ్యమున హనుమత్ప్రశంసప్రసక్తమేయగుచున్నది.

నవనాథులలో నొకఁడగు సారంగధరుని కథ మాళవదేశసంబద్ధముగా ఈ చరిత్రమున వర్ణింపఁబడినది. పీఠికలో సారంగధరుఁడు వేంగీదేశాధీశుఁడగు రాజరాజనరేంద్రుని కుమారుఁడను నంశము విమర్శింపఁబడి నిరాకరింపఁబడినది; అప్పకవివ్రాఁత లప్రమాణము లని నిరూపింపఁబడినది. ఈ యంశమును చరిత్రకారులును ఆమోదించుచున్నారు.

సారంగధరుని కథను పోలిన మఱి మూఁడు కథలు- కౌండిన్యనగరమునకును, భద్రనగరమునకును, కన్నడవాఙ్మయమునకును సంబంధించినవి పీఠికలో వివరింపఁబడినవి. అశోకుని కుమారుఁడగు వీరకుణాలుని కథకూడ దీని కెంతయును సరిపోవుచున్నది. ఏదేని కథ యొకటి ప్రసిద్ధముగ నున్నచో దానిని నా యా రాష్ట్రవాసులు ఆ యా దేశములకు సంబధించినట్లు చెప్పికొని మురియుట భారతీయులకు పరిపాటి అయినది. కావున సారంగధరకథకు ఆంధ్రదేశసంబంధమును అట్లే ఏర్పడినది.

ప్రమాణాంతరములు లభింపకున్నను రచననుబట్టి చూచినచో గౌరన మొదటిరచన 'నవనాథచరిత్ర'మనియు, హరిశ్చంద్రచరిత్ర ప్రౌఢమగుటచే రెండవదనియు పీఠికయందు చక్కగా వివరింపఁబడినది. ఇది చాల యుక్తముగ నున్నది. 'నవనాథచరిత్రము'న కవి 'శైవ సంప్రదాయానుసారముగ' 'మహారాష్ట్రము' మొదలగు సమాసములనే గాక బుద్ధిపూర్వకముగనే కొన్ని వ్యవహారసిద్ధరూపములను ప్రయోగించెను. తద్వివృతి పీఠికయందు నీయఁబడినది. 'నవనాథచరిత్రము'. 'ప్రౌఢరచన గలదగుటచే నాంధ్రవాఙ్మయమునందలి ద్విపద కవితాశాఖకొక మాతృకాలంకారము కాఁగలదని చెప్పవచ్చును.' 'ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తకభాండాగారమున తాళపత్రగ్రంథ మొక్కటియే' దీనిప్రతి 'కలదు. ఇది పెక్కు లేఖక ప్రమాదములతోఁ గూడియేయున్నది. మఱి కొన్ని కాగితపు వ్రాతప్రతులు నా తాళ

ప్రతిగ్రంథమునకుఁ బ్రతికలే యనఁదగియున్నవి.' సాధ్యమగునంతవఱకును సంపాదకులు పరిశోధించి సంస్కరించిరి.

'పూర్వాంధ్రకవులలోనివాఁ డగు గౌరనామాత్యుని యీ గ్రంథ మింకను ఖిలము గాకుండ నిలువఁబెట్టవలయునను తలంపుతో నిప్పటికి లభించిన సామగ్రినిబట్టి యీ గ్రంథము ముద్రింపఁబడినది.'

ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథములు ఖిలములు కాకుండఁ బరిశోధనపూర్వకముగఁ బ్రకటింప తలపెట్టిన మద్రపుర విశ్వవిద్యాలయాంధ్రోపన్యాసకుల యొక్కయు, వారి కట్టి అవకాశములను కలుగఁజేసిన విశ్వవిద్యాలయము యొక్కయు ప్రయత్న మత్యంతము ప్రశంసాపాత్రము. —బు. వేం. ర.

సాహిత్యకళ

[విమర్శనము. రచయిత: సాహిత్య విశారద శ్రీ కాశీభట్ల సుబ్బయ్య శాస్త్రిగారు. ౧/౮ క్రౌను. ౧౫౮ పుటలు. వెల ౮ అణాలు.]

సాహిత్యకళాతత్త్వమును వివరించి నేఁటి యాంధ్రసాహిత్య మెట్టి యభిప్రాయములఁ గలిగియున్నదో తెలియనివారికి తెలుపుటకీ గ్రంథము వ్రాయఁబడినది. ఇం దిప్పటి కొందఱు భావకవులయొక్కయు, కథకులయొక్కయు, తత్ప్రోత్సాహకులయొక్కయు ఆశయములు సోదాహరణముగ వివరింపఁబడి సయుక్తికముగ ఖండింపఁబడినవి. భావము 'అయోమయ' రీతినిగాక సులభగ్రాహ్యపద్ధతి నుండవలెనని, వర్ణనలలో అసభ్యత యుండరాదని, రచనలందు నీతి ప్రధానమనియు శ్రీ శాస్త్రులుగారి అభిప్రాయము. వాఙ్మయ మిట్టిరీతిని ఉండవలయునన్న నియమబద్ధము కావలెనని వారి యాశయము. ఇవి యెంతయు ఆమోదనీయములు.

శ్రీ శాస్త్రులుగారికి నవ్యసాహిత్యమున అనాదరము లేదు. నవకవుల కావ్యములు కొన్ని రచనాసౌష్ఠవము కలిగి రసవంతములయి యున్నవని వారును ఒప్పుకొందురు. అనుచితములును, అసమర్థగ్రథితములు నగు కూర్పులనే వీరు విమర్శింపఁబూనుకొనిరి. అశ్లీలభూయిష్ఠములగు కథలనుండి వా రుదాహరించిన భాగములు నయితము చదువ నేవ కలుగుచున్నది. శ్రీ సుబ్బయ్యశాస్త్రిలుగా రట్టి రచనలను రచనలనుగాను, కథకులను కథకులనుగాను లెక్కచేయక ఉపేక్షించి యుండవలసినది. అట్టివానిపయి విమర్శనము లనావశ్యకములు!

ప్రాచ్య, నవ్యకవితాతత్త్వములను, సాహిత్యకళాతత్త్వమును ఎఱుఁగఁగోరువారును, భాషాభిమానులును ఈ గ్రంథమును తప్పక చదువఁదగుదురు. —బు. వేం. ర.

ఆంధ్ర వారము
(స్మృతి సంపుటము)

ఆంధ్రవారము డిశంబరు మాసమున వాల్తేరులో ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమువారి ఆంధ్ర సారస్వత సమితియొక్కయు, చరిత్రార్థిక రాజకీయ సంఘముయొక్కయు సమ్మేళనాధ్వర్యముక్రింద జయప్రదముగా జరిగినది. ఏతత్సభాసందర్భమున కొన్ని ఉపన్యాసములు కావింపబడినవి. ఆయుపన్యాసము లొక సంపుటరూపముగా ప్రచురింపబడినవి.

ప్రారంభోపన్యాసము—ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయోపాధ్యక్షులు కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారిది. వీరి పాండిత్యము వక్తృత్వము, ఆంధ్రాభిమానము— ఈయుపన్యాసమున కొక ప్రత్యేకమహోన్నతస్థానమును సమకూర్చినవి. ఏకత్వము, వ్యక్తిత్వము కలిగి, విజ్ఞానము పెంపొందుటకును, ఆంధ్రమాతకు తగినసేవ చేయుటకును, ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకరాష్ట్రమావశ్యకమని నొక్కి వక్కాణించినారు. ఇది ఆంగ్లమునయున్నది.

పిదప పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు 'ఆంధ్ర సరస్వతి' పేరున ఆంధ్రకవులను కొందఱను గూర్చి యొసంగిన ఉపన్యాసము ముద్రితమైనది. తిక్కనకు అగ్రతాంబూల మిచ్చినారు. కాని, ఆంధ్రమున "ఆదికవి, మహాకవి" యని ప్రఖ్యాతిబడసిన నన్నయను మాత్రము మరచిపోయినారు. "మనయువకులు వ్రాయుచున్న భావగీతములు, కథానకములు లోనగు నవ్యసాహితీ సముదాయమంతయు ఆంధ్రవాణికి ప్రస్తుతకాలమునకూడ గణనీయమైన ప్రతిష్ఠ నే యొసంగుచున్నవి కాని అపఖ్యాతిని ఆపాదించుట లే"దనిన వీరి నిష్పక్షపాత విమర్శనము ప్రశంసనీయమైనది!

అనంతరము అడివిబాపిరాజుగారి 'ఆంధ్ర శిల్ప' మను ఉపన్యాసము ప్రకటితమైనది. ఈయుపన్యాసము ఈసంపుట మంతకును మకుటము! కవి, చిత్రకారులు అయిన బాపిరాజుగారి ఉపన్యాసధోరణిలో నైతము కళాకవిత్వములు లేకతిరవి! లలితకళాలక్షణమునుగూర్చి సూక్ష్మముగా తెలియచేసినారు. గ్రీకుశిల్పమునకును, భారతీయశిల్పమునకును గల వ్యత్యాసమును చక్కగా విశదీకరించినారు. శాతవాహనశిల్పము, పల్లవశిల్పము, ఆంధ్రచాళుక్యశిల్పము, ఎల్లోరాశిల్పము, ఆంధ్రవలసరాజ్యముల శిల్పము, కాకతీయ శిల్పము, రాయలయుగశిల్పము, నాయక రాజశిల్పము, ఆధునికాంధ్రశిల్పము, వాని కళాప్రాశస్త్యమునుగూర్చి విపులముగాతర్కించినారు. ఆంధ్రశిల్పము, గాంధారశిల్పము నుండి గ్రహింపబడినదను అపోహను ఈయుపన్యాసము నిర్మూలించుచున్నదనుట నిశ్చయము. ఆంధ్రాభిమానముగల ప్రతి ఆంధ్రునను, ఆంధ్రరక్తము శరీరమున ప్రవహించుచున్న ప్రతి ఆంధ్రుడును ఈయుపన్యాసమును చదివినచో పూర్వాంధ్రశిల్ప సౌభాగ్యమును స్మరించుకొని కంటతడి పెట్టక తప్పదు!

తరువాత సత్తివెంకటరావుగారు "Peeps into the Andbra History and Cul. ture" గూర్చిన ఉపన్యాసము; గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమ రావుగారు—"The Andhra province, A political Necessity" ని గురించిన ఉపన్యాసము, మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు--"Some political and constitutional Issues" గూర్చి యిచ్చిన ఉపన్యాసములు వరుసగా ముద్రితములైనవి.

సత్తివెంకటరావుగారు-ఆంధ్రులచారిత్రము విజ్ఞానమునుగూర్చి తెలుపుచు— ఆంధ్రులు ఒక్కరాజకీయ రంగములనేకాక, చిత్రకళా శిల్పసాహిత్య రంగములందును, మతవాణిజ్య

రంగములందునుకూడ అసమానమైన ప్రతిభ గణించినజాతియని ప్రశంసించినారు.

హరిసర్వోత్తమరావుగారు-- ఆంధ్రరాష్ట్ర మొక రాజకీయావశ్యకమని వచించుచు, రాష్ట్ర విభజనము భాషను ఆధారముగాగైకొని చేయవలెనని కోరినవారు ప్రప్రథమమున ఆంధ్రులే యనియు, ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము ఆంధ్రుల కందరకు క్షేమకరమే కాని నష్టదాయక మెంతమాత్రము కాదనియు, ఆంధ్రరాష్ట్ర విభాగమునకు రాయలసీమవారు సంపూర్ణాంగీకారమును చూపుదురేకాని అసమ్మతిని ఎంతమాత్రము తెలుపరనియు నొక్కివక్కాణించినారు.

వెంకటరంగయ్యగారు ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్ర నిర్మాణము వలన ఏకీభావమునకు విభేదము గలుగదనియు, అట్లు తలంచుట అపోహయనియు నుడివిరి. ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము చక్కగా సాగవలెనంటే అందలి ప్రజల మాతృభాష ప్రభుత్వ భాషయై యుండవలెననియు, అట్టియెడ ప్రజలు ఆ ప్రభుత్వమును తమ ప్రభుత్వముగా భావించి; భక్తివిశ్వాసములు వహించి, స్వార్థరహితులై మెలంగుదురనియు,అట్లు ప్రభుత్వము, ప్రజలు ఏకీభావముతో నుండుట ఒక రాష్ట్రమునకే కాక దేశమునకంతకును క్షేమదాయకమనియు వచించిరి. భాషాధారమున ఆంధ్రరాష్ట్రము విభజింపబడినపుడు దానికి రాజధాని హైదరాబాదు నియమింపబడుట శ్రేయస్కరమని సూచించినారు.

ఈ ముగ్గురు ఆంధ్రులైనవారు, ఆంధ్రాభిమానము కలవారు. వీరు ఆంధ్రవార మహోత్సవసందర్భమున ఆంధ్రప్రశస్తిని గూర్చి ప్రస్తావించుచున్నప్పుడు, ఆంధ్రమున గాని ఆంగ్లమున ఉపన్యసించుట సమంజసముగ తోచదు.

ఈ సంపుటమందు అచ్చటచ్చట కొన్ని చిత్రములు ముద్రితములైనవి. వానిలో కల్ల 'తిలకంతుడు' చిత్రము శిరోమణి! 'పాలంపేటలో నృత్యమూర్తి' చిత్రము కాకతీయ సామ్రాజ్యాంధ్రశిల్పుల అద్భుత శిల్పశక్తిని నిరూపించుచున్నది. ఆ భంగిమాకల్పన, మూర్తివిన్యాస లాలిత్యము, ముఖభావవిలాసము అప్రతిమానము! అనన్యసామాన్యము!! 'బుద్ధుడు' చిత్రము అమరావతీ శిల్పచాతుర్యమును విశదీకరించుచున్నది. 'ప్రజ్ఞాపరిమితి', 'నాగరాణి', 'కృష్ణదేవరాయలు', 'నృత్యగాంధర్వము' చిత్రములు ప్రశంసాపాత్రములు! 'హాల్డేరి'గారి చిత్రము చక్కగానున్నది. బాపిరాజుగారి—'బిచ్చగాళ్లు' ఒక మోస్తరుగా నున్నది; 'నివేదన' బ్లాకు పాడయినది.

శ్రమపాటింపక, ఉత్సాహముతో, అభిమానముతో, ఆవేశముతో, ఆంధ్రమాతకు అద్భుతసేవ చేసిన ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వారి ఆంధ్రసారస్వతసమితికిని, చరిత్రార్థక రాజకీయసంఘమునకును ఆంధ్రులందరు కృతజ్ఞులు.

—దా. రా.

సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్ర సమాలోచనము

కర్త:ఈయుణ్ణి వేంకట వీర రాఘవాచార్యులు,ఎం.ఎ., పిఠాపురమహారాజ కళాశాల, కాకినాడ. డెమ్మీ౧/౮ సైజు. ౧౮ పుటలు.]

మూఁడు ప్రకరణముల యీ చిన్నపుస్తకమున శ్రీ మల్లాది, సూర్యనారాయణశాస్త్రులుగారిచే కూర్పఁబడి,ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు వారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన 'సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్ర-ద్వితీయసంపుటము (లౌకికవాఙ్మయము) విమర్శింపఁబడినది.

శ్రీ ఆచార్యులుగారికి శ్రీ శాస్త్రులుగారి 'వైదికవాఙ్మయచరిత్రతో...ఇంచుక సంబంధము గలదు. ఈ లౌకికవాఙ్మయసంపుటముతోడను, ...ఇంచుక బాదరాయణసంబంధము గలదు.అందువలన దీనినివిమర్శించుట'... వారికి 'ముదావహము.'

తొలిప్రకరణమున 'ప్రాక్కథన, భూమికలును, గ్రంథరచనమునకు శ్రీ శాస్త్రులుగారి కుపకరించిన గ్రంథనామముల పట్టికయు విమర్శింపఁబడినవి. రెండవ ప్రకరణమున గ్రంథము విమర్శింపఁబడినది;చివరి ప్రకరణమున వాఙ్మయచరిత్రను రచించువారి యర్హత,సంస్కృత వాఙ్మయమునకు హైందవేతరులొనర్చిన సేవ సూచింపఁబడి సంస్కృతపత్రికల పట్టిక ఈయఁబడినది.

వాఙ్మయచరిత్రరచనము సులభమగు పని కాదు; సంఘమాత్రసాధ్యము. కాన ప్రత్యేక వ్యక్తి రచించిన గ్రంథమున లోపములు కొన్ని దొరలుటయు తటస్థించును. వానిని చూపఁదలఁచిన విమర్శకులు గుణములనుకూడ పేర్కొనుట యుచితము.

శ్రీ ఆచార్యులుగారు ముద్రణస్ఖాలిత్యము లనుకొనదగినవానిని,ప్రకారాంతరమున సమర్థింప వీలగువానిని దోషములక్రింద లెక్కించిరి; పెక్కుచోట్ల గ్రంథమున లోపములఁ జూప వీలుకానియపుడు సంగతిని కల్పించుకొని తమ వ్యాసములను, తా మెఱిఁగిన వ్యాసములను కూడ పఠింపవలసినదిగా పాఠకులను హెచ్చరించిరి.

శ్రీ శాస్త్రులుగారి గ్రంథమునకు శ్రీ వడ్డాది, అప్పారావుగారు ఆంగ్లమున వ్రాసిన భూమికలో **'Sarngadhara'**అనుటకు బదులు **'Sarangadhara'**అని వ్రాసినారని శ్రీ ఆచార్యులుగారి దోషారోపణము. ఆ పదమున ఎక్కువగ నున్న 'a' ముద్రణస్ఖాలిత్యము కాఁగూడదా? అట్లు రెండుసారులు వ్రాసినారఁట! వారు వ్రాసినారో పొరపాటున కూర్పఁబడినదో!

'శ్రీ పరవస్తు రామానుజస్వామిచరణులు' తమ 'భూమిక'లో 'శ్రీహర్షవర్ధనుని' 'శ్రీహర్షుని'గా పేర్కొనుట ఉచితముకాదని ఆచార్యులుగారి ఆక్షేపము. హర్షవర్ధనుఁడే తన్నుగూర్చి 'శ్రీహర్షో నిపుణః కవిః' అని చెప్పికొన్నట్లు వీరే చెప్పియున్నారు. ఇట్లు చెప్పియు అనుచితమనుకొనుట ఎట్లు పొసఁగును?

శ్రీ శాస్త్రులుగారు 'ఈ చరిత్రమును రచించుట కుపకరించిన గ్రంథనామముల పట్టిక' యందు ఆ గ్రంథ మేసంవత్సరమున ఎవరిచే ప్రకటింపఁబడినదో చెప్పలేదనియు, పట్టిక నసమగ్రముగ ఇచ్చిరనియు, అందు

వారు రఘువంశాది కావ్యరత్నములను, శాకుంతల-విక్రమోర్వశీయములను జేర్కొనపోవుటకు హేతువు తెలియకున్నదనియు శ్రీ ఆచార్యులుగారి దోషారోపణము!

గ్రంథకర్తలు తద్గ్రంథరచనా సమయమున ఏ గ్రంథముల నుపయోగించిరో ఇతరుల కెట్లు తెలియును? ప్రసిద్ధములును, తమ కుపస్థితియం దున్నవియు నగు గ్రంథములను వారు తిరిగి గ్రంథమురచించు సమయమునఁ జూడక పోవచ్చును. కావుననే శ్రీ శాస్త్రులుగారు సుప్రసిద్ధములగు కాళిదాసకావ్య, నాటకములను తత్సమయమునఁ జూడకపోవచ్చును. ఇట్టివిషయములకు హేతువు లనపేక్షితములు. కావున పట్టికయొక్క సమగ్రత్వమును, అసమగ్రత్వమును నిర్ణయింపవలసినది గ్రంథకర్తయే కాని విమర్శకుఁడు కాఁడు.

పట్టికలో 'Catalogus' అనుటకు, 'Catalogues' అనియు 'Theatre'కు 'Thoador' అనియు నుండుట 'అల్పజ్ఞులుకూడఁ జేయని తప్పు'లట! అవి ఆచార్యులుగారికి 'నవ్వు పుట్టించుచున్న' వఁట! ఆంధ్ర ముద్రాశాలలలో అక్షరజ్ఞానముయినను లేని కూర్పరు లుండునంతకాలము ఇట్టి తప్పులు చేయని గ్రంథకర్త లెవ్వరు నుండరని మనవి. 'పాఠక్' పండితుఁడు 'పేథక్' గా పట్టికలో నీయబడినదని, అది పట్టికను రచించినవారి కచుంబితవిషయమనియు శ్రీ ఆచార్యులుగారు వ్రాసినారు. ఆంగ్లమున 'Pathak' అను పదమును ఎట్లనుకొనిన అనుకొన వీలుగనున్నది. సంజ్ఞలఁగూర్చి ఆక్షేపించుట కూడదు. నిర్ణయమును దుర్ఘటము. ఐరోపాలోని 'Calai' పట్టణము, జర్మన్ పండితుఁడగు 'Goethe' అను వతఁడును పలువురిచేఁ బలురీతులఁ బేర్కొనఁబడుచున్నారుగదా! సంస్కృతాలంకారచరిత్రను వ్రాసిన 'కాణే' పండితుని న్యాయశాస్త్రపారంగతులు, న్యాయవిద్యార్థులును 'కేన్'గా వ్యవహరించుచున్నారే! ఇట్టివానిని తప్పులని తలచుట వీలగునా?

తరువాతి యధ్యాయమునం దాచార్యులు గారు శ్రీ శాస్త్రులుగారి గ్రంథములోని తప్పులను పెక్కింటిని చూపిరి. అందుఁ జాలవఱకు ముద్రితము లగు గ్రంథములను శ్రీ శాస్త్రులుగారు అముద్రితగ్రంథము లని పేర్కొనుట; అధునాతను లగు గ్రంథ కర్తలను పేర్కొనకుండుటయును. అధునాతను లసంఖ్యాకు లున్నారు. వా రెన్నెన్నో గ్రంథములను వ్రాసియుండవచ్చును. అందఱినిగూర్చి తెలిసికొనుటయు దుర్ఘటము. కొందఱినే పేర్కొనుట అనుచితము. కావున శాస్త్రులుగారు వారిని పేర్కొనకుండ విడిచియుండవచ్చును.

వేదాంతదేశికులు మణిప్రవాళన్యాయమున సంస్కృత ద్రావిడ సమ్మిళిత భాషలో రచించిన 'పరమతభంగ' మను దర్శనగ్రంథములో స్మరింపఁదగు నని శ్రీ ఆచార్యులుగారనుచున్నారు. ఇది సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్ర కాన తత్స్మరణ మిచట అనావశ్యకము.

ఇందు సందర్భానుసారమున శ్రీ ఆచార్యులుగారు తాము, ఇతరులును ఆయా విషయములంగూర్చి ప్రకటించిన వ్యాసములను పఠన సౌకర్యార్థము పాఠకులకు పరిచయ మొనర్చి యున్నారు. కొన్ని సలహాలను గూడ ఇచ్చియున్నారు.

ఈ యధ్యాయమున 'కఠోర వ్యవసాయ' మొనరించి, యాధునికగ వేషణా విధానమున నాతితేఱిన పండితులచే సాహిత్యపరిమత్తులు గాని, విశ్వకళా పరిమత్తులుగాని, సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్రమును 'రచియింపింపఁదగు' నని తమ అభిప్రాయము నాచార్యులుగారు వెల్లడించిరి. 'పాశ్చాత్యపండితుల సంస్కృత వాఙ్మయసేవ, మహమ్మదీయ పండితుల సంస్కృతసేవ' ప్రత్యేకముగ ఆంధ్రుల సంస్కృతసేవయు ఇందు వివరింపఁబడ లేదనియు, సంస్కృత పత్రికలసంగతి చెప్పఁబడ లేదనియు, ఆచార్యులుగారు వ్రాసిరి. వారు తా మెఱిఁగినంతవఱకును హిందూదేశములోని సంస్కృతపత్రికల పట్టికనుకూడ నొసఁగియున్నారు.

'సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్రము' పయి వారి యభిప్రాయ మెట్టులున్నను శ్రీ ఆచార్యులుగారి గ్రంథసంగ్రహ పాటవము ఎంతయు మెచ్చుకోఁదగినది. ఎవ్వరికిని పరిశోధించినఁగాని తెలియరాని పెక్కు ముద్రితాముద్రిత గ్రంథ, పత్రికలపట్టికలు ముద్రిత సంస్కృత గ్రంథజిజ్ఞాసువుల కెల్లరకును బహూపకారకములయినవి.

శ్రీ సూర్యనారాయణ శాస్త్రులుగారి వాఙ్మయచరిత్రమున లోపములు లేకపోలేదు. అందుఁ జాలవఱకును సాధారణము లయినవే. శ్రీ ఆచార్యులు గారికి ఈ 'శాకిక వాఙ్మయ సంపుటముతోడను ఇంచుక బాదరాయణ సంబంధము' ఉండనే యున్నది. అప్పుడు వీరు పయిచరిత్రమును కొంత సరిచేసినచో ఇపు డిట్టి విమర్శనము వ్రాయ నక్కఱలేకయుండెడిది. 'ఆ'

మురారి అనర్ఘ రాఘవము

(సమాలోచనము.)

కర్త: ఉయ్యాల్ణి, వేంకట వీర రాఘవాచార్యులు, ఎం. ఏ , పిఠాపుర మహారాజ కళాశాల, కాకినాడ. డెమ్మీ ౧/౮ సైజు. ౭౮ పుటలు.

గీర్వాణవాణియెడ ఆదరము కలవారిలో మురారిని, అతని యనర్ఘరాఘవనాటకమును ఎఱుఁగనివా రుండరు. 'నాటకాన్తం హి సాహిత్యం' అను నానుడియు మురారి యనర్ఘ రాఘవమువంటి నాటకములంబట్టియే కలిగియుండవలెను. ఇది యొకదృష్టితో పరిశీలింప నాటకము. ఇంకొక దృష్టితోఁజూడ అత్యంత ప్రౌఢకావ్యము. ఇయ్యది ప్రదర్శనమునకుఁగంటె పఠనమునకే ఎక్కువ అనుకూలము. ఆ కాలమున వెలువడిన నాటకము లన్నియు నించుమించుగ ఇదేమాదిరి నున్నవి. అట్లుండుట కక్కాలపుజనులయభిరుచియే కారణము.

ప్రసిద్ధాంధ్రగీర్వాణపరిశోధకులగు శ్రీ వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు మురారిని, అతని అనర్ఘరాఘవమును గూర్చి ఇందు విమర్శించిరి. అంతియేకాక అనర్ఘరాఘవపుటాంధ్రీకరణములను ముద్రితప్రతులను, వ్యాఖ్యలను వివరించిరి.

ఈ 'సమాలోచనము'న మురారి ఆంధ్రుఁడనియు, బ్రాహ్మణుఁడనియు, ఇతఁడు క్రీ. శ ౧౫౦ కంటె నర్వాచీనుఁ డనియును సయుక్తికముగ నిరూపింపఁబడినది. మురారికృతి పయి పాశ్చాత్యు లొనరించిన విమర్శనలు ఖండింపఁబడినవి.

కాని ౪౦ పుటల పరిమితిగల ఈ 'సమాలోచనము'న అనర్ఘరాఘవమును గూర్చిన విమర్శనము ఆయిదుపుటలుమాత్రె ముండుట విచారకరము. అందును రమారమి రెండు పుటలు కథావివరణ రూపముగ నున్నది. అనర్ఘ రాఘవమును గూర్చిన ఈ ప్రత్యేక విమర్శగ్రంథమున పాత్రౌచిత్య పరిశీలనము, రసపరిపుష్టి, వర్ణనౌచిత్యము, స్వభావోక్తులన ము, కథాచమత్కృతి మొదలగు విషయములు చర్చింపఁబడవలసి యున్నవి. ఆంధ్రీకరణములను విపులముగ విమర్శింపకున్నను లోపములేదు. శ్రీ ఆచార్యులుగారు మీఁది రీతి పలువిషయములనుగూడ విమర్శించియుండిన ఈ విమర్శన కింకను వన్నెయు, వాసియు కలిగియుండెడిది. — 'శ్రీ'

యౌవనజ్వాల

[గ్రంథకర్త, కుందుర్తి నరసింహారావు: "సండే బైమ్సు," మద్రాసు. వెల పం(డెండ)ణాలు.]

ఈ ఖండకావ్య సంపుటానికి 'యౌవన జ్వాల' అనే పేరూ, దీనికి కర్త కుందుర్తి నరసింహారావుగారు కావడం ఏవో ఆశలు కలిగించాయి. ఇదివరకు 'భారతి'లోనూ ఇతర పత్రికలలోనూ అతనిరచనలు చదివినప్పటినుండీ కుందుర్తి నరసింహారావుగారి కవిత్వంమీద నాకు సకారణమైన అభిమానం కలిగింది. తర్వాత ఈయన స్వయంగా ఒకపత్రికను ('విశ్వకళ' అనే పేరుతో) బైటికి తెచ్చి తన సామర్థ్యానికి మంచి నిదర్శనం కనపరిచాడు. ఈ జ్ఞాపకాలతో—ఈ మధ్య ఇతనెక్కడా వినిపించకపోయినా,—ప్రస్తుతగ్రంథం ఆత్రుతతో చూశాను. దీనిలోని గీతాలన్నీ చదివి, మళ్లీచదివి ఆలోచనలో పడ్డాను. నా కేదో ఆశాభంగం జరిగిం దనిపించింది.

కృష్ణశాస్త్రి, విశ్వనాథాదులను చదివినా కూడా ఈతడు పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి, జాషువా వంటి ఉపకవుల ప్రక్కకు పోదామనే ఆదుర్దా కనపరచడంలో సాకాశ్చర్యం వేసింది. ఇతని దేశాభిమానగీతాలు విశ్వనాథ సత్యనారాయణదాకా యెగురబోయి కొడాలి సుబ్బారావునైనా అందుకో లేకపోయినవి. ('పంపాతో 'హంపీక్షేత్రం'లోని ఏ ఘట్టాన్నైనా పరిపోల్చి పై వాక్యం నేను స్థిరపరచుకో గలను, స్థలం సరిపోయిఉంటే.) ఇక ఈ సంపుటంలోని ప్రేమగీతాలకు నాయనిఐరవడి స్పష్టం. వాటిదన్నారీ ఏమీ వ్రాసలేదు.

కవిత్వంగురించి అప్రియవచనాలు నాకు వ్రాయడం ఇష్టంలేదు. ఏమూల ఒక్కకావ్య విశ్వాసం వినిపించినా నేను దానికి సానుభూతితో స్పందిస్తాను. అదీగాక సున్నితమైన హృదయాలను అప్రియవాక్కులు ఎంతబాధిస్తాయో నాకు తెలుసును. కాని కొన్నికొన్ని విమర్శ ప్రామాణ్యాలు ఎదుట పెట్టుకొని బుజువృత్తితో చేసేచర్యలకు క్రుళ్లిపడి లాభం ఉండదనీ అటువంటి విమర్శకుల దృక్పథాన్ని అర్థంచేసుకొని మన్నించాలనీ నా ఉద్దేశం.

కుందుర్తి నరసింహారావుగారు పదజాలాన్ని మోహించి కవిత్వానికి విడాకులిస్తారేమో అని నా అనుమానం. కవికి తనభావం ఎట్టంగా సాక్షాత్కరిస్తే తర్వాత విమర్శన కుడికి శ్రమ వుండదు. 'పులుముడు' రెండు రకాలు. రచయిత మనస్సులోనిది; పాఠకుని అవగాహనలోనిది. వీటిలో మొదటిదే ప్రమాదకరం. భావకవులు ఈ ప్రమాదానికి లోనై తర్వాత పాఠకులను నిందించి లాభంలేదు. ఒక్క ఉన్నత శిఖరాలలోతప్ప మిగిలినచోట దట్టంగా ఈ పులుముడు కనబడుతుంది. ఇది సుగుణంకాదని మనకవులు ఎంతశీఘ్రంగు రిస్తే అంత మంచిది. —శ్రీ. శ్రీ.

సవరణ

ఫిబ్రవరి సంచికలో 'ప్రాకృత గాథలు' అను శీర్షిక పద్యములందు 'పద్మకొఅకె పుట్టె నీపాడుకన్నులు' అను పద్యము నాదివర్ణమును 'ప' అని సవరించుకొనవలెను.

గ్రంథ స్వీకారము

---

౧. సభారంజనము
(పద్యరచనము)

క్రౌను ౧/౮ సైజు. పు. ౫౦. వెల అ. ౬

౨. శివధ్యాన సుధానిధి
(పద్యరచనము)

క్రౌను ౧/౮ సైజు. పు. ౬౩. వెల అ. ౮

ఇవి శారదారత్నమాలలో ౪, ౫ గ్రంథ రత్నములు. గ్రంథకర్త : మక్కపాటి వేంకట రత్నకవి, కవితావిలాసము, అనమనమూరు, (Via) ఒంగోలు, గుంటూరుజిల్లా.

పరాధీన భారతదేశము

క్రౌను ౧/౮ సైజు. పు. ౧౧౦. వెల అ. ౬

గ్రంథకర్త: దేశరాజు రామచంద్రరావు, బి. ఏ. వకీలు, రాజోలు, తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

రా జ యో గ ము

(పాతంజలయోగసూత్రములు సహా)

(క్రౌను ౧/౮ సైజు. పు. ౩౦౦. వెల రు. ౧-౪-౦. గ్రంథకర్త : స్వామి వివేకానంద. ప్రకాశకస్థానము : శ్రీరామకృష్ణమఠము, మైలాపూరు, మదరాసు.

తులసీదాస చరిత్ర, భా. ౧.
(పద్య రచనము)

క్రౌను ౧/౮ సైజు. పు. ౪౫+౧౪౫.
వెల రు. ౧-౪-౦

గ్రంథకర్త:దంటు శ్రీనివాసశర్మ, బి. ఏ., బి. యల్. కవితిలక గ్రంథమాల, 3/౭౧ లాయిడురోడు, కెథీడ్రల్ పోస్టు, మదరాసు.

విష్ణుధనువు

క్రౌను ౧/౮ సైజు. పు. ౬౪. రు.౦-౮-౦

గ్రంథకర్త: ఉమావిజయ మహేశ్వరం. నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు, గుంటూరు.

Printed and Published by K. Nageswara Rao,
at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty St., Madras. Editor:—K. Nageswara Rao.